

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยใช้ชุดการเรียน
ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ปริญญานิพนธ์
ของ
สมพร ประมวลศิลป์ชัย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา
มีนาคม 2543
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียน
ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

บทคัดย่อ
ของ
สมพร ประมวลศิลป์ชัย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา
มีนาคม 2543

สมพร ประมวลศิลปชัย.(2543). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียนภูมิ
ปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์. ปรินญาณพนธ์ กต.ม.
(การมัธยมศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์ดร.เนตร อัสชสวัสดิ์, รองศาสตราจารย์
ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และค่านิยม
ต่อภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียน
ภูมิปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบางปะกง " บวรวิทยายน "
อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 80 คน โดยการ
สุ่มอย่างง่าย แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 40 คน และกลุ่มควบคุม 40 คน กลุ่มทดลองสอนโดยใช้ชุด
การเรียนภูมิปัญญาไทย กลุ่มควบคุมสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ระยะเวลาที่ใช้ใน
การทดลอง กลุ่มละ 20 คาบ คาบละ 50 นาที ในการดำเนินการทดลองครั้งนี้ใช้แผนการวิจัยแบบ
Randomized Control Group Pretest - Posttest Design

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา
มีค่าความเชื่อมั่น 0.84 และแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย มีค่าความเชื่อมั่น 0.79 วิเคราะห์
ข้อมูลโดยใช้สถิติ t - test ในรูปผลต่างของคะแนน (Difference Score)

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05
2. กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05

A STUDY OF MATHAYOM SUKSA I STUDENTS' ACHIEVEMENT
AND THE VALUES TOWARD THAI WISDOM IN SOCIAL STUDIES
THROUGH THE INSTRUCTION BASED ON PACKAGES OF
THAI WISDOM AND GROUP DYNAMICS

AN ABSTRACT
BY
SOMPORN PRAMUANSINCHAI

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education Degree in Secondary Education
at Srinakharinwirot University
March 2000

Somporn Pramuaninchai. (2000). *A Study of Mathayom Suksa I Students' Achievement and the Values toward Thai Wisdom in Social Studies Through the Instruction Based on Packages of Thai Wisdom and Group Dynamics*. Master of Education, M.Ed. (Secondary Education). Bangkok : Graduate School Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assoc. Prof. Trunate Uschasawad, Assoc. Prof. Dr. Somboon Chitapong.

The purposes of this study were to compare Mathayom Suksa I Students' achievement and the values toward Thai wisdom in social studies through the instruction based on packages of Thai wisdom and group dynamics. The sample used in this research was 80 Mathayom Suksa I students in the second semester of the 1999 academic year at Bangpakong "Borvornwittayayon" School, Bangpakong District, Chachoengsao Province. The samples were derived through the simple random sampling technique, and were divided into two groups, with 40 students in each. The experimental group was taught through the instruction based on packages of Thai wisdom ; whereas the control group was taught through group dynamics. Each group was taught with the same content for twenty 50 minutes' periods of teaching. The Randomized Control Group Pretest - Posttest Design was used in the study.

An achievement test ($r_{tt} = 0.84$) and the values toward Thai wisdom value test ($r_{tt} = 0.79$) were used in the study. The data were statistically analyzed by the t - test of Difference Scores.

The research revealed that :

1. The achievement of the experimental and the control group was significantly different at the .05 level.
2. The values toward Thai wisdom of the experimental and the control group was significantly different at the .05 level.

ปริญญานิพนธ์

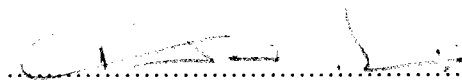
เรื่อง

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียนรู้
ภูมิปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ของ

นางสาวสมพร ประมวลศิลป์ชัย

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

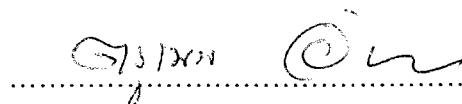

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2543

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนตร อักษรสวัสดิ์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา วัฒนศิริ)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บังอร พานทอง)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรับปรุง แก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนได้รับความรู้และแนวคิดเป็นอย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เนตร อัสชสวัสดิ์ ประธานที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ ชิตพงศ์ กรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ชูติมา วัฒนศิริ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บังอร พานทอง กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในสิ่งที่ท่านได้เมตตา กรุณาเป็นอย่างดีโดยตลอดมา และขอกราบ ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือให้ข้อคิดเห็นและแก้ไขเรื่อง มีอในการวิจัย จนสามารถทำให้ผู้วิจัยทำการวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์โรงเรียนพุทธรังสีพิบูล โรงเรียนวิทยาราชบุรีรังสรรค์ โรงเรียนบางปะกง “ บวรวิทยายน ” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์หมวดสังคมศึกษา และขอใจนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ปีการศึกษา 2542 ที่ให้ความช่วยเหลือและร่วมมือในการทดลอง เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ นาวาอากาศตรี สมจิตร แก้วนาค นิสิตปริญญาเอก สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร คุณนพพร ทิพย์สุวรรณ คุณสุภาภรณ์ ทิพย์สุวรรณ คุณเดชา จันทศิริ คุณนุศรา เอี่ยมนวรรณ์ เพื่อนนิสิตปริญญาโทวิชาเอกการมัธยมศึกษา ที่ให้ข้อแนะนำช่วยเหลือ สนับสนุนและเป็นกำลังใจ จนสามารถทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ อาจารย์ไทรงาม ประมวลศิลป์ชัย ที่เป็นกำลังใจ ดูแล ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนแนะนำ ดำเนินการจัดพิมพ์ปริญญานิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จการศึกษา

คุณค่าและประโยชน์ใดๆที่พึงมีจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชา พระคุณต่อบิดา มารดา ครู อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

สมพร ประมวลศิลป์ชัย

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	4
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	4
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	4
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	4
	ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง	4
	เนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง	5
	ตัวแปรที่ศึกษา	5
	นิยามศัพท์เฉพาะ	5
	สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า	9
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา	10
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนสังคมศึกษา.....	14
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย.....	17
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย.....	32
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนรู้.....	34
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนรู้.....	47
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์.....	49
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์.....	61
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....	62
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....	65
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม.....	66
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม.....	81
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	83
	การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	83
	เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง.....	83
	แผนการสอน	84
	ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย.....	85
	แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา.....	88

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3(ต่อ) แบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย.....	90
การดำเนินการทดลอง	92
การวิเคราะห์ข้อมูล	93
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	98
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	98
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	98
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	101
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	101
สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า.....	101
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	103
การอภิปรายผล.....	103
ข้อเสนอแนะ.....	107
บรรณานุกรม.....	109
ภาคผนวก.....	120
ภาคผนวก ก.....	121
ภาคผนวก ข.....	124
ภาคผนวก ค.....	147
ภาคผนวก ง.....	167
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	240

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แบบแผนการทดลอง	92
2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่เรียนโดย การใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	99
3 ผลการเปรียบเทียบค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดย การใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	100
4 คะแนนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของกลุ่มทดลอง	148
5 คะแนนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของกลุ่มควบคุม	150
6 คะแนนของแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของกลุ่มทดลอง	154
7 คะแนนของแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของกลุ่มควบคุม	156
8 ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r)	160
9 ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	161
10 ค่าอำนาจจำแนก (t) ของแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย	163

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ลักษณะการเกิดของภูมิปัญญาไทย	19
2 ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย	21
3 หลักการเรียนรู้การสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	54
4 ขั้นตอนการเกิดค่านิยมของแรธล์ ฮาร์มิน และไซมอน.....	70
5 ขั้นตอนการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยมของเมธี ปิณฑานนท์	71
6 รูปแบบการพัฒนาทางด้านความรู้สึกตามแนวคิดของกรรฐไฮวัล และคนอื่นๆ	78

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ และความสามารถ เต็มตามศักยภาพ โดยมีการพัฒนาการที่สมดุลทั้งปัญญา จิตใจ ร่างกายและสังคม เพื่อเสริมสร้าง การพัฒนาและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ กระบวนการศึกษาจึงมีผู้เรียน เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา (แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พุทธศักราช 2540 - 2544 : 4 - 5) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ สิบปนนท์ เกตุทัต (2522 : 10) ที่กล่าวว่า ประชากร ที่มีคุณภาพเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญที่สุด สำหรับการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

กระทรวงศึกษาธิการ (2533 : 3 - 5) มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนเพื่อพัฒนา ประชากร หรือพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ และมีคุณลักษณะที่เหมาะสมพร้อมที่จะเป็น เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พุทธศักราช 2540 - 2544 ที่ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของการศึกษาที่พึงประสงค์ในอนาคต โดยมุ่งพัฒนาคนไทยให้ มองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม เคารพรักษากฎเกณฑ์ของสังคม รวมทั้งพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตใน ยุคโลกาภิวัตน์ (แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พุทธศักราช 2540 - 2544 : 24 - 25)

ความมุ่งหวังให้นักเรียนเป็นคนดีมีคุณธรรม มีทักษะในการคิด รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะรู้จัก อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้นั้น ตรงกับจุดประสงค์ของ กลุ่มวิชาสังคมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) ที่กำหนดแนวทางในการเรียนการสอน โดยให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความ สัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม พัฒนาการสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สามารถนำความรู้ไป ใช้วิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน สามารถตัดสินใจเลือกแนว ทางปฏิบัติที่ถูกต้อง และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ไทย เห็นความสำคัญของท้องถิ่น มีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน มีความภาคภูมิใจในความ เป็นไทยของตน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา จึงบรรจุวิชา สังคมศึกษาไว้ในหลักสูตรการศึกษาของไทย พร้อมกับกำหนดให้มีการเรียนการสอนในรายวิชาบังคับ เลือก ให้นักเรียนเรียนรู้เรื่องภายในท้องถิ่น ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีการสอนในรายวิชา ส 071 (ท้องถิ่นของเรา 1) ส 072 (ท้องถิ่นของเรา 2) และ ส 073 (ท้องถิ่นของเรา 3) โดยกำหนด แนวทางให้กับครูผู้สอนทุกคน ได้นำความรู้ ความคิด และเรื่องราวในท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอน ในรายวิชาที่ตนสอนอยู่ ในทุกโอกาส คำนี้ถึงความสอดคล้องกับหลักสูตรและสภาพของท้องถิ่นตน (มาลินี ส่วยคำขาว. 2538 : บทนำ)

ทั้งนี้เพื่อให้ครูได้ปลูกฝังให้นักเรียน ได้ตระหนักในสำคัญของท้องถิ่น และเห็นคุณค่า ของความรู้ ความคิดที่บุคคลในท้องถิ่นคิดค้นขึ้นมา มีคุณค่ามากมายทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี

ความเชื่อ ศาสนา ภาษา วรรณกรรม ศิลปะ โบราณคดี การละเล่น วิธีการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการต่าง ๆ ซึ่งความรู้และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นมรดกทางสังคมและวัฒนธรรม ที่ได้รับการสืบทอด หลักการ วิธีการ และประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง เป็นการถ่ายทอดเชื่อมโยงสืบทอดของอดีตมาปรับปรุงใช้ในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในของชาวบ้านเอง (สามารถ จันทรสุรีย์, 2533 : 12 - 16) ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นเป็นอย่างดี เพราะเป็นความรู้ที่เกิดจากความคิดของบุคคลในท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตของคนให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเหมาะสม ช่วยในการแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นพื้นฐานทางความคิดสำหรับการพัฒนาและปรับชีวิตของตนให้เหมาะสมตามศักยภาพและบริบทแวดล้อมของตนเอง

ในปัจจุบันประเทศไทยได้นำความรู้วิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ จากต่างชาติเข้ามาใช้ในการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของความรู้วิทยาการ และเทคโนโลยีของท้องถิ่น เป็นผลทำให้สภาพปัญหาของสังคมไทยมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องพัฒนาประเทศด้วยการผสมผสานความรู้ วิทยาการ และเทคโนโลยีสมัยใหม่จากต่างชาติกับความรู้วิทยาการ และเทคโนโลยีอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าด้วยกัน จึงจะทำให้ประเทศไทยสามารถดำรงอยู่ได้ในสภาพที่สมดุล (ประเวศ วะสี, 2533 : 8) การถ่ายทอดสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ มีความผูกพันกับชุมชนของตน เข้าใจและรู้เท่าทันกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกชุมชน ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อที่จะได้สามารถพัฒนาตนเอง และพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าไปตามทิศทางที่พึงประสงค์ (รัตนะ บัวสนธ์, 2535 : 26) ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งจะให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่น เกิดความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนนั้น นอกจากการจัดกระบวนการเรียนการสอน ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นแล้ว จะต้องนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้วย เพราะจะช่วยทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมที่แท้จริงจนสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง ที่กำหนดไว้ว่า “ การศึกษาเพื่อชีวิตที่ท่าประโยชน์ต่อสังคม ” โดยเฉพาะสังคมท้องถิ่นของตนเอง (กรมวิชาการ, 2536 : 9)

การที่ ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความสำนึกและความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่านิยมเป็นปัจจัยหรือสิ่งที่จะช่วยให้ บุคคลสามารถตัดสินใจเลือกแนวทางการดำเนินชีวิต ค่านิยมเป็นสิ่งซ่อนเร้นอยู่ภายใต้พฤติกรรมของมนุษย์ และเป็นส่วนสำคัญที่บ่งชี้ว่าบุคคลจะปฏิบัติต่อตนเอง และสังคมอย่างไร การเลือกกระทำของแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับค่านิยมที่ยึดถือเป็นสำคัญ ดังนั้นการสร้างค่านิยมที่ดีและเหมาะสมให้กับบุคคลในสังคมจึงจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะส่งผลสะท้อนถึงการพัฒนาประเทศ การปลูกฝังค่านิยมให้บุคคลนั้นทำได้ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีสิ่งเร้า เพื่อให้นักเรียนเกิดความรัก ความสนใจ ตลอดจนการสร้างคุณลักษณะ

ที่พึงประสงค์บางประการให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน ซึ่งครูถือได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทและเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องหาวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการจัดสภาพการเรียนการสอน ทั้งนี้ เพื่อคุณภาพสูงสุดทางการศึกษาและเป็นการสนองจุดมุ่งหมายตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร (Bloom, 1971 : 74) ผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น โดยตรง เพราะการที่จะให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรับรู้ในสิ่งใดนั้น จะต้องเรียนโดยการกระทำด้วยตนเองเป็นสำคัญ ไม่ใช่เรียนแต่ในตำรา ตามคำบอกเล่า หรือตามสิ่งที่พบเห็นเท่านั้น กิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรจัดกิจกรรมชนิดที่ส่งเสริมให้ศิษย์ปฏิบัติ การสอนด้วยชุดการเรียนเป็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมในด้านการปฏิบัติ ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพราะชุดการเรียนเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาในรูปแบบหนึ่ง ซึ่ง กรีน (Green.1976 : 38 - 47) กล่าวว่า ในการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาต้องให้นักเรียนได้ค้นพบความรู้ ความจริงด้วยตนเอง ตามความยากง่าย อย่างเหมาะสม และต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่กำลังศึกษา นักเรียนสามารถปรึกษากันได้ เพื่อพัฒนาความเข้าใจและทักษะในการแสวงหาความรู้ พิจารณาข้อมูล ฝึกความรับผิดชอบ และการตัดสินใจด้วย ตนเอง ชุดการเรียนเป็นแหล่งความรู้ที่ทันสมัย มีสื่อการสอนเร้าความสนใจ ช่วยแก้ปัญหาการขาดครู ลดภาระงานของครูและสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ดี การสอนอีกวิธีหนึ่งที่เหมาะสมกับลักษณะของวิชาสังคมศึกษา ช่วยพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียนได้ดีก็คือ การสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านทักษะทางสังคม การแบ่งปัน มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน เคารพในสิทธิของผู้อื่น มีทักษะในการ ทำงานร่วมกัน สอดคล้องกับทฤษฎีของกลุ่มสัมพันธ์ ที่กล่าวถึงกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ว่าเป็นการให้ผู้เรียนมารวมเป็นกลุ่ม และช่วยเหลือกันและกันในการสำรวจตนเอง โดยเรียนรู้วิธีการให้ข้อสังเกตแก่กัน ผู้เรียนถือกลุ่มเป็นเสมือนห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ที่ตนจะสามารถทำการทดลองพฤติกรรมและความรู้สึกในแนวใหม่ๆ ของกระบวนการเรียน โดยผู้เรียนค่อยๆ พัฒนาความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมของตนและผู้อื่น เรียนรู้ความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม อาศัยการสื่อสารระหว่างกัน อาจเป็นคำพูดหรือการกระทำร่วมกันอันก่อให้เกิดผลงานขึ้น

ด้วยคุณสมบัติของการสอนทั้งสองแบบดังกล่าว สอดคล้องกับสภาพการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้วิจัยสนใจการสอนทั้ง 2 วิธีดังกล่าว และใช้การสอนโดยชุดการเรียนเป็นกลุ่มทดลอง เพราะสามารถจัดกิจกรรมการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยได้เหมาะสม จึงสร้างชุดการเรียนภูมิปัญญาไทยขึ้นนำพื้นฐานความรู้ของบุคคลในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ จัดเป็นกิจกรรมให้ผู้เรียน เรียนรู้ คิดวิเคราะห์ และนำความรู้ที่เรียนมาใช้ประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน สำหรับการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นั้นเป็นการสอนสำหรับกลุ่มควบคุม โดยที่การวิจัยครั้งนี้ เพื่อเป็นการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคำนึงต่อภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ที่มีต่อการสอนโดยใช้ชุดการเรียนภูมิปัญญาไทย กับการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ว่า มีความแตกต่างกันในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคำนึงต่อภูมิปัญญาไทยอย่างไร

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับการใช้ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. เพื่อศึกษาค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับการใช้ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ผลของการศึกษาค้นคว้า ทำให้ทราบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ อันเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนสังคมศึกษา ได้นำไปพิจารณาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพต่อไป
2. ผลของการศึกษาค้นคว้า ทำให้ได้ชุดการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย ให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญในภูมิปัญญาไทยด้านต่าง ๆ เกิดความรู้สึกที่ดี อันเป็นแนวทางนำไปสู่การอนุรักษ์เผยแพร่ และนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิต และสังคมปัจจุบัน ต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบางปะกง "บวรวิทยายน" อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 5 ห้องเรียน มีนักเรียนรวม 200 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบางปะกง "บวรวิทยายน" อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 80 คน ซึ่งทำการสุ่มห้องเรียนโดยวิธีจับฉลาก 2 ห้องเรียน จากห้องเรียนทั้งหมด 5 ห้อง นำนักเรียนทั้งสองห้องมารวมกัน แล้วสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 40 คน แล้วจับฉลากอีกครั้งเพื่อเลือกเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

กลุ่มทดลอง จำนวน 40 คน เรียนโดยชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

กลุ่มควบคุม จำนวน 40 คน เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง

การทดลองกระทำในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 โดยใช้เวลา 20 คาบ คาบละ 50 นาที สัปดาห์ละ 2 คาบ

เนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง

เนื้อหาที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ คือเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา1
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)
เรื่อง ประชากรกับการดำเนินชีวิต ที่สัมพันธ์กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี
ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม การประกอบอาชีพ ชีวิตความเป็นอยู่ และการจัดการทรัพยากร
ธรรมชาติ แล้วสร้างเป็นชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ขึ้น 4 ชุด ชุดละ 4 - 6 คาบ ประกอบไปด้วย

ชุดที่ 1 ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ชุดที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม

ชุดที่ 3 อาชีพในท้องถิ่น

ชุดที่ 4 ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม

ตัวแปรที่ศึกษา

5.1 ตัวแปรอิสระได้แก่วิธีการเรียน แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

5.1.1 การเรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

5.1.2 การเรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

5.2 ตัวแปรตามได้แก่

5.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องท้องถิ่นของเรา

5.2.2 ค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ชุดการเรียนรู้

หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบระบบ โดยใช้สื่อเพื่อให้นักเรียนเกิดการ
เรียนรู้จากการศึกษาชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือปรึกษากับเพื่อนภายในกลุ่ม ชุดการเรียนรู้ประกอบ
ด้วยคำแนะนำวิธีการใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความคิดรวบยอด จุดประสงค์การเรียนรู้และกิจกรรม
ให้ปฏิบัติ โดยมีครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับกิจกรรมในชุดการเรียนรู้แต่ละเรื่อง
ที่ศึกษา

2. ภูมิปัญญาไทย

หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากความสามารถ ทักษะ และเทคนิคทุกด้าน ที่ผ่านกระบวนการ
การสืบทอดปรับปรุง พัฒนาและเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี ในการสร้างผลงาน แก้ไขปัญหา และ
พัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยในการวิจัยนี้เป็นพื้นความรู้ของ
ประชาชนในสังคมเกี่ยวกับ การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ การจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้รับการปฏิบัติ สืบทอดกันมาเป็นมรดกของชาติ

3. ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

หมายถึง การเรียนรู้ที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน และสื่อการเรียนรู้การสอนอย่างมีระบบ โดยนำภูมิปัญญาไทยที่เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากความสามารถ ทักษะและเทคนิคทุกด้านที่เป็นพื้นความรู้ของประชาชนในสังคมท้องถิ่นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้รับการยอมรับและปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นมรดกของชาติมาศึกษา กิจกรรมที่จัดให้นักเรียนเป็นการคิดวิเคราะห์โดยนำภูมิปัญญาไทย มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตนเอง จัดเนื้อหาให้เหมาะสมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 การสร้างชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยมี 4 ชุด ได้แก่ ชุดที่ 1 ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ชุดที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม ชุดที่ 3 อาชีพในท้องถิ่น ชุดที่ 4 ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ชุดภูมิปัญญาไทยนี้ ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยดัดแปลงโครงสร้างรูปแบบชุดการเรียนรู้ของ คาร์ดาเรลลี (Cadarelli, 1973 : 150) , ฮุสตัน (Houston, 1972 :10 - 15) และ ทิศนา ขัมมณี (2534 : 10 -12) ประกอบไปด้วย

3.1 ชื่อชุดการเรียนรู้

3.2 คำแนะนำในการใช้ชุดการเรียนรู้

3.3 ความคิดรวบยอด

3.4 จุดประสงค์การเรียนรู้

3.5 เนื้อหา

3.6 เวลาที่ใช้

3.7 สื่อการสอน

3.8 กิจกรรมการเรียนรู้

3.8.1 นักเรียนศึกษาวิดิทัศน์ที่เป็นภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่นที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่เรียน

3.8.2 นักเรียนวิเคราะห์เนื้อหาภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่นที่ศึกษา และปฏิบัติกิจกรรม ที่ระบุไว้ในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

3.8.3 นักเรียนเสนอแนะกิจกรรมการนำภูมิปัญญาไทย มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตนเอง

3.8.4 นักเรียนลงมือปฏิบัติตามแนวความคิดที่เสนอแนะไว้

3.8.5 นักเรียนนำเสนอผลงานที่ปฏิบัติ และประโยชน์ที่ได้รับจากภูมิปัญญาไทย

3.9 แบบทดสอบหลังเรียน

4. การเรียนรู้โดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

หมายถึง วิธีการเรียนรู้ที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ กิจกรรมที่กำหนดในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้อำนวยการความสะดวกมีขั้นตอนในการสอนดังนี้

4.1 ขั้นนำ

4.1.1 แนะนำการเรียนรู้โดยชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

4.1.2 แจกชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยให้นักเรียนศึกษาความคิดรวบยอด และ จุดประสงค์การเรียนรู้

4.2 ขั้นสอน

4.2.1 แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 5 คน

4.2.2 นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ ขอบข่ายเนื้อหา และกิจกรรมที่ ปฏิบัติของแต่ละขั้นตอน

4.2.3 นักเรียนศึกษาวิดิทัศน์เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยในห้องดิน ซึ่งเหมาะสมกับ เนื้อหาที่เรียน

4.2.4 นักเรียนวิเคราะห์เนื้อหาภูมิปัญญาไทยในห้องดินที่ศึกษาจากสื่อวิดิทัศน์ ไปความรู้ และปฏิบัติกิจกรรม ที่ระบุไว้ในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

4.2.5 นักเรียนเสนอแนะกิจกรรมการนำภูมิปัญญาไทย มาประยุกต์ใช้ให้ เหมาะสม กับห้องดินของตนเอง

4.2.6 นักเรียนลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่เสนอแนะไว้

4.2.7 นักเรียนนำเสนอผลงานที่ปฏิบัติ และประโยชน์ที่ได้รับจากภูมิปัญญา ไทย

4.3 ขั้นการประเมินผล

4.3.1 ประเมินผลจากการทำกิจกรรม เช่น การตอบคำถามในชุดการเรียนรู้ การทำแบบทดสอบ ความสนใจและตั้งใจเรียน

4.3.2 ประเมินผลจากผลงานที่นักเรียนผลิตขึ้นมีคุณค่าเหมาะสมกับการนำ ไปใช้

5. การเรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

หมายถึง การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนร่วมปฏิบัติกิจกรรม ภายในกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ด้วยกัน อาศัยสัมพันธ์ภาพของนักเรียนในขณะร่วมกิจกรรม ในการ แก้ปัญหาและตัดสินใจกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน เพื่อให้ได้ความรู้ทั้งในด้านเนื้อหา พฤติกรรมด้าน มนุษย์สัมพันธ์ และการประยุกต์ใช้ ประกอบไปด้วยขั้นตอน ดังนี้

5.1 ขั้นนำ

การสร้างสัมพันธ์ภาพและบรรยากาศให้นักเรียนมีความพร้อมในการเรียน โดยจัด สถานที่ แบ่งกลุ่ม 7 กลุ่ม กลุ่มละ 5-6 คน แนะนำวิธีการเรียน กฎเกณฑ์การทำงาน กติกาต่าง ๆ ระยะเวลาของการเรียน และปัญหา เพื่อให้นักเรียนเข้าใจ

5.2 ขั้นสอน

การจัดกิจกรรมให้นักเรียน ได้อภิปราย ตอบคำถาม เล่นเกม และศึกษากรณีตัวอย่างที่เหมาะสมกับเนื้อหา โดยแบ่งเป็น

5.2.1 การวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้

การให้นักเรียนอภิปรายโดยใช้หลายรูปแบบเพื่อความเหมาะสม เช่น การอภิปรายกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ วิเคราะห์พฤติกรรมต่างๆ จากข้อมูลของผู้สังเกตการณ์ขณะปฏิบัติกิจกรรมในด้านเนื้อหา ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และกระบวนการทำงานร่วมกัน

5.2.2 การสรุปผลและการนำหลักการไปประยุกต์ใช้

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปการเรียนรู้ ที่ได้จากการอภิปรายในเนื้อหาวิชาที่เรียนทั้งหมด และให้นักเรียนนำหลักการที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

5.3 ขั้นการประเมินผล

ประเมินผลจากพฤติกรรมต่างๆของนักเรียน ดังนี้

5.3.1 ด้านเนื้อหา จากการอภิปราย การตอบคำถามและทำแบบทดสอบ

5.3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ จากความสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม การแก้ไขปัญหาที่เรียนร่วมกัน

5.3.3 ด้านการประยุกต์ใช้ การที่นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

6. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องท้องถิ่นของเรา

หมายถึง ความรู้ ความสามารถในการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยที่ศึกษา พิจารณาจากคะแนนที่ได้ จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามตารางวิเคราะห์หลักสูตร สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ที่พึงประสงค์ด้านสติปัญญา (Cognitive Domain) ประกอบด้วย ความรู้ - ความจำ , ความเข้าใจ, การนำไปใช้, การวิเคราะห์ , การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

7. ค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย

หมายถึง ความรู้สึกเชื่อถือและยอมรับในคุณค่าที่มีต่อความรู้ ความสามารถ ทักษะเทคนิค และวิธีการอันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้ของภูมิปัญญาไทย ที่ได้จากพื้นฐานความรู้ของบรรพบุรุษที่ประสานความรู้ใหม่ มาใช้ประโยชน์สร้างผลงาน แก้ไขปัญหา พัฒนาวิถีชีวิตของตนในท้องถิ่น สังคมไทยได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ ในลักษณะที่เป็นสากล หรือเป็นลักษณะของไทยเอง เลือกในสิ่งที่เห็นว่าถูกต้องเหมาะสมและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ หรือเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตแห่งตนในด้านการประกอบอาชีพ ศิลปวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ และการจัดสภาพแวดล้อม ซึ่งค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยสามารถวัดได้จากแบบทดสอบที่ ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดของ เดวิด อาร์ กราธ โฮล์ โดยจำแนกระดับความรู้สึกออกเป็น 4 ระดับ คือ

7.1 การรับรู้ หมายถึงความรู้สึกที่เป็นการรู้จัก การยอมรับรู้ และการควบคุม เลือกรับรู้ในสิ่งที่เป็นความรู้ ความสามารถ ทักษะ เทคนิคและวิธีการอันเกิดจากพื้นฐานความรู้ของ บรรพบุรุษที่ประสานความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์สร้างผลงาน แก้ไขปัญหา พัฒนาวิถีชีวิตของตนในท้องถิ่น สังคมไทยได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ ในลักษณะที่เป็นสากล หรือเป็นลักษณะของไทยเอง

7.2 การตอบสนอง หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นการเต็มใจ การยินยอมและการพอใจ ในการตอบสนองต่อความรู้ ความสามารถ ทักษะ เทคนิค และวิธีการอันเกิดจากพื้นฐานความรู้ของบรรพบุรุษที่ประสานความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์สร้างผลงาน แก้ไขปัญหา พัฒนาวิถีชีวิตของตนในท้องถิ่น สังคมไทยได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ ในลักษณะที่เป็นสากล หรือเป็นลักษณะของไทยเอง

7.3 การสร้างคุณค่า หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นการยอมรับ นิยมชมชอบ และเชื่อถือ ในคุณค่าของความรู้ ความสามารถ ทักษะ เทคนิคและวิธีการอันเกิดจากพื้นฐานความรู้ของบรรพบุรุษที่ ประสานความรู้ใหม่ มาใช้ประโยชน์สร้างผลงาน แก้ไขปัญหา พัฒนาวิถีชีวิตของตนในท้องถิ่น สังคม ไทย ได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในลักษณะที่เป็นสากล หรือเป็นลักษณะของไทยเอง

7.4 การจัดระบบ หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นการสร้างความคิดรวบยอดในคุณค่า ของความรู้ ความสามารถ ทักษะ เทคนิคและวิธีการอันเกิดจากพื้นฐานความรู้ของบรรพบุรุษ ที่ประสาน ความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์สร้างผลงาน แก้ไขปัญหา พัฒนาวิถีชีวิตของตนเองในท้องถิ่น สังคมไทยได้ เหมาะสมกับสภาพการณ์ ในลักษณะที่เป็นสากล หรือเป็นลักษณะของไทยเอง

ขอบเขตของการเกิดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยในการวิจัยนี้ นับตั้งแต่การตอบสนอง ในขั้นการเต็มใจตอบสนองต่อความรู้ ความสามารถ ทักษะและเทคนิควิธีการอันเกิดจากพื้นฐานความรู้ ของบรรพบุรุษที่ประสานความรู้ใหม่ มาใช้ประโยชน์สร้างผลงาน แก้ไขปัญหา พัฒนาวิถีชีวิตของตน ได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในลักษณะที่เป็นสากล หรือเป็นลักษณะของไทยเองเป็นต้นไป

สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียน ที่เรียนโดยใช้ชุดการเรียนภูมิ ปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์แตกต่างกัน

2. ค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียน ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์แตกต่างกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนสังคมศึกษา
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนรู้
5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำนิยาม

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

เนื่องจากสภาพปัญหาและแนวโน้มของการพัฒนาประเทศ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ได้นำมาเป็นแนวทางในการกำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยยึดหลักการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคน ให้เกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในสังคมอนาคตดังนี้ (กองวิจัยทางการศึกษา. 2536 : 47- 53)

1. คุณลักษณะเพื่อพัฒนาดน เน้นคุณลักษณะสำคัญทางสติปัญญา จิตใจ ร่างกายและสังคม
 2. คุณลักษณะเพื่อพัฒนาอาชีพเน้นคุณลักษณะสำคัญด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และแนวทางการพัฒนาอาชีพใหม่ๆที่สอดคล้องกับสังคม
 3. คุณลักษณะเพื่อพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม เน้นคุณลักษณะสำคัญ ด้านการเรียนรู้ชีวิตสังคม และรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีเจตคติที่ดีและรับผิดชอบต่อสังคม
- ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. คุณลักษณะเพื่อการพัฒนาคน

1.1 ด้านสติปัญญา ให้มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการสื่อสาร คิดคำนวณ ทักษะทางวิทยาศาสตร์ ทักษะการสร้างและใช้เทคโนโลยีผสมผสานกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ กระตือรือร้นในข่าวสารข้อมูลที่ทันสมัย รักการอ่าน ยอมรับความหลากหลาย ใช้ปัญญากรองข่าวสาร คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักยืดหยุ่น มองการณ์ไกล และเลือกรับสิ่งที่ต่ออย่างมีจิตสำนึกเชิงเศรษฐกิจ

1.2 ด้านจิตใจ รู้จักควบคุมอารมณ์ มีสุขภาพจิตแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ดี ซาบซึ้งศิลปะและสุนทรียภาพ ปรับตัวได้ในสภาพสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน หนักแน่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักพอ กตัญญู

1.3 ด้านร่างกาย มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง โครงสร้างของร่างกายเจริญเติบโตสมวัย มีสุขนิสัยที่ดีในการบริโภค และรักษาสมรรถภาพทางกลไกให้เหมาะสมกับงานอาชีพ

1.4 ด้านสังคม เป็นพลเมืองดี ฟังตนเองได้รับผิดชอบส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความเป็นประชาธิปไตย รู้สิทธิและหน้าที่ที่จะสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสุข รักถิ่นฐาน รักเพื่อนร่วมงาน กล้าแสดงออกในสังคมที่หลากหลาย อยู่ร่วมและทำงานเป็นคณะได้

2. คุณลักษณะเพื่อพัฒนาอาชีพ

ให้มีทักษะคิดอ่านในงานอาชีพ มีนิสัยรักการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต แสวงหาข้อมูล ข่าวสารทางอาชีพ ปรับเทคนิควิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาอาชีพตามความถนัดและความสนใจของตนเอง มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ มีทักษะพื้นฐานในการจัดการการตลาด การใช้เทคโนโลยี และปรับใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้ช่องทางในการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสังคม

3. คุณลักษณะเพื่อพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ให้มีเป้าหมายชีวิตที่สร้างสรรค์สังคม มีบทบาท และความรับผิดชอบที่จะช่วยเหลือ และพัฒนาสังคม รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี มีจิตสำนึกทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีนิสัยในการบำรุงรักษาเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรม ธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมที่ดีในสังคมไทย ประยุกต์ความรู้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงเป็นการมุ่งพัฒนาคนให้พร้อมในด้านสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ สังคม และการพัฒนาอาชีพให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน ในสังคมได้ดียิ่งขึ้น เป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตสู่สังคมอนาคต (ภาวดี เกตุกุ. 2540 :11-12) ความเจริญของสังคมโลกาภิวัตน์มีอิทธิพลส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยมากมาย ได้แก่

1. ประเทศไทยเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร (Information Age)
2. กระแสวัฒนธรรมหรือค่านิยมสากลเข้าสู่สังคมไทยวัฒนธรรมท้องถิ่นค่อยๆ ล่มสลาย
3. เทคโนโลยีจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับทุกขั้นตอนของการดำรงชีวิตของคนไทย มากขึ้น เพื่อความสะดวกสบาย หรือเพิ่มผลผลิตจากโลกปัจจุบัน และอนาคตมีการประดิษฐ์ คิดค้น พัฒนาเทคโนโลยี และนวัตกรรมที่หลากหลาย

4. วิถีชีวิตคนไทยจะเปลี่ยนไปเป็นระบบธุรกิจ ที่เต็มไปด้วยการต้อรอง และแข่งขันมากขึ้น เป็นลำดับ ตามกระแสโลกที่ไทยต้องเผชิญกับการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และการค้าอื่นๆ ด้วย

ความจำเป็นที่ประชากรไทยต้องมีคุณลักษณะเฉพาะ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความสามารถที่จะช่วยพัฒนาประเทศในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต คุณลักษณะดังกล่าวของประชากรยุคโลกาภิวัตน์ มีดังนี้

1. สามารถเผชิญกับสถานการณ์ใหม่และปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ที่ ไม่คาดคิด หรือไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนได้ตลอดเวลา

2. สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าสารสนเทศ และเลือกรับปรับใช้ข้อมูลสารสนเทศให้เหมาะสมกับตัวเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

3. สามารถแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตได้มากขึ้น
4. สามารถใช้และปรับตัวเข้ากับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับทุกขั้นตอนของการดำรงชีวิตของคนไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้
5. สามารถดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย เคารพสิทธิผู้อื่น ยอมรับความคิดเห็นของส่วนรวม และตัดสินใจด้วยเหตุผล
6. สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม พร้อมเผชิญและร่วมกันแก้ไขปัญหาสังแวดล้อม
7. สามารถเป็นพลโลกได้รู้เท่าทันและปรับตัวเองให้เหมาะสม มีโลกทัศน์กว้าง มีสมรรถนะที่จะแข่งขันร่วมมือกันได้ และปรับตัวในการอยู่ร่วมกับชนต่างชาติ ต่างภาษา ได้อย่างสันติ โดยคงไว้ซึ่งความเป็นไทย (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2540 : 3 - 5)

ด้านการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน หลักสูตรมุ่งให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการ มีการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับรายละเอียดของเนื้อหา และคำอธิบายรายวิชา การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ให้เหมาะสม และสอดคล้องกับจุดประสงค์และสภาพของท้องถิ่น การจัดการศึกษาของท้องถิ่น เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม โดยที่ระดับคุณภาพชีวิตของคนอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพความเป็นอยู่ สังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป คุณภาพชีวิตนั้นต้องประกอบด้วยส่วนที่เป็นความจำเป็นของชีวิต และส่วนที่เป็นความพอใจหรือความรู้สึกของคนโดยส่วนรวม เป็นเกณฑ์พิจารณาสามารถแบ่งระดับคุณภาพชีวิตได้ ตามความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ระดับ คือ

- ระดับที่ 1 ความต้องการชีวิตที่สุขสบาย
- ระดับที่ 2 ความต้องการชีวิตที่เป็นที่รัก
- ระดับที่ 3 ความต้องการชีวิตที่เป็นประโยชน์
- ระดับที่ 4 ความต้องการชีวิตที่พัฒนาสังคม
- ระดับที่ 5 ความต้องการชีวิตที่มีเกียรติภูมิ

คุณภาพชีวิตดังกล่าว เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งตรงกับทฤษฎีของมาสโลว์ ดังนั้น การที่ท้องถิ่นต้องการระดับคุณภาพชีวิต ให้เกิดขึ้นกับคนส่วนใหญ่ของชุมชนควรพิจารณาถึงความสอดคล้องกับเงื่อนไข และสภาพที่จะเป็นไปได้ของชุมชน พิจารณาถึงความจำเป็น การทำได้ และประสบผลสำเร็จ (กรมวิชาการ. 2536 : 38-39) กระบวนการทางการศึกษาต้องเปลี่ยนแปลงตามกระแสสังคม แนวคิดการจัดการศึกษาต้องให้เหมาะสมกับสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้ตั้งเป้าหมายการพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้สามารถคิดวิเคราะห์บนหลักเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และสามารถเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ โดยใช้การดำเนินการ ดังนี้คือ

1. ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และมีการฝึกปฏิบัติจากประสบการณ์จริง
2. นำเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนอย่างหลากหลายและเหมาะสม
3. ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม

4. กระตุ้นและสนับสนุนการค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือและแหล่งความรู้ในชุมชน
5. จัดการศึกษาที่ให้ทางเลือกที่หลากหลาย

กรมสามัญศึกษาจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา ตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ไว้ 8 ประการ ซึ่งมีอยู่ข้อหนึ่ง ที่ได้กล่าวถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งหมายถึงการพัฒนาทรัพยากรให้มีคุณภาพ หรือการเตรียมเยาวชนเพื่อตอบรับกระแสโลก โดยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ เน้นให้ผู้เรียนได้คิดค้นสร้าง และสรุปข้อความรู้ด้วยตนเอง สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเพื่อชีวิตและการศึกษาตลอดชีวิต ด้วยการจัดประสบการณ์เรียนรู้ยึดหลักดังนี้

1. การเรียนเป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้นผู้เรียนควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ กัน มิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงแหล่งเดียว ประสบการณ์ความรู้สึกรักคิดของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ
3. การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความเข้าใจ จึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำและสามารถใช้การเรียนรู้นั้นให้เกิดประโยชน์ได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตนเองนั้น มีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดี
4. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้นั้นมีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องนี้แล้วจะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการ
5. การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียนคือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จากความเชื่อในหลักการเรียนรู้ทั้ง 5 ประการดังกล่าว จะนำไปสู่การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้ เรียน ดังนี้ (หน่วยศึกษานิเทศ กรมสามัญศึกษา. 2540 : 21)

1. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
2. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ
3. ยึดการค้นพบด้วยตนเอง
4. เน้นกระบวนการ (Process) ควบคู่ไปกับผลงาน (Product)
5. เน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาต้องคำนึงถึงความเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ตามความต้องการของชุมชนเน้นการพัฒนาศักยภาพของคนในสังคม ให้สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดี พัฒนาประเทศชาติได้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และเลือกรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ กระบวนการเรียนรู้ และจัดประสบการณ์เรียนรู้ จะยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางยึดการค้นพบด้วยตนเอง ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ได้เหมาะสม ในชีวิตประจำวัน

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนสังคมศึกษา

สังคมศึกษา เป็นการศึกษาเรื่องของมนุษย์และความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ได้พัฒนาทักษะความสามารถ อันจำเป็นในการอยู่ร่วมกันกับคนอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป สังคมศึกษาเป็นวิชาที่มุ่งในการเตรียม หรือพัฒนาคน ให้เป็นพลเมืองดี หรือสมาชิกที่ดีของสังคมที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข (สวัสดี สุวรรณอักษร. 2534 : 196)

1. ความสำคัญของวิชาสังคม

เนื้อหาวิชาสังคมศึกษาตามแนวคิดของเวสเลย์ (Wesley)สรุปได้ว่าเป็นผลรวมที่ได้มาจากเนื้อหาในวิชาสังคมศาสตร์ คือ ผลรวมของวิชามนุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา และจิตวิทยา สังคม ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และสังคมวิทยา

2. ขอบเขตวิชาสังคมศึกษา

วิชาสังคมศึกษา คือวิชาที่มุ่งพัฒนาบุคคลให้เป็นพลเมือง ที่มีความรับผิดชอบเป็นเบื้องต้น เป็นวิชาที่ศึกษาความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ ในเขตพื้นที่และวัฒนธรรมที่เลือกไว้โดยศึกษาทั้งอดีตปัจจุบัน และอนาคต ช่วยพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาสังคมและบุคลิกภาพ ของนักเรียนเพื่อให้มีศักยภาพ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้ (วิเชียร อำพนรักษ์. 2537 : 15)

3. บทบาทของวิชาสังคมศึกษา

สังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร ในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งมีความมุ่งหมายเช่นเดียวกับวิชาอื่นๆ ที่จะให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อบรรลุถึงความเจริญของตนในข้อกำหนด อันจำเป็นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ทุกวิชาในหลักสูตรจะมีบทบาท ความมุ่งหมายในการพัฒนาการเรียนรู้เป็นของตนเอง แต่จะมีการตั้งจุดมุ่งหมายที่ซ้ำซ้อนกันอยู่เสมอ ในการปฏิบัติจริงจะเห็นว่าในแต่ละวิชาสามารถที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน อย่างสอดคล้องไปสู่เป้าหมายเดียวกันคือ การพัฒนาผู้เรียนให้เจริญงอกงามสูงสุดตามความคาดหวังของสังคม แต่ด้วยเหตุที่วิชาสังคมศึกษามีลักษณะสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับวิชาอื่นๆในหลักสูตร จึงมีบางคนยึดเอาวิชาสังคมศึกษาเป็นศูนย์กลางของการบูรณาการ ในการจัดโปรแกรมการเรียนการสอนในโรงเรียนโดยเฉพาะระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา

วิชาสังคมศึกษามีลักษณะวิชา ขอบเขตและความมุ่งหมายที่เห็นได้ชัดเจน จึงมีบทบาทต่อกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความคิดรวบยอด เจตคติ ค่านิยม และทักษะของความเป็นพลเมืองดีในสังคม ด้วยเหตุนี้จึงเป็นวิชาที่ต้องกำหนด หรือบังคับให้เรียนในโรงเรียนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นสังคมที่มีระบบการเมืองการปกครองแบบใด

2. สังคมศึกษามีบทบาทหน้าที่เบื้องต้น คือช่วยพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่รอบรู้ มีเหตุผลและรู้จักใช้เหตุผล มีความเป็นมนุษย์ มีความรู้สึกหรือสัมผัสฉับไว สามารถสนองตอบสังคมรอบตนได้อย่างเหมาะสมสามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมประชาธิปไตย

3. การเรียนรู้ทางสังคมเกิดขึ้นได้ทุกสถานการณ์และทุกสถานที่ นอกเหนือจากการเรียนรู้ในห้องเรียน วิชาสังคมศึกษามีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ทางสังคม ในลักษณะการเรียนรู้ที่ระบบแต่การเรียนการสอนจะต้องประกอบไปด้วย การเรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ซึ่งเป็นภาคปฏิบัติ ด้วย จึงต้องอาศัยการเรียนรู้ทางสังคมในรูปอื่นประกอบ

4. สังคมศึกษามีบทบาทเป็นแกนกลางของการสัมพันธ์หลักสูตร ไปสู่เป้าหมายเพื่อความเป็นพลเมืองดีและมีคุณภาพของสังคม ดังนั้นสังคมศึกษาจึงเป็นตัวเชื่อมโยงความรู้ในวิชาต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตร่วมกัน ในกิจกรรมการเรียนในห้องเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ด้วย

5. สังคมศึกษามีบทบาทพัฒนาผู้เรียน ให้สามารถปฏิบัติตนในฐานะพลเมือง โดยประยุกต์ความรู้เจตคติ ค่านิยม และทักษะที่ได้รับในโอกาส และสถานการณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสม

ความเข้าใจในลักษณะเฉพาะและบทบาทที่สำคัญของวิชาสังคมศึกษา จะเป็นพื้นฐานให้เข้าใจปรัชญาความมุ่งหมาย และการจัดการเรียนการสอน ให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ลาวัญญ์ วิทยาวุฑฒิกุล. 2533 : 19 - 20)

4. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสังคมศึกษา

จุดมุ่งหมายของการสอนสังคมศึกษาตามหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม พัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย และหลักธรรมของศาสนา

2. เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ ปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน สามารถตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้

3. เพื่อตระหนักในคุณค่าของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หลักธรรมและคุณธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ รักและผูกพันกับท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

4. เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน (กรมวิชาการ. 2533 : 47)

จากการปรับปรุงหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 การนำหลักสูตรไปใช้ควรคำนึงถึงจุดเน้นต่อไปนี้ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ การตอบสนองความต้องการท้องถิ่น และการให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจ ซึ่งลักษณะ ดังกล่าวเป็นการมุ่งพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคม สำหรับการสอนที่เน้นกระบวนการจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครู จากการเน้นเนื้อหาอย่างเดียวมาเป็นการผสมผสานกับการปฏิบัติให้มากขึ้นโดยการที่ครูผู้สอนจะต้องมีการวางแผนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย

และหลักการของหลักสูตร ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงหลักการ แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาไปสู่กิจกรรม การเรียนการสอน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2534 : 8)

5. หลักการของวิธีการสอนวิชาสังคมศึกษา

ครุฑ (Krug.1960 : 300) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการสอนวิชาสังคมศึกษาไว้ดังนี้

1. ด้านสัจการแห่งตนช่วยให้นักเรียนมีประสบการณ์ มีทักษะในการสังเกตการใช้ภาษา การทำงานเป็นหมู่คณะ และมีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน
2. ด้านมนุษยสัมพันธ์ สังคมศึกษาช่วยให้นักเรียนรู้จัก ผูกมิตรสัมพันธ์กับผู้อื่น เข้าใจและ ซาบซึ้งเรื่องราวมรรยาทอันดีงามของสังคม บทบาทแต่ละคนในครอบครัว การทำงานร่วมกัน และการ ปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตย
3. ด้านประสิทธิภาพและทางด้านเศรษฐกิจ ช่วยให้ผู้พลเมืองรู้จักการประกอบอาชีพตาม ความสามารถของตน มีความรับผิดชอบต่องานของตนและทำงานนั้นๆ ให้ได้ผลดี
4. ความรับผิดชอบในฐานะเป็นพลเมืองดี การสอนวิชาสังคมศึกษาจะช่วยให้นักเรียน เข้าใจ เรื่องความรับผิดชอบและหน้าที่ของตนต่อสังคม ต่อประเทศชาติในฐานะเป็นพลเมืองดี

6. การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

ในสภาพการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การสอนวิชาสังคมศึกษาจำเป็นต้องสอนให้นักเรียนเรียนรู้ได้เท่าทันสังคมที่มีวิธีการสอนเป็นสื่อกลาง เพื่อทำให้นักเรียนบรรลุถึงจุด มุ่งหมายปลายทาง การที่จะกล่าวว่า วิธีการสอนใดดีที่สุดนั้น จำกัดไม่ได้และจะสอนเวลาใด ระยะเวลา แค่นั้นนั้น ต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เหมาะสม เช่น ขึ้นอยู่กับเนื้อหา และสภาพสิ่งแวดล้อม ต้อง เหมาะสมกับความต้องการ และความสามารถของนักเรียน ครูจะมากำหนดเวลา และวิธีการสอนให้ ตายตัวไม่ได้ ดังเช่น สันต์ ธรรมบำรุง (สันต์ ธรรมบำรุง. 2523 : 78) กล่าวว่า การเรียนวิชาสังคม ศึกษาไม่ได้มุ่งให้ นักเรียนเรียนรู้ในศาสตร์ทางสังคมทุกสาขา เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ เฉพาะ สาขาแต่อย่างใด แต่เป็น การเรียนรู้เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับตน ดังนั้นกิจกรรม การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา จึงต้องเน้นประสบการณ์การเรียนรู้ของ นักเรียน โดยถือว่ากลุ่มนักเรียนมีความสำคัญ มีครูเป็นมัคคุเทศก์ ผู้เชี่ยวชาญนำทาง รวมทั้งการใช้ การสอนหลายวิธี และเปิดโอกาสให้ นักเรียนได้อภิปราย แสดงความคิดเห็นเป็นกลุ่ม และทำงาน ตามลำพัง

การสอนสังคมศึกษาแนวใหม่ มีผู้เสนอการสอนสังคมศึกษาแนวใหม่ไว้หลายแนวทาง ดังเช่น วิจิตร สินสิริ (2517 : 95 - 96) ได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสังคมแนวใหม่ไว้ดังนี้

1. วิชาที่สอน ครูควรตัดสินใจร่วมกับผู้ปกครอง โดยถือเอาความต้องการของผู้เรียนทั้งใน ปัจจุบันและอนาคต
2. จุดมุ่งหมายเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสร้างเจตคติ พัฒนาทักษะ และมุ่งให้เกิดความเข้าใจ ในความรู้ ที่จะป็นประโยชน์จริง ๆ เน้นปัจจุบันและอนาคต โดยใช้อดีตเป็นประทีปนำทางถ่ายทอด วัฒนธรรมวิธีสอนและอุปกรณ์ ครูและนักเรียนจะวางแผนร่วมกัน และใช้หนังสืออ้างอิงประกอบ หลายๆ เล่ม บวกกันกับการจัดประสบการณ์อื่น ๆ เช่น ทัศนศึกษา โสตทัศนศึกษา เป็นต้น

ถือว่ากลุ่มนักเรียนมีความสำคัญ โดยครูเป็นมัคคุเทศก์ที่เชี่ยวชาญคอยนำทาง การสอนจะใช้หลาย ๆ วิธีรวมทั้งอภิปราย รายงาน เรียนแบบสืบสวน

4. การวัดผลควรมีแบบวัดผลชนิดต่าง ๆ รวมทั้งการสังเกตพฤติกรรม ทดสอบ ทักษะเจตคติ ให้นักเรียนฝึกการตัดสินใจ หรือพัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์ การประเมินผลวิชาสังคมศึกษา แนวใหม่ มุ่งวัดทักษะ เจตคติ และความสามารถเชิงพฤติกรรม ไม่ได้วัดความรู้แต่เพียงอย่างเดียว วิธี การวัดทำได้หลายวิธีเช่น

4.1 การสังเกต สังเกตจาก พฤติกรรมความประพฤติ การเล่น การทำงานร่วมกับเพื่อน การรักษาสาธารณสมบัติ การไม่ดูตายในการทำงาน การแสดงออกทางความคิด ความรับผิดชอบ และ ความสำเร็จในการทำงาน

4.2 การตรวจงานภาคปฏิบัติ เช่นการทำแผนที่ แผนที่ แผนผัง ภาพจำลอง การจัดชั้นเรียน การปรับปรุงบริเวณโรงเรียน การรายงาน การตรวจสอบสมุดงาน และกิจกรรมทุกอย่างในการเรียนการสอนสังคมศึกษา

4.3 การสัมภาษณ์ เมื่อจบเรื่องหรือกิจกรรมหนึ่ง ๆ โดยใช้วิธีการซักถาม เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็นและการประเมินตนเองในกิจกรรมต่าง ๆ

4.4 การทดสอบข้อเขียน ทดสอบด้วยการตั้งคำถามให้ครอบคลุมสิ่งที่ได้เรียนไปแล้ว ในระยะหนึ่ง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจ และความคิดเห็นของนักเรียน

สรุปจากการศึกษาค้นคว้า เห็นได้ชัดว่า วิชาสังคมศึกษามีความสำคัญต่อการเรียนรู้ และสามารถนำประโยชน์จากการศึกษาเล่าเรียน ไปปรับใช้ในชีวิตจริง นักเรียนสามารถปรับตัวได้ และรู้เท่าทัน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม มีเหตุผล ยอมรับฟังความคิดเห็นของหมู่คณะ และอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันถือเอานักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะแนวทาง กิจกรรมการเรียนการสอนนั้นครูและนักเรียนจะปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งการปรับเปลี่ยนแนววิธีการดังกล่าวนี้ ทำให้วิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย

1. ความเป็นมาของภูมิปัญญาไทย

คำว่า “ปัญญา” หรือ “ภูมิปัญญา” เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้งค่อนข้างยากในการสื่อสารทำความเข้าใจด้วยภาษาพูดหรือภาษาเขียน ภูมิปัญญาเป็นพื้นความรู้ของประชาชนในสังคมนั้นๆ โดยสังคมนั้นๆ ปวงชนในสังคมยอมรับรู้ เชื่อถือ เข้าใจร่วมกัน มีคำที่ใช้เรียกต่าง ๆ กัน เช่น คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom)” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom)” หรือ “ภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom)” เป็นต้น ซึ่งบทบาทของภูมิปัญญาไทยในการพัฒนาสังคม ได้รับการยอมรับและนำไปสู่การปฏิบัติของหน่วยงานต่าง ๆ มีมากขึ้น ภูมิปัญญาไทยได้นำไปใช้พัฒนาทุกด้าน เพราะภูมิปัญญาไทยมีความหลากหลายที่แวดล้อมวิถีชีวิตของคนในสังคม เกี่ยวข้องกับทุกมิติทางสังคมโดยมี “คน” เป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์กับมิติทางสังคม สิ่งแวดล้อมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งนี้คนหรือเรียกได้ว่าผู้ทรงภูมิปัญญาของสังคม เป็นผู้เรียนรู้ สืบทอด พัฒนาถ่ายทอดและนำความรู้

ภูมิปัญญามาพัฒนาชีวิตของคนในสังคม ภูมิปัญญาที่คนในสังคมยอมรับ ถือเป็นมรดกที่สืบทอดคู่กับประเทศไทยมาโดยตลอด เรียกว่า " ภูมิปัญญาไทย "

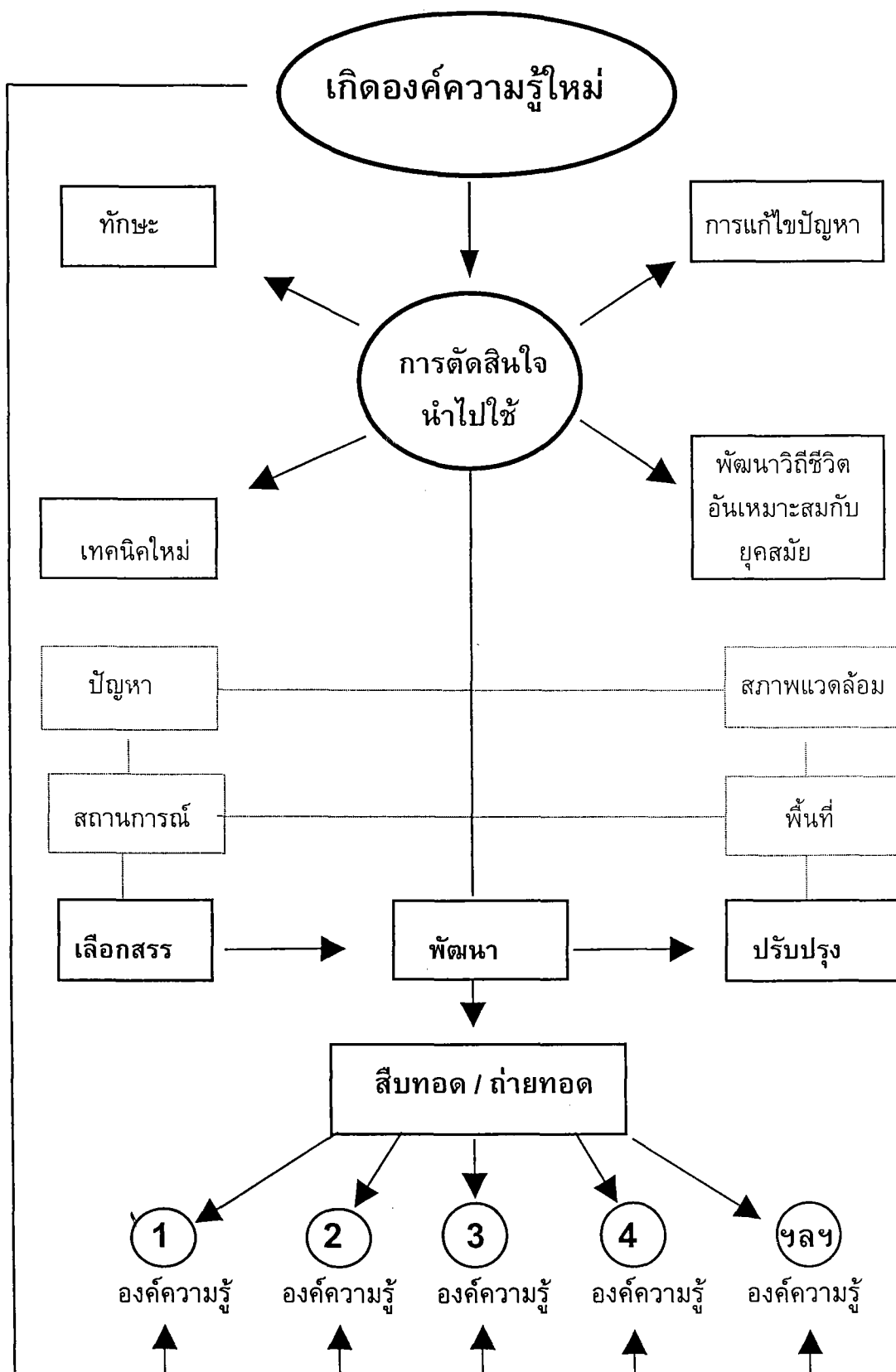
อภิชาติ ทองอยู่ (2528 : 13-18) ได้กล่าวถึงอิทธิพลที่ทำให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้

2 ประการ คือ

1. อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม คนจะผูกชีวิตของตนเองติดอยู่กับธรรมชาติอย่างมีเอกภาพ แน่นแฟ้น ตั้งแต่การดำรงชีวิตไปจนถึงการให้คุณค่ามนุษย์และการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวันแต่ละวัน

2. อิทธิพลจากศาสนา พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เข้าไปผสมกลมกลืนกับชีวิตของชาวบ้าน มาช้านาน จนฝังอยู่ในภูมิปัญญาและความเชื่อทางศาสนา ทำให้ชาวบ้านแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่นได้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข ภายในท้องถิ่นของตน ซึ่งเป็นผลให้ชาวบ้านมีพื้นฐานการเคารพในคุณค่าของตนเอง กับสิ่งแวดล้อมใกล้เคียงกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 2) ได้กล่าวถึงลักษณะการเกิดของภูมิปัญญาไทยไว้ว่า ภูมิปัญญามีกระบวนการเกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ แล้ว เลือกรร พัฒนา และปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้น จนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งแสดงได้โดยภาพประกอบดังนี้

ภาพประกอบ 1 ลักษณะการเกิดของภูมิปัญญาไทยของสำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ

จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาไทยเป็นการสั่งสมความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคล สถาบันต่าง ๆ ในท้องถิ่น โดยมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานประกอบกับการได้รับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และความเชื่อเกี่ยวข้องอยู่ด้วย เป็นความรู้ที่อยู่ยาวนาน ถือปฏิบัติสืบทอดกันมามีลักษณะของการพึ่งตนเองสูง และมีคุณค่าเป็นสิ่งที่สำคัญ ดังมีผู้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไทยไว้หลายแง่มุมต่างกัน ดังนี้

ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และ วิศนี ศีลตระกูล (2533 : 201-248) สรุปว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงความรู้ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการศึกษาอบรม สั่งสอนและถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เป็นความรู้ประสบการณ์ที่เกิดจากประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งได้รับการการทำงาน จากธรรมชาติแวดล้อม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความค่า เสริมสร้างความสามารถทำให้คนเรามีชีวิตร่วมกันอย่างมีสันติสุข เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์ และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต

อังกุล สมคะเนย์ (2535 : 21-24) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง มวลความรู้ และมวลประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำรงชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมาผ่านกระบวนการ การพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 2) สรุปว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความสามารถ ทักษะและเทคนิค อันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้มวลรวมทุกด้านที่ผ่านกระบวนการ สืบทอด ปรับปรุง พัฒนาและเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดีในการสร้างผลงาน แก้ไขปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความสามารถ ทักษะและเทคนิค อันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้มวลรวมทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนาและเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดีในการสร้างผลงาน แก้ไขปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

2. ลักษณะของภูมิปัญญาไทย

ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ตามอิทธิพลของสภาพแวดล้อม ความเชื่อ และระดับสติปัญญาของคนในแต่ละท้องถิ่น เป็นผลให้มีความรู้ที่หลากหลาย แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้ในเรื่องดังกล่าวก็จะมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญร่วมกัน ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

สามารถ จันทรสุรีย์ (2534 : 88-94) ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

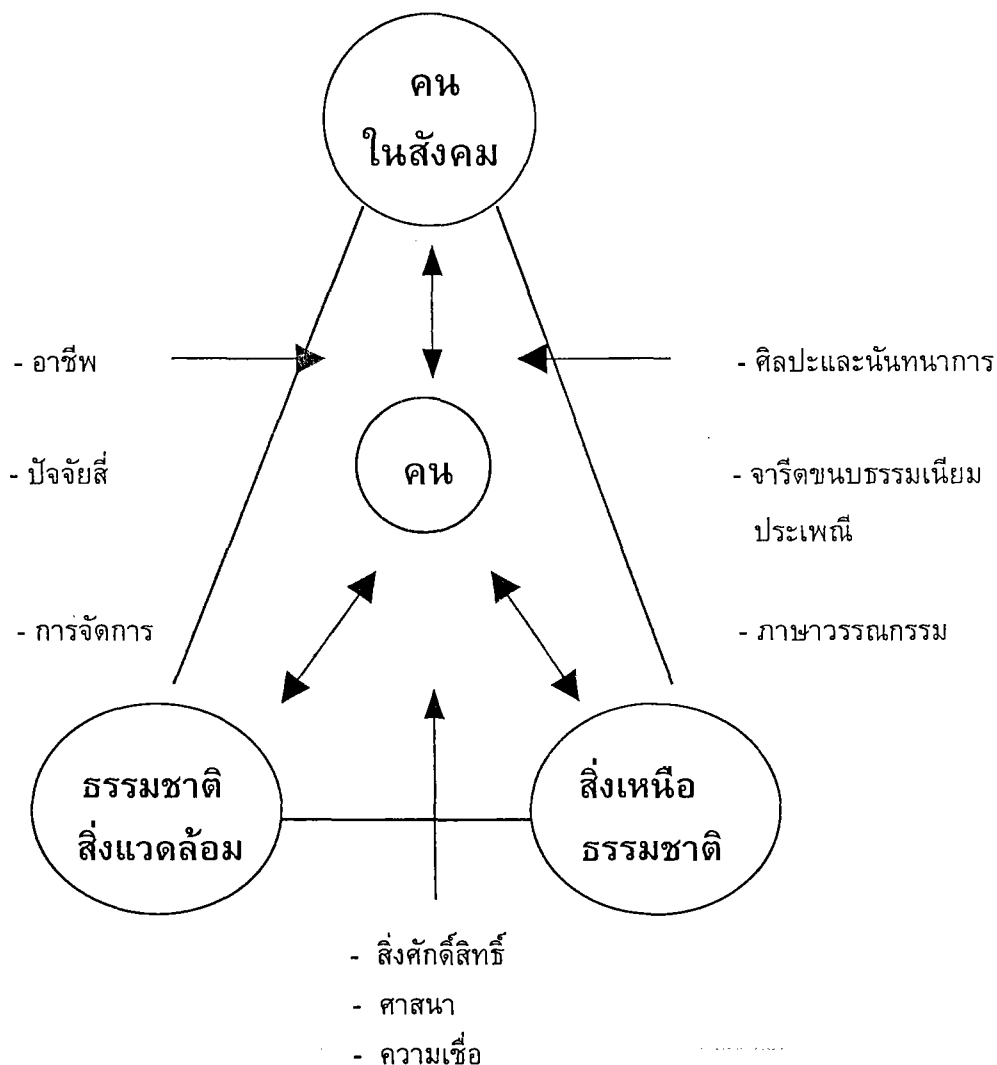
2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะดนตรี และอื่นๆ

ภูมิปัญญาเหล่านี้สามารถสะท้อนออกมาเป็น 3 ลักษณะ ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน (สามารถ จันทรสุรีย์. 2534 : 85-94) ได้แก่

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช และธรรมชาติ

2. ความสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ที่ร่วมกันในสังคม หรือชุมชน

3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลายทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน ที่มีเอกภาพเหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยมภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นชัดเจนได้โดยภาพประกอบดังนี้

ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย (สามารถ จันทรสุริย์.2534:89)

จากแผนภาพข้างต้น เห็นได้ว่า ลักษณะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จะแสดงออกมาในลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ การบริหารจัดการองค์กร ตลอดจนการประกอบอาชีพต่างๆ เป็นต้น ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม จะแสดงออกมาในลักษณะจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และนันทนาการ ภาษา และวรรณกรรม ตลอดจนการสื่อสารต่างๆ

ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ จะแสดงออกมาในลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา ความเชื่อ เป็นต้น

ประเวศ วะสี (2534 : 40-45) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. ความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความจัดเจนจากชีวิต และสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาจากภายนอก โดยที่ไม่อาจนำไปใช้กับท้องถิ่นอื่นๆ ที่แตกต่างกันได้ หรือได้แต่ไม่ดีมากนัก

2. มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีการเชื่อมโยงกันระหว่างชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม มีการพยายามนำธรรมชาติมาอธิบายเป็นรูปธรรมที่สามารถแตะต้องได้ เช่น ความคิดเรื่องพระแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ ทำให้คนเคารพธรรมชาติและไม่ทำลายล้างสิ่งนั้น

3. มีความเคารพ ผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญกับประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536 : 1-10) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าเป็นระบบความรู้ ภูมิปัญญาไม่ได้เกิดแวบขึ้นมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้าน มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นในการศึกษาจะเข้าไปดูว่าชาวบ้าน “รู้อะไร” อย่างเดียวไม่พอต้องศึกษาว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เหล่านั้นอย่างไร โดยพิจารณาจาก

1. การสั่งสมและการกระจายความรู้ ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสมและกระจายความรู้ โดยความรู้ไม่ได้ลอยอยู่เฉยๆ แต่ถูกนำมาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน สั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคนคนหนึ่ง ซึ่งมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้เราควรศึกษาด้วยว่า กระบวนการนั้นเป็นอย่างไร หมอคนหนึ่ง สามารถสร้างหมอคนอื่นต่อมาได้อย่างไร

2. การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ แต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราก็ต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนหนึ่งไปสู่คนอื่นคนหนึ่ง

3. การสร้างสรรค์ปรับปรุงระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ถูกปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาโดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง เรายังขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้ และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างไร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะ ในแต่ละท้องถิ่นที่จัดการไว้อย่างเป็นระบบให้เข้าใจได้โดยง่าย โดยที่ได้มีการสั่งสม ปรับปรุง และถ่ายทอดให้กับชนรุ่นต่อไป

3. ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญ และมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อความอยู่รอดของบุคคลในท้องถิ่นนั้นๆ ดังที่ อภิชาติ ทองอยู่ (2528 : 13-18) ได้กล่าวไว้ว่า การที่ชาวบ้านสามารถรักษาหมู่บ้าน และคงสภาพท้องถิ่นได้สืบมาช้านานจนถึงปัจจุบันนี้ เพราะชาวบ้านมีการ

แสวงหาทางออก ตอบสนองต่อสิ่งท้าทาย มีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา การที่สามารถดำรงสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยภูมิปัญญาของตนเอง การเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านนั้นรุนแรงและรวดเร็ว แต่ก็ไม่สามารถทำลายสถาบันหมู่บ้านได้ มรดกทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านยังคงอยู่ และสิ่งเหล่านี้ไม่ได้อยู่เพราะการเก็บรักษารวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมของหมู่บ้าน

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 5- 8) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาไทยพอสรุปได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น

พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาในการสร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศมาโดยตลอด ตั้งแต่สมัยสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราชพระองค์ทรงปกครองประชาชนด้วยพระเมตตา แบบพ่อปกครองลูก ผู้ใดประสบความเดือดร้อนก็สามารถมาตีระฆังแจ้งความเดือดร้อนขอรับพระราชทานความช่วยเหลือ ทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ ต่อประเทศชาติ ร่วมกันสร้างชาติบ้านเมืองจนเจริญรุ่งเรืองได้เป็นปึกแผ่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช รัชกาลปัจจุบัน พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศทางการเมืองภายในประเทศ จนรอดพ้นภัยพิบัติหลายครั้ง ด้านการเกษตรพระองค์ทรงพระราชทานทฤษฎีใหม่ให้แก่พสกนิกร ด้านการเกษตรแบบผสมผสานและยั่งยืน พื้นฟูสภาพแวดล้อม ยังความสงบร่มเย็นของประชาชนให้กลับคืนมา

2. สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย

คนไทยในอดีตมีความสามารถเป็นที่ปรากฏ ในประวัติศาสตร์จำนวนมาก เป็นที่ยอมรับของนานาชาติและประเทศ เช่น นายขนมต้มเป็นนักมวยที่มีฝีมือเก่งในการใช้อวัยวะทุกส่วน ทุกท่าแม่ไม้มวยไทย สามารถชกมวยไทยจนชนะพม่าได้ถึงเก้าคนสิบคนในคราวเดียวกัน ซึ่งในปัจจุบัน มวยไทยถือเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปะการป้องกันตัวชั้นเยี่ยม

ภูมิปัญญาไทยทางภาษาและวรรณกรรม คนไทยมีอักษรไทยเป็นของตนเองมา ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยและวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน เป็นภาษาที่สามารถผันเสียงได้มากที่สุดภาษาหนึ่งของโลก และยังใช้เป็นภาษาราชการด้วยวรรณกรรมไทยถือว่าเป็นวรรณกรรมที่มีความไพเราะ ได้อรรถรสครบทุกด้าน วรรณกรรมหลายเรื่องได้ถูกแปลเป็นภาษาต่างประเทศ

นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านอาหาร อาหารไทยเป็นอาหารที่มีความหลากหลายในรสชาติ ทั้งอาหารคาวหวาน ปรุงง่าย รสอร่อยถูกปากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ พืชที่ใช้ปรุงอาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพรที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และราคาถูก พืชที่ใช้เป็นส่วนประกอบที่เป็นพืชสมุนไพร เช่น ตะไคร้ ขิง ข่า กระชาย ใบมะกรูด ใบโหระพา ใบกะเพรา เป็นต้น

3. ความสามารถปรับปรุง ประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนา ใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม

คนไทยยอมรับนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ โดยนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนาไปปรับใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประณีตระอบ รักษสงบใจเย็น มีความอดทนให้อภัยแก่ผู้อื่นนึกผิด ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายปกติสุข ทำให้คนในชุมชนพึ่งพา

กันได้ ทั้งหมดนี้สืบเนื่องจากหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนา เป็นการใช้ภูมิปัญญาในการประยุกต์พระพุทธศาสนามาใช้กับชีวิตประจำวัน

4. สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

ภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดในการยอมรับนับถือและให้ความสำคัญแก่คน สังคม และธรรมชาติอย่างยิ่ง มีเครื่องที่ชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนมากมาย เช่น ประเพณี 12 เดือน เป็นการแสดงความเคารพและขอพร เป็นวันแห่งครอบครัว เครือญาติพี่น้องได้พบปะกันด้วย ความอบอุ่น ส่วนประเพณีลอยกระทง คุณค่าอยู่ที่การบูชาและเคารพบุญคุณของน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคน พืช และสัตว์ซึ่งใช้น้ำทั้งการบริโภคและอุปโภค ในการรักษาป่าให้ต้นน้ำลำธาร ได้ประยุกต์ให้มีประเพณีการบวชป่า ให้เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ธรรมชาติสภาพแวดล้อมยังความอุดมสมบูรณ์แก่ ต้นน้ำลำธารพลิกฟื้นกลับคืนมาได้ อาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักของคนไทย ที่คำนึงถึงความสมดุลของคน สังคมและธรรมชาติ โดยทำแต่น้อยพอกอยู่พอกิน เมื่อเหลือกินก็แจกญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้เคียง นอกจากนี้ยังนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่นที่ตนไม่มี เมื่อเหลือใช้จริง ๆ จึงจะขาย อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเกษตรแบบ “กิน - แจก - แลก - ขาย” ทำให้คนในสังคมได้ช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันกัน เคารพรักนับถือกัน เป็นญาติกันทั้งหมู่บ้าน จึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีสัมพันธ์กันแนบแน่น ธรรมชาติไม่ถูกทำลายไปมาก เนื่องจากทำพอกอยู่พอกินไม่โลภมาก และทำลายมากเหมือนปัจจุบัน ถือเป็นภูมิปัญญาที่สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติให้อยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

5. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัย

แม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไปอย่างไร ความรู้สมัยใหม่จะหลั่งเข้ามามาก แต่ภูมิปัญญาไทย ก็สามารถปรับเปลี่ยนได้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือใบไปดัดเป็นหาง สามารถวิ่งได้เร็วขึ้นเรียกว่า “เรือหางยาว” การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสานพลิกฟื้นธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์คืนแทนสภาพป่าเดิมที่ถูกตัดทำลายไป การรู้จักใช้ภูมิปัญญาออมเงินสะสมทุนตามแบบสมัยใหม่ให้สมาชิกกู้ยืมปลดหนี้สิน และจัดสวัสดิการแก่สมาชิกจนชุมชนมีความมั่นคง เข้มแข็ง สามารถช่วยตนเองได้หลายร้อยหมู่บ้านทั่วประเทศ และการสร้าง “อุทยา” ขึ้นเป็นประการังเทียม ให้ปลาอาศัยวางไข่แพร่พันธุ์และเจริญเติบโตขยายจำนวนมากดังเดิม ถือเป็นการใช้ภูมิปัญญาปรับปรุงประยุกต์ใช้ได้ตามยุคตามสมัย

จากเอกสารที่กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของสังคม อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่เหมาะสม ทรงคุณค่า และมีความสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อีกทั้งยังช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์ กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และอำนวยประโยชน์ในการทำงานเพื่อพัฒนาชนบทของกลุ่มบุคคล เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน โดยใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวทางในการทำงาน ให้สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตชาวบ้านมากขึ้น

4. ประเภทของภูมิปัญญาไทย

เนื่องจากลักษณะเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการผสมผสานกลมกลืนและเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน จนไม่สามารถแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด ดังนั้น จึงมีผู้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

รัชช ปุณโณทก (2531 : 39-57) ได้จำแนกประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้าน ตามลักษณะการดำเนินชีวิตไว้ดังนี้คือ

1. คติความเชื่อ เป็นความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ที่ทุกคนยอมรับ นับถือ และปฏิบัติต่อกันมา

2. ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพและการศึกษาเล่าเรียน ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์และการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพ เช่น การที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนา เป็นต้น

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2533 : 12) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพแบบพุทธเกษตร หรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะจัดความสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งการพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลัก มากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ได้แก่ การทำวนเกษตร การทำเกษตรผสมผสาน และการทำเกษตรแบบธรรมชาติ

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคม หรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ค่านิยม ประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคม หรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาป่าไม้ชุมชน การรักษาโรคด้วยสมุนไพร

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535 : 8-25) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 5 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 หมวดขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา

ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนาหมายถึง แบบอย่างปฏิบัติสืบต่อกันมาเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ ปรัชญา ศาสนา ลัทธิ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านวัฒนธรรมธรรมเนียมการปกครอง การปลูกฝังและการสืบทอด และประเพณี

หมวดที่ 2 หมวดภาษาและวรรณกรรม

ภาษาและวรรณกรรมหมายถึง สิ่งสื่อความหมายด้วยเสียงหรืออักษรที่มีกำหนดไว้เป็นแบบแผน เพื่อใช้เป็นสื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน แบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ ข่าวนสาร วรรณกรรม ภาษาศาสตร์และหลักภาษา ภาษาถิ่น และภาษาชนต่างกลุ่ม นิทานและภูมินาม ความเรียงและฉันทลักษณ์ วาบทการ ภาษิต และปริศนาคำทาย

หมวดที่ 3 หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี

ศิลปกรรมและโบราณคดีหมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความงามที่ให้คุณค่าทางจิตใจ หรือเพื่อประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารทางความเชื่อของกลุ่มชน สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม โบราณคดี การวางผังเมืองและชุมชน และวัฒนธรรมสถานหรือแหล่งวัฒนธรรม

หมวดที่ 4 หมวดการเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ

การเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจหมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์แสดงออกเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ แบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ การขับร้องและดนตรี บรรำรำฟ้อน มหรสพ เพลงเด็กและเพลงกล่อมเด็ก เพลงหน้าพาทย์ การเล่นพื้นบ้าน กีฬาและ นันทนาการ การท่องเที่ยวและธุรกิจเกี่ยวกับวัฒนธรรม

หมวดที่ 5 หมวดชีวิต ความเป็นอยู่และวิทยาการ

ชีวิต ความเป็นอยู่และวิทยาการหมายถึง กิจกรรมการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มชน ประกอบกับการคิดค้น และพัฒนาวิทยาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยอาศัยบุคคลในท้องถิ่นหรือการรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ เครื่องใช้ คหกรรมศาสตร์ การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย ชีวประวัติ วิทยาการ และอาชีพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 3 - 4) ได้จัดแบ่งสาขาภูมิปัญญาไทย ออกเป็น 10 สาขา ดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรมหมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิค ด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองใน สภาวะการณ์ต่างๆได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ไขปัญหการเกษตรด้านการ ตลาด การแก้ไขปัญหาด้านการผลิต เช่น การแก้ไขโรคและแมลง และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่ เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น
2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จัก ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการ บริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่ม โรงงาน ยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น
3. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึงความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพ ของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้
4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ พัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน
5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึงความสามารถในด้านบริหารจัดการด้านการสะสม และบริการกองทุน และธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของ สมาชิกในชุมชน
6. สาขาสวัสดิการหมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิต ของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
7. สาขาศิลปกรรมหมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

8. สาขาการจัดการหมายถึง ความสามารถในการบริหาร จัดการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งองค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน ระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่า เป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ที่ดี หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิผล

9. สาขาภาษาและวรรณกรรมหมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษาทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

10. สาขาศาสนาและประเพณีหมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่า ให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติ ให้บังเกิดผลต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีข้าว เป็นต้น

จากการแบ่งประเภทของภูมิปัญญาไทยที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าการแบ่งที่แตกต่างกันออกไป ทั้งทางด้านที่แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการเกิด หลักการปฏิบัติ และลักษณะการเกิดภูมิปัญญา

5. การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย

สิ่งที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษหรือเรียกว่า “มรดกทางวัฒนธรรมของหมู่บ้าน” ประสบการณ์ และภูมิปัญญาที่คนรุ่นก่อนกลั่นกรองจากชีวิตเอาไว้มีบุคคลหรือชาวบ้านรุ่นต่อ ๆ มาสืบทอดและส่งผ่านให้กับชาวบ้านรุ่นหลังโดยมีสถาบันต่างๆ เป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้และมีวิธีถ่ายทอดดังนี้

สามารถ จันทรสุรีย์ (2534 : 88-94) ได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ชาวบ้าน ทุกหมู่ ทุกเหล่า ได้ใช้สติปัญญาของคนสั่งสมความรู้ประสบการณ์ เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอด และ ย่อมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งตลอดมา ด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อถือผีต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน ซึ่งพอจะจำแนกได้คือ

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก

เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่ใกล้ตัว ได้แก่ การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำ การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อน สนุกสนานและดึงดูดใจ วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัย บุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำ และไม่ควรรทำ

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่

ผู้ใหญ่ ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆ มาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบเช่นวิธีบอกเล่าโดยตรง หรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงาน ของทุกท้องถิ่นจะมีขั้นตอนมีคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาวอยู่ทุกครั้ง รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

นอกจากนี้วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา จะออกมาในรูปของการบันทึกที่สอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหาหรือคำร้องของบันทึกลง เช่น ในคำร้องของลิเก ลำตัด มโนราห์ หนังตะลุง กลอนลำ คำผญา คำสอของอีสาน คำขอของภาคเหนือ เป็นต้น คำร้องเหล่านี้ จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่น คติธรรม คำสอนของศาสนา การเมืองการปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีต่างๆ ดังนั้น ถ้าจะให้แบ่งลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีต พอสรุปได้ตามรูปแบบใหญ่ๆ ได้ 2 แบบ คือ

1. แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้หลายรูปแบบคือ โดยการเล่าจากปากสู่ปาก เช่น การเทศนาสั่งสอน โดยการผ่านพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น พิธีแห่เทียนพรรษา โดยแฝงอยู่ในรูปของการบันทึกต่าง ๆ ที่สอดแทรกถึงกระบวนการและเนื้อหาในรูปของคำร้อง บทร้อง การแสดงต่างๆ เป็นต้น

2. แบบเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การเขียนใส่ใบลาน สมุดข่อย หนังสือ ในปัจจุบันเป็นยุคที่การสื่อสาร การคมนาคม เทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทันสมัยรวดเร็วก็มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านทางสื่อสารมวลชนทุกสาขา จนทำให้เกิดการเลือกสรรรับ หรือไม่รับการถ่ายทอดด้วยรูปแบบที่หลากหลายออกไปมากมายที่สะดวกต่อผู้บริโภค

6. แนวทางการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

สภาพการศึกษาของไทยในปัจจุบันมุ่งเน้น การนำความรู้เทคโนโลยีและวิทยาการสารสนเทศไปใช้ในการศึกษา จึงเป็นผลให้ต้องเผชิญกับปัญหาในด้านประสิทธิภาพ ในการจัดการศึกษา อย่างจำกัดจึงก่อให้เกิดอุปสรรคมากมาย ด้วยเหตุนี้ แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นจึงเป็นแหล่งรวมความเปลี่ยนแปลงที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในโรงเรียน ดังนั้นแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น ที่เป็นแหล่งความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ที่ควรนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอนได้มากที่สุด ซึ่งได้มีผู้เสนอแนวทางไว้ดังนี้คือ

รัตนะ บัวสนธ์ (2531 : 12-17) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ครูเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเป็นตัวแทนของปราชญ์ชาวบ้าน ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว

2. ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนของนักเรียน โดยมีครูเป็นผู้ดูแลสนับสนุนอยู่วงนอกเท่านั้น ทั้งนี้ต้องพิจารณาเงื่อนไขความเหมาะสมในเรื่องของเวลาและความสะดวกของปราชญ์ชาวบ้านด้วย

ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิศนี ศีลตระกูล (2533 : 201-248) ได้เสนอแนวทางการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

1. นำไปเป็นองค์ประกอบของหลักสูตร การจัดการศึกษาหรือจัดการเรียนรู้ในเรื่องชุมชน หากเราศึกษาค้นคว้าเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำไปเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรการเรียนการสอน สามารถช่วยให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมาย มีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นมากขึ้นเมื่อเรียนแล้วนำไปใช้ประโยชน์กับชีวิตจริง

2. เชิญผู้อาวุโสหรือปราชญ์ชาวบ้านผู้ทรงภูมิปัญญาในด้านต่างๆ มาเป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์แก่ชนรุ่นหลัง หรือผู้สนใจความรู้และประสบการณ์เหล่านั้นควรมีการบันทึกไว้ด้วยสื่อต่างๆ เพื่ออนุรักษ์ของดีที่มีอยู่ และสามารถเผยแพร่ในวงกว้างต่อไป

3. นำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาที่เกิดจากการอยู่ร่วมกัน ปัญหาในด้านสุขภาพอนามัย การรักษาพยาบาล ปัญหาด้านอาชีพ และการผลิตหรือปัญหาอันเกิดจากการขาดความสมดุลในธรรมชาติ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เนื้อหาภูมิปัญญาชาวบ้านครอบคลุมสาระต่างๆ ในการดำเนินชีวิต คือสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้

4. นำไปใช้เพื่อกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาต่างๆ เช่น กระทรวงสาธารณสุข กำหนดนโยบายที่จะประยุกต์ใช้แพทย์แผนโบราณในงานสาธารณสุขมูลฐาน เรื่องสมุนไพร และหมอดำแย กำลังได้รับการส่งเสริมและฟื้นฟู

วิชัย ดันศิริ (2532 : 183-188) ได้เสนอแนวทางในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้เป็นสื่อพื้นบ้าน เพื่อการศึกษากล่าวโดยสรุปว่า ในการจัดการศึกษาที่ดีนั้นจะต้องเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเดิมกับระบบพื้นฐาน โดยการใช้ชุมชนเป็นหลักให้เขาร่วมมือกันคิดแก้ไขปัญหาของชุมชนและแนวทางแก้ไขปัญหา โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานของเขาเองเป็นพื้นฐานของการศึกษาหรือเรียกว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นพื้นฐาน ซึ่งมีวิธีดำเนินการ 2 วิธี คือ

1. นำวิธีการมาใช้ เช่น เอาิทานมาเป็นสื่อ
2. นำความรู้พื้นฐานของประชาชนมาเป็นพื้นฐานในการให้การศึกษา

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2536 : 52) ได้สรุปแนวทางในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในงานการศึกษาออกโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. โดยการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม คือการปรับปรุงหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้ว หรือการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ คือการใช้เป็นองค์ประกอบของหลักสูตร หรือการมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรและการจัดกิจกรรม
2. โดยนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นวิทยากร คือ การนำมาเป็นวิทยากรในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้
3. โดยการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษา คือ การมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอน หรือใช้เป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้

ส่วนศูนย์พัฒนาภูมิปัญญาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540 : 43) ได้ให้ข้อเสนอเชิงนโยบายของการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้เพื่อการเรียนการสอนดังนี้

1. ต้องรวบรวม ศึกษา และเก็บรักษาภูมิปัญญาที่เหลืออย่างเร่งด่วน
2. สนับสนุนการจัดระบบความรู้ระบบสารสนเทศของผู้ทรงภูมิปัญญาและหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานรวมทั้งการผลิตสื่อ กระบวนการเผยแพร่ และการใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่
3. สนับสนุนให้ชาวบ้านและชุมชนเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา การเก็บรักษาการใช้ การถ่ายทอด และการจัดการกับงานด้านพันธุกรรมด้วยตนเอง เช่น ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร แพทย์พื้นบ้าน เรื่องพันธุกรรมที่สูญหายไป เพราะปัจจุบันชาวบ้านมีสิทธิน้อยมาก ในการเข้าไปจัดการเรื่องเหล่านี้

4. สนับสนุนให้ผู้ทรงภูมิปัญญาถ่ายทอดไปสู่คนใกล้ชิด บุตรหลาน รวมทั้งนักวิชาการที่มีเวลาเรียนรู้วิถีชีวิต และองค์ความรู้

5. หน่วยงานและสถาบันต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนชุมชน มีทางเลือกของตน เช่น ด้านการดูแลสุขภาพ การศึกษาและการจัดการทรัพยากร ฯลฯ

6. ปรับปรุงระบบการศึกษาให้เอื้อต่อวิถีชีวิตของชุมชนทั้งในส่วนของสถาบันการศึกษา ในส่วนของชุมชน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา

7. ปลุกฝังแนวคิดให้เด็ก และเยาวชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา

8. สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนทั่วประเทศ โดยการรับรองสิทธิในการรวมกลุ่มของคนในชุมชนตลอดจนสนับสนุนให้กลุ่มและองค์กร เป็นเครื่องมือส่งเสริมวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ของคนทุกกลุ่มในชุมชน

9. รณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนมีความเข้าใจในคุณค่า และประยุกต์ภูมิปัญญามาใช้ในการดำเนินชีวิต

10. สนับสนุนเครือข่ายระหว่างผู้ทรงภูมิปัญญา บุคคล องค์กรต่างๆ เพื่อสร้างความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกัน

11. ยกย่องให้เกียรติ จัดสวัสดิการ จัดการเรียนรู้ และเครื่องมือให้แก่ผู้ทรงภูมิปัญญาได้ทำงานเต็มตามศักยภาพ

ดังนั้นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย จึงนำวิธีการและความรู้พื้นฐานของประชาชนในสังคมไทยท้องถิ่น ที่เป็นที่ยอมรับและปฏิบัติสืบทอดกันมา เป็นมรดกของชาติ จัดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นอย่างเหมาะสม

7. ภูมิปัญญากับการศึกษาในปัจจุบัน

ประเทศไทยนำภูมิปัญญาสากลจากสังคมอื่นเข้ามาในระบบการศึกษา เรียนรู้มากจนอาจกล่าวได้ว่าในทศวรรษนี้ ภูมิปัญญาไทยได้รับความสนใจ และนำไปถ่ายทอดหรือเรียนรู้ในการศึกษาในระบบน้อยที่สุด มีการนำภูมิปัญญาไทยมาถ่ายทอดมากขึ้นในการศึกษานอกระบบ และส่วนมากจะเรียนกันเองตามความสนใจ ในวิถีชีวิตของประชาชนซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้เกิดปัญหาการศึกษากับภูมิปัญญาไทยดังต่อไปนี้

1. ขาดการยอมรับภูมิปัญญาไทย
2. การละเลยและละทิ้งภูมิปัญญาไทย
3. การรับภูมิปัญญาใหม่เข้ามาอย่างขาดความระมัดระวัง
4. ขาดความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาของตน
5. ภูมิปัญญาใหม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
6. การดำรงชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบันผิดปกติ
7. ระบบการศึกษาแผนใหม่ละเลยกระบวนการการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาไทย
8. ขาดนโยบายในการส่งเสริมด้านภูมิปัญญาไทย
9. การจัดการศึกษา ไม่สามารถขยายโอกาสการสืบทอดมรดก ภูมิปัญญาไทยไว้ได้

เมื่อศึกษาเรื่องภูมิปัญญาไทยแล้ว จะพบว่าภูมิปัญญาเป็นผลผลิตของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้สร้างภูมิปัญญาหรือเป็นผู้ทรงภูมิปัญญา หมายถึงบุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญา หรือผู้ผลิตภูมิปัญญา หรือผู้นำภูมิปัญญาต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์จนประสบความสำเร็จ มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับ ยกย่องสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของภูมิปัญญานั้นให้แพร่หลายกว้างขวาง ในแต่ละสาขานั้นๆ การกำหนดคุณสมบัติของผู้ทรงภูมิปัญญาไทยนั้นมีเกณฑ์การพิจารณา

คุณสมบัติของผู้ทรงภูมิปัญญาไทย ประกอบไปด้วย

1. เป็นคนดีมีคุณธรรม
2. เป็นผู้คงแก่เรียนและหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ
3. เป็นผู้นำของท้องถิ่น
4. เป็นผู้ที่สนใจปัญหาของท้องถิ่น
5. เป็นผู้ขยันหมั่นเพียร
6. เป็นนักปกครองและประสานประโยชน์ของท้องถิ่น
7. มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้
8. เป็นผู้มีความรู้หรือบรรพชา

จากคุณสมบัติของผู้ทรงภูมิปัญญาไทยดังกล่าว เป็นเหตุให้ภูมิปัญญาไทยได้รับการส่งเสริมให้ช่วยแก้ไขปัญหา และพัฒนาสังคมไทยให้ประสานสอดคล้องกับภูมิปัญญาโลก ดังเห็นได้จากแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544) ได้กำหนดมาตรการดำเนินงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้

1. เป็นการยกระดับภูมิปัญญาไทยให้เท่าเทียมกับวิทยาการสมัยใหม่
2. ส่งเสริมผู้นำและปราชญ์ชาวบ้าน ให้พัฒนาภูมิปัญญาและสร้างองค์ความรู้ใหม่
3. ส่งเสริมให้สถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลาง ในการสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน สถาบันศาสนา หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้ทรงภูมิปัญญาชาวบ้าน
4. เร่งดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนที่อยู่บนรากฐานภูมิปัญญาไทย
5. ให้มีการสอนในทุกระดับ ทุกประเภท และทุกรูปแบบการศึกษา
6. ให้ครูมีบทบาทนำความคิด เป็นผู้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนประสานแหล่งความรู้ทางสากล กับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยน และกระจายความรู้อย่างกว้างขวาง
7. ให้อุดมศึกษาเป็นหลักในการผลิตองค์ความรู้ที่เกิดจากการประสานวิทยาการสากล กับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เอากการอุดมศึกษามีบทบาทนำการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมไปในทิศทางที่พึงประสงค์

8. กำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มดังนี้ ผู้เรียนทุกคนต้องรู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาไทย ชุมชนต้องสามารถเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่น มาแก้ไขปัญหาของตนเองได้อย่างเหมาะสม ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชน สถาบันสังคมอื่นๆ ต้องมีบทบาทในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาไทย เรียนในระดับสูงกว่าปริญญา ต้องประยุกต์วิทยาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ม.ป.ป. : 14-18)

ลักษณะของสิ่งที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาไทย ได้แก่

1. สร้างขึ้นจากการทำงานและประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ และเป็นไปเพื่อการพึ่งพาตนเอง
2. เกิดจากการคิดเอง ทำเองของคนไทย
3. เกิดจาก อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ศาสนา และความเชื่อ
4. มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์ พืช และธรรมชาติ
5. ผ่านกระบวนการการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนา และเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี
6. ก่อให้เกิดความรู้ ทักษะ เทคนิค วิธีการ และเครื่องมือ ต่าง ๆ ที่ช่วยแก้ไขปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทย
7. มีการประสานความรู้และวิทยาการใหม่ๆ มาใช้ แล้วเอื้อให้เกิดทางเลือกใหม่ที่มีลักษณะสากลและลักษณะเฉพาะของเราเอง
8. สามารถประยุกต์และปรับใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยได้ (ภาวดี เกตุกุ. 2540 : 97)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาไทย หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น มีผู้วิจัยไว้ดังนี้

งานวิจัยในต่างประเทศ

อาร์ เบียร์รี่ และมาร์ค ซี ชุก (R. Beery and Mark C. Schug : 1984) กล่าวถึงกิจกรรมการศึกษาท้องถิ่นชุมชนว่า จะต้องเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือในสภาพแวดล้อมจริงเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง ได้แก่ 1) การศึกษานอกสถานที่ 2) การสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่น 3) การเชิญบุคคลในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร

งานวิจัยภายในประเทศ

รัตนะ บัวสนธ์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง โดยการศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์คือการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยทำการวิจัยเป็นรายกรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง ทั้งนี้การวิจัยมีลักษณะเป็นการวิจัยและพัฒนา ที่ประยุกต์ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีระเบียบวิธีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีการเข้าไปอยู่ร่วมในชุมชน การวิจัยดังกล่าวประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย และขั้นตอนที่ 4 การประเมินหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่าภายในชุมชนมีสิ่งที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่แสดงออกเป็นกระบวนการคิด และกระทำโดยบุคคลของชุมชนแต่ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ไม่มีการวางแผนร่วมกันในการพัฒนาการเรียนการสอน หลักสูตรเปิดโอกาสให้สามารถจัดประสบการณ์ความรู้โดยนำผู้เชี่ยวชาญภายนอกมาร่วมในการวางแผนการสอนได้ นโยบายควบคุมทางวิชาการ จากหน่วยงานบังคับบัญชาส่วนกลาง เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การใช้หลักสูตรติดขัด พื้นฐานทางความใส่ใจในทางวิชาการของครูแตกต่างกัน ก็ทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ประสบผลแตกต่างกัน

นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งก็เป็นลักษณะเช่นเดียวกันกับผู้รู้ในท้องถิ่นชุมชน ที่ให้ความสนใจและสนับสนุนการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ในด้านตัวหลักสูตรนั้นมีส่วนที่จะต้องแก้ไขคือ เนื้อหาบางส่วนเกี่ยวกับบุคคลสำคัญของชุมชน และการกำหนดเวลาเรียนตามเนื้อหาต่างๆ ของหลักสูตรยังไม่เหมาะสมนัก สำหรับผลการประเมินด้านผู้ปกครองนักเรียน พบว่าผู้ปกครองให้การสนับสนุนการใช้หลักสูตร

เบญจมาพร กาศมณี (2536 : 75-79) ได้ศึกษาการสร้างชุดการสอนวิทยาศาสตร์ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสื่อ จำนวน 11 ชุด เพื่อรวบรวมข้อมูลทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางวิทยาศาสตร์ ในระดับประถมศึกษาและสร้างชุดการสอนในเนื้อหาวิทยาศาสตร์ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสื่อให้มีประสิทธิภาพ 80 / 80 และมีประสิทธิผลตั้งแต่ .05 ขึ้นไป ผลการศึกษาพบว่า มีชุดการสอนจำนวน 6 ชุด ได้แก่ ชุดการสอนเรื่องการกรองน้ำ คานหรือคานติดคานงัด วิธีใช้และการเก็บรักษาเชื้อเพลิง การทำยาสระผมจากสิ่งที่มีในท้องถิ่น การรักษาดุลแห่งธรรมชาติ การรักษาดุลแห่งธรรมชาติและแมลงที่ควรกำจัด และการกำจัดโดยวิธีธรรมชาติ มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ และค่าดัชนีประสิทธิผลเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ส่วนชุดการสอนจำนวน 5 ชุด ได้แก่ ชุดการสอนเรื่องการชลประทาน การบำรุงรักษาดิน การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ประโยชน์ของแรงดันอากาศ และปัญหาการชลประทานในท้องถิ่น มีประสิทธิภาพและค่าดัชนีประสิทธิผลตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

มาลินี ส่วยคำขาว (2538 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 โดยการศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 2) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 ในด้านการเตรียมการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ แบบ ไม่มีโครงสร้าง ตัวอย่างประชากรที่วิจัยคือ ครูสังคมศึกษา เลือกโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. ครูสังคมส่วนใหญ่ใช้ความรู้เรื่องประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อแบบพุทธประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อแบบพราหมณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับ บุญ - บาป และนรก - สวรรค์ หมู่บ้านวัฒนธรรม หรือแหล่งวัฒนธรรม และชีวประวัติของบุคคลในท้องถิ่น

2. วิธีการใช้ภูมิปัญญาในการเรียนการสอนสังคมศึกษาด้านการเตรียมการสอน ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่ ศึกษาหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา และจุดประสงค์รายวิชาที่สอดคล้องกัน จัดซื้อขอยืม และขอบริจาคสื่อการเรียนการสอน จากแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น และจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอนขึ้น ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใช้การบรรยายประกอบการซักถามอธิบายและใช้สื่อประกอบและสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเนื้อหาที่สอน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศในชั้นเรียน และบริเวณโรงเรียน และให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่

จัดชั้นในท้องถิ่น ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ครูใช้วิธีการสังเกตและบันทึกพฤติกรรม ความสนใจของนักเรียน ระหว่างเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการจัดกิจกรรม เสริม หลักสูตร การประเมินผลงาน และการทดสอบแบบปรนัย

3. ปัญหาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูสังคมส่วนใหญ่มีปัญหาดังนี้ ด้านการเตรียมการสอน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นบุคคลขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนขาดทักษะในการอภิปราย และแสดงความคิดเห็น ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน นักเรียนขาดทักษะในการทำข้อทดสอบแบบอัตนัย

4. ข้อเสนอแนะ ที่ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่เสนอ ได้แก่ขอให้กระทรวงศึกษาธิการ จัดอบรม และสนับสนุนงบประมาณ ให้ครูสามารถดำเนินการทั้งด้านการจัดเตรียมการสอนการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนทั้งในห้องเรียน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร และสามารถวัดและประเมินผลการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทยดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเกิดแนวความคิด เกี่ยวกับการศึกษาไทยในปัจจุบัน ที่นำภูมิปัญญาไทยมาถ่ายทอด หรือเรียนรู้ในระบบการศึกษาลด น้อยลง สมควรส่งเสริมนำภูมิปัญญาไทยเข้ามาร่วมในการจัดการเรียนการสอน ให้นักเรียนเรียนรู้มากขึ้น และเพื่อให้สอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวมาการใช้ภูมิปัญญาไทยในการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่ ผู้วิจัยใช้ในครั้งนี้ได้แทรกภูมิปัญญาไทยไว้ในเนื้อหาที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นของเราด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การประกอบอาชีพจากพื้นฐานการเกษตร ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมใน ท้องถิ่นที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนนั้น ๆ วิทยาการ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรมที่มี พื้นฐานจากสภาพความเป็นอยู่ในท้องถิ่น โดยเนื้อหาที่สอนแต่ละตอน ที่จัดทำขึ้นจะสอดแทรกความรู้ที่ เป็นภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับเรื่องที่สอน เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่ามรดก ทางวัฒนธรรมที่มีในท้องถิ่น และถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ ของผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ ต่อไป

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนรู้

1. ความหมายของชุดการเรียนรู้

ชุดการสอนหรือชุดการเรียนรู้ มาจากคำว่า Instructional Package หรือ Learning Package หรือ Instructional Kits เดิมทีเดียวมักใช้คำว่า ชุดการสอน เพราะเป็นสื่อที่ครูนำมาใช้ ประกอบการสอน แต่ต่อมา แนวความคิดในการยึดเด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ได้เข้ามามีอิทธิพลมาก ขึ้น และมีผู้ให้ความหมายของชุดการเรียนรู้ไว้หลายท่านดังนี้

สุนันท์ ปัทมคม (2519 : 10) กล่าวว่าชุดการเรียนรู้มีหลายชื่อ เช่น Instructional Package, self Instructional Package Learning Package หรือบางที่เรียกว่า Individualized Learning Package ซึ่งหมายถึง ชุดของอุปกรณ์ในการเรียนด้วยตนเอง ที่สร้างขึ้นมาเป็นรายวิชาใน หัวข้อต่าง ๆ ที่เรียงลำดับจากง่ายไปหายาก

ลัดดา ศุขปริตี (2523 : 29) ให้ความหมายว่า คือการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อหลายชนิดร่วมกัน หรือเรียกว่า สื่อประสม (Multi - media system) เพื่อสนองจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอน ที่ตั้งไว้ในเรื่องหนึ่งเรื่องใด และให้สะดวกต่อการใช้ในการเรียนการสอน

กาญจนา เกียรติประวัติ (ม.ป.ป. : 60 - 61) ได้ให้ความแตกต่างของชุดการเรียนรู้ (Lerning Package) และคำว่าชุดการสอน (Instructional Package) ว่า ชุดการสอนเป็นคำที่ใช้มาดั้งเดิม แต่การใช้คำว่าชุดการสอน ทำให้เกิดแนวความคิดว่าสื่อการเรียนทั้งหลายที่จัดรวมไว้ เพื่อให้ครูลงมือใช้ ดังนั้นผู้ที่ทำกิจกรรมคือครู ผู้เรียนเป็นฝ่ายฟังและสังเกต ในปัจจุบันนักการศึกษาจึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า ชุดการเรียนรู้ เพื่อย้ำถึงแนวการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้สื่อต่างๆในชุดการเรียนรู้เพื่อศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ครูลดบทบาทในการบอกลง ซึ่งสื่อต่างๆที่จัดไว้มักจัดไว้ในกล่องหรือซองเป็นหมวดๆ ภายในชุดการเรียนรู้ จะประกอบด้วยคู่มือการใช้ชุดการเรียนรู้ สื่อการเรียนที่สอดคล้องกับเนื้อหาและประสบการณ์ เช่น รูปภาพ สไลด์ เทป ภาพยนตร์ แผ่นคำบรรยาย วัสดุอุปกรณ์ และการมอบหมายงาน เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์กว้างขวางมากขึ้น

วาสนา ชาวหา (2525 : 139) ได้กล่าวถึงชุดการเรียนรู้การสอนเป็นรายบุคคลว่า เป็นชุดการเรียนรู้การสอนที่จัดโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน เพื่อให้เรียนด้วยตนเองตามความสามารถ และความสนใจเป็นรายบุคคล เพื่อส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคล ให้มีพัฒนาการเรียนรู้ของตนไปให้สุดขีดความสามารถ โดยไม่ต้องเสียเวลารอคอยผู้อื่น

สันหัต ภิบาลสุข และพิมพ์ใจ ภิบาลสุข (2525 : 198) กล่าวว่า ชุดการสอนคือการนำระบบสื่อประสมที่สอดคล้องกับเนื้อหา และประสบการณ์แต่ละหน่วย มาช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วีระ ไทยพานิช (2529 : 134) กล่าวว่า ชุดการเรียนรู้มีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น ชุดการสอน (Instructional Package) ชุดการเรียนรู้เบ็ดเสร็จ (Self - Instructional) ชุดสอนรายบุคคล (Individualized Learning Package) ซึ่งเป็นชุดของสื่อประสม (Multi - Media) ที่จัดทำขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อ เนื้อหา และอุปกรณ์ของแต่ละหน่วยที่จัดไว้เป็นชุดหรือกล่องหรือซอง ชุดการเรียนรู้อาจมีรูปแบบ (Formats) ที่แตกต่างกันออกไปส่วนมากจะประกอบด้วย คำชี้แจงหัวข้อ จุดมุ่งหมาย การประเมินผลเบื้องต้น การกำหนดกิจกรรมและการประเมินผลขั้นสุดท้าย จุดมุ่งหมายที่สำคัญ เพื่อการสอนนักเรียนเป็นรายบุคคล ให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนของตนเอง

แคปเฟอร์ แอนด์ แคปเฟอร์ (Kapfer And Kapfer. 1972 : 3 - 10) ให้ความหมายว่า ชุดการเรียนรู้เป็นรูปแบบของการสื่อสารระหว่างครูและนักเรียน ซึ่งประกอบด้วยคำแนะนำที่ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้จนบรรลุพฤติกรรม ที่เป็นผลของการเรียนรู้ การรวบรวมเนื้อหาที่นำมาสร้างชุดการเรียนรู้ นั้น ได้มาจากขอบข่ายของความรู้ที่หลักสูตรต้องการให้นักเรียนเรียนรู้ และเนื้อหาจะต้องตรงและชัดเจนที่จะสื่อความหมายให้ผู้เรียนได้เกิดพฤติกรรมตามเป้าหมายของการเรียน

ฮุสตันและคนอื่นๆ (Houston And Others. 1972 : 10 - 15) ให้ความหมายไว้สั้นๆ ว่า ชุดการเรียนรู้ เป็นชุดของประสบการณ์ที่จัดเตรียมไว้ให้กับผู้เรียนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ดวน (Duan. 1973 : 169) กล่าวถึงชุดการเรียนรู้ว่าเป็นการเรียนรู้รายบุคคล อีกรูปแบบหนึ่งซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้สัมผัสผลทางการเรียนตามเป้าหมาย ผู้เรียนจะเรียนไปตามอัตราความสามารถและความต้องการของตน

มัวร์ (Moore. 1974 : 24) ได้พูดถึงชุดการเรียนรู้ว่า เป็นการศึกษารายบุคคลที่เป็นระบบ ผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าประสงค์ในการเรียนต่อเนื่องกันไป อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้สื่อและกิจกรรมที่จัดไว้

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ชุดการเรียนรู้เป็นการรวบรวมสื่อการเรียนรู้สำเร็จรูป ซึ่งส่วนมากประกอบด้วย คำชี้แจง ชื่อเรื่อง จุดมุ่งหมาย กิจกรรมและการประเมินผล โดยที่ครูเป็นผู้สร้างขึ้น ประกอบด้วยวัสดุอุปกรณ์หลายชนิด และองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ค้นคว้าด้วยตนเอง ตามความสามารถที่เป็นขั้นตอนตามที่กำหนดไว้ในชุดการเรียนนั้นๆ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยครูเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ และมีการนำหลักการทางจิตวิทยามาใช้ประกอบในการเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับความสำเร็จ

2. วัตถุประสงค์ในการทำชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ในการทำชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น สุนันท์ ปัทมาคม (2519 : 3 - 4) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. เพื่อใช้สอนเนื้อหา บทเรียนตามหลักสูตรและวัตถุประสงค์ทางการศึกษา
2. เพื่อเป็นเครื่องมือสำเร็จรูปของครูที่สอนนักเรียน โดยไม่จำเป็นต้องเตรียมอุปกรณ์การเรียน พร้อมทั้งจะให้นักเรียนหยิบใช้ได้ทันที ฉะนั้น ชุดการเรียนรู้จึงไม่คำนึงถึงความแตกต่างในความหมายทางการสอนของครู
3. เพื่อให้นักเรียนศึกษาด้วยตนเอง ชุดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนนั้นสร้างขึ้นให้นักเรียนใช้และทำตามคำแนะนำที่บอกไว้ในชุดการเรียนรู้นั้นๆ ด้วยตนเองโดยที่นักเรียนต้องศึกษาและเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. สร้างขึ้นสำหรับหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง ชุดการเรียนรู้นั้นสร้างขึ้นเป็นรายวิชา แต่ละวิชาถูกแบ่งออกเป็นหน่วยย่อยๆ ในแต่ละหน่วยย่อย สร้างชุดการเรียนรู้ขึ้น 1 ชุด แต่ละชุดจะเรียงจากง่ายไปหายากตามลำดับ นักเรียนเริ่มเรียนตั้งแต่ชุดแรกแล้วก็เรียนแต่ละชุดต่อกันไปเรื่อย ๆ จนจบบทเรียน

จิตวิทยาที่นำมาใช้ในชุดการเรียนรู้

บลูม (Bloom. 1976 :115 - 124) กล่าวว่า การสอนที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. การให้แนวทาง (Cues) คือคำอธิบายของครูที่ทำให้นักเรียนเข้าใจชัดเจนว่า เมื่อเรียนเรื่องนั้น ๆ แล้วจะต้องมีความสามารถอย่างไร ต้องทำอะไรบ้าง
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ (Participation) กิจกรรมการเรียนรู้เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมาก

3. การเสริมแรง (Reinforcement) ทั้งการเสริมแรงภายนอก เช่น สิ่งของ การกล่าวชื่นชม หรือการเสริมแรงภายในตัวนักเรียนเอง เช่น ความอยากรู้อยากเห็น ฯลฯ

4. การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการแก้ไขข้อบกพร่อง (Feedback and Corrections) จะต้องมีการแจ้งผลการเรียนและข้อบกพร่องให้นักเรียนทราบ

แนวความคิดที่มาจากจิตวิทยาการเรียนการสอนซึ่งนำมาสู่การผลิตชุดการเรียนรู้มีดังนี้ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2523 : 119)

1. เพื่อสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. เพื่อยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้วยการให้การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
3. มีสื่อการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ช่วยในการเรียนของนักเรียน เพื่อช่วยการสอนของครู
4. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนที่เปลี่ยนไปครูเป็นเพียงผู้คอยแนะนำ

นอกจากการผลิตชุดการเรียนรู้ ซึ่งมาจากแนวความคิดทางจิตวิทยาดังกล่าวแล้ว ยังมีแนวความคิดของนักจิตวิทยาบางท่าน กล่าวถึงจิตวิทยาในการนำชุดการสอนไปใช้ดังนี้

1. ดิวอี้ (Dewey) เชื่อว่าประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญทำให้มนุษย์ปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการเรียนรู้จึงเกิดจากประสบการณ์ ครูจึงสามารถเตรียมประสบการณ์ในการให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากวัสดุอุปกรณ์ สถานการณ์และให้ผู้เรียนเลือกฝึกประสบการณ์ต่างๆ ด้วยตนเอง จนสำเร็จในกิจกรรมที่เลือกฝึก เกิดเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์

2. ทฤษฎีของกิลฟอร์ด (Guilford is Theory) เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถด้านเดียว แต่แสดงความสามารถด้านนั้น ๆ แตกต่างกันในเรื่องเร้าต่างกัน เช่น องค์ประกอบด้านความจำ บางคนจำภาพได้ดี บางคนจำเลขได้ดี ย่อมขึ้นกับการรับรู้ของแต่ละบุคคล

การที่ชุดการสอนที่ยึดความเชื่อของจอห์น ดิวอี้ และทฤษฎีของกิลฟอร์ด โดยที่ความเชื่อของ ดิวอี้คำนึงถึงประสบการณ์ของนักเรียน ในการพัฒนาการเรียนรู้ ส่วนทฤษฎีของกิลฟอร์ด เชื่อในการให้ สิ่งเร้าหลายๆ อย่างเพื่อให้ นักเรียนแต่ละคนพัฒนาตนตามศักยภาพของตน ดังนั้นการใช้ ชุดการสอนจึง น่าจะเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม นักเรียนสามารถเลือกกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสามารถและความถนัดได้

สำหรับปรัชญาของชุดการสอนมีผู้กล่าวไว้ดังนี้ นิรมล ศตวุฒิ (2526 : 41) กล่าวว่า การจัด การเรียนการสอนแบบชุดการสอนย่อมอยู่บนรากฐานของปรัชญา ดังนี้

1. ความเชื่อในเรื่องความจำเป็นที่ต้องจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบุคลิกภาพความสามารถ และความต้องการที่มีลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล
2. ความเชื่อในสิทธิของผู้เรียนว่าจะต้องได้โอกาสหลาย ๆ ทางเพื่อรู้รอบเนื้อหา หรือทักษะ ได้มีโอกาสที่จะรู้ล่วงหน้าเขาจะต้องทำอะไร และจะได้รับการพิจารณาตัดสินผลการเรียนด้วยวิธีใดได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน และการประเมินผลตนเอง ได้มีโอกาสใช้เวลาในการเรียนอย่างเพียงพอ จนประสบความสำเร็จในการเรียน เพื่อว่าไม่ต้องพบกับความผิดหวัง และได้รับการสนับสนุนในด้าน กำลังใจให้เรียนได้สำเร็จ

3. ความเชื่อในเรื่องความจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้วิธีการเรียน ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้เป็น กิจกรรมตลอดชีพ สถาบันการศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนด้วยตนเอง วิธีการเรียนรู้

จากผู้อื่น และวิธีการเรียนจากสื่อหลาย ๆ ประเภทตลอดจนความพร้อมที่จะเรียนเมื่อใดก็ได้ และสถานที่ใดก็ได้

4. ความเชื่อในเรื่องของความจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องค้นพบด้วยตนเอง และรู้จักตนเอง โดยการจัดโปรแกรมการเรียนให้มีทางเลือกหลากหลายจนกระทั่งผู้เรียนแต่ละคน ตระหนักถึงความสนใจของตนเอง และความสามารถพิเศษของตนเองตลอดจนมีความคิดสร้างสรรค์

5. ความเชื่อในคุณค่าของการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเรียนรู้ในสาขาวิชาใดก็ตาม ผู้เรียนจะต้องได้รับการสนับสนุนให้เห็นความสำคัญของการนำเนื้อหาไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมให้ได้พัฒนาความคิดความรู้สึกและความเป็นมนุษย์

คาตาเรลลี (Cadarelle. 1973 : 150) ได้กล่าวถึงปรัชญาการสร้างชุดการสอนด้วยกิจกรรมว่า

1. ผู้เรียนจะได้รับการเรียนตามเอกัตภาพ โดยขึ้นอยู่กับความต้องการ ความสนใจและความสามารถของตนเอง

2. บทบาทของครูเป็นผู้วินิจฉัย วางเงื่อนไข ให้ความสนใจ และให้ความสะดวกสบายแก่ผู้เรียน

3. บทบาทของนักเรียน คือจะเป็นผู้มีอิสระในการเลือกตัดสินใจ ยอมรับและตอบสนองความต้องการของตนเอง

4. บรรยากาศของห้องเรียนด้วยชุดการสอนนี้ จะต้องเปิดเผยสร้างเสริมความคิดสร้างสรรค์ การค้นคว้าสำรวจ การปฏิสัมพันธ์ให้เกิดความเจริญงอกงามขึ้น หลาย ๆ ด้าน

จากเอกสารดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ปรัชญาการสอนแบบชุดการสอนนี้จะมีความเชื่อในเรื่องความจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องค้นพบด้วยตนเอง นักเรียนจะต้องมีความคิดอิสระที่จะเลือกตัดสินใจตั้งนั้น จึงเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดของตนเอง ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

สำหรับเทคนิคการเรียนด้วยชุดการเรียน ตรงกับหลักการสอนด้วยการจัดให้มีการสอนตามลำดับคือ (เปรี๊ยะ กุมท. 2520 : 42)

1. สอนด้วยวิธีให้ผู้เรียนกระทำหรือสนองตอบอยู่ตลอดเวลา

2. ทุกครั้งที่ผู้เรียนตอบก็จะได้รับรู้ผลการตอบสนองของตนทันทีว่าถูกหรือผิด และคำตอบที่ถูกต้องเป็นอย่างไร

3. สอนให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ โดยพยายามให้เขาทำในสิ่งที่ต้องการให้เขาทำ หรือตอบถูกต้องเป็นส่วนมากหรือถูกต้องทั้งหมด เพื่อที่เขาจะได้ไม่เบื่อที่จะเรียนและมีกำลังใจเรียน

4. สอนไปตามลำดับขั้นตอน ครั้งละเล็กครั้งละน้อย ไม่ยืดเยื้อ ให้ครั้งละจำนวนมาก

จากเอกสารที่ศึกษาจะเห็นได้ว่า การใช้ชุดการเรียนในการเรียนการสอน ยึดหลักการดำเนินการตามหลักจิตวิทยาที่让孩子ได้เรียนตามความสามารถ จากง่ายไปยากตามลำดับ นักเรียนได้รู้ผลการกระทำของตนเอง ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน ให้ความสำคัญของเด็กด้วยสื่อต่าง ๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ชุดการเรียนจึงจะนำมาใช้สอนเพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีคุณภาพมากขึ้น

3. ประเภทของชุดการเรียนรู้

ชุดการเรียนรู้สามารถแบ่งออกตามลักษณะการใช้ได้ 3 ประเภทคือ

1. ชุดการเรียนรู้สำหรับครู

ชุดการเรียนรู้แบบนี้เป็นชุดที่จัดสำหรับครูโดยเฉพาะเป็นคู่มือ และเครื่องมือสำหรับครูซึ่งพร้อมที่จะให้ครูนำไปใช้สอน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และมีพฤติกรรมตามที่คาดหวัง ถ้าครูหลาย ๆ คนที่จะต้องสอนเนื้อหาเดียวกัน ให้นักเรียนหลาย ๆ กลุ่ม และถ้าครูเหล่านั้นใช้ชุดการเรียนรู้ชุดเดียวกันก็จะทำให้การสอนอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน เป็นการลดความแตกต่างในเรื่องการสอนลงได้บ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูใหม่ ที่ยังมีประสบการณ์ในการสอนน้อย ก็จะได้อาศัยชุดการเรียนรู้เป็นหลักเป็นตัวอย่างในการสอน ชุดการเรียนรู้แบบนี้ครูยังเป็นผู้ทำกิจกรรม เป็นผู้ควบคุมกิจกรรมทั้งหมด นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายใต้การดูแลของครู ครูที่สอนวิชาเดียวกันจะได้ช่วยจัดทำชุดการเรียนรู้ แบบนี้ได้

2. ชุดการเรียนรู้รายบุคคล (ชุดการเรียนรู้สำหรับนักเรียน)

ชุดการเรียนรู้แบบนี้เป็นชุดที่นักเรียนเรียนด้วยตนเอง ทำกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเอง อาจจะศึกษาในชั่วโมงเรียน นอกชั่วโมงเรียน ที่โรงเรียนหรือที่บ้านก็ได้ ครูมีหน้าที่แต่เพียงจัดและมอบชุดการเรียนรู้ให้นักเรียน คอยรับรายงานผลการเรียนเป็นระยะ ๆ ให้คำแนะนำเมื่อมีปัญหา และประเมินผล ถ้าครูมีชุดการเรียนรู้รายบุคคลหลายชุด ไว้ใช้ก็จะเป็นการแก้ปัญหาหลายประการที่เคยเกิดแก่ครู เช่น สอนไม่ทันหลักสูตร ความแตกต่างของนักเรียนในการเรียนรู้ ไม่มีเวลาช่วยเหลือเด็กที่เรียนอ่อน ไม่มีเวลาเสริมให้นักเรียนที่เรียนเก่ง ไม่มีเวลาเตรียมการสอน เป็นต้น นักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการเรียนรู้แบบนี้จะได้รับการฝึกให้มีความรับผิดชอบ รู้จักควบคุมตนเอง ฝึกการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องฝึกให้เกิดเป็นนิสัย เมื่อนักเรียนจบการศึกษาจากโรงเรียนได้มีความสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อันเป็นการเรียนเพื่อชีวิตและพัฒนาตนเอง

3. ชุดการเรียนรู้สำหรับกิจกรรมกลุ่ม

ชุดการเรียนรู้แบบนี้มีลักษณะผสมระหว่างแบบที่ 1 กับแบบที่ 2 ครูเป็นผู้คอยควบคุมดูแล กิจกรรมบางอย่างครูต้องเป็นผู้นำแสดงให้นักเรียนดู กิจกรรมบางอย่าง นักเรียนแต่ละคนทำเองหมด บางอย่างอาจทำเป็นกลุ่ม บางกิจกรรมครูและนักเรียนต้องทำร่วมกัน เช่น การอภิปราย ชุดการเรียนรู้แบบนี้เหมาะอย่างยิ่งที่จะใช้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเริ่มฝึกให้รู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเองภายใต้การดูแลควบคุมอย่างใกล้ชิดของครูผู้สอน (โกมล ไพศาล. 2540 : 29 -30 ; อ้างอิงจาก ; ทบวงมหาวิทยาลัย. 2524. ชุดการเรียนรู้การสอนสำหรับครูคณิตศาสตร์. หน้า 250 - 251 ; ไชยยศ เรืองสุวรรณ. 2526. เทคโนโลยีทางการสอน. หน้า197 - 198.)

จากประเภทของชุดการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำชุดการเรียนรู้แบบที่ 2 และ 3 มาเป็นแนวทางในการผลิตชุดการเรียนรู้รายบุคคลดังนี้คือ การให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเองตามขั้นตอนในชุดการเรียนรู้รายบุคคลที่เตรียมไว้ ครูเป็นเพียงผู้คอยแนะนำ และจัดหาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาในชุดการเรียนรู้ นั้น

4. องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้

ในการสร้างชุดการเรียนรู้ เพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ผู้สร้างจะต้องศึกษาองค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ว่า มีองค์ประกอบหลักอะไรบ้าง เพื่อจะได้นำมากำหนดองค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ที่จะสร้างขึ้น ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

ลัดดา สุขปรีดี (2523 : 32) กล่าวว่า ชุดการเรียนรู้ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมของบทเรียน
2. ข้อทดสอบความรู้เดิมของนักเรียน ซึ่งมีจุดมุ่งหมาย 2 อย่างคือ วัดความรู้เดิมของนักเรียนว่าจะเข้าใจบทเรียนได้หรือไม่ และวัดความรู้เกี่ยวกับบทเรียนมากน้อยเพียงไร

3. บัตรแนะนำวิธีการเรียนด้วยตนเอง

4. สื่อการเรียนรู้

5. ข้อทดสอบหลังเรียน

นอกจากนี้ ลัดดา สุขปรีดี ยังกล่าวถึงชุดกิจกรรมที่มีให้นักเรียนใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อสำคัญดังนี้คือ

1. วัตถุประสงค์ เป็นส่วนที่ระบุวัตถุประสงค์ที่สำคัญของกิจกรรม
2. เวลาที่ใช้เป็นส่วนที่ระบุให้นักเรียนได้ทราบช่วงระยะเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง
3. สิ่งที่นักเรียนต้องเตรียมมา เป็นส่วนที่ระบุถึงสิ่งที่นักเรียนต้องเตรียมไว้เพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมที่กำหนดไว้
4. กิจกรรมที่นักเรียนต้องทำ เป็นส่วนที่ระบุกิจกรรมที่นักเรียนต้องทำ ในแต่ละกิจกรรม
5. การประเมินผล เป็นส่วนที่ระบุเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผลรายกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนได้ทราบเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินกิจกรรมแต่ละครั้ง

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2530 : 71) กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ว่าสามารถจำแนกได้เป็น 4 ส่วน ด้วยกันคือ

1. คู่มือเป็น คู่มือสำหรับผู้เรียน ภายในจะมีคำชี้แจงถึงวิธีการใช้ชุดการเรียนการสอนอย่างละเอียด อาจทำเป็นเล่มหรือแผ่นพับก็ได้

2. บัตรคำสั่ง หรือคำแนะนำ จะเป็นส่วนที่บอกให้ผู้เรียนดำเนินการเรียนหรือประกอบกิจกรรมแต่ละอย่างตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ประกอบด้วยคำอธิบายเรื่องที่จะศึกษา คำสั่งให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมและการสรุปบทเรียน บัตรนี้นิยมใช้บัตรแข็งขนาด 6 คูณ 8 นิ้ว

3. เนื้อหาสาระและสื่อ จะบรรจุไว้ในรูปของสื่อการสอนต่าง ๆ อาจประกอบด้วยบทเรียน โปรแกรม สไลด์ แผ่นภาพ เอกสารประกอบการเรียน วัสดุกราฟฟิกส์ ฯลฯ ผู้เรียนจะศึกษาจากสื่อการสอนต่าง ๆ ที่บรรจุอยู่ในชุดการเรียนการสอนตามบัตรคำสั่งที่กำหนดไว้

4. แบบประเมินผล ผู้เรียนจะทำการประเมินผลความรู้ของตนก่อนเรียนและหลังเรียน แบบประเมินผลอาจเป็นแบบฝึกหัดให้เติมคำลงในช่องว่าง เลือกตอบที่ถูกต้องที่สุด จับคู่ ตูมผลจากการทดลองหรือทำกิจกรรม ฯลฯ

กิดานันท์ มลิทอง (2531 : 181) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

1. คู่มือสำหรับผู้สอนในการใช้ชุดการเรียนการสอน และสำหรับผู้เรียนใช้ชุดการเรียนการสอน

2. คำสั่ง เพื่อกำหนดแนวทางในการเรียน

3. เนื้อหาสาระบทเรียน จะจัดอยู่ในรูปของสื่อต่างๆ เช่น สไลด์ เทป ฯลฯ

4. กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการกำหนดกิจกรรมให้ผู้เรียนทำรายงาน หรือค้นคว้าต่อจากที่เรียนไปแล้ว

5. การประเมินผล เป็นแบบทดสอบที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระบทเรียนนั้น

ทิตินา เขมมณี (2534 : 10 - 12) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ชื่อกิจกรรม ประกอบด้วย หมายเลขกิจกรรม ชื่อของกิจกรรมและเนื้อหาของกิจกรรมนั้น

2. คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายความมุ่งหมายหลักของกิจกรรม และลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

3. จุดมุ่งหมาย เป็นส่วนที่ระบุจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรมนั้น

4. แนวคิด เป็นส่วนที่ระบุเนื้อหา หรือโน้ตของกิจกรรมนั้น ส่วนนี้ควรได้รับการย้ำและเน้นเป็นพิเศษ

5. สื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึงวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรม เพื่อช่วยให้ครูทราบว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง

6. เวลาที่ใช้ เป็นส่วนที่ระบุจำนวนเวลาโดยประมาณว่ากิจกรรมนั้น ควรใช้เวลาเพียงใด

7. ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมเป็นส่วนที่ระบุวิธีการจัดกิจกรรม เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ วิธีการจัดกิจกรรมนี้ได้จัดไว้เป็นขั้นตอน

8. ภาคผนวก ในส่วนนี้คือ ตัวอย่างวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมและข้อมูลอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับครูรวมทั้งเฉลยแบบทดสอบ

ฮุสตัน (Houston. 1972 : 10 -15) ได้ระบุว่า ชุดการสอนประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 5 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 คำชี้แจง (Prospectus) เป็นส่วนที่อธิบายความหมายสำคัญของบทเรียน ขอบข่ายของชุดการสอน ความรู้พื้นฐานที่นักเรียนควรมีก่อนเรียนและขอบข่ายของกระบวนการทั้งหมด

ส่วนที่ 2 จุดมุ่งหมาย (Objective) หมายถึง ข้อความที่แจ่มชัดซึ่งกำหนดสิ่งที่นักเรียนควรประสบความสำเร็จหลังจากเรียนแล้ว

ส่วนที่ 3 การประเมินผลเบื้องต้น (Pre - Assessment) เพื่อต้องการทราบว่านักเรียนอยู่ในระดับใด และเพื่อดูว่านักเรียนสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายเพียงใด

ส่วนที่ 4 การกำหนดกิจกรรม (Enabling Activities) การกำหนดแนวทางและวิธีการเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ โดยนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นด้วย

ส่วนที่ 5 การประเมินผลขั้นสุดท้าย (Post - Assessment) เป็นข้อทดสอบเพื่อวัดความรู้ภายหลังจากการเรียนไปแล้ว

คาร์ดาเรลลี (Cardarelli. 1973 : 150) ได้กำหนดโครงสร้างของชุดการเรียนรู้ว่าประกอบด้วย

1. หัวข้อ (Topic)
2. หัวข้อย่อย (Suptopic)
3. จุดมุ่งหมายหรือเหตุผล (Rational)
4. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม (Behavioral Objective)
5. การทดสอบก่อนเรียน (Pretest)
6. กิจกรรม (Actcities)
7. คำถามทบทวนและแนวทางในการตอบคำถาม
8. การทดสอบย่อย
9. การทดสอบขั้นสุดท้าย

ดวน (Duann. 1973 : 169) ได้กล่าวถึงโครงสร้างพื้นฐานที่คล้ายคลึงกันของชุดการเรียนรู้
ทุกรูปแบบไว้ 6 ประการ คือ

1. วางจุดมุ่งหมายและเนื้อหาที่ต้องเรียน
2. บรรยายเนื้อหา
3. วางจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม
4. เลือกกิจกรรมในการเรียน
5. วางกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดทัศนคติ
6. จัดเครื่องมือวัดผลก่อนที่เรียน ระหว่างเรียนและหลังเรียน

จากองค์ประกอบของชุดการเรียนรู้เห็นได้ว่า มีลักษณะขององค์ประกอบที่คล้ายคลึงกันคือมี
คู่มือการใช้ชุดการเรียนรู้ คำชี้แจง จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผล ซึ่งบาง
ท่านก็ได้รวม หัวข้อย่อยไว้ด้วยกัน บางท่านก็เพิ่มองค์ประกอบบางส่วนเข้าไป สำหรับงานวิจัยครั้งนี้
ผู้วิจัยกำหนด องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย โดยนำแนวคิดของฮุสตัน (Houston.
1972 :10 -15), คาร์ดาเรลลี (Cardarelli. 1973 : 150) , ทิศนา ขัมมณี (2534 : 10-12) มาประยุกต์
ใช้ดัดแปลงโครงสร้างรูปแบบ เพื่อความเหมาะสมกับเนื้อหาในชุดการเรียนรู้ และความสามารถของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ดังนี้

1. ชื่อชุดการเรียนรู้
2. คำแนะนำในการใช้ชุดการเรียนรู้
3. ความคิดรวบยอด
4. จุดประสงค์การเรียนรู้
5. เนื้อหา
6. เวลาที่ใช้
7. สื่อการสอน
8. กิจกรรมที่ให้นักเรียนปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย
9. แบบทดสอบหลังเรียน

5. ขั้นตอนในการสร้างชุดการเรียนรู้

การสร้างชุดการเรียนนั้น ผู้สร้างจะต้องรู้หลักการสร้างชุดการเรียนว่าจะต้องมีการดำเนินการอย่างไร ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอขั้นตอนในการสร้างชุดการเรียนไว้ดังนี้

การผลิตชุดการเรียนรู้หรือสื่อการสอนประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ (ฉลองชัย สุรวัฒนบุรณ . 2528 : 190 - 200 ; วิชัย วงษ์ใหญ่. 2525 : 189 - 191)

1. ขั้นตอนวางแผนการดำเนินงาน (Planning)
2. ขั้นตอนดำเนินการผลิต (Production Process)
3. ขั้นตอนทดสอบประเมินผล (Developmental)
1. ขั้นตอนแผนดำเนินงาน (Planning) มีขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาเนื้อหาสาระของวิชาทั้งหมดอย่างละเอียด ว่าสิ่งที่จะเรานำมาทำเป็นชุดการสอนนั้น จะมุ่งเน้นให้เกิดหลักของการเรียนรู้อะไรบ้าง นำเนื้อหาสาระวิชาที่ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แล้ว มาแบ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ ในแต่ละหน่วยนั้นจะประกอบด้วยหัวเรื่องย่อย ๆ ซึ่งเราต้องศึกษาพิจารณาให้ละเอียดชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดซ้ำซ้อนในหน่วยอื่น ๆ อันจะสร้างความสับสนให้กับ ผู้เรียนได้ และควรคำนึงถึงการแบ่งหน่วยการเรียนรู้ของแต่ละวิชานั้น ควรจะเรียงลำดับขั้นตอนของเนื้อหาสาระ ให้ถูกต้องว่าอะไรเป็นสิ่งจำเป็น ที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ก่อน อันเป็นพื้นฐานตามลำดับ ขั้นตอนของความรู้ และลักษณะธรรมชาติของวิชานั้น

1.2 เมื่อศึกษาเนื้อหาสาระและแบ่งหน่วยการเรียนรู้ได้แล้ว จะต้องพิจารณาดัดสินใจอีกครั้งหนึ่งว่า จะทำชุดการสอนแบบใดโดยคำนึงถึงข้อกำหนดว่าผู้เรียนคือใคร จะให้อะไรกับผู้เรียนจะให้ทำกิจกรรมอย่างไร สิ่งเหล่านี้จะเป็นเกณฑ์ในการกำหนดการเรียนรู้

1.3 การกำหนดหน่วยการเรียนรู้ โดยประมาณเนื้อหาสาระที่เราจะสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ตามชั่วโมงที่กำหนด โดยคำนึงถึงว่าเป็นหน่วยที่สนุกสนานเรียนรู้ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เรียน หาสื่อการเรียนรู้ได้ง่าย

1.4 การกำหนดมโนคติ มโนคติที่เรากำหนดขึ้นจะต้องสอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ และหัวเรื่อง โดยสรุปแนวคิดสาระและหลักเกณฑ์ที่สำคัญ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกัน

1.5 การกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนรู้จะต้องให้สอดคล้องกับมโนคติ โดยกำหนดเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งหมายถึง ความสามารถของผู้เรียนที่แสดงออกมาให้เห็นได้ภายหลังจากการเรียนการสอนบทเรียนแต่ละเรื่องจบไปแล้ว โดยผู้สอนสามารถวัดได้ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมนี้ ถ้าผู้สอนกำหนดหรือระบุให้ชัดเจนมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ประสบความสำเร็จในการสอนมากเท่านั้น

1.6 นำจุดประสงค์ของการเรียนรู้แต่ละข้อ มาหากิจกรรมการเรียนการสอนแล้วจัดลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมถูกต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้แต่ละข้อ

1.7 เรียงลำดับกิจกรรมของแต่ละข้อเพื่อให้เกิดความกลมกลื่นกับการเรียนการสอน และนำมาหลอมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ขั้นที่สมบูรณ์

1.8 สื่อการสอน คือ วัสดุอุปกรณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ครูและนักเรียนจะต้องกระทำเพื่อเป็นแนวทางในการเรียนรู้ ซึ่งครูจะต้องจัดทำขึ้น และจัดหาไว้ให้เรียบร้อย

1.9 การประเมินผล คือการตรวจสอบว่าหลังการเรียนการสอนแล้ว ได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่จุดประสงค์ของการเรียนรู้กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้จะใช้วิธีการใดก็ตามแต่จะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่เราตั้งไว้ ถ้าการประเมินผลไม่ตรงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เมื่อใด ความยุติธรรมก็จะไม่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และไม่ตรงเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ การเรียนรู้สิ่งนั้นจะไม่เกิดขึ้น ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมาก็จะไม่มีคุณภาพ

1.10 การทดลองใช้ชุดการสอน การทดลองมี 3 ชั้น คือการทดลองรายบุคคล การทดลองเป็นกลุ่ม การทดลองกับห้องเรียนจริงหรือการทดลองภาคสนามตามลำดับเพื่อหาประสิทธิภาพของชุดการเรียนโดยนำไปทดลองใช้กับกลุ่มเล็ก ๆ ดูก่อน แล้วตรวจหาข้อบกพร่องและปรับปรุงแก้ไขอย่างดี จึงนำไปทดลองใช้กับผู้เรียนทั้งชั้นหรือกลุ่มใหญ่

2. ขั้นตอนการผลิต (Production Process) เป็นขั้นตอนการผลิตตามที่ได้วางแผนไว้ในขั้นที่ 1 โดยผู้ผลิตควรตรวจสอบความสอดคล้องของทุกขั้นตอน และควรควบคุมระยะเวลาในการผลิตให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

3. ขั้นตอนทดสอบประเมินผล (Developmental Testing) หรือเพื่อการพัฒนา เมื่อผลิตชุดการเรียนแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำไปทดสอบหาประสิทธิภาพ เพื่อเป็นหลักประกันว่า ชุดการเรียนนั้นมีคุณค่าที่จะนำไปสอน ในการทดสอบนี้อาศัยการทดลองโดยมีลำดับขั้นดังนี้ (ฉลองชัย สุรวัฒน์ บวรณ . 2528 : 214 - 215)

3.1 ทดลองกับผู้เรียนแบบเดี่ยว (1 : 1) คือการทดลองใช้กับผู้เรียน 1 คน ซึ่งมีความรู้ความสามารถปานกลาง คำนวณหาประสิทธิภาพของสื่อแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น

3.2 ทดลองกับผู้เรียนเป็นกลุ่ม (1 : 10) คือการทดลองกับผู้เรียน 6 - 10 คน ทั้งเรียนเก่ง ปานกลาง และอ่อน คำนวณหาประสิทธิภาพของสื่อแล้วปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

3.3 ทดลองภาคสนาม (1 : 100) เป็นการทดลองกับนักเรียนทั้งชั้น 40 - 100 คน คำนวณหาประสิทธิภาพของสื่อแล้วปรับปรุงแก้ไข ผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ต่ำกว่าเกณฑ์ได้ไม่เกิน 2.5 %

ดังนั้น ในการหาประสิทธิภาพของชุดการเรียน จำเป็นจะต้องมีเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิภาพจึงเกิดแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการทดสอบประสิทธิภาพของชุดการเรียน หรือสื่อหลายแนวด้วยกัน บางแนวคิดใช้เกณฑ์พัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคนเป็นหลัก บางแนวคิดใช้เกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการและผลลัพธ์โดยเฉลี่ย หรือบางแนวใช้เกณฑ์ ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนทดสอบหลังเรียนโดยเฉลี่ยของผู้เรียนทั้งกลุ่ม กับคะแนนทดสอบหลังเรียนโดยเฉลี่ยของผู้เรียนทั้งกลุ่มในแต่ละจุดประสงค์ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกใช้วิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการที่จัดไว้ในชุดการเรียนภูมิปัญญาไทยจากการทำแบบฝึกหัดและประกอบกิจกรรมระหว่างเรียนและความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนทดสอบหลังเรียนในแต่ละชุดการเรียนมาเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาประสิทธิภาพของชุดการเรียน ดังมีรายละเอียดดังนี้

เกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการ ที่จัดไว้ในชุดการเรียนคิดจากคะแนนร้อยละจากการทำแบบฝึกหัด และหรือการประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างเรียน และประสิทธิภาพของผลลัพธ์คิดเป็นร้อยละจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนและหรือการประกอบกิจกรรมหลังเรียน

เกณฑ์ที่ใช้คือ E_1/E_2 อาจเท่ากับ 80 / 80 หรือ 90 / 90 หรืออื่นๆ อีกก็ได้ แต่ถ้ากำหนดเกณฑ์ไว้ต่ำเกินไปอาจทำให้ผู้ใช้บทเรียนไม่เชื่อถือในคุณภาพของ บทเรียน การหาค่า E_1 และ E_2 ใช้วิธีการคำนวณหาค่าร้อยละ โดยใช้สูตรต่อไปนี้ (เสาวณีย์ สิกขามันฑิต. 2528 : 295)

$$E_1 = \frac{(\sum X/N)}{A} \times 100$$

เมื่อ E_1 คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการที่จัดไว้ในชุดการเรียน
ภูมิปัญญาไทยคิดเป็นร้อยละจากการทำแบบฝึกหัด และหรือ
กิจกรรมการประกอบเรียนระหว่างเรียน

$\sum X$ คือ คะแนนรวมจากการทำแบบฝึกหัด และหรือการประกอบกิจกรรม
การเรียนระหว่างเรียน

A คือ คะแนนเต็มของแบบฝึกหัด และหรือกิจกรรมการเรียน

N คือ จำนวนผู้เรียน

$$E_2 = \frac{(\sum F/N)}{B} \times 100$$

เมื่อ E_2 คือ ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (พฤติกรรมที่เปลี่ยนในตัวผู้เรียน
หลังจากการเรียนด้วยชุดการเรียนภูมิปัญญาไทย)
คิดเป็นร้อยละจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน และหรือ
ประกอบกิจกรรมหลังเรียน

$\sum F$ คือ คะแนนรวมของผู้เรียนจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน
และหรือการประกอบกิจกรรมหลังเรียน

B คือ คะแนนเต็มของการสอบหลังเรียน และหรือกิจกรรมหลังเรียน

N คือ จำนวนผู้เรียน

เกณฑ์ประสิทธิภาพของชุดการเรียนการสอนที่ผลิตได้นั้น กำหนดไว้ 3 ระดับ (ฉลองชัย
สุรวัดนบูรณ์. 2528 : 215) คือ

1. สูงกว่าเกณฑ์ เมื่อประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้มีค่าเกิน 2.5 %
ขึ้นไป
 2. เท่ากับเกณฑ์ เมื่อประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้เท่ากับหรือสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ไม่เกิน 2.5 %
 3. ต่ำกว่าเกณฑ์เมื่อประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้ต่ำกว่าเกณฑ์ แต่ไม่ต่ำกว่า 2.5 % ถือว่ายังมีประสิทธิภาพที่ยอมรับได้
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523 : 123) ได้แบ่งขั้นตอนในการผลิตชุดการเรียนออกเป็น 10 ขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดหมวดหมู่เนื้อหา และประสบการณ์
2. กำหนดหน่วยการสอน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น หน่วยที่ครูจะสามารถถ่ายทอดให้แก่
นักเรียนในแต่ละครั้ง
3. กำหนดหัวเรื่อง
4. กำหนดมโนทัศน์และหลักการ
5. กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง
6. กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
7. กำหนดแบบประเมินผล
8. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุ และอุปกรณ์
9. หาประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้
10. ใช้ชุดการเรียนนั้นโดยมีขั้นตอน คือ ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน ชำนาญเข้าสู่
บทเรียน ชั้นประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นสรุปผลการเรียน และทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อดู
พฤติกรรมการเรียนรู้ที่ได้เปลี่ยนไป

จากขั้นตอนการสร้างชุดการเรียนรู้และหาประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้ ที่กล่าวไว้นี้ผู้วิจัยได้
ศึกษาและนำมาเป็นแนวทางในการสร้างชุดการเรียนรู้ และนำไปใช้เป็นเกณฑ์ผลิตชุดการเรียนรู้
ปัญญาไทยที่ต้องการในการวิจัยครั้งนี้ด้วย

6. คุณประโยชน์ของชุดการเรียนรู้

กาญจนา เกียรติประวัติ (ม.ป.ป. : 174) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนของครู ลดบทบาทในการบอกของครู
2. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะสื่อประสม (Multi Media) ที่ได้จัด
ไว้ในระบบเป็นการปรับเปลี่ยนกิจกรรมและช่วยรักษาระดับความสนใจของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง ทำให้มีทักษะในการแสวงหาความรู้พิจารณา
ข้อมูล ฝึกความรับผิดชอบและการตัดสินใจ
4. เป็นแหล่งความรู้ที่ทันสมัย และคำนึงถึงหลักจิตวิทยาการเรียนรู้
5. ช่วยขจัดการขาดครู เพราะผู้เรียนสามารถศึกษาด้วยตนเอง
6. ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ เพราะสามารถนำไปใช้ได้ตลอดเวลา และไม่จำเป็นต้องใช้
เฉพาะในโรงเรียน

อุษา คำประกอบ (รัตนะ บัวรา. 2540 : 50 ; อ้างอิงจาก อุษา คำประกอบ. 2530. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติทางวิทยาศาสตร์ ด้านความรู้มีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์โดยใช้ชุดการเรียนด้วยตนเอง กับการสอนตามคู่มือครู. หน้า 33) ได้กล่าวถึงคุณค่าของชุดการเรียนไว้ 5 ประการคือ

1. ผู้เรียนสามารถทดสอบตนเองดูก่อนว่า มีความสามารถอยู่ในระดับไหนหลังจากนั้นก็เริ่มต้นในสิ่งที่ตนเองทราบ ทำให้ไม่ต้องเสียเวลากลับมาเรียนในสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้แล้ว
2. ผู้เรียนสามารถนำบทเรียนไปเรียนที่ไหนก็ได้ตามความพอใจ โดยไม่จำกัดในเรื่องเวลาสถานที่
3. เมื่อเรียนจบแล้วผู้เรียนสามารถทดสอบด้วยตนเองได้ทันที เวลาไหนก็ได้และได้ทราบผลการเรียนของตนเองทันทีเช่นกัน
4. ผู้เรียนจะมีโอกาสได้พบปะหารือกับผู้สอนมากขึ้น เพราะผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง ครูก็มีเวลาให้คำปรึกษากับผู้มีปัญหาในขณะที่ใช้ชุดการเรียนด้วยตนเอง
5. ผู้เรียนจะได้รับคะแนนอะไรขึ้นขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียน หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนเอง ไม่มีคำว่าสอบตกสำหรับผู้เรียนไม่สำเร็จ แต่จะให้ผู้เรียนกลับไปศึกษาในเรื่องเดิมนั้นใหม่ หากผลการเรียนไม่ได้ตามมาตรฐานหรือตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

จากคุณประโยชน์ของชุดการเรียนที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ชุดการเรียนจะช่วยส่งเสริมในการเรียนการสอน เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสามารถของแต่ละบุคคล นอกจากนี้แล้วยังทราบผลการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ อย่างรวดเร็ว ทำให้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย หรือเกิดความท้อถอยในการเรียน เพราะผู้เรียนมีสิทธิที่จะทบทวนเรื่องที่ศึกษาไปแล้วในหัวข้อที่ไม่เข้าใจได้ใหม่ด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียน

งานวิจัยต่างประเทศ

มีด (Meeks. 1972 : 4295 - 4296 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบวิธีสอนแบบใช้ชุดการสอนกับวิธีสอนแบบธรรมดา ผลการวิจัยพบว่า วิธีสอนโดยใช้ชุดการสอนมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอนด้วยวิธีธรรมดาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้สำรวจความคิดเห็นของผู้ที่อยู่ในกลุ่มทดลองทุกคน โดยทำการสำรวจทั้งก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ทุกคนมีพัฒนาการทางเจตคติ ที่ดีต่อการสอนโดยใช้ชุดการสอนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงสรุปได้ว่า การสอนโดยชุดการสอนจะดีกว่าการสอนแบบธรรมดา

แมคคอแมน (MacColeman. 1975 : 109 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างชุดการสอนกับความชอบในการเรียนวิชาสังคม การดำเนินการวิจัยได้แบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มทดลองเรียนด้วยชุดการสอนและกลุ่มควบคุมเรียนด้วยชุดการสอนประกอบการอภิปรายกลุ่มย่อย ผลการวิจัยพบว่า ความชอบในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

แอนเดอร์สัน (Anderson. 1982 : 4795 - A) ได้สร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับเตรียมประถมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการสอนแบบบรรยาย ผลการวิจัยพบว่ามีความแตกต่างกันในด้านเจตคติที่มีต่อวิชาสังคมศึกษา และผู้สอนส่วนมากชอบชุดการสอนที่เรียนด้วยตนเอง

งานวิจัยภายในประเทศ

อุทัย หนูแดง (2526 : บทคัดย่อ) ได้ทำการทดลองชุดการเรียนรู้การสอนแบบมินิคอร์ส สำหรับใช้ในชั้นเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ ตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่เบ็ดเสร็จระดับที่ 3 ผลการทดลองพบว่าก่อนเรียนคะแนนของทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน ส่วนหลังเรียนนั้น นักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบมินิคอร์ส มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 นอกจากนี้ยังสังเกตพบว่า ในชั้นเรียนที่เรียนโดยชุดการสอนแบบ มินิคอร์ส มีบรรยากาศที่สนุกสนาน เราใจ นักเรียนแสดงความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม ซึ่งสรุปได้ว่าชุดการสอนแบบ มินิคอร์ส ใช้ได้ผลในชั้นเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ สมควรนำมาเผยแพร่และพัฒนาสำหรับใช้ในการเรียนการสอนต่อไป

ปาริชาติ โชคพิพัฒน์ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการฝึกโดยใช้ ชุดกิจกรรมฝึกทักษะทางสังคม การฝึกตามโครงการและการฝึกตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะทางสังคมด้านความสามารถในการทำงานกลุ่ม และความมีเหตุผลสูงกว่าการฝึกตามโครงการ และการฝึกตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

✓ สมชัย อุ่นอนันต์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมเทคโนโลยีในห้องเรียนที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ และความสนใจทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่าความสามารถในการคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้ชุดกิจกรรมเทคโนโลยีในห้องเรียน กับการสอนโดยครูเป็นผู้สอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

รัตนะ บัวรา (2540 : 102) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง กับการสอนตามคู่มือครู การสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าของนักเรียน ที่ได้รับการสอนตามคู่มือครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จะเห็นได้ว่าชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีคุณค่าต่อการเรียนการสอน เน้นที่เด็กโดยให้เด็กเป็นศูนย์กลาง เหมาะสมสำหรับนำมาจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ลดภาระในการสอนของครูและยังเป็นการสอนที่เป็นแนวทางเดียวกันของครูผู้สอนด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำชุดการเรียนรู้นี้ผนวกกับความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยในห้องเรียน แล้วสร้างเป็นชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยขึ้น เพื่อต้องการให้เด็กได้รู้จักคิดวิเคราะห์ และตระหนักในภูมิปัญญาไทยในห้องเรียนให้มากขึ้น อันจะนำมาซึ่งการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันที่ต้องย้อนกลับมาสู่ความเป็นไทย ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้

5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

1. ความเป็นมาของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ชมัค (Schmuck . 1971 : 15) กล่าวว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพื้นฐานมาจากอิทธิพลความคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ซึ่งเป็นผู้นำคนหนึ่งในการปฏิรูปการศึกษาในสหรัฐอเมริกา จากหลักการของดิวอี้ที่ว่า “ โรงเรียนควรมีหน้าที่ในการเตรียมเด็กให้สามารถเผชิญชีวิตในสังคมได้ ไม่ใช่มีหน้าที่แต่เพียงการถ่ายทอดความรู้เท่านั้น ” และจากคำพูดที่สำคัญของเขาคือ “ Learning By Doing ” ได้กลายมาเป็นหลักการสำคัญในการศึกษาที่เน้นการร่วมพลังกลุ่มเพื่อการเรียนรู้ การร่วมกลุ่มเพื่อการทำงาน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและการให้นักเรียนปกครองตนเอง ต่อมา Kurt Lewin นักจิตวิทยาสังคม ได้นำหลักการของดิวอี้มาเป็นพื้นฐานในการศึกษา ค้นคว้าความเป็นมาของกลุ่มคนในสังคม แล้วสร้างทฤษฎีสถาน (Field Theory) ขึ้น ในระหว่างปี ค.ศ. 1930 - 1948 และ คิดค้น “ พลังกลุ่ม ” (Group Dynamics) ขึ้น “ พลังกลุ่ม ” คือแรงผลักดันที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ทำให้เกิดเป็นพลังที่จะช่วยให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมไปสู่เป้าหมาย ผู้สนใจในเรื่องกลุ่มต่อมาคือ โรเจอร์ (Rogers. 1970 : 61) ได้ศึกษาถึงประสบการณ์ภายในกลุ่ม และมีผู้นำหลักการของพลังกลุ่มไปใช้ในการฝึกมนุษยสัมพันธ์ และความเป็นผู้นำ เพื่อแก้ปัญหาและสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในกลุ่มรวมทั้งการพัฒนาบุคลิกภาพและบำบัดผู้ป่วยทางจิต รวมทั้งในวงการศึกษาด้วย ในวงการศึกษานั้น แบรดฟอร์ดและไมล์ (Bradford and Mial. 1967 : 40) กล่าวว่า ได้เริ่มมีการฝึกอบรมเป็นกระบวนการเพื่อค้นคว้าทดลองและวิจัยการศึกษาขึ้นในปี ค.ศ. 1944 เป็นการศึกษาสภาพการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ขึ้น นับว่าเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีค่ามาก สำหรับในวงการศึกษาของไทย ดร.ทศนา แคมมณี ได้เป็นผู้ศึกษาค้นคว้า และทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง A Model for preservice teacher Training in Human Relation for Thailand ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 ซึ่งเป็นเรื่องของการใช้กลุ่มสัมพันธ์ในการฝึกอบรมด้านมนุษยสัมพันธ์ สำหรับนิสิตฝึกหัดครู ต่อมาจึงมีการเผยแพร่ไปสู่ วงการต่าง ๆ และได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง และเป็นผู้นำเรื่องกลุ่มมาใช้ในการฝึกอบรมด้านมนุษยสัมพันธ์ของประเทศไทย นอกจากนี้การสอนกลุ่มสัมพันธ์ ยังได้รับความสนใจจากบุคคลในวงการศึกษา มีผลงานวิจัยที่เกิดขึ้นจากการนำเอาวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนหลาย ๆ สาขาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ความหมายของกลุ่ม

คำว่า “ กลุ่ม ” (Group) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายในทางจิตวิทยาและจิตวิทยาสังคม เช่น เดวิด (Davis. 1963 : 405) กล่าวว่า กลุ่มหมายถึง บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีเป้าหมายร่วมกันอย่างเห็นได้ชัด โดยทั่วไปกลุ่มมีความหมายนอกเหนือจากการที่คนเรายู่อร่วมกันอย่างธรรมดา กัลลี (Gulley. 1963 : 63) กล่าวว่า กลุ่มควรจะประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ

1. มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน วัตถุประสงค์ควรสนองความต้องการของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม
2. มีผลการทำงานอันเกิดจากความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม
3. มีการสื่อสารทางวาจาหรืออย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

ลีวิน (สมเกียรติ สุริยะกุล. 2527 : 11 ; อ้างอิงจาก Citing Lewin. 1968 *Group Dynamics Research and Theory*. p 47.) ได้ให้ความหมายของกลุ่มต่างไป กล่าวคือ ได้กล่าวว่าความเหมือนหรือแตกต่างไม่ได้เป็นการตัดสินว่าคนสองคนอยู่ในกลุ่มเดียวกัน หรือต่างกลุ่มกัน แต่อยู่ที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) หรือการพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบอื่น ซึ่งสอดคล้องกับลอเซอร์ (สมเกียรติ สุริยะกุล. 2527 : 12 ; อ้างอิงจาก Loeser. 1957 *International Journal of Group Psychotherapy*. p 5 - 19) ที่กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มไว้ดังนี้

1. มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในระหว่างสมาชิกของกลุ่ม
2. มีความมุ่งหมายร่วมกัน
3. มีความสัมพันธ์กันในเชิงหน้าที่
4. มีอำนาจที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความสมัครใจ
5. มีความสามารถที่จะกำหนดทิศทางของกลุ่มได้

จากข้อความดังกล่าว พอสรุปได้ว่า กลุ่มหมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนมารวมกันมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น

คำว่า “ กลุ่มสัมพันธ์ ” (Group Dynamics หรือ Group Process) ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายเช่น

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Good. 1959 : 256) ได้ให้ความหมายของกลุ่มสัมพันธ์ว่า หมายถึง กลุ่มซึ่งอยู่ในรูปที่มีการปะทะสังสรรค์กัน หรือมีวิธีการดำเนินงานของกลุ่มร่วมกัน

ทิสนา แชมมณี (2522 : 20) ให้ความหมายของกลุ่มสัมพันธ์ว่าเป็นวิทยาการที่ว่าด้วยเรื่องความสัมพันธ์ของคนในกลุ่ม และกระบวนการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งครอบคลุมถึงองค์ประกอบที่สำคัญต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ การแก้ปัญหา การตัดสินใจตลอดจนการพัฒนาตนเอง วิธีการที่เรียกว่ากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (ทิสนา แชมมณี. 2534 : 60) คือการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง โดยครูจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง และใช้วิธีวิเคราะห์พฤติกรรมและความคิดที่ได้จากการประกอบกิจกรรมนั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ ความเข้าใจสิ่งนั้น และในการเรียนครูจะมุ่งพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นสำคัญ

หลุย จาปาเทศ (2522 : 48) ได้ให้ความหมายไว้ว่ากลุ่มสัมพันธ์ หมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับการมีปฏิริยาโต้ตอบแก่กันในกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีต่อกัน ลักษณะของสมาชิกกลุ่ม ผู้นำ ผู้ตาม ตลอดจนการแก้ปัญหาของกลุ่มว่า กลุ่มมีเทคนิคหรือวิธีการในการแก้ไขปัญหาอย่างไร และมีวิธีไหนที่ได้ผลมากที่สุด

สรุปได้ว่ากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นวิธีการศึกษาการอยู่ร่วมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป เป็นวิธีการที่ใช้กลุ่มในการแก้ไขปัญหา หรือกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ผู้เรียนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และใช้วิธีวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งเกิดขึ้นในขณะนั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้

2. จุดมุ่งหมายของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

จุดมุ่งหมายของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (วินิจ เกตุขำ และคมเพชร จัตร ศุภกุล. 2522 : 170 -172) แบ่งได้ดังนี้

1. เพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเอง การอยู่ร่วมกับสมาชิกอื่นในกลุ่มจะมีส่วนช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ของตนเองได้ดีขึ้น เพราะกลุ่มจะมีปฏิกริยาให้เห็นข้อเท็จจริงได้

2. เพื่อใช้กิจกรรมกลุ่มให้เกิดความเข้าใจบุคคลอื่นเมื่อสมาชิกในกลุ่มได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ก็ย่อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้และรู้จักซึ่งกันและกันดีขึ้น

3. การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้ดีขึ้น

3. หลักการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ในการนำเอากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไปประยุกต์ใช้ ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ได้จากการศึกษาทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม (ทิศนา แชมมณี. 2522 : 12 - 17) คือ

1.ทฤษฎีบุคลิกภาพของกลุ่ม (Group Syntality Theory) ของCattel ทฤษฎีนี้อาศัยหลักการจากทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory) คือกฎแห่งผล (Law of Effect) เพื่ออธิบายพฤติกรรมของกลุ่ม กล่าวคือ ลักษณะของกลุ่มแต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีบุคลิกภาพเฉพาะตัว และมีโครงสร้างภายในเฉพาะ ส่วนพลังหรือการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของกลุ่ม ขึ้นอยู่กับสมาชิกแต่ละกลุ่มที่ปฏิบัติกิจกรรมในกลุ่มร่วมกันและทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

2.ทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม (A Theory of Group Achievement) Stogdill กล่าวว่าเมืองดีประกอบด้วย 2 ประการคือ 1) การลงทุนของสมาชิก เมื่อบุคคลมารวมกลุ่มกันจะมีการแสดงออก มีปฏิสัมพันธ์ และมีการคาดหวังผลซึ่งเป็นการลงทุนของสมาชิก เพื่อให้เกิดผลจากการรวมกลุ่ม 2) สื่อกลางของการ ลงทุนของสมาชิกเมื่อสมาชิกมีการลงทุนโดยการกระทำ หรือมีปฏิสัมพันธ์รวมทั้งการคาดหวังผลร่วมกันสิ่งหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ คือการกำหนดโครงสร้างของกลุ่มขึ้นเพื่อเป็นสื่อในการลงทุนของสมาชิกบังเกิดผล

3. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่ม Thibout and Kalley แนวคิดของทฤษฎีนี้พยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและกระบวนการกลุ่มซึ่งก่อให้เกิดผลจากการรวมกลุ่ม ที่การแลกเปลี่ยนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก การแลกเปลี่ยนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกก่อให้เกิดผลของกลุ่มขึ้นตามที่ต้องการ

4. ทฤษฎีพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของ Schutz ทฤษฎีนี้พิจารณาระหว่างสมาชิกที่พยายามปรับตัวเข้าหากัน ความสัมพันธ์ในกลุ่มอาจเป็นลักษณะที่เข้าหากันได้หรือเข้าหากันไม่ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมาชิกที่สัมพันธ์กัน และลักษณะในการแสดงความสัมพันธ์เป็นสำคัญ

จากทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ดังกล่าว ได้นำมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเรียกว่า ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอนหมายถึงการสอนที่ยึดหลักทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เป็นการสอนที่เน้นหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องของพฤติกรรมของคนที่มีผลตกกระทบต่อกันและกัน โดยครูผู้สอนพยายามจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักการสอน ตามหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ (ทิศนา แชมมณี . 2522 : 200 - 201) ดังนี้

1. หลักการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะการที่ผู้เรียนได้มีบทบาทต่าง ๆ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อม ความกระตือรือร้นที่จะเรียนอย่างมีชีวิตชีวา

2. หลักการสอนที่ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ เน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากกลุ่มให้มากที่สุด เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นซึ่งความคิดความรู้สึก และพฤติกรรมมีผลต่อกันและกันอยู่เสมอ การให้ผู้เรียนได้ฝึกการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่มนี้ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ และเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น

3. หลักการสอนที่ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ เน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พยายามค้นหาและพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใด ๆ ด้วยตนเอง ผู้เรียนมักจดจำได้ดีและมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้มากกว่าการเรียนรู้ที่ได้รับจากการบอกเล่าจากผู้อื่น

4. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ดังนั้น ครูจึงควรพยายามเน้นให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่าง ๆ ในการแสวงหาคำตอบด้วย ไม่ใช่มุ่งแต่ที่คำตอบอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงกระบวนการและวิธีการ ที่ได้คำตอบนั้นมา

5. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายยิ่งขึ้น จัดกระบวนการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดค้น หาแนวทางที่จะนำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน และพยายามติดตามผลการปฏิบัติตนของผู้เรียนด้วย

ฉะนั้นหลักการสอนดังกล่าวข้างต้น จึงมีลักษณะเป็นกิจกรรมกลุ่มซึ่งเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้โดยทั่วถึงกัน ขณะเดียวกันก็ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความคิด ความรู้สึก ปฏิบัติและพฤติกรรมของผู้อื่น และเรียนรู้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับ นอกจากนี้ผู้เรียนได้ค้นหาคำตอบต่าง ๆ ด้วยตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้ และพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนได้นำความรู้ความเข้าใจนั้นไปใช้อยู่เสมอ จากหลักการดังกล่าวเยาเวพา เดชะคุปต์ (2517 : 157 - 183) ได้สร้างแบบการสอนตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ดังนี้

1. การตั้งจุดมุ่งหมายของการสอน (Objectives) เป็น 2 ด้าน คือ

1.1 จุดมุ่งหมายทั่วไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจในด้านเนื้อหาวิชา ด้านมโนธรรม และด้านทักษะ

1.2 จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม กำหนดโดยชัดเจนให้ผู้เรียนกระทำพฤติกรรมอะไร ในสถานการณ์อย่างไร และต้องการให้เกิดผลปรากฏเพียงใด

2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นประสบการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ด้วยตนเองอย่างถ่องแท้ ซึ่งมีแนวในการจัดดังนี้

2.1 เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย การมีส่วนร่วมทางด้านอารมณ์ และการมีส่วนร่วมทางด้านสติปัญญา

2.2 แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย

2.3 กำหนดขั้นกิจกรรมดังนี้

2.3.1 กิจกรรมขั้นเริ่มต้น เป็นการเตรียมตัวล่วงหน้าโดยครูเป็นผู้เตรียมด้านสถานที่ การแบ่งกลุ่ม วิธีการทำงาน กติกาหรือกฎเกณฑ์การทำงาน ระยะเวลาในการทำกิจกรรม และเปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัยก่อนลงมือทำงาน

2.3.2 กิจกรรมขั้นปฏิบัติ อาจใช้กิจกรรมการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

2.3.2.1 การอภิปราย (Discussion)

2.3.2.2 การตั้งคำถาม (Questioning Strategy)

2.3.2.3 การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)

2.3.2.4 การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Method)

2.3.2.5 การเล่นเกม (Game)

2.3.2.6 สถานการณ์จำลอง (Simulation)

3. การวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความสามารถทางปัญญา และมนุษยสัมพันธ์ในการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง ผู้เรียนเกิดความรู้สึกซึ่งจะทำให้เกิดการรับรู้ด้วยประสบการณ์และสติปัญญาของแต่ละคน ดังนั้นเพื่อให้การเรียนรู้กว้างขวางมีการรับรู้ที่ตรงกัน จึงได้มีการอภิปรายเพื่อวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ แบ่งออกเป็น

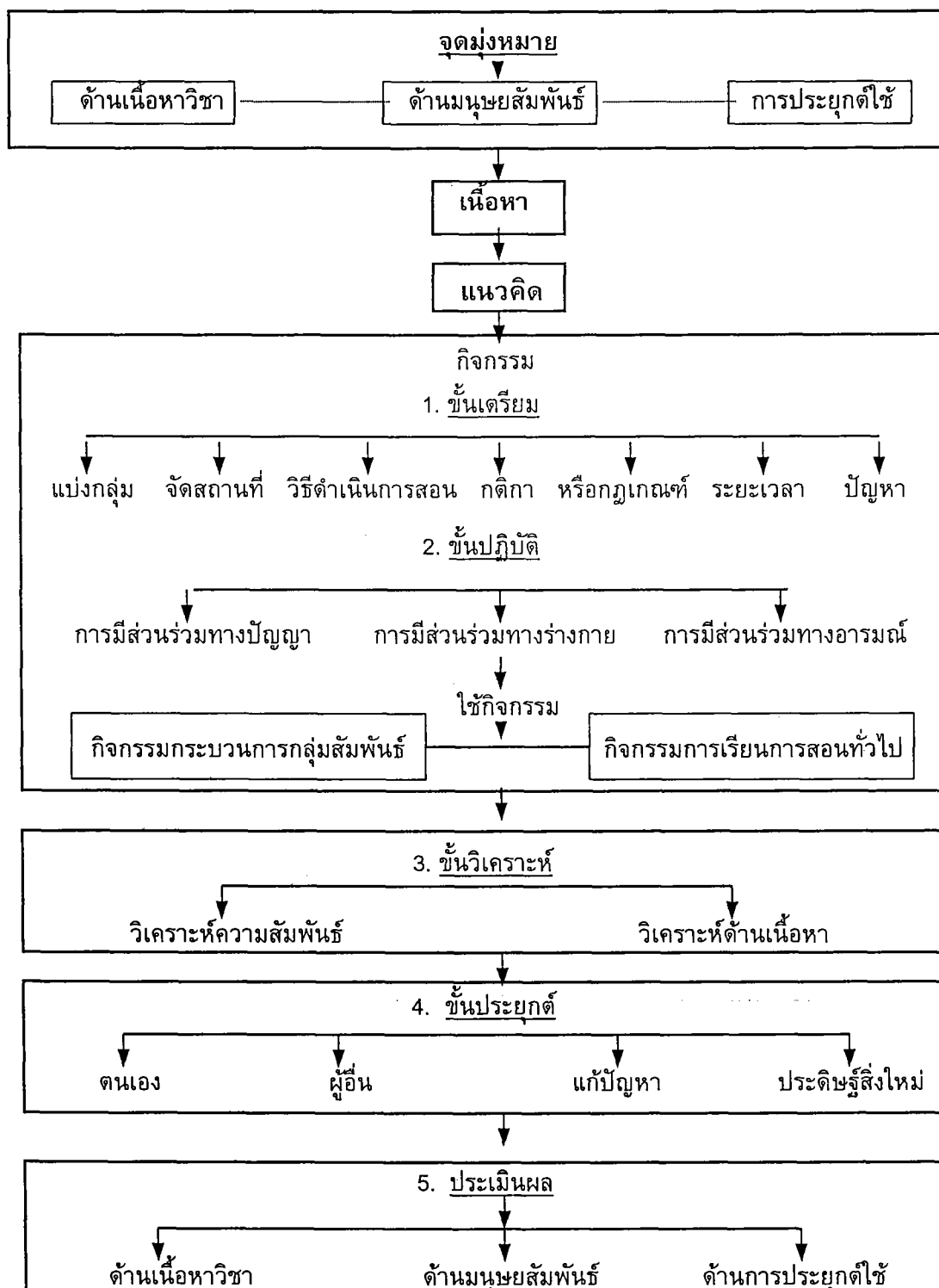
3.1 การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม (Learning Process Analysis) ด้วยการอภิปรายถึงความคิด วิธีการทำงาน ความรู้สึกเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม และปฏิสัมพันธ์การทำงานในกลุ่มเพื่อช่วยให้เข้าใจตนเอง ปรับปรุงบุคลิกภาพและพฤติกรรมตลอดจนเสริมสร้างแนวคิดค่านิยมของตนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เข้าใจผู้อื่น พัฒนาด้านมนุษยสัมพันธ์ และความเป็นผู้นำ

3.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสิ่งที่ได้รับจากการเรียน เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ได้ค้นพบแนวคิดที่ต้องการด้วยตนเอง ขยายประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม และมีความหมายต่อผู้เรียนแต่ละคน

4. การสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ (Application in Real Life) เมื่อผู้เรียนได้แนวคิดแล้ว ควรจะร่วมกันสรุปโดยคิดแบบสังเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงแนวคิดของแต่ละคนให้ผสมผสานกัน และช่วยกันหาแนวทางในการนำหลักการที่ได้รับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับตนเองใช้กับผู้อื่นแก้ปัญหาในอนาคต เพื่อพัฒนาสังคมและประยุกต์เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่

5. การประเมินผล (Evaluation) ทำให้ทราบว่าการสอนตรงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด และประเมินผลการเตรียมการสอนของครู เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มของนักเรียน

หลักการเรียนการสอนโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สามารถแสดงเป็น ภาพประกอบได้ดังนี้
(ฉันทนา ภาคบกข. 2518 : 48)

ภาพประกอบ 3 หลักการเรียนการสอนโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

จะเห็นได้ว่า วิธีการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองเข้าใจผู้อื่นนอกจากนี้ ช่วยให้ครูเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดและปัญหาของนักเรียน ซึ่งจะสามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ดีขึ้น หลักการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์จะได้ผลเพียงใด ต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ เป็นแนวทางในการดำเนินการเรียนการสอน

4. องค์ประกอบของการทำงานกลุ่ม

ประภากร โล่ห์ทองคำ (2522 : 12) ได้สรุปองค์ประกอบของการทำงานกลุ่มที่จะช่วยให้การทำงานบรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. ผู้นำกลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนของกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อสมาชิก ทำหน้าที่ประสานประโยชน์แก่ทุกคนในกลุ่ม
 2. เลขานุการ ได้แก่ ผู้ทำหน้าที่ประสานงานในกลุ่ม ช่วยเหลืองานในกลุ่มร่วมกับผู้นำ จัดบันทึกมติ และข้อตกลงรวมทั้งการสรุปผลการทำงาน
 3. สมาชิกในกลุ่ม เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกับผู้นำกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่มด้วยกัน รวมทั้งการให้แง่คิด ข้อเสนอแนะ และการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มทุกขั้นตอน
 4. วิทยากร ได้แก่ ผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือในการชี้แนะแนวทางแก่กลุ่ม เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย
 5. ที่ปรึกษากลุ่ม ได้แก่ ผู้ให้ข้อคิดเห็นและข้อชี้แนะแก่ที่ประชุม
 6. ผู้สังเกตการณ์ ได้แก่ ผู้คอยสังเกตการประชุมหรือการทำงาน
- องค์ประกอบของกลุ่มอันเป็นพลังให้กลุ่มมีประสิทธิภาพสรุปได้ดังนี้

1. สภาพของกลุ่ม การเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีการจัดที่นั่งต่างไปจากการเรียนการสอนทั่วไป คือนั่งล้อมวงเข้าหากันโดยลีวี (Leavitt) ได้อธิบายโดยสรุปว่าการ นั่งเป็นวงกลมดีที่สุด และสตายเซอร์ (Stienzer) ได้แนะนำโดยสรุปว่าควรให้ผู้ซึ่งพูดนั่งตรงข้ามกับผู้ไม่ค่อยพูด และให้ผู้ซึ่งชอบผูกขาดการพูดนั่งด้วยกัน (ฉันทนา ภาคบงกช. 2518 : 37) บรรยากาศในกลุ่มควรเป็นไปในทางที่ดี เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นกันเอง รู้สึกอิสระในการแสดงออก ให้กำลังใจ และเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ปัทมา เทพอักษรพงศ์ (2516 : 22) กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารในกลุ่มอาจเป็นการอภิปรายด้วยวาจาให้ตรงกับประเด็นและเรื่องที่กลุ่มต้องการ นอกจากนี้ ยังมีการสื่อสารที่ไม่ใช่วาจาอีกด้วย ครูผู้สอนไม่ควรผูกขาดการพูด เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่มั่นใจที่จะแสดงออก กลุ่มควรมีมาตรฐานกลุ่ม ผู้นำกลุ่มควรรับบทบาทของตนเอง และครูควรฝึกให้ทุกคนมีโอกาสนำกลุ่ม จำนวนสมาชิกในกลุ่มไม่ควรต่ำกว่า 5 คน และไม่เกิน 17 คน ควรใช้เวลาในการเรียนช่วงละ 30 นาที ถึง 4 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 2 ถึง 3 ครั้ง สถานที่เรียนควรเป็นห้องที่มีขนาดใหญ่พอสมควร สำหรับให้สมาชิกแบ่งกลุ่มย่อยทำงาน และนั่งล้อมวงเป็นกลุ่มใหญ่เพื่ออภิปราย และควรปราศจากเสียงรบกวนจากภายนอก

2. สภาพการเรียนรู้

- 2.1 นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- 2.2 กิจกรรมที่ทำนั้นเป็นกิจกรรม ที่ก่อให้เกิดความรู้สึก และอารมณ์ซึ่งทำให้งิจกรรมนั้นมีความหมายต่อตัวผู้เรียน เพราะผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง
- 2.3 มีการวิเคราะห์พฤติกรรมร่วมกันในกลุ่มให้เกิดปัญญา

2.4 สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ภายหลัง

บทบาทของครู

1. มีความเป็นกันเองและมีความเห็นอกเห็นใจนักเรียน
2. คำพูดของครูลดลง ครูจะให้คำแนะนำช่วยเหลือเมื่อนักเรียนต้องการ
3. เข้าใจปัญหา ความต้องการ จุดมุ่งหมาย แรงจูงใจ ทักษะคตินักเรียน
4. ให้กำลังใจ และกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการแสดงออก ซึ่งความคิด

อิสระและความสามารถของนักเรียนแต่ละคน

5. ครูจะเป็นเพียงผู้ประสานงานให้กระบวนการในกลุ่มเป็นไปด้วยดี ไม่ถือการตัดสินใจของครูเป็นใหญ่

บทบาทของนักเรียน

1. พยายามค้นพบสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง
2. ให้ความช่วยเหลือกันและกันในกลุ่มนักเรียน ทำงานร่วมกันอย่างมีเหตุผล
3. แสดงความรู้สึกรู้สึกและความคิดอย่างอิสระ
4. สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น
5. มีความรับผิดชอบมากขึ้น

กิจกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอน ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (จันทร์ภา ภาคบางก. 2518 : 38 - 41) มีดังนี้

1. การอภิปราย (The Discussion Method) เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายในกลุ่ม 6 - 20 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำอภิปรายและสมาชิกในกลุ่ม การอภิปรายจะเป็นการแก้ปัญหา สืบสวนความคิดเห็นเพื่อประเมินและสรุปความคิดเห็นนั้น แสตนฟอร์ด แอนด์ แสตนฟอร์ด (Stanford and stanford. 1969 : 15) กล่าวว่า ความคิดเห็นนี้จะนำไปสู่การกระทำและการอภิปรายอาจไม่จำเป็นต้องสนองความมุ่งหมายทั้งหมด อาจสนองเพียงข้อใดข้อหนึ่งก็ได้ การอภิปรายที่ได้ผลเป็นเพราะมีเป้าหมายในการอภิปรายชัดเจน บรรยากาศในกลุ่มดี ผู้นำกลุ่มดี ทำให้ทุกคนรู้สึกมั่นใจในตนเอง และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

2. การตั้งคำถาม (The Questioning Strategy) โปสแมน (Postman. 1969 : 81) กล่าวว่า เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่คนแสดงปัญหา ทำความเข้าใจกับปัญหาและช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คำถามจะช่วยกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น และความสามารถทางสมอง ช่วยให้คนคิดแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการตั้งคำถามนี้เป็นวิธีการของโสเครตีส (Socrates) คันทิงแฮม (R ,T Cunningham. 1971 : 86 - 103) กำหนดการตั้งคำถามออกเป็น 2 ชนิด คือ

2.1 คำถามชนิดแคบ เป็นคำถามที่ผู้ตอบคิดโดยใช้ความคิดขั้นต่ำซึ่ง ได้แก่ ด้านความจำ และสรุปข้อเท็จจริง

2.2 คำถามชนิดกว้าง เป็นคำถามยั่วให้คิด ตั้งสมมุติฐาน ใช้ความคิดเห็นและความรู้สึกประกอบการตัดสินใจ อาจเป็นคำถามชนิดประเมินผลโดยการตัดสินใจเลือกคำตอบโดยมีเหตุผลแสดงประกอบ หรืออาจเป็นคำถามให้ตอบโดยแยกแยะ (Divergent Thinking) คือผู้ตอบต้องรวบรวมองค์ประกอบต่างๆ เพื่อสรุปเป็นความคิดใหม่ที่มีความหมาย

ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาวิเคราะห์ถึงความรู้สึก และพฤติกรรมของตนอย่างลึกซึ้ง และยังช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจและน่าติดตามอีกด้วย

3. กรณีตัวอย่าง (Case) เป็นวิธีการสอนอีกวิธีหนึ่งซึ่งใช้กรณี หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง ๆ นำมาดัดแปลงและใช้เป็นตัวอย่างในการให้ผู้เรียนได้ศึกษา วิเคราะห์ และอภิปรายกัน เพื่อสร้างความเข้าใจ และฝึกฝนหาทางแก้ไขปัญหานั้น วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด และพิจารณาข้อมูล ที่ตนได้รับอย่างถี่ถ้วน และการอภิปรายจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งการนำเอากรณีต่าง ๆ ซึ่งคล้ายคลึงกับชีวิตจริงมาใช้ จะช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง ซึ่งมีส่วนทำให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

4. สถานการณ์จำลอง (Simulation) คือการจำลองสถานการณ์จริง หรือสร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความจริง แล้วให้ผู้เรียนลงไปอยู่ในสถานการณ์นั้น และมีปฏิริยาโต้ตอบกัน วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งในสถานการณ์จริง ผู้เรียนอาจจะไม่กล้าแสดง เพราะอาจจะเป็นการเสี่ยงต่อผลที่จะได้รับจนเกินไป

5. ละคร (Acting or Dramatization) คือวิธีการที่ให้ผู้เรียนได้ทดลองแสดงบทบาทตามบทที่เขียน หรือกำหนดไว้ให้ โดยผู้แสดงจะต้องพยายามแสดงให้สมบทบาทที่กำหนดไว้ โดยไม่นำเอาบุคลิกภาพ และความรู้สึกนึกคิดของตน เข้าไปเกี่ยวข้องอันจะมีส่วนทำให้เกิดผลเสียต่อการแสดงบทบาทนั้น ๆ วิธีการนี้เป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ ในการที่จะเข้าใจในความรู้สึก เหตุผล และพฤติกรรมของผู้อื่น ซึ่งความเข้าใจนี้มีส่วนช่วยเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจกัน นอกจากนี้ การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงละครร่วมกัน จะช่วยฝึกให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบในการเรียนร่วมกัน และได้ฝึกการทำงานร่วมกันด้วย

6. กลุ่มย่อย (Small Group) วิธีการใช้กลุ่มย่อยในการสอนนี้เป็นวิธีการที่ใช้กันมานานแล้ว อาจจะเป็นเพราะเล็งเห็นแล้วว่าเป็นประโยชน์ในการเรียนของผู้เรียน กลุ่มย่อยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนในการแสดงออก และช่วยให้ผู้เรียนได้ข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น การใช้กลุ่มย่อย มีหลายวิธีต่าง ๆ กันแล้วแต่ผู้จัดจะคิดได้

การเตรียมการสอนตามหลักทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ (ทศนา แซมมณี. 2522 : 204 - 206) โดยทั่วไป สามารถทำได้ 2 แบบคือ

1. การใช้หลักทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ ในการสอนกลุ่มสัมพันธ์ หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ การสอนกลุ่มสัมพันธ์โดยตรงนั่นเอง

2. การใช้หลักทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์สอดแทรกเข้าไปในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ครูผู้สอนจำเป็นต้องเตรียมการสอนในรายละเอียดที่คล้ายคลึงกันดังนี้

2.1 การตั้งจุดมุ่งหมาย กำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ จุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะที่ครอบคลุมทั้ง 3 พฤติกรรมการเรียนรู้ตามความเหมาะสม ถ้าเป็นการใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอนเนื้อหาวิชา จุดมุ่งหมายทั้งทั่วไปและเฉพาะ ควรประกอบไปด้วยจุดมุ่งหมายที่ว่าด้วยเรื่องเนื้อหาวิชานั้นส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งควรเป็นจุดมุ่งหมายด้านกลุ่มสัมพันธ์ที่ต้องการจะสอดแทรกลงไป

2.2 การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ มักประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

2.2.1 ขั้นนำ คือการปูพื้นฐานผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเรียนหรือการสร้างบรรยากาศให้เหมาะสม และเอื้อต่อการเรียนรู้ที่จะตามมา

2.2.2 ขั้นกิจกรรม คือการให้ผู้เรียนลงมือทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติตามกิจกรรมที่เตรียมไว้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรง ที่จะสามารถนำมาอภิปรายและวิเคราะห์ได้ภายหลัง

2.2.3 ขั้นอภิปรายวิเคราะห์ คือการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้แสดงความรู้สึก ความคิดเห็นหลังจากที่ได้ทำกิจกรรมเสร็จไปแล้ว ในขั้นนี้ ครูจะต้องเป็นผู้นำทาง ช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์พฤติกรรมต่างๆ และอภิปรายร่วมกัน จนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

2.2.4 ขั้นประยุกต์และสรุป หลังจากที่ได้มีการอภิปรายกันจนเกิดความเข้าใจตามที่ต้องการแล้ว ครูจะต้องช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดต่อไป ถึงการนำเอาการเรียนรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตจริงเสร็จแล้ว ครูและนักเรียนจึงจะช่วยกันสรุปถึงการเรียนรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้น

สำหรับการสอนกลุ่มสัมพันธ์โดยตรงนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมักจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนดังกล่าวแต่ถ้าเป็นการใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอนเนื้อหาวิชาแล้ว ในขั้นการอภิปราย วิเคราะห์และขั้นประยุกต์ใช้และสรุปนั้น ครูไม่ควรลืมที่จะแบ่งการอภิปรายออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาวิชาส่วนหนึ่ง และด้านกลุ่มสัมพันธ์อีกส่วนหนึ่ง

3. การประเมินผล

การประเมินผลเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นในกิจกรรมแทบทุกอย่าง ในการเรียนการสอนนี้ก็เช่นกัน หลังจากเสร็จสิ้นการสอนแล้ว ครูจำเป็นต้องประเมินผลดูว่า ผู้เรียนได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ โดยเฉพาะในการใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ ในการสอนเนื้อหาวิชานั้น จุดมุ่งหมายจะมีอยู่ 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาวิชา และด้านกลุ่มสัมพันธ์ ครูจำเป็นต้องประเมินให้ครบทั้ง 2 ด้าน

5. หลักการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ประภากร โล่ห์ทองคำ (2522 : 61 -62) ได้กล่าวถึงหลักการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน โดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ดังนี้

1. การสังเกต ควรสังเกตการทำงาน ขบวนการทำงาน พฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มบทบาทผู้นำ ผู้ตามในกลุ่ม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของกลุ่มให้มากกว่าที่จะเพ่งเล็งในเรื่องของผลงาน

2. การซักถาม ต้องซักถามสมาชิกหรือนักเรียนให้ทั่วถึง ใช้คำถามที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดค้นเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน แทนการเน้นถามเป็นรายบุคคลเพียงอย่างเดียว

3. การทำกิจกรรม กิจกรรมที่ให้นักเรียนทำมีหลายลักษณะ เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การอภิปราย รายงาน ค้นคว้า จัดป้ายนิเทศ เป็นต้น

4. การทดสอบ ถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการวัดผลเท่านั้น ไม่ควรให้ความสำคัญกับการทดสอบมากหรือใช้บ่อย การทดสอบอาจทำในหรือนอกเวลา หรือทดสอบเป็นกลุ่ม

5. การทำงานกลุ่มแต่ละครั้ง อาจเกิดจากการที่สมาชิกได้รับมอบหมายงานเป็นกลุ่มหรือได้รับมอบหมายงานไปคนละอย่าง ดังนั้นการวัดผลจึงควรวัดทั้งงานของกลุ่มและบุคคล

6. ไม่ควรผูกขาดการวัดและประเมินนักเรียนไว้โดยครูฝ่ายเดียว ควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการวัดและประเมินด้วย เช่น ให้นักเรียนในกลุ่มจัดอันดับประสิทธิภาพในการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม หรือจัดอันดับประสิทธิภาพของการทำงานในกลุ่มอื่นๆ หรือให้นักเรียนประเมินโดยเป็นผู้สังเกตการทำงาน of สมาชิกหรือกลุ่ม

7. ไม่แยกการเรียนการสอนและการวัดผลออกจากกัน โดยถือว่าการเรียนที่ไหนดีย่อมมีการวัดและประเมินผลอยู่ที่นั่น ทุกครั้งที่มีการเรียนควรมีการวัดและประเมินผล เพื่อวัดพฤติกรรมการเรียนรู้และผลของการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน

8. งานที่กลุ่มได้รับผิดชอบ ถือว่าสมาชิกทุกคนในกลุ่มมีคะแนนหรือสัมฤทธิ์ผลเท่าเทียมกัน

9. ในการจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การขาดความรับผิดชอบหรือการมีนิสัย ที่ไม่พึงประสงค์ของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มต้องกำหนดเกณฑ์ หรือกติกาในการทำงานร่วมกันขึ้น เพื่อรักษาความเป็นธรรม และเป็นแนวปฏิบัติในการทำงานร่วมกันของกลุ่ม มากกว่าที่จะให้ครูเข้าไปดำเนินการเอง โดยครูเป็นผู้คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือเท่านั้น

10. เมื่อประเมินแล้วควรนำผลนั้นกลับไปวิเคราะห์ การทำงานของกลุ่ม และผลงานส่วนบุคคล ดังนั้นนักเรียนจึงต้องรู้จักจุดประสงค์หรือสัมฤทธิ์ผลของตนเอง ซึ่งทำได้จากการวิจารณ์อภิปรายสรุปผลการทำงานของตนเองและเพื่อนสมาชิก

11. ครูต้องให้การยอมรับการทำงานและผลการวิจารณ์ในการประเมินของเด็ก แม้บางครั้งจะขัดกับความรู้สึก ซึ่งครูก็สามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองได้ แต่ไม่ใช่อิทธิพลของตนไปบังคับให้นักเรียนเปลี่ยนความคิดให้เหมือนกับตน

6. ประโยชน์ของการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

จากบทความเอกสาร และงานวิจัยของ ยัง (Young, 1972 : 634) บัทมา เทพอักษรพงศ์ (2516 : 16-17) และสุมิตร คุณานุกร (2518 : 151) พอจะสรุปถึงประโยชน์ของการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ได้ดังนี้

1. ครูมีโอกาสนำพลังของนักเรียนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ทำให้ครูมีเวลามากขึ้น ในการให้ความช่วยเหลือนักเรียนแต่ละคน เพราะนักเรียนจะเป็นผู้อธิบายกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในกลุ่มของตน ในขณะที่ครูอธิบายปัญหา นักเรียนกลุ่มอื่นที่สงสัย และแก้ปัญหาไม่ได้

2. การทำงานของครูมีความคล่องตัวมากขึ้น และเมื่อแบ่งกลุ่มนักเรียนแล้ว แทนที่ครูจะต้องคอยตอบปัญหานักเรียน 30 - 45 คน ก็จะกลายเป็นว่าครูตอบปัญหาของกลุ่มเพียง 5 - 8 คน เท่านั้น

3. บรรยากาศในการเรียนจะมีความเป็นกันเองมากขึ้น นักเรียนจะรู้สึกไม่เคร่งเครียดเมื่อทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

4. ช่วยแก้ไขนิสัยขี้อายให้กับนักเรียนบางคน เพราะการทำงานร่วมกันจะทำให้ทุกคนรู้สึกว่าตนมีความสำคัญต่อกลุ่ม ความเชื่อมั่นในตนเองก็ถูกกระตุ้นให้มีมากขึ้น โดยเริ่มขึ้นภายในกลุ่มก่อน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่ จะมีความประหม่อน้อยหรือไม่มีเลย แต่จะประหม่อน้อยมาก ถ้าจะต้องเสนอข้อข้อใจต่อนักเรียนทั้งชั้น

5. การเรียนเป็นกลุ่ม จะช่วยลดปัญหาเกี่ยวกับระเบียบวินัยของนักเรียน
6. การเรียนเป็นกลุ่ม เป็นการเรียนที่เสริมสร้างความสามัคคี การให้ความช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน การรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อกลุ่ม การทำงานร่วมกันอย่างมีเหตุผล
7. ฝึกให้ผู้เรียนพยายามค้นพบในสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเองโดยการค้นหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ
8. ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการอภิปราย การเสนอแนะและการซักถาม ตลอดจนส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดกับตัวผู้เรียนด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

งานวิจัยในต่างประเทศ

อีแวน (Evan. 1964 :124) กล่าวถึงผลงานของ ริชาร์ดสันและฮอลเวท (Richardson and Hallroth) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการทำงานของนักเรียน โดยใช้วิธีสอน 2 แบบ คือกลุ่มทดลองสอนด้วยระบบกระบวนการกลุ่ม กลุ่มควบคุมสอนด้วยวิธีเก่า (Convention Method) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 , 2 ในวิชาเรียงความภาษาอังกฤษ การทดลองมุ่งศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทัศนคติและผลทางสังคม ปรากฏว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนมากกว่ากลุ่มควบคุม และเรียนเนื้อหาได้มากกว่า ผู้วิจัยสรุปว่า สมาชิกในกลุ่มจะทำงานได้ดี ถ้าจัดจำนวนในแต่ละกลุ่มย่อยให้มีขนาดพอเหมาะสมควรที่จะทำงานแต่ละอย่าง และควรควรกระตุ้นให้นักเรียนเป็นผู้นำและทำงานร่วมกัน

ฮินส์ (Hyne .1970 : 429 - 432) ได้ทำการสอนเรื่องสั้น (Short Story) ที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาแห่งหนึ่งในรัฐมิเนโซต้า โดยกำหนดให้นักเรียนเรียนด้วยวิธีสอน 3 แบบ คือการสอนในห้องเรียนใหญ่ การเรียนอย่างอิสระ และการเรียนแบบอภิปรายกลุ่ม ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีความสนใจในการเรียนแบบอภิปรายมาก แม้แต่เด็กขี้อายก็ร่วมการอภิปราย นักเรียนที่ไม่เห็นด้วยจะคัดค้านในกลุ่ม เกิดบรรยากาศทางวิชาการและนักเรียนได้เรียนรู้จากกันและกัน นักเรียนถูกกระตุ้นให้คิดอย่างพินิจพิเคราะห์ และถกเถียงอย่างมีเหตุผล ครูอาจอยู่ดูแลนักเรียนในกลุ่มย่อยระหว่างการอภิปรายก็ได้ แต่ผู้วิจัยกล่าวว่าถ้าครูไม่อยู่ในห้องเรียนจะอภิปรายกันได้ดีกว่า และการอภิปรายกลุ่มย่อยไม่ควรเกิน 10 คน

วิลเลียม และโรนาลด์ (William and Ronald. 1984 : 63) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนระดับ 9 - ระดับ 12 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้เป็นกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

งานวิจัยภายในประเทศ

เยาวพา เดชะคุปต์ (2517 : 7) ได้ทำการวิจัยเรื่องทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา ผลปรากฏว่า การเรียนการสอนตามทฤษฎีช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ได้รับการฝึกทักษะ ปลูกฝังทัศนคติและค่านิยม ตลอดจนส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และส่งเสริมบรรยากาศของการเรียนแบบประชาธิปไตยไปพร้อม ๆ กัน

ฉันทนา ภาคบงกช (2518 : จ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสอนสังคมศึกษาหน่วย “ วันสำคัญของชาติ ” ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัย ปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนด้วย

วิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีพัฒนาการด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงอย่างมีนัยสำคัญ และมีทัศนคติด้านมนุษยสัมพันธ์ในทางที่ดีขึ้น

สมเกียรติ สุริยะกุล (2527 : 61) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อวิธีสอน ในวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และการใช้คู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเจตคติต่อวิธีสอนวิชาสังคมศึกษา ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ไม่พบว่ามีผลแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่านักเรียนทั้ง 3 กลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติต่อวิธีสอนวิชาสังคมศึกษาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ วิธีสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ทำให้ทราบว่าการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมต่อการเรียนการสอน ที่เปลี่ยนแปลงไปในด้านการเรียนยึดนักเรียนเป็นผู้ค้นพบความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเอง มีกลุ่มเป็นผู้สะท้อนให้นักเรียนเห็นพัฒนาการหรือข้อบกพร่องของตน นักเรียนสามารถอยู่ในสังคมและเรียนรู้ชีวิตได้อย่างถูกต้องเป็นเหตุผลทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าวิธีการสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เหมาะสม ที่จะนำมาใช้จัดการเรียนการสอน ในกลุ่มควบคุมของผู้วิจัย เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคำนึงต่อภูมิปัญญาไทยที่ต้องการวิจัยในวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1

6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ได้มีผู้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้หลายท่าน ดังนี้

เดโซ สวานานนท์ (2512 : 3) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่าหมายถึงความสำเร็จที่ได้รับจากความพยายาม จากการลงแรง เพื่อมุ่งในจุดหมายปลายทางที่ต้องการอาจจะมีหมายถึงระดับของความสำเร็จที่ได้รับแต่ละด้าน โดยเฉพาะหรือระดับความสำเร็จที่ได้รับ

ไพศาล หวังพานิช (2526 : 9) กล่าวถึงความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Achievement) หมายถึงคุณลักษณะและความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดการฝึกฝนอบรมหรือจากการสอน การวัดผลสัมฤทธิ์จึงเป็นการตรวจสอบระดับความสัมฤทธิ์ผล (Level of Accomplishment) ของบุคคลว่าเรียนรู้เท่าไร มีความสามารถชนิดใด

อารมณ เพชรชื่น (2527 : 46) กล่าวถึง ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า หมายถึงผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน การฝึกฝน หรือประสบการณ์ต่างๆ ทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Achievement) หมายถึงคุณลักษณะและความสามารถของบุคคลที่พัฒนาขึ้น จากผลของการเรียนการสอน การฝึกฝน อบรม และประสบความสำเร็จในด้านความรู้ ทักษะ และสรรพภาพด้านต่าง ๆ ของสมอง

2. องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

มีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

คลาอุสมีย์ (สัมภาษณ์ จัตุรบุผา. 2529 : 14 ; อ้างอิงจาก Klausmier. N.D.) กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่ามีอยู่ 6 ด้าน คือ

1. คุณลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ความพร้อมทางด้านร่างกายและสติปัญญา ความสามารถทางด้านทักษะ ร่างกาย คุณลักษณะทางจิตใจ เช่น ความสนใจ แรงจูงใจ เจตคติ ค่านิยม ความรู้สึกนึกคิดกับตนเอง ความเข้าใจในสถานการณ์ อายุ เพศ

2. คุณลักษณะของผู้สอน ได้แก่ สติปัญญา ระดับการศึกษาความรู้ในวิชาที่สอน การพัฒนาความรู้ ทักษะทางร่างกาย คุณลักษณะจิตใจ เช่น เจตคติ ค่านิยม ความรู้สึกนึกคิดกับตนเอง สุขภาพ ร่างกาย ความเข้าใจในสถานการณ์ อายุ และเพศ

3. พฤติกรรมระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการสอนทั้งหลาย เช่น วิธีสอนปฏิสัมพันธ์ทางด้านความรู้และความคิด

4. คุณลักษณะของกลุ่ม ได้แก่ โครงสร้าง เจตคติ ความสามัคคีและการเป็นผู้นำ

5. คุณลักษณะของพฤติกรรมเฉพาะตัว ได้แก่ การตอบสนองเครื่องมือ อุปกรณ์ เป็นต้น

6. แรงผลักดันจากภายนอก ได้แก่ ครอบครัว สิ่งแวดล้อมทางสังคม อิทธิพลของศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

บลูม (Bloom. 1976 : 139) กล่าวถึงสิ่งที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า มีอยู่ 3 ตัวแปร คือ

1. พฤติกรรมด้านสติปัญญา เป็นพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ หมายถึง การเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้นั้น และมีมาก่อนเรียน ได้แก่ ความถนัด และพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน

2. ลักษณะทางอารมณ์ เป็นตัวกำหนดด้านอารมณ์ หมายถึง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ความกระตือรือร้นที่มีต่อเนื้อหาการเรียน รวมถึงทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อเนื้อหาวิชา ต่อโรงเรียน ระบบการเรียน และมโนภาพเกี่ยวกับตนเอง

3. คุณภาพของการสอน เป็นตัวกำหนดประสิทธิภาพในการเรียนของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย การชี้แนะ หมายถึง การบอกจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน และงานที่จะต้องทำให้ นักเรียนทราบอย่างชัดเจน การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน การให้การเสริมแรงของครู การใช้ข้อมูลย้อนกลับ หรือการให้ผู้เรียนรู้ผลว่าตนเองกระทำถูกต้องหรือไม่ และการแก้ไขข้อบกพร่อง

จากองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งกล่าวมาพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคือ

1. คุณลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ นิสัย ทัศนคติ แรงจูงใจ อายุ พื้นฐานความรู้เดิม สุขภาพ ความสนใจ รวมทั้งสติปัญญา

2. คุณลักษณะของผู้สอน เช่น คุณวุฒิ ระยะเวลาที่สอน ความสามารถและทัศนคติของผู้สอน สุขภาพ

3. องค์ประกอบด้านอื่นๆ เช่นองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ

3. การวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

น้อมฤดี จงพยัพ (2519 : 197) ให้ความหมายของการวัดผลวิชาสังคมศึกษาไว้ว่า หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมนักเรียนอันเป็นผลจากการศึกษาเล่าเรียนวิชาสังคมศึกษา แล้วนำเอาข้อมูลที่ได้นั้นมาพิจารณาว่า นักเรียนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมากน้อยเพียงใด เช่น ความรู้ ความเข้าใจ ความคิด เหตุผล ทักษะ เจตคติ การประมาณค่า การนำความรู้ไปใช้ และความสามารถปฏิบัติได้ ฯลฯ ว่ามีปริมาณและคุณภาพเพียงใด

กระทรวงศึกษาธิการ (2520 : 178) กำหนดให้การประเมินผลวิชาสังคมศึกษาต้องวัดทักษะ เจตคติ และความสามารถของพฤติกรรมด้วยไม่ได้วัดความรู้เพียงอย่างเดียว การประเมินผลวิชาสังคมศึกษาทำได้หลายวิธีเช่น

1. การสังเกต โดยสังเกตจากความประพฤติ การเล่น การทำงานร่วมกับเพื่อน การรักษาสาธารณสมบัติ การไม่ดูตายในการทำงาน การแสดงออกทางความคิด ความรับผิดชอบและความสำเร็จในการทำงาน

2. การตรวจผลงานภาคปฏิบัติ การทำแผนที่ แผนผัง ภาพจำลอง การจัดชั้นเรียน การปรับปรุงบริเวณโรงเรียน การรายงาน การตรวจสมุดงาน และกิจกรรมทุกอย่างในการเรียนวิชาสังคมศึกษา

3. การสัมภาษณ์เมื่อจบเรื่องหรือกิจกรรมหนึ่งๆ โดยใช้วิธีซักถาม เพื่อวัดความเข้าใจ ความสนใจ เจตคติ ความคิดเห็น และการประเมินตนเองในกิจกรรมต่าง ๆ

4. การทดสอบข้อเขียน ทดสอบด้วยการตั้งคำถาม ให้ครอบคลุมสิ่งที่เรียนไปแล้วในระยะหนึ่งๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจ และความคิดเห็นของนักเรียน

สันต์ ธรรมบำรุง (2522 : 157) ให้ความหมายของการวัดผลวิชาสังคมศึกษาไว้ว่า การวัดผลการศึกษา คือการเก็บข้อมูลความจริงเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น และเป็นกระบวนการต่อเนื่องกับการสอนเรื่อยไป การวัดผลอาจมีได้หลายวิธี เช่น การทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจงาน และวิธีอื่นๆ ที่เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัย สำหรับประเมินค่า ความสามารถของนักเรียน

สรุปได้ว่า การวัดผลวิชาสังคมศึกษาก็คือกระบวนการการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนวิชาสังคมศึกษา เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงคุณภาพของการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

ไพศาล หวังพานิช (2526 : 89) กล่าวถึงการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า สามารถวัดผลได้ 2 แบบ ตามจุดมุ่งหมาย และลักษณะวิชาที่สอนดังนี้คือ

1. การวัดผลด้านปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบระดับความสามารถในการปฏิบัติ หรือทักษะของผู้เรียนโดยมุ่งเน้น ให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถดังกล่าวในรูปของการกระทำจริงเป็นผลงานเช่น วิชาศิลปศึกษา พลศึกษา การช่าง เป็นต้น การวัดผลแบบนี้จึงต้องใช้ “ข้อสอบภาคปฏิบัติ (Performance Test) ”

2. การวัดผลด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหา อันเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน รวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่างๆ สามารถวัดผลได้โดยใช้ “ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Achievement Test) ”

การประเมินผล คือกระบวนการในการตัดสินใจ ตีราคา สรุปผล เพื่อพิจารณาความเหมาะสม หรือหาคุณค่าของลักษณะและพฤติกรรม เช่น ผลการเรียนรู้ ผลการปฏิบัติโดยอาศัยข้อมูล หรือรายละเอียดที่ได้จากการวัดผลและใช้วิจารณ์ญาณประกอบการพิจารณา การประเมินผลต้องดำเนินการอย่างมีขั้นตอน โดยเริ่มต้นด้วยการวัดผลสิ่งนั้น และนำผลการวัดที่ได้มาวินิจฉัยอย่างมีหลักเกณฑ์ และมีคุณธรรมเพื่อพิจารณาตัดสินใจว่าดีหรือเลว เก่งหรืออ่อน ได้หรือตก (ไพศาล หวังพานิช. 2526 : 13 -14)

น้อมฤดี จงพยุงะ (2519 : 158) กล่าวถึงความหมายของการประเมินผลวิชาสังคมศึกษาว่า หมายถึง การใช้เครื่องมือต่างๆ (แบบสอบถาม มาตรฐานประมาณค่า แบบสำรวจ) เพื่อหาคุณภาพของพฤติกรรมนักเรียน อันเป็นผลจากการศึกษาเล่าเรียนวิชาสังคมศึกษาว่า บรรลุผลสมความมุ่งหมายของการสอนสังคมศึกษาเป็นที่พอใจ หรือไม่พอใจ โดยใช้มีนธรรมประกอบการวินิจฉัย

สันต์ ธรรมบำรุง (2522 : 157) ได้กล่าวถึงการประเมินผลวิชาสังคมศึกษาไว้ว่า เป็นกระบวนการนำผลการวัดหลายๆ ครั้ง หลายๆ ด้านมาประเมินเพื่อพิจารณาตัดสินอย่างหนึ่ง เช่น ให้สอบได้ - ตก หรือประเมินว่านักเรียนคนใดเรียนอ่อน เนื้อหาวิชาตอนใดควรแก้ไข หรือการสอนของครูวิชาใด เรื่องใดที่มีคุณภาพไม่ถึงระดับ เป็นต้น ในการศึกษาเราอาจประเมินผลโดยการพิจารณาถึงความเจริญ งามของนักเรียน ทักษะ ทักษะ การทำงาน ความรู้ความเข้าใจ ความซาบซึ้งและอื่นๆ

การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประเมินจากคะแนนสอบที่ได้จากการทดสอบ จากแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือการประเมินจากการทำงานที่มอบหมาย ซึ่งแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีนั้น จะต้องมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา คือ จะต้องมีความเที่ยงตรงที่จะให้นักเรียนได้แสดงทักษะความรู้ ตามจุดมุ่งหมายของเนื้อหาวิชาที่จะวัด ถ้าแบบทดสอบขาดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจะทำให้ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์นั้น ไม่มีประสิทธิภาพไปด้วย (อนันต์ ศรีโสภณ. 2525 : 49 ,159)

สรุปได้ว่าการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้นเป็นกระบวนการวัด ตัดสิน สรุปผลพิจารณาประเมินค่าพฤติกรรมของนักเรียนจากผลของการศึกษา ถ้ามีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา นักเรียนได้แสดงทักษะความรู้ ตรงตามจุดมุ่งหมายของเนื้อหาวิชาที่วัด อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการรวบรวมข้อมูล และตีความทั้งหมดใช้เป็นเครื่องชี้แสดงถึงเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของตัวผู้เรียน ได้ .

งานวิจัยเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

งานวิจัยในต่างประเทศ

วิลเลอร์ และ ไรอัน (เรวัต กาวีตะ. 2533 : 21 ; อ้างอิงจาก Wheeler and Ryan. 1973 *Journal of Educational Psychology* 65 p. 250) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยวิธีร่วมมือกันเรียน ได้ทดลองสอนโดยแบ่งกลุ่ม นักเรียนเกรด 5 และ 6 จำนวน 80 คน ออกเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มเรียนด้วยวิธีร่วมมือแข่งขันหรือเป็นกลุ่มควบคุม รายวิชาสังคมศึกษา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ปรากฏความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ลัมพคิน (ชานาญ เอี่ยมสำอาง. 2539 : 77 ; อ้างอิงจาก Lumpkin. 1991. Abstract) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคงทนในเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาของนักเรียน เกรด 5 และเกรด 6 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมที่เป็นนักเรียนเกรด 5 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคงทนในเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาไม่แตกต่างกัน ส่วนกลุ่มทดลองที่เป็นนักเรียนเกรด 6 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาสูงกว่ากลุ่มควบคุม

งานวิจัยภายในประเทศ

พิทยา อึ้งบุญชู (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนแบบแก้ปัญหาโดยใช้เทคนิคการพัฒนาแบบยั่งยืน ปรากฏว่า กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

สุทธิรา พิสิษฐ์กุล (2539 : บทคัดย่อ) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบ ซินติเคท ที่ใช้เทคนิควิธีการทางวิทยาศาสตร์ ผลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบซินติเคท ที่ใช้เทคนิควิธีการทางวิทยาศาสตร์กับนักเรียนที่เรียนโดยการสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

7. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม

1. ความหมายของค่านิยม (Values)

จากการศึกษาเกี่ยวกับค่านิยม ได้มีผู้ให้คำนิยามหรือความหมายของค่านิยมไว้หลายท่าน ซึ่งมีความหมายในเชิงปฏิบัติ เชิงสังคมวิทยา จิตวิทยาและปรัชญา ดังนี้

✓ คริสเทนเซน (ภาวดี เกตุกุ. 2540 : 76 ; อ้างอิงจาก Critensen. 1969. *The Individual Sex and Society*. p.115) กล่าวว่าค่านิยมเป็นเกณฑ์ที่แต่ละบุคคลเลือกสิ่งต่างๆที่มีให้เลือก ค่านิยมจะมีลักษณะใกล้เคียงกับความเชื่อและเจตคติ แต่ทั้ง 3 อย่างนี้ ก็มีส่วนที่แตกต่างกันคือ ความเชื่อเป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจว่าบางอย่างจริงหรือไม่จริง แต่เจตคติคือลักษณะภายในจิตใจที่แสดงต่อการกระทำหรือสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นเพียงแนวโน้มที่จะปฏิบัติเท่านั้น ส่วนค่านิยมจะเป็นมาตรฐานของความชอบ หรือไม่ชอบเป็นเกณฑ์สำหรับตัดสินคุณค่า หรือความสำคัญของสิ่งของ ความคิด และกฎเกณฑ์ต่างๆ ดังนั้นค่านิยมจึงเป็นมาตรฐานในการตัดสินใจ

พนัส หันนาคินทร์ (2520 : 17) กล่าวว่า ค่านิยมเป็นการยอมรับนับถือ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนมีอยู่ต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจเป็นวัตถุ ความคิด อุดมคติ รวมทั้งการกระทำ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม จริยธรรม และสุนทรียภาพ ทั้งนี้โดยได้ทำการประเมินค่าจากทรรศนะต่างๆ โดย ถี่ถ้วนและรอบคอบแล้ว

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523 : 31) ให้ความหมายของค่านิยมในทางสังคมวิทยาว่าเป็น ลักษณะของบุคคล ซึ่งหมายความว่าถึง ทศนคติ ความสนใจ รวมทั้งความอยากรู้อยากเห็น ความ ต้องการของบุคคล ส่วนค่านิยมในทางจิตวิทยา หมายถึงค่านิยมที่เป็นลักษณะทางด้านสังคมมีไว้เพื่อ ก่อให้เกิดประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ค่านิยม เป็นสภาพทางสังคมซึ่งอยู่ภายนอกตัวบุคคล และอาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลได้มาก

อารี สันตหวิ (2526 : 1) กล่าวว่า ค่านิยม เป็นแนวความคิดที่บุคคลแต่ละคนหรือสังคม ยอมรับว่ามีคุณค่าและพึงพอใจที่จะยกย่องนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ

เกียรติศักดิ์ อัยยานันท์ (สุรีย์ สุทธาสโนบล. 2541 : 60 ; อ้างอิงจากเกียรติศักดิ์ อัยยานันท์. 2527. วัฒนธรรมไทย. หน้า 62 - 67) กล่าวว่า ค่านิยม หมายถึง ความรู้สึก สภาพจิตใจของบุคคลที่ผูกยึด กับสิ่งนั้น และจะแสดงในลักษณะของการรักชอบ ประารถนาที่จะได้ ประารถนาที่จะเป็น ค่านิยมจะทำ หน้าที่เป็นทั้งตัวกำหนดเป้าหมายของชีวิตที่ต้องการ และกำหนดวิธีการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตาม เป้าหมายนั้น

ไพฑูรย์ สุขศรีงาม (2534 : 72 - 73) กล่าวว่า ค่านิยมเป็นส่วนหนึ่งของจริยศาสตร์ที่ เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อ ที่บุคคลยึดถือในการปฏิบัติ จะนำมาซึ่งความมั่นคงปลอดภัย และเป็นที่ยอมรับสนับสนุนของกลุ่มบุคคล และบุคคลทั่วไป โดยค่านิยมจะทำหน้าที่แนะนำ หรือชี้แนวทางใน การตัดสินใจกำหนดเป้าหมาย การเลือกแนวทางเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ตลอดจนการประเมินความ เสี่ยง และผลข้างเคียงที่ไม่ปรารถนา ซึ่งการตัดสินใจใดๆ จะต้องยึดความรู้สึกที่เชื่อถือได้เป็นหลัก เสมอ การมีค่านิยมช่วยให้เกิดความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพในการวางแผน การปฏิบัติและการ ประเมินการทำงานของบุคคลได้

จากความหมายของค่านิยมที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า ค่านิยมหมายถึง ความรู้สึก การ ยอมรับนับถือความเชื่อ แนวความคิดที่บุคคลยึดถือในการปฏิบัติโดยยอมรับว่ามีคุณค่า และพึงพอใจที่จะ ยกย่องนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ

2. ธรรมชาติของค่านิยม

โรคีส (นาดยา ปิลันธนานนท์. 2528 : 169 ; อ้างอิงจาก Rokeach. 1977. *The Nature of Human Values*. n.d.) ได้อธิบายธรรมชาติของค่านิยมดังนี้

1. ค่านิยมมีลักษณะยืนยงถาวร ไม่เปลี่ยนแปลงง่าย หรือความคงที่ของค่านิยมนี้ เป็นสาเหตุ ที่ทำให้บุคลิกลักษณะของกลุ่มคนในสังคมหนึ่ง แตกต่างไปจากกลุ่มคนในอีกสังคมหนึ่ง ทำให้มีลักษณะ ประจำกลุ่มหรือลักษณะประจำชาติ เช่น ความอ่อนน้อมเชื่อฟัง ความกตัญญูรู้คุณ ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่ง ของคนไทย การที่ค่านิยมมีลักษณะยืนยงถาวร เพราะค่านิยมเกิดจากการอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่วัยเด็ก และการปลูกฝังค่านิยมก็เป็นไปแบบหนักแน่น หรือในรูปของความแน่นอนอย่างเต็มที่ (All or None Maner) อีกด้วย แต่ค่านิยมก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้จากการได้รับประสบการณ์ในช่วงของบุคคล และ เนื่องจากค่านิยมมีระดับความสำคัญต่างกัน ค่านิยมที่บุคคลจัดให้มีระดับความสำคัญมากก็จะ เปลี่ยนแปลงยากกว่าค่านิยมที่มีระดับความสำคัญน้อย แต่การเปลี่ยนแปลงไม่ใช่ลักษณะ ชั่วครู่ชั่วยามตาม อารมณ์ขึ้นลงของมนุษย์

2. ค่านิยมมีลักษณะเปรียบเทียบระดับความสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมบุคคลจะได้รับการอบรมสั่งสอนและได้รับการเน้นถึงความสำคัญของค่านิยมในแต่ละเรื่องแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละสังคม โดยบุคคลจะเปรียบเทียบระดับความสำคัญของค่านิยมต่าง ๆ จากประสบการณ์ที่เขาได้รับตั้งแต่ในวัยเด็ก แล้วจัดเป็นระดับสูงต่ำรวมเข้าเป็นระบบ ซึ่งภายในระบบนี้ แต่ละค่านิยมจะถูกจัดเรียงลำดับ ตามความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด

3. ค่านิยมมีลักษณะเป็นความเชื่อ แบ่งได้เป็น 3 แบบ คือ

3.1 ความเชื่อแบบพรรณนา (Descriptive Belief) คือความเชื่อที่สามารถทดสอบได้ว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง

3.2 ความเชื่อแบบประเมิน (Evaluative Belief) คือความเชื่อที่ได้ประเมินว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี

3.3 ความเชื่อแบบพรรณนากำหนดการ (Prescriptive or Proscriptive Belief) คือความเชื่อที่มีทิศทาง และเป้าหมายของการถูกกระทำที่ถูกตัดสินว่าเป็นสิ่งจำเป็น หรือไม่จำเป็นจากข้อความข้างต้นพอสรุปได้ว่า ธรรมชาติของค่านิยมเป็นความเชื่อของบุคคลที่เกี่ยวกับสิ่งพึงปรารถนานั้น ความเชื่อนี้ก็มีลักษณะเหมือนกับความเชื่อประเภทอื่น ๆ คือประกอบด้วย ความระลึกรู้ ความรู้สึก ผูกพัน และพฤติกรรมกระตุ้นให้เกิดการกระทำ ซึ่งในอดีตมักใช้ทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ในเรื่องของทัศนคติ หรือด้านอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าการนำมาใช้ในเรื่องของความเชื่อ แต่ โรคิช ก็มีความเห็นว่าการค่านิยม ซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับที่บุคคลปรารถนา เกี่ยวข้องกับระดับของความรู้สึก เพราะค่านิยมจะขึ้นอยู่กับความรู้สึกหรือผลกระทบเมื่อได้รับการกระตุ้น ซึ่งจะทำให้บุคคลมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม เพราะค่านิยมอาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดค่านิยมที่จะปลูกฝังหรือพึงปรารถนาได้

3. ประเภทของค่านิยม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2523 : 44) ได้กำหนดประเภทของค่านิยมไว้ 6 ประเภท คือ

1. ค่านิยมที่เกี่ยวกับตัวเอง
2. ค่านิยมที่เกี่ยวกับหมู่คณะ
3. ค่านิยมที่เกี่ยวกับสังคม
4. ค่านิยมที่เกี่ยวกับชาติ
5. ค่านิยมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
6. ค่านิยมที่เกี่ยวกับมนุษยชาติ

สาโรช บัวศรี (2526 : 25 - 26) ได้แบ่งค่านิยมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ค่านิยมที่เป็นศีลธรรม หมายถึงค่านิยมที่เป็นศีลและธรรมโดยเฉพาะซึ่งถือพระศาสนาหรือพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้ได้กำหนดไว้ให้แล้ว

2. ค่านิยมที่เป็นข้อตกลง หมายถึงค่านิยมที่ประชาชนในชาติได้ตกลงเห็นชอบกำหนดกันขึ้นเองไม่ว่าจะเป็นโดยตรง หรือทางอ้อมตามยุคตามสมัย อันได้แก่ ธรรมเนียม ประเพณี วินัย อุดมการณ์ และกฎหมาย

แต่ถ้าแบ่งโดยยึดถือเอาวิชาชีพ เป็นหลักสำคัญอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. ค่านิยมประเภทพื้นฐาน ได้แก่ ศีลธรรม คุณธรรม กฎหมาย
2. ค่านิยมประเภทวิชาชีพ ได้แก่ อุดมการณ์ประจำวิชาชีพของตน วินัยประจำวิชาชีพของตน มารยาทประจำวิชาชีพของตน พระราชบัญญัติประจำวิชาชีพของตนโดยเฉพาะ

สปรนเกอร์ (ประสาน มาลากุล ณ อยุธยา.2527 : 48 (ก) ; อ้างอิงจาก Spranger.1989. *Information systems mangement in Practics*. n.d.) ได้แบ่งค่านิยมของบุคคลออกเป็น 6 ชนิด โดยมีความเชื่อว่า การดำรงชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไปจะต้องเป็นไปตามค่านิยมชนิดใดชนิดหนึ่ง คือ

1. ค่านิยมทางวิชาการ หมายถึง ค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลต้องการศึกษาหาความรู้ ซึ่งอาจกระทำโดยการทดลองวิทยาศาสตร์ การค้นคว้าวิจัย หรือการใช้เหตุผลตรรกศาสตร์ เพื่อรวบรวมความรู้ต่างๆ เข้าเป็นกลุ่มเป็นระบบ พวกนี้มักเป็นนักปราชญ์ หรือนักวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

2. ค่านิยมทางเศรษฐกิจ หมายถึงค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลมีความพึงพอใจที่จะแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย ความมั่งคั่ง มุ่งสนใจสิ่งที่มีอำนาจประโยชน์ พวกนี้มักเป็น นักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม นักการตลาด และนักการค้า เป็นต้น

3. ค่านิยมทางสุนทรียภาพ หมายถึงค่านิยมที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ ชื่นชมในความงาม และความสัมพันธ์กลมกลืนต่างๆ เช่น ธรรมชาติ ศิลปะ ดนตรี เป็นต้น

4. ค่านิยมทางสังคม หมายถึงค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลสัมพันธ์กับผู้อื่นและเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม บุคคลพวกนี้มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่บุคคลอื่นจึงมักเป็นบุคคลที่มีความรักในเพื่อนมนุษย์ มีความเอาใจใส่กับความสุขสวัสดิภาพของเพื่อนมนุษย์ และสังคมส่วนรวม บุคคลพวกนี้จึงมักได้แก่ ผู้ที่ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ หรือทำงานเกี่ยวกับกิจการด้านบริการสังคม เป็นต้น

5. ค่านิยมทางการเมือง หมายถึงค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคล แสวงหาอำนาจอิทธิพล ชื่อเสียงขอบเขตชั้นหรือดินแดนต่อสู้ ขอบที่จะเป็นผู้นำในกิจการต่าง ๆ บุคคลพวกนี้จึง ได้แก่ นักการเมือง นักปกครอง เป็นต้น

6. ค่านิยมทางศาสนา หมายถึง ค่านิยมที่ทำให้บุคคลสนใจในเรื่องปรัชญาของชีวิต สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความดีและแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อที่จะพบความสุข หรือจุดมุ่งหมายอันสูงสุดตามหลักศาสนา บุคคลพวกนี้จึงมักได้แก่ พวกนักบวชในศาสนาต่าง ๆ เป็นต้น

ไพฑูรย์ สุขศรีงาม (2534 : 73) ได้แบ่งประเภทของค่านิยมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

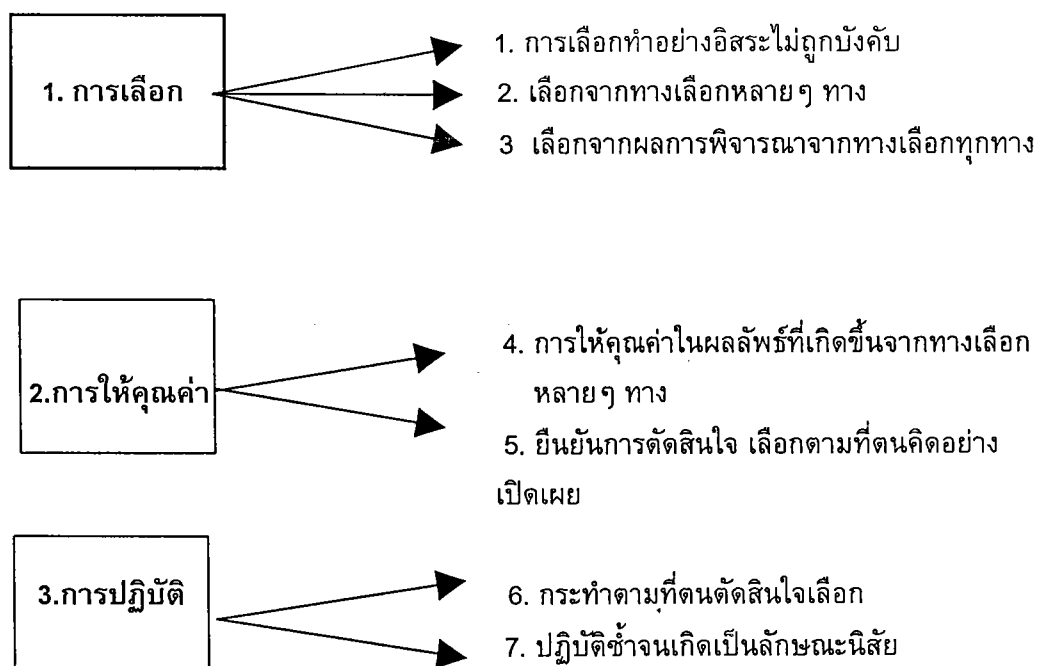
1. ค่านิยมภายใน หรือค่านิยมเป้าหมาย เป็นค่านิยมที่เป็นจุดมุ่งหมายปลายทางหรือเป้าหมาย เป็นค่านิยมที่เป็นจริงในตัวเอง มีคุณค่าในตัวเอง ไม่ต้องไปเปรียบเทียบกับสิ่งอื่น เช่น สุขภาพ เป็นสิ่งดี เสรีภาพเป็นสิ่งดี การพักผ่อนเป็นสิ่งดี

2. ค่านิยมภายนอก หรือค่านิยมปฏิบัติ เป็นค่านิยมที่เป็นวิถีทางหรือแนวทางที่นำไปสู่เป้าหมาย เป็นแนวทางที่ให้มีการประพฤติปฏิบัติไปสู่สิ่งที่ดีงาม เช่น ออกกำลังกาย เนื่องจากเป็นวิถีทางนำไปสู่การมีสุขภาพดี การฟังเพลงเป็นสิ่งที่ดี เนื่องจากเป็นการพักผ่อนอย่างหนึ่ง เสรีภาพเป็นสิ่งที่ดี จึงเลือกหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

จากการแบ่งประเภทของค่านิยมที่นักการศึกษาท่านต่างๆ ได้กล่าวมาจะมีส่วนที่คล้ายคลึงกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจะเห็นว่าการแบ่งประเภทของค่านิยมเหล่านี้ มีหลักเกณฑ์ในการแบ่งอยู่ 6 ประการ คือ

1. ผู้ยึดถือค่านิยมนั้น โดยพิจารณาว่าค่านิยมเป็นค่านิยมส่วนบุคคล หรือค่านิยมของกลุ่มค่านิยมของสังคม
 2. ประเภทของสิ่งที่จัดคุณค่า จัดแบ่งตามคุณลักษณะของสิ่งต่างๆ เฉพาะอย่าง เช่น เพชรดีต้องนํ้างามบริสุทธิ์ คุณสมบัติของคนคือ ความมีปัญญา คุณค่าของสิ่งใดๆ ขึ้นอยู่กับการนำสิ่งนั้นไปใช้ในด้านใด
 3. ลักษณะของคุณประโยชน์ จัดแบ่งคุณประโยชน์ออกเป็นประเภทต่างๆ ตามความต้องการความสนใจของบุคคลเช่น คุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนา สุขุขภาพ
 4. ความมุ่งหมาย จัดแบ่งคุณค่าตามความมุ่งหมายต่างๆ นั่นคือคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายที่กำหนดไว้
 5. ความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้เห็นคุณค่ากับประโยชน์ที่ได้รับ คุณค่าของสิ่งใดพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างคนที่ยึดถือค่านิยมนั้น กับประโยชน์จากค่านิยมนั้นที่เขาจะได้รับ
 6. ความสัมพันธ์ของค่านิยมนั้นกับค่านิยมอื่นๆ เป็นการจัดแบ่งค่านิยมที่เป็นเครื่องมือ นำทางไปสู่ค่านิยมอื่นๆ ที่เป็นค่านิยมปลายทาง เพราะค่านิยมบางอย่างทำให้เกิดค่านิยมอย่างอื่นได้
- การเกิดค่านิยม

แรธส์ ฮาร์มิน และ ซีมอน (Raths, Harmin and Simon . 1966 : 30) ได้เสนอว่าการเกิดค่านิยมมี 3 ขั้นตอนใหญ่ หรือ 7 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

ภาพประกอบ 4 ขั้นตอนการเกิดค่านิยมของ แรธส์ ฮาร์มิน และไซมอน

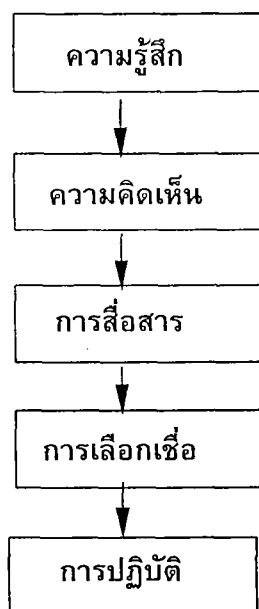
พรณี ชูทัย (2522 : 197) กล่าวว่า ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ มีลักษณะดังนี้

1. การได้รับการศึกษาอบรมมาตั้งแต่เด็ก เช่น การที่เด็กทำสิ่งดีงาม ได้รับความชมเชย และความชื่นชมจากผู้ใหญ่ หรือการที่เด็กทำผิดจะถูกลงโทษว่ากล่าวตักเตือน

2. การรับค่านิยมจากในสังคมมาเป็นของตนเอง เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าสังคมจะยอมรับ

พนัส หันนาคินทร์ (2526 : 18) ได้กล่าวถึงการเกิดค่านิยมของบุคคลว่า ค่านิยมของแต่ละคนนั้นเกิดจากประสบการณ์ ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลจึงทำให้ค่านิยมของแต่ละบุคคลผิดแผกกันไปถึงแม้ว่าอยู่ในสังคม หรือวัฒนธรรมเดียวกันก็ตาม เมื่อประสบการณ์ของแต่ละคนเพิ่มมากขึ้น ย่อมมีผลทำให้เปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงค่านิยมเดิม

เมธี ปิรันธนานนท์ (2526 : 43) อธิบายถึงการปลูกฝังและการเสริมสร้างค่านิยม มุ่งให้บุคคลเกิดความสนใจในพฤติกรรมการดำรงชีวิตของตน ที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำเกิดเป็นความรู้สึก เกิดความคิดเห็น เกิดการสื่อสารที่ถ่ายทอดทั้งวาจา และการแสดงออก แล้วเกิดการเลือกเชื่อถือ ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติ ดังขั้นตอนต่อไปนี้

ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนการปลูกฝังและการเสริมสร้างค่านิยมของเมธี ปิรันธนานนท์

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2527 : 105 - 106) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดค่านิยม ซึ่งประกอบด้วย

1. วัฒนธรรมเป็นบ่อเกิดของค่านิยม วัฒนธรรมวิถีชีวิต เป็นการดำรงชีวิตของมนุษย์ แม้ว่าวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน แต่วัฒนธรรมหลักย่อมเหมือนกัน เพราะเป็นสิ่งที่รับมาจากบรรพบุรุษ ฉะนั้นค่านิยมที่เรายึดถือปฏิบัติก็มาจากวัฒนธรรม

2. หลักศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยยึดถือหลักพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ค่านิยมทางจริยธรรม ซึ่งมีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ตลอดจนค่านิยมเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของสังคม

3. สภาพแวดล้อมทางสังคม ในครอบครัวและสังคม แต่ละแห่งย่อมมีสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน การอบรมเลี้ยงดูในแต่ละครอบครัว การได้รับการศึกษาที่แตกต่างกันทำให้ค่านิยมของแต่ละคนมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของสภาพแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู และการได้รับการศึกษา

4. สื่อมวลชน เป็นสถาบันที่สะท้อนทัศนคติต่าง ๆ แก่บุคคลเช่น บทความในหนังสือพิมพ์ ทางวิทยุ ทางโทรทัศน์ และหนังสือต่าง ๆ ตลอดจนการปรากฏภาพ การบรรยายต่าง ๆ ในสังคม สิ่งเหล่านี้ย่อมให้ทัศนคติใหม่แก่ผู้ดูผู้ฟัง ทำให้เกิดค่านิยมขึ้น

ดิวิ (ประสาน มาลากุล ณ อยุธยา. 2527 : 48 (ข) ; อ้างอิงจาก Dewey.1976. *Moral Principle in Education*. n.d.) ได้กล่าวถึงค่านิยม ซึ่งสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. ค่านิยมเกิดจากความปรารถนาของบุคคลที่จะปรับตัวให้เข้ากับความเป็นจริง และความต้องการในสภาพชีวิต คือเมื่อบุคคลได้มีประสบการณ์แก้ปัญหา เช่น ความต้องการหรือความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม สิ่งที่เป็นคุณค่าย่อมสนองความต้องการได้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยในสภาพการณ์นั้น

2. ค่านิยมก่อให้เกิดแรงกระตุ้น สร้างเป้าหมาย ความมุ่งหวังถึงสิ่งที่นิยม บุคคลจึงเกิดความต้องการ และความสนใจที่จะแสวงหาวิธีการหรือหนทางไปสู่สิ่งนั้น

3. ค่านิยมเป็นพฤติกรรมที่ศึกษาได้ด้วยวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ ในรูปของการสังเกต การวิเคราะห์ การทดสอบและพิสูจน์

4. การทำความเข้าใจกับค่านิยมได้อย่างแท้จริง ขึ้นอยู่กับความสามารถวิเคราะห์ถึงความต้องการในปัจจุบันของบุคคลและการคาดคะเนว่าจะได้รับความพึงพอใจได้ในสถานการณ์ใด และด้วยวิธีการใด กับทั้งต้องมีการวิเคราะห์ประเมินผลอยู่เสมอ

ดังนั้นการเกิดค่านิยมจึงเกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งเป็นประสบการณ์ของแต่ละบุคคลและได้มาจากการเรียนรู้ในครอบครัว วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม หลักศาสนา ทัศนคติ สังคม และสถาบัน โดยผ่านกระบวนการวินิจฉัยเลือกสรรแล้วว่าค่านิยมนั้น ๆ มีความเหมาะสมและมีคุณค่าต่อการที่จะดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ค่านิยมในแต่ละสังคมจะไม่เหมือนกัน เป็นสิ่งที่คนในสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ และส่งผลให้เกิดทัศนคติและพฤติกรรมที่ปรากฏออกมาภายนอก

การเปลี่ยนแปลงค่านิยม

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2527 : 106 - 109) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมได้แก่

1. แบบแผนในการเลี้ยงดูและการอบรมของครอบครัว โดยที่ครอบครัวมีอิทธิพลเป็นอย่างมากในการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของเด็ก บุคลิกภาพ และค่านิยมที่บุคคลยึดถือย่อมเนื่องมาจากอิทธิพลของการอบรมจากครอบครัว ค่านิยมที่เด็กได้รับจากครอบครัวน้อยลง เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ตัวแทนของการให้การศึกษาและการอบรม เช่น โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชนและกลุ่มอื่นๆ ในสังคมที่เด็กเข้าไปเกี่ยวข้องกับ ทำให้ค่านิยมที่เด็กยึดถืออยู่มีการเปลี่ยนแปลงเพราะได้รับค่านิยมใหม่ หรือไม่ก็เลิกยึดถือค่านิยมเดิม

2. การศึกษาจากสถาบันการศึกษา โดยที่สถาบันการศึกษามีอิทธิพล มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังและการเปลี่ยนแปลงค่านิยมแก่นักเรียน บางครั้งอาจมีบทบาทมากกว่าครอบครัว เพราะสภาพการเรียนในโรงเรียน นักเรียนอยู่ในโรงเรียนเป็นระยะเวลานาน และสถาบันการศึกษาส่วนมากปลูกฝังค่านิยมใหม่ให้แก่เด็ก ในขณะที่เด็กก็ย่ำค่านิยมบางอย่างที่เด็กรับมาที่บ้าน

3. สถาบันทางศาสนา วัดทำหน้าที่ในการให้การศึกษาอบรมทางจริยธรรม ปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนลดน้อยลง ทำหน้าที่พิธีกรรมทางศาสนาเป็นหลัก ทำให้นักเรียนไม่สามารถเข้าถึงปรัชญาของพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง นักเรียนเรียนรู้หลักศาสนาในโรงเรียนโดยการท่องจำ และนำเนื้อหาที่เรียนไปใช้เฉพาะในการตอบข้อสอบเท่านั้น อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ก็ยังทำหน้าที่ในการอบรมค่านิยมให้แก่สังคม

4. สื่อมวลชน มีอิทธิพลทั้งในทางที่ดี และไม่ดี เด็กได้รับค่านิยมจากสื่อมวลชนทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว เช่น ละครโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ นวนิยายที่แสดงความหรูหราฟุ่มเฟือย เด็กอาจตกอยู่ใต้อิทธิพลเหล่านี้ ซึ่งเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งโดยไม่รู้ตัว

5. การคมนาคม การติดต่อกันได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ทำให้ความคิดของบุคคลได้รับการแลกเปลี่ยนกัน วัฒนธรรมเกิดการเคลื่อนย้าย เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมใหม่ได้งายขึ้น

6. กลุ่มเพื่อน ค่านิยมของกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อเด็ก ในเรื่องแบบแผนของพฤติกรรมขัดกับบรรทัดฐานของสังคมส่วนรวมเพราะ การติดต่อระหว่างสมาชิกในกลุ่มเพื่อนมีความใกล้ชิดกันเป็นเวลานาน จนยึดถือแบบแผนของพฤติกรรมมาเป็นแบบอย่าง

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ที่ได้รับมาจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ที่เลือกและวินิจฉัยค่านิยมนั้น พร้อมกับนำมาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของตนเอง นอกจากนั้นค่านิยมอาจเปลี่ยนแปลงได้จากการที่บุคคลได้รับประสบการณ์ใหม่ ที่วินิจฉัยแล้วว่าเหมาะสมกับตน จึงเปลี่ยนแปลงค่านิยมและแบบแผนการดำเนินชีวิตไปจากเดิม

หน้าที่ของค่านิยม

สุนทรีย์ โคมิน และสนิท สมักรการ (2522 : 22) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของค่านิยมไว้ดังนี้

1. ค่านิยม ใช้แสดงจุดยืนของเราในเรื่องต่างๆเกี่ยวกับสังคมออกมาให้เห็นชัดเจน
2. ค่านิยมเป็นตัวช่วยกำหนดให้เราเลือกนิยมอุดมการณ์ทางการเมืองมากกว่าอุดมการณ์อื่น
3. ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่นำการกระทำ และแสดงตัวต่อผู้อื่นตามที่ประพฤติอยู่ทุกวันนี้

4. ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ใช้ในการประเมิน ตัดสินการขึ้นชมยกย่อง คำเหน็ดียนตัวเอง และการกระทำของผู้อื่น
5. ค่านิยมเป็นจุดกลางของการศึกษา กระบวนการเปรียบเทียบกับผู้อื่น
6. ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ช่วยในการชักชวน การสร้างประสิทธิผลต่อผู้อื่น
7. ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ถูกใช้เป็นฐาน สำหรับกระบวนการให้เหตุผลต่อความนึกคิดและการกระทำของตน

นาคยา ปิลันธนาพันธ์ (2528 : 502 - 503) กล่าวถึงหน้าที่ของค่านิยม ดังนี้

1. ทำหน้าที่กระตุ้น จูงใจในเรื่องแบบแผนความประพฤติที่เป็นอุดมการณ์ จนทำให้ได้ค่านิยมที่เป็นจุดหมายปลายทางที่ต้องการ
2. ทำหน้าที่กระตุ้นให้บุคคลได้รักษา เพิ่มพูนการยกย่องนับถือจากบุคคลและสังคม
3. ทำหน้าที่ในการปรับตัวเนื่องจากค่านิยม เกี่ยวข้องกับแบบแผนความประพฤติที่มุ่งให้คนเราสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น และสังคมได้
4. ทำหน้าที่ปกป้องตนเอง ความต้องการ ความจำเป็น ความรู้สึก และการกระทำที่ไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นหรือของสังคม แสดงออกมาด้วยค่านิยมที่แสดงเหตุผลให้ผู้อื่น และสังคมยอมรับในความต้องการ ความรู้สึก หรือการกระทำนั้น
5. ทำหน้าที่ให้ความรู้เกี่ยวกับตัวของเราให้สามารถทำกิจกรรมใดให้สำเร็จได้ด้วยตัวเอง ค่านิยมช่วยให้แสวงหาความหมาย ความเข้าใจและความคิดที่ดีขึ้น

จากแนวคิดของนักการศึกษา เกี่ยวกับหน้าที่ของค่านิยมพอสรุปได้ว่า ค่านิยมเป็นมาตรฐาน นำทางความประพฤติในหลายๆทาง กล่าวคือช่วยให้ตัดสินใจในปัญหาต่างๆ ได้ ช่วยให้ตัดสินใจเลือกค่านิยมอย่างหนึ่งมากกว่าอีกอย่างหนึ่ง ใช้เป็นแนวทางแสดงให้คนอื่นทราบเกี่ยวกับตัวเอง ใช้ประเมินและตัดสินต่อความยินดี หรือการดำเนินผู้อื่น เปรียบเทียบค่านิยมมาตรฐานเพื่อดูการมีจริยธรรม ค่านิยมเป็นมาตรฐานที่สร้างอิทธิพลจูงใจผู้อื่น มีเหตุผลกับการกระทำที่เป็นที่ยอมรับของบุคคลในสังคม

แนวคิดและทฤษฎีของค่านิยม

ทฤษฎีที่นักวิชาการมักอ้างถึง และใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค่านิยมของมนุษย์มีอยู่สองทฤษฎีด้วยกันคือ ทฤษฎีค่านิยมของสปรันเกอร์ (Spranger) และทฤษฎีค่านิยมของโรคิช (Rokeach) ดังรายละเอียดดังนี้

สปรันเกอร์ (ประสาน มาลากุล ณ อยุธยา. 2527 : 48 ; อ้างอิงจาก Spranger.1989.

Information systems mangement in Practics. n.d.) ได้แบ่งค่านิยมของบุคคลออกเป็น 6 ประเภท โดยมีความเชื่อว่าการดำรงชีวิตของบุคคลโดยทั่วไป ต้องเป็นไปตามค่านิยมประเภทใดประเภทหนึ่งคือ

1. ค่านิยมทางวิชาการ หมายถึง ค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลต้องการศึกษาหาความรู้ ซึ่งอาจกระทำโดยการทดลองวิทยาศาสตร์ การค้นคว้าวิจัยหรือการใช้ เหตุผลทางตรรกศาสตร์ เพื่อรวบรวมความรู้ต่างๆ เข้ากลุ่มเป็นระบบ พวกนี้มักเป็นนักปราชญ์ หรือนักวิทยาศาสตร์เป็นต้น

2. ค่านิยมทางเศรษฐกิจ หมายถึงค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลมีความพึงพอใจ ที่แสวงหาสิ่งที่อำนวยความสะดวกสบายความมั่งคั่ง มุ่งสนใจสิ่งอำนวยความสะดวก พวกนี้ มักจะเป็นนักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม นักการตลาดและนักการค้า เป็นต้น

3. ค่านิยมทางสุนทรียภาพ หมายถึง ค่านิยมที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจชื่นชมในความงาม และความสัมพันธ์กลมกลืนต่างๆ เช่น ธรรมชาติ ศิลปะ ดนตรี เป็นต้น

4. ค่านิยมทางสังคม หมายถึง ค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น และเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม บุคคลพวกนี้มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่บุคคลอื่น จึงมักเป็นบุคคลที่มีความรักในเพื่อนมนุษย์ มีความเอาใจใส่กับความสุขสวัสดิภาพของเพื่อนมนุษย์และสังคมส่วนรวม บุคคลพวกนี้จึงมักได้แก่ ผู้ที่ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ หรือทำงานเกี่ยวกับกิจการด้านบริการสังคม เป็นต้น

5. ค่านิยมทางการเมือง หมายถึงค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลแสวงหาอำนาจอิทธิพล ชื่อเสียง ขอบเขตชั้น หรือดินแดนต่อสู้ ขอบที่จะเป็นผู้นำในกิจกรรมต่างๆ บุคคลพวกนี้ จึงได้แก่นักการเมือง นักการปกครอง เป็นต้น

6. ค่านิยมทางศาสนา หมายถึงค่านิยมที่ทำให้บุคคลสนใจในเรื่องปรัชญาของชีวิต สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความดีงามและแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อที่จะพบกับความสุข หรือจุดหมายอันสูงสุดตามหลักศาสนา บุคคลพวกนี้จึงมักได้แก่ พวกนักบวชโยศาสนาต่างๆ เป็นต้น

ส่วนทฤษฎีค่านิยมของโรคิช (สุนทรี โคมินและสนธิ สมัครงการ. 2522 : 11 - 13) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมไว้ว่า ค่านิยมเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีลักษณะยืนยงถาวร ซึ่งเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติหรือเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่ตนเองและสังคมเห็นดีเห็นชอบ สมควรที่จะยึดถือปฏิบัติมากกว่าวิธีปฏิบัติหรือเป้าหมายอย่างอื่น และโรคิชได้สร้างกรอบทฤษฎีจากฐานค่านิยมนิยมโดยเสนอแนวคิดที่ว่า ค่านิยมของมนุษย์ตั้งอยู่บนฐานคติเกี่ยวกับธรรมชาติ แห่งค่านิยมของมนุษย์

5 ประการ ดังนี้

1. จำนวนของ “ ค่านิยม ” ที่แต่ละคนมีนั้นอยู่ในข่ายที่นับและศึกษาได้
2. ความแตกต่างของค่านิยมแสดงออกเป็นระดับ (Degree)
3. ค่านิยมต่างๆสามารถนำมาจัดรวมกันเข้าเป็นระบบค่านิยมได้ (Value System)
4. ค่านิยมของมนุษย์สามารถจะสืบสาวไปถึงวัฒนธรรม สังคม และสถาบันสังคมต่างๆ ไปจนถึงบุคลิกภาพได้ สิ่งเหล่านี้อาจถือได้ว่าเป็นบ่อเกิดของค่านิยม
5. ผลที่ตามมาถือว่าค่านิยมของมนุษย์แสดงออกทางทัศนคติและพฤติกรรมของมนุษย์ในเกือบทุกรูปแบบ ที่นักสังคมสงเคราะห์สนใจ

ดิวี่ (ประสาน มาลากุล ณ อยุธยา. 2527 ; อ้างอิงจาก Dewey.1976. *Moral Principie in Education*. n.d.) ได้กล่าวถึงค่านิยมซึ่งสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. ค่านิยมเกิดจากความปรารถนาของบุคคลที่จะปรับตัวให้เข้ากับความจำเป็นและความต้องการในสภาพชีวิตของเขา คือเมื่อบุคคลได้มีประสบการณ์แก้ปัญหา เช่นความขัดแย้งระหว่างตัวเขากับสิ่งแวดล้อม สิ่งที่เขาให้คุณค่ายอมเป็นสิ่งที่สนองความต้องการได้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยในสภาพการณ์ของเขา

2. ค่านิยมก่อให้เกิดแรงกระตุ้น สร้างเป้าหมาย ความมุ่งหวังถึงสิ่งที่นิยม บุคคลจึงเกิดความ ต้องการ และความสนใจที่จะแสวงหาวิธีการและหนทาง

3. ค่านิยมเป็นพฤติกรรมที่สามารถศึกษาได้ด้วยวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ ในรูปของการ สังเกต การวิเคราะห์ การทดสอบและพิสูจน์

4. การทำความเข้าใจกับค่านิยมได้อย่างแท้จริง ขึ้นอยู่กับความสามารถวิเคราะห์ถึงความ ต้องการในปัจจุบันของบุคคล และการคาดคะเนว่าจะได้รับความพึงพอใจในสถานการณ์ใด และด้วยวิธี การใด ทั้งต้องมีการวิเคราะห์ประเมินสถานการณ์ใหม่อยู่เสมอ

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การปลูกฝังค่านิยมให้กับบุคคล เป็นสิ่งที่ทำได้ด้วยกระบวนการ ทางวิทยาศาสตร์ในรูปของการสังเกต วิเคราะห์ ทดสอบ พิสูจน์ ฯลฯ เพื่อให้บุคคลเข้าใจถึงค่า นิยมที่แท้จริงได้ ด้วยการจัดกิจกรรมจากประสบการณ์ตรงให้กับบุคคลได้เกิดความรู้สึก ความพึง พพอใจ ต่อสิ่งนั้นและเกิดค่านิยมที่ดีต่อสิ่งที่มีอยู่ เพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ต้องการจะให้มีขึ้นในตัวบุคคล นั้นๆให้เกิดขึ้นได้

การสร้างค่านิยม

สุริย์ สุทธาสินบล (2541 : 64) ได้อธิบายการสร้างค่านิยมว่า การสร้างค่านิยมจะเกิดขึ้น หลังจากมีการรับรู้และตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม โดยเกิดขึ้นตามลำดับขั้น ดังนี้

1. ขั้นยอมรับค่านิยม
2. ขั้นชอบในค่านิยม
3. ขั้นมีความผูกพันกับค่านิยม

การรวบรวม (Organization) เป็นการจัดรวบรวมระบบค่านิยมต่าง ๆ ที่รับมาและมีความ สัมพันธ์กันจนก่อให้เกิดแนวคิดออกมาเป็นกลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. การสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับค่านิยม
2. การจัดรวบรวมระบบค่านิยม

การสร้างลักษณะจากค่านิยม เป็นลักษณะด้านค่านิยมที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลกลายเป็น ลักษณะนิสัย ความประพฤติ คุณสมบัติ และลักษณะเฉพาะของบุคคล พฤติกรรมขั้นนี้ถือว่าเป็นผล ของการเรียนรู้ด้านจิตพิสัยสูงสุดแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1. การมีหลักยึดในการตัดสินใจ
2. การแสดงอุปนิสัย

การสร้างความตระหนักในค่านิยมจะต้องมีสมมติฐานของความเชื่อ 5 ประการ

(สุริย์ สุชาติโนบล. 2541 : 65) คือ

1. การปลูกฝังสร้างเสริมค่านิยม มิใช่กระบวนการยัดเยียด หรือชี้นำ ความรู้ความเชื่อ การตัดสินใจของผู้สอนให้กับผู้เรียน
2. มนุษย์ทุกคนมีความคิดและเหตุผลเป็นของตนเอง ความคิดและเหตุผลของแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันได้ ผู้สอนและผู้เรียนอื่นๆ จะต้องรับฟัง และนำมาคิดไตร่ตรอง เปรียบเทียบกับความคิดและเหตุผลของตนเอง
3. ความคิดและการตัดสินใจที่ปราศจากอคติของคนส่วนใหญ่จะถูกต้อง แม้จะไม่ถูกต้องที่สุด แต่ก็จะไม่ผิดเพี้ยนออกไปจากกฎเกณฑ์ปกติมาก อย่างชนิดที่เห็นขาวเป็นดำไปได้
4. ความคิดเห็นและการตัดสินใจของคนกลุ่มใหญ่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และความคิดของคนกลุ่มย่อยรวมทั้งความคิดเห็นรายบุคคลที่มีแตกแยกออกไปจากเกณฑ์ปกติ
5. การตัดสินใจ ยอมรับหรือไม่ยอมรับ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ต่อค่านิยมที่ผู้สอนนำมาปลูกฝังสร้างเสริมนั้นจะต้องเกิดจากความคิดและการตัดสินใจของผู้เรียนเอง โดยที่ผู้สอนไม่ใช่อิทธิพล ชักจูงหรือชี้นำผู้เรียนให้ยอมรับ

ระดับการพัฒนาค่านิยม

พฤติกรรมด้านนี้ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรู้สึก ได้แก่ เรื่องที่เกี่ยวกับความสนใจ
ทัศนคติ ความซาบซึ้ง ค่านิยม การปรับตัว พฤติกรรมด้านความรู้สึกนี้ กรราธโฮเวิร์ล และคนอื่นๆ
(สมบุญ ชาติพงศ์. 2523 : 20 - 24) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมด้านอารมณ์ว่าแบ่งออกเป็น 5 ชั้น จากต่ำ
ไปหาสูง ดังนี้

1.รับรู้ (Awareness or attending)	1.1 การรู้จัก (Awareness) 1.2 การอยากรับรู้ (Willingness to received) 1.3 การควบคุมหรือคัดเลือกการรับรู้ (Controlled or Selected Attention)	ความสนใจ (Interest) ความซาบซึ้ง (Appreciation)
2.ตอบสนอง (Responding)	2.1 การยินยอมตอบสนอง (Acquiescence in Reponding) 2.2 การเต็มใจตอบสนอง (Willingress to response) 2.3 การพอใจตอบสนอง (Satisfaction to response)	เจตคติ (Attitude)
3.สร้างคุณค่า (Valuing)	3.1 การยอมรับคุณค่า (Acceptance of a value) 3.2 การนิยมชมชอบในคุณค่า (Preference for a value) 3.3 การเชื่อถือในคุณค่า (Commitment or conviction)	ค่านิยม (Value)
4.จัดระบบ (Organization)	4.1 การสร้างความคิดรวบยอดของคุณค่า (Conceptualization of a value) 4.2 การจัดระบบคุณค่า (Organization of a value system)	การปรับตน (Adjustment)
5.สร้างลักษณะนิสัย (Characterization)	5.1 การรวบรวมระบบคุณค่า (Generalized set) 5.2 การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization)	

ภาพประกอบ 6 รูปแบบการพัฒนาทางด้านความรู้สึกตามแนวคิดของกรราธโฮเวิร์ล และคนอื่นๆ

จากรูปแบบการพัฒนาทางด้านความรู้สึกตามแนวคิดของกรราฮอร์ลและคนอื่น ๆ จะเห็นได้ว่า ค่านิยมมีการพัฒนาจากขั้นต่ำไปหาสูง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การรับรู้ เป็นขั้นตอนแรกของความรู้สึก คล้ายกับขั้นความรู้ ความจำ ในการจำแนกด้านสติปัญญา ถือเป็นการสัมผัสเบื้องต้น เพียงได้เห็นเท่านั้น เรียกว่าเป็นขั้นของการจดจำสิ่งที่ได้รับการสัมผัส แบ่งได้ดังนี้

1.1 การรู้จัก เป็นพฤติกรรมขั้นแรกที่คนรู้จักกับสิ่งเร้าว่าเป็นอะไร เป็นการรู้จักผิวเผินเท่านั้น ไม่เห็นความสำคัญเป็นเพียงการสังเกตเห็นปรากฏการณ์ โดยปราศจากความสนใจ เช่น รู้จักสิรูปแบบ การจัดอันดับ ฯลฯ

1.2 ความเต็มใจในการรับ เป็นขั้นพอใจที่รับรู้มีความโอเอื้อต่อสิ่งที่พบเห็น เช่น ฟังผู้อื่นพูดด้วยความเต็มใจ อดทนที่ทำอะไรให้สำเร็จ อดทนที่ฟังอะไรให้จบ ยอมรับความแตกต่างของเชื้อชาติและวัฒนธรรม ฯลฯ

1.3 ควบคุมหรือคัดเลือกความเอาใจใส่ เป็นความรู้สึกต่อเนื่องจากขั้นที่แล้ว ที่แตกต่างกันออกไปคือบอกได้ว่า อะไรควรเอาใจใส่ เช่น ความรู้สึกที่ว่าชอบสิ่งนี้ อยากได้สิ่งนั้น จึงมองในลักษณะควบคุม หรือเลือกมากขึ้น

2. การตอบสนอง เป็นการแสดงความปรารถนาที่จะนำตัวเองไปผูกพันกับเรื่องราว ปรากฏการณ์และกิจกรรม ซึ่งทำให้ตนเองได้รับความพอใจจากการที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมนั้นๆ การแสดงปฏิกิริยาที่มีต่อสิ่งเร้า หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นการแสดงพฤติกรรมการตอบสนองทั้งนั้น แบ่งได้ดังนี้

2.1 การยินยอมตอบสนอง เป็นการยอมตามถึงจะไม่เต็มใจ แต่ก็ไม่ได้มีการขัดขืน การตอบสนองอาจไม่เป็นการยอมรับอย่างเต็มที่ เช่น การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เกี่ยวกับสุขภาพ การทำตามระเบียบของสถานที่ ฯลฯ

2.2 การเต็มใจตอบสนอง เป็นการยินดียอมรับอย่างเต็มใจ ยอมรับต่อการที่ผูกพันในการกระทำต่อสิ่งนั้น โดยปราศจากอิทธิพลใดมาบังคับ เช่น การรับผิดชอบต่อสุขภาพของตนเอง และผู้อื่น การสร้างความคุ้นเคยต่อเหตุการณ์ทางสังคม ฯลฯ

2.3 การพอใจตอบสนอง เป็นการแสดงพฤติกรรมตอบสนองในรูปที่มีความพอใจปนอยู่ด้วย เช่น การตอบสนองทางอารมณ์ ทำให้เกิดความเพลิดเพลินและสนุกสนานด้านดนตรี ศิลปะ และการสนทนากันต่าง ๆ

3. การสร้างคุณค่า เป็นการแสดงออกที่เกิดจากความผูกพัน ต่อการมีส่วนร่วมในผลิตผลทางสังคม มีการยอมรับ และนำมาเป็นลักษณะของความเชื่อ แบ่งได้ดังนี้

3.1 การยอมรับคุณค่า เป็นการรู้สึกยอมรับ โดยสามารถอ้างอิงหลักฐาน ได้อย่างเพียงพอ คุณลักษณะที่เด่นชัด พฤติกรรมนี้อยู่ที่การมีความคงที่แน่นอน ในการตอบสนองจนเป็นที่ยอมรับว่าบุคคลนั้นยึดถือความเชื่อที่มีคุณค่า และตัวเองก็ยอมรับความผูกพันในการกระทำของตน เพื่อการพิสูจน์คุณค่านั้นๆ

3.2 การนิยมนิยมชมชอบในคุณค่า เป็นการที่ไม่เพียงแต่บุคคลยอมรับและผูกมัดการกระทำของตนต่อการพิสูจน์คุณค่าเหล่านั้น แต่ยังผูกพันตนเองที่จะติดตามเสาะหาคุณค่าเหล่านั้น เช่น เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในงานศิลปะ รับผิดชอบต่อการหาแง่มุมพิจารณาอย่างกว้างขวางในเรื่องนั้น ๆ

3.3 การเชื่อถือในคุณค่า เป็นความเชื่อถือที่มีความแน่นอนสูง จนเกือบจะเป็นค่านิยม ทั้งยังพยายามทำให้ผู้อื่นเชื่อถือในสิ่งที่ตนเห็นคุณค่าแล้ว

4. การจัดระบบคุณค่า เป็นการนำคุณค่ามาทำให้เป็นระบบโดยการจัดพวกของคุณค่า หาความสัมพันธ์ของคุณค่า กำหนดคุณค่าที่เด่นและสำคัญ เมื่อมนุษย์ยึดถือคุณค่าใดๆ แล้ว ถ้าไปพบกับคุณค่าที่มากกว่า 1 อย่างในเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง จึงต้องอาศัยขบวนการ 3 วิธีข้างต้น เพื่อสร้างระบบคุณค่าที่เหมาะสมกับเหตุการณ์นั้น พฤติกรรมการจัดระบบคุณค่าแบ่งได้ดังนี้

4.1 การสร้างความคิดรวบยอดของคุณค่า เป็นการทำให้บุคคลมองเห็นความสัมพันธ์ของคุณค่ากับสิ่งที่ตนยึดถือ หรือสิ่งที่เขากำลังจะยึดถือ เช่น การอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ การพยายามพิสูจน์หาลักษณะศิลปะวัตถุ ที่ตนชอบ

4.2 การจัดระบบคุณค่า เป็นการนำเอาคุณค่าที่ซับซ้อนมารวมกันเข้าแล้วพยายามหาความสัมพันธ์ในคุณค่าเพื่อสร้างเป็นลักษณะภายในตนที่ คงที่แน่นอน ซึ่งพฤติกรรมนี้เป็นผลจากการเกิดบูรณาการ ของคุณค่าที่เด่นและสำคัญ เช่น การเลือกทำแผนนโยบายทางสังคม เพื่อสวัสดิภาพของประชาชนมากกว่าเพื่อประโยชน์ของบุคคลเฉพาะกลุ่มเล็ก ๆ

5. การสร้างลักษณะนิสัย เป็นการจัดคุณค่าที่มีอยู่แล้วเข้าเป็นระบบ ซึ่งคงที่แน่นอนภายในตัวบุคคล คุณค่าที่ได้จะเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของแต่ละบุคคลไปเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เป็นการปรับตนให้สอดคล้องกับวิถีทางตามระบบ เกิดบูรณาการของความเชื่อ ความคิด เจตคติ ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นลักษณะนิสัยประจำตัวบุคคล แบ่งได้ดังนี้

5.1 การรวบรวมระบบคุณค่า เป็นการที่รวบรวมและจัดลำดับความสำคัญของเรื่องราวที่ตนจะแสดงออกอย่างแน่นอนและได้ผล ซึ่งการรวบรวม และจัดลำดับในเจตคติ ค่านิยมความเชื่อนี้ สำคัญมากต่อการแก้ปัญหาต่าง ๆ พฤติกรรมนี้มีความสำคัญต่อบุคคลในการกำหนดวิธีการแก้ปัญหา ความพร้อมที่จะตัดสินใจแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดตามมาในสถานการณ์นั้น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อแก้ไขการตัดสินใจให้สอดคล้องกับหลักฐาน เชื่อมั่นในความสามารถที่จะทำได้สำเร็จ

5.2 การสร้างลักษณะนิสัย เป็นระดับความรู้สึกลึกซึ้งที่สุดท้ายที่ผสมผสาน เป็นการสร้างลักษณะที่นำเอาทุกสิ่งทุกอย่างมารวม เป็นลักษณะนิสัยที่สมบูรณ์แบบ สรุปรวมความรู้สึกลึกซึ้งที่เป็นอุดมการณ์ ปรัชญาชีวิต การพัฒนาความมีสติ (หิริ - โอตตัปปะ) การพัฒนาความเป็นระเบียบส่วนตัว การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมตามหลักประชาธิปไตย

จากการแบ่งระดับพัฒนาการค่านิยมของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำการแบ่งระดับพัฒนาการค่านิยม ตามแนวคิดของกรราธโฮล์และคนอื่น ๆ (สมบูรณ์ ชิตพงศ์. 2523 : 20-24) ซึ่งมี พฤติกรรมด้านอารมณ์ที่แสดงถึงการมีค่านิยมจำแนกระดับความรู้สึกลึกซึ้งออกเป็น 4 ระดับคือ

1. การรับรู้ ได้แก่ การรู้จัก การอยากรับรู้ และการควบคุมหรือคัดเลือกรับรู้
2. การตอบสนอง ได้แก่ การยินยอมตอบสนอง การเต็มใจตอบสนอง การพอใจตอบสนอง

3. การสร้างคุณค่า ได้แก่ การยอมรับคุณค่า การนิยมชมชอบในคุณค่า การเชื่อถือในคุณค่า

4. การจัดระบบคุณค่า ได้แก่ การสร้างความคิดรวบยอดของคุณค่า การจัดระบบคุณค่า เป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบวัดค่านิยม ที่มีต่อภูมิปัญญาไทย ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อคำถามเป็นสถานการณ์และรูปภาพให้นักเรียนอ่านและเลือกตอบ 4 ตัวเลือก เพื่อวัดค่านิยมที่นักเรียนมีต่อภูมิปัญญาไทย โดยเริ่มจากการรับรู้ จดจำต่อสิ่งที่พบเห็นและเต็มใจในการรับรู้จนถึงขั้นการตอบสนองและเกิดค่านิยมขึ้นในตัวของนักเรียน และสามารถวัดค่านิยมที่เกิดขึ้นเริ่มตั้งแต่ขั้นการตอบสนองคือการเต็มใจตอบสนองเป็นต้นไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม

สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมได้มีผู้ดำเนินการวิจัยไว้ เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมและการศึกษาค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยทางวิทยาศาสตร์ ดังนี้

ผ่องศรี หมิ่นจำเริญ (2535 : 165-170) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังค่านิยม ด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนท่ามะกาบุญศิริวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี โดยกลุ่มทดลอง สอนด้วยหลักสูตรท้องถิ่นที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและ กลุ่มควบคุมสอนตามปกติ ผลการวิจัยพบว่า

1. หลังการใช้หลักสูตรท้องถิ่น นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรท้องถิ่น

2. หลังการใช้หลักสูตรท้องถิ่น นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม

สุรีย์ พลูหอม (2537 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และค่านิยมทางด้านสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2536 โดยการสอนตามแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน กับการสอนตามแผนการสอน ของ กรมวิชาการ ผลการศึกษาพบว่าค่านิยมทางด้านสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนที่เรียนด้วยกระบวนการพัฒนาแบบยั่งยืนแตกต่าง จากนักเรียนที่ได้รับการสอนตามแผนการสอนของกรมวิชาการอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

รจรินทร์ พรหมศิริ (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยโดยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบการศึกษานอกสถานที่ กับนักเรียนที่เรียนโดยการสอนตามคู่มือครู ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญที่ระดับ .05 กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ภาวดี เกตุกุ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการนำเสนอผลงานทางวิทยาศาสตร์และค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดภูมิปัญญาไทยทางวิทยาศาสตร์กับการสอนโดยครูเป็นผู้สอน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า ค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยทางวิทยาศาสตร์ก่อนการทดลอง และหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ปลูกฝังค่านิยมในด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดค่านิยมในด้านต่าง ๆ เหล่านั้นด้วย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการวัดค่านิยมที่มีต่อภูมิปัญญาไทยซึ่งเป็นพื้นความรู้ของบรรพบุรุษที่ประสานความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์สร้างผลงาน แก้ไขปัญหา พัฒนาวิถีชีวิตของตนในท้องถิ่น สังคมไทยได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในลักษณะที่เป็นสากล หรือเป็นลักษณะของไทยเอง ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาไทย การนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง
3. วิธีดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบางปะกง "บวรวิทยายน" อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 5 ห้องเรียน มีนักเรียน รวม 200 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบางปะกง "บวรวิทยายน" อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 80 คน ซึ่งทำการสุ่มห้องเรียนโดยวิธีจับฉลาก 2 ห้องเรียน จากห้องเรียนทั้งหมด 5 ห้อง นำนักเรียนทั้งสองห้องมารวมกัน แล้วสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 40 คน แล้วจับฉลากอีกครั้งเพื่อเลือกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มทดลอง จำนวน 40 คน เรียนโดยใช้ชุดการเรียนภูมิปัญญาไทย

กลุ่มควบคุม จำนวน 40 คน เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วย

1. แผนการสอน
 - 1.1 แผนการสอนโดยใช้ชุดการเรียนภูมิปัญญาไทย
 - 1.2 แผนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. ชุดการเรียนภูมิปัญญาไทย
3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
4. แบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1. แผนการสอน

การสร้างแผนการสอนวิชาสังคมศึกษา ดำเนินการสร้างตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาหลักการ ความมุ่งหมายของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จุดมุ่งหมายทั่วไป คำอธิบายวิชาสังคมศึกษารายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 คู่มือครู และแบบเรียน

2. ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับหลักการ วิธีการสร้างแผนการสอนจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ และการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาที่สอน

3. เลือกเนื้อหาที่จะนำมาสอน ได้แก่เนื้อหาวิชาสังคมศึกษารายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 เรื่อง ประชากรกับการดำเนินชีวิต

4. วิเคราะห์จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม กิจกรรมการเรียนการสอน ความคิดรวบยอด จากคำอธิบายวิชาสังคมศึกษารายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1

5. กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของแต่ละเนื้อหา

6. สร้างแผนการสอน 2 แผนคือ แผนการสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับ แผนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ จำนวน 20 คาบ ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

6.1 ความคิดรวบยอด

6.2 จุดประสงค์การเรียนรู้

6.3 กิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

6.3.1 แผนการสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

1) ชี้นำ

- แนะนำการเรียนรู้โดยชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย
- แจกชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยให้นักเรียนศึกษาความคิดรวบยอด

และจุดประสงค์การเรียนรู้

2) ชี้นสอน

- แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 5 คน
- นักเรียนศึกษาวิดิทัศน์เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ซึ่งเหมาะสม

กับเนื้อหาที่เรียน

- นักเรียนวิเคราะห์เนื้อหาภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่นที่ศึกษาจากสื่อ วิดิทัศน์ ศึกษาใบความรู้ และปฏิบัติกิจกรรมที่ระบุไว้ในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

- นักเรียนเสนอแนะกิจกรรมและวิธีการนำภูมิปัญญาไทย มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นของตน

- นักเรียนลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่เสนอแนะไว้

- นักเรียนนำเสนอผลงานที่ปฏิบัติ และประโยชน์ที่ได้รับจากภูมิปัญญาไทย

3) ขั้นตอนการประเมินผล

- ประเมินผลจากการทำกิจกรรม เช่น การตอบคำถามในชุดการเรียนรู้ ภูมิปัญญาไทย การทำแบบทดสอบ ความสนใจและตั้งใจเรียน
- ประเมินผลจากผลงานที่นักเรียนผลิตขึ้น เช่น มีคุณค่าเหมาะสมกับการนำไปใช้

6.3.2 แผนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

1) ขั้นนำ

การสร้างสัมพันธ์ภาพ และบรรยากาศให้นักเรียนมีความพร้อมในการเรียน โดยจัดสถานที่ แบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 - 6 คน แนะนำวิธีการเรียน กฎเกณฑ์การทำงาน กติกา ต่าง ๆ ระยะเวลาของการเรียนและปัญหาเพื่อให้นักเรียนเข้าใจ

2) ขั้นสอน

การจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้อภิปราย ตอบคำถาม เล่นเกม และ ศึกษา กรณีตัวอย่างที่เหมาะสมกับเนื้อหา โดยแบ่งเป็น

- การวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการให้นักเรียนอภิปราย โดยใช้หลายรูปแบบเพื่อความเหมาะสม เช่น การอภิปรายกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ วิเคราะห์พฤติกรรมต่าง ๆ จากข้อมูลของผู้สังเกตการณ์ขณะปฏิบัติกิจกรรมในด้านเนื้อหา ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และ กระบวนการทำงานร่วมกัน

- การสรุปผลและการนำหลักการไปประยุกต์ใช้ ครูและนักเรียน ร่วมกันสรุปการเรียนรู้ทั้งหมด และครูกระตุ้นให้นักเรียนนำหลักการเรียนที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

3) ขั้นตอนการประเมินผล

ประเมินผลจากพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนต่อไปนี้

- ด้านเนื้อหา จากการอภิปราย การตอบคำถาม และทำแบบทดสอบ
- ด้านมนุษยสัมพันธ์ จากความสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม การแก้ไขปัญหา ที่เรียนร่วมกัน
- ด้านการประยุกต์ใช้ จากการที่นักเรียนนำความรู้จากการอภิปรายไป ใช้ดำเนินชีวิตประจำวัน

7. นำแผนการสอนทั้ง 2 แบบไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

8. นำแผนการสอนทั้ง 2 แบบที่ผู้เชี่ยวชาญปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองกับนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวิทยาราชภัฏรังสรรค์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง โดยดำเนินการดังนี้

8.1 ทดลองสอนกับนักเรียนกลุ่มเล็ก 2-5 คนเพื่อหาข้อบกพร่องต่าง ๆ เช่น การใช้เวลา ในการสอน การสื่อความหมาย กิจกรรม แล้วนำข้อบกพร่องนั้นมาปรับปรุง

8.2 ทดลองภาคสนามกับนักเรียนจำนวน 36 คน เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการ ใช้จริง ความถูกต้องเหมาะสม และบันทึกข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่พบ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้

2. ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

1. เนื้อหาที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้คือเนื้อหาวิชาสังคมศึกษารายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) เรื่อง ประชากรกับการดำเนินชีวิต ที่สัมพันธ์กับภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม การประกอบอาชีพ ชีวิตความเป็นอยู่และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 4 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ชุดที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม

ชุดที่ 3 อาชีพในท้องถิ่น

ชุดที่ 4 ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

2. โครงสร้างของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ได้ดัดแปลงรูปแบบมาจากโครงสร้างชุดการเรียนรู้ตามเกณฑ์ ของ ฮุสตัน (Houston. 1972 : 10-15), คาร์ดาเรลลี (Cadarelli 1973 : 150), ทิศนา ขัมมณี (2534 : 10-12) ประกอบไปด้วย

2.1 ชื่อชุดการเรียนรู้

2.2 คำแนะนำในการใช้ชุดการเรียนรู้

2.3 ความคิดรวบยอด

2.4 จุดประสงค์การเรียนรู้

2.5 เนื้อหา

2.6 เวลาที่ใช้

2.7 สื่อการสอน

2.8 กิจกรรมการเรียนการสอน

2.9 แบบทดสอบหลังเรียน

3. การสร้างชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

3.1 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้ จากเอกสารงานวิจัย เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการสร้างชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

3.2 ศึกษาขั้นตอน และแนวการจัดกิจกรรมการคิดวิเคราะห์จากเอกสารงานวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมตามขั้นตอนต่างๆให้เหมาะสม

3.3 ศึกษารายละเอียดของเนื้อหา ที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้จากคำอธิบายรายวิชา จุดประสงค์การเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา1 และเอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย

3.4 สร้างชุดการเรียนรู้โดยศึกษาขั้นตอนการสร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523 :123) ; วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525:189-191) และฉลองชัย สุวรรณบุรณ (2528 : 190-200)

3.5 นำชุดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเกี่ยวกับความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ภาษา และกิจกรรมในชุดการเรียนรู้

3.6 นำชุดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ยังไม่เคยเรียนวิชาสังคมศึกษา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 โดยดำเนินการทดลองดังนี้

3.6.1 ทดลองรายบุคคล เพื่อดูความเหมาะสมของกิจกรรม และเวลาที่ใช้โดยนำไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพุทธรังษีพิบูล อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 1 ที่ยังไม่เคยเรียน เรื่องประชากรกับการดำเนินชีวิต เป็นจำนวน 2 คน โดยปฏิบัติการทดลองดังนี้

1) ผู้วิจัยชี้แจงและแนะนำการเรียนรู้ด้วยชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย พร้อมทั้งบอกจุดประสงค์ในการทดลองครั้งนี้

2) ให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนเพื่อวัดความรู้เดิมของนักเรียน

3) ศึกษากิจกรรมตามขั้นตอนของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยที่กำหนดไว้

4) ทำแบบทดสอบหลังเรียนเพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป

3.6.2 ทดลองกลุ่มเล็ก 5-6 คน ผู้วิจัยนำชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว จากการทดลองรายบุคคลไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพุทธรังษีพิบูล อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 1 ที่ยังไม่เคยเรียนเรื่องประชากรกับการดำเนินชีวิต เป็นจำนวน 5 คน โดยดำเนินการทดลองเช่นเดียวกับรายบุคคล

3.6.3 ทดลองภาคสนาม โดยนำชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยที่ปรับปรุงแก้ไขจากการทดลองกลุ่มเล็ก แล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพุทธรังษีพิบูล อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 1 ที่ไม่เคยเรียนเรื่องประชากรกับการดำเนินชีวิต จำนวน 40 คน ระยะเวลา 20 คาบ

3.6.4 นำชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ที่ปรับปรุงแก้ไขจากการทดลองภาคสนามมาหาประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้

การหาประสิทธิภาพชุดการเรียนนั้นจะใช้ได้หรือไม่ ใช้เกณฑ์ 80 / 80 คือ

80 ตัวแรก เป็นคะแนนของนักเรียนทั้งหมด ที่ตอบคำถามจากแบบฝึกหัดของแต่ละจุดประสงค์ในแต่ละชุดการเรียนรู้ และการประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างเรียน ได้คะแนนไม่น้อยกว่า 80 %

80 ตัวหลัง เป็นคะแนนความสามารถของนักเรียนทั้งหมด เมื่อเรียนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยแล้วทำแบบทดสอบหลังเรียนในแต่ละชุดการเรียนรู้ ได้คะแนนไม่น้อยกว่า 80 %

เมื่อพิจารณา ข้อมูล 80 ตัวแรกและ 80 ตัวหลัง ถ้าถึงเกณฑ์ ก็ถือว่าเป็นชุดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ถ้าไม่ถึงเกณฑ์ ถือว่าเป็นชุดการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม

การหาประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ได้ผลดังนี้

ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่องความภาคภูมิใจในท้องถิ่น	ได้คะแนน	82.02 / 85.75
ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่องศิลปวัฒนธรรม	ได้คะแนน	87.06 / 83.50
ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่องอาชีพในท้องถิ่น	ได้คะแนน	81.91 / 81.67
ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่องทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	ได้คะแนน	90.64 / 81.25

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาดำเนินการสร้างตาม ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาวิธีสร้างแบบทดสอบ จากหนังสือเทคนิคและการประเมินผลการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของสมบุรณ์ ชิตพงศ์ (2523 : 1 - 140) และเทคนิคการเขียนข้อสอบของชวาล แพร์ตกุล (2522 : 1 - 407)

2. ทำการวิเคราะห์หลักสูตร ตามขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ทำการสอนตามลำดับดังนี้

2.1 ผู้วิจัยร่วมกับนิสิตปริญญาโท วิชาเอกการมัธยมศึกษา กลุ่มการสอนสังคมศึกษา ปีการศึกษา 2540 จำนวน 3 คน และอาจารย์ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 2 คน รวมเป็น 5 คน ทำการวิเคราะห์หลักสูตร และสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตรจากเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัด (Bloom. 1956 : 46 - 50) เพื่อใช้เป็นเกณฑ์กำหนดการตัดสินใจว่า ต้องวัดพฤติกรรมในเนื้อหาอะไร เป็นจำนวนสัดส่วนมากน้อยเพียงใด

2.2 จำแนกจุดมุ่งหมายของการศึกษาออกเป็นพฤติกรรม โดยจำแนกจุดมุ่งหมายในรายวิชาสังคมศึกษา ว่าประกอบด้วยพฤติกรรมใดบ้าง

2.3 ให้ความหมายของแต่ละพฤติกรรม พร้อมระบุลักษณะการกระทำหรือลักษณะของการแสดงออกที่บุคคลมีพฤติกรรมนั้น ๆ

2.4 ทำการจำแนกเนื้อหา ระบุความคิดรวบยอดของแต่ละเนื้อหา

2.5 ให้ค่าน้ำหนัก ผู้ร่วมดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดค่าน้ำหนักแสดงถึงความสัมพันธ์ของเนื้อหาและพฤติกรรมในแต่ละช่อง ตามความคิดเห็นอย่างมีอิสระ

2.6 สร้างตารางเฉลี่ย โดยนำคะแนนแต่ละช่องของแต่ละคนมารวมกันแล้วหารด้วยจำนวน คนทั้งหมด ที่ร่วมกันในการวิเคราะห์หลักสูตร

2.7 สร้างตาราง 1000 โดยเปลี่ยนตารางวิเคราะห์ให้ช่องรวมทั้งหมดเท่ากับ 1000 ด้วยการปรับคะแนนให้ได้ตารางรวมทั้งหมดเท่ากับ 1000

3. สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามเนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง โดยยึดเกณฑ์ตามผลการวิเคราะห์หลักสูตร ข้อสอบที่สร้างเป็นแบบ 5 ตัวเลือก ให้ครอบคลุมเนื้อหาที่สอนจำนวน 80 ข้อ

4. นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามของแบบทดสอบ กับจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และคัดเลือกข้อสอบเฉพาะข้อที่มีค่าดัชนีตั้งแต่ .50 ขึ้นไปได้

5. นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นตามเกณฑ์วิเคราะห์ของหลักสูตร ไปทดลองกับนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษารายวิชา ส 071 ห้องถิ่นของเรา 1 ผ่านมาแล้ว จำนวน 100 คนเพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ

6. นำแบบทดสอบที่นักเรียนทำแล้วมาวิเคราะห์เป็นรายข้อ โดยการตรวจให้คะแนนข้อที่ตอบถูกให้คะแนน 1 คะแนน ส่วนข้อที่ผิดหรือไม่ตอบหรือตอบเกินกว่า 1 คำตอบให้ 0 คะแนน เมื่อตรวจสอบและรวมคะแนนแบบทดสอบเรียบร้อยแล้ว จึงทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของข้อสอบแต่ละข้อโดยใช้เทคนิค 27 % ในการแบ่งกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ แล้วเปิดตาราง ของ จุง เทห์ ฟาน (Fan, 1952 : 3 - 32) เลือกเฉพาะข้อสอบที่มีความยากง่าย (p) ระหว่าง .20 - .80 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ .20 ขึ้นไป (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2536 : 166) คัดเลือกข้อสอบไว้จำนวน 40 ข้อ โดยมีความยากง่ายระหว่าง .24 - .68 และมีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง .20 - .56

7. นำแบบทดสอบที่มีค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกอยู่ในเกณฑ์ครอบคลุมเนื้อหา และพฤติกรรมที่ต้องการวัด จำนวน 40 ข้อ ไปทดสอบอีกครั้งหนึ่ง แล้วนำผลการทดสอบนั้น มาหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR - 20 ของ คูเดอร์ ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2536 : 168 - 169) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.84

8. นำแบบทดสอบไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

ตัวอย่าง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชาท้องถิ่นของเรา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

- คำชี้แจง
1. แบบทดสอบฉบับนี้เป็นข้อสอบชนิดเลือกตอบ มี 5 ตัวเลือก มีข้อคำถามทั้งหมด 40 ข้อ ให้เวลาตอบ 50 นาที
 2. เมื่อนักเรียนเลือกคำตอบได้แล้วให้ใส่เครื่องหมาย x ลงในกระดาษคำตอบที่เป็นช่องสี่เหลี่ยมให้ตรงกับตัวเลือก ก,ข,ค,ง.หรือ จ ที่นักเรียนเลือกไว้เพียงคำตอบเดียว ถ้าต้องการเปลี่ยนตัวเลือกใหม่ให้ทำเครื่องหมาย = ขวางทับตัวเลือกที่ทำเครื่องหมาย x ไว้
 3. โปรดอย่า ชีดเขียน หรือทำเครื่องหมายใด ๆ ลงในแบบทดสอบฉบับนี้ ยังไม่เปิดแบบทดสอบฉบับนี้จนกว่า ผู้ดำเนินการสอบจะอนุญาต
 4. หากมีข้อสงสัยให้ถามกรรมการคุมสอบเท่านั้น

ข้อ (0.) ความเชื่อและความศรัทธาของคนในท้องถิ่นทำให้เกิดประเพณีที่สำคัญใด

- ก. การแห่นางแมว
- ข. การแห่ธงตะขาบ
- ค. ประเพณีบุญบังไฟ
- ง. การทำบุญกลางบ้าน
- จ. การแห่หลวงพ่อบุทธโสธร

4. แบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาความหมาย ทฤษฎี ผลงานวิจัยในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยที่ต้องการวัด
2. รวบรวมความหมายและพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยที่ต้องการ แล้วกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการวัด
3. ศึกษาเอกสารการวัดค่านิยมต่าง ๆ
4. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับรูปแบบการเขียนข้อสอบสถานการณ์แบบเลือกตอบ และการสร้างแบบวัดค่านิยม ตามแนวคิดของ เดวิด อาร์ กราร์ โฮว์ล
5. สร้างแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย จำแนกตามระดับความรู้สึก ออกเป็น 4 ระดับดังนี้

5.1 การรับรู้ หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นการรู้จัก การอยากรับรู้ และการควบคุมเลือกรับรู้ ต่อความรู้ ความสามารถ ทักษะ เทคนิค และวิธีการ อันเกิดจากพื้นฐานความรู้ของบรรพบุรุษที่ประสานความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์สร้างผลงาน แก้ไขปัญหา พัฒนาวิตชีวิตของตนในท้องถิ่น สังคมไทยได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในลักษณะที่เป็นสากล หรือเป็นลักษณะของไทยเอง

5.2 การตอบสนอง หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นการเต็มใจและพอใจในการตอบสนองต่อความรู้ความสามารถ ทักษะ เทคนิค และวิธีการ อันเกิดจาก พื้นฐานความรู้ของบรรพบุรุษที่ประสานความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์สร้างผลงาน แก้ไขปัญหา พัฒนาวิตชีวิตของตนในท้องถิ่น สังคมไทยได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในลักษณะที่เป็นสากล หรือเป็นลักษณะของไทยเอง

5.3 การสร้างคุณค่า หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นการยอมรับ นิยมชมชอบ และเชื่อถือในคุณค่าของความรู้ ความสามารถ ทักษะ เทคนิค และวิธีการ อันเกิดจากพื้นฐานความรู้ของบรรพบุรุษที่ประสานความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์สร้างผลงาน แก้ไขปัญหา พัฒนาวิตชีวิตของตนเองในท้องถิ่น สังคมไทยได้เหมาะสมกับ สภาพการณ์ในลักษณะที่เป็นสากล หรือเป็นลักษณะของไทยเอง

5.4 การจัดระบบ หมายถึง ความรู้สึกที่เป็นการสร้างความคิดรวบยอด ของคุณค่าต่อความรู้ ความสามารถ ทักษะ เทคนิค และวิธีการ อันเกิดจากพื้นฐานความรู้ของบรรพบุรุษที่ประสานความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์สร้างผลงาน แก้ไขปัญหา พัฒนาวิตชีวิตของตนเองในท้องถิ่น สังคมไทยได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในลักษณะที่เป็นสากล หรือเป็นลักษณะของไทยเอง

6. นำความรู้และข้อมูลจากการศึกษาเอกสารดังกล่าวข้างต้น มาสร้างแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย โดยมีลักษณะคำถามแบบสร้างสถานการณ์ให้ครอบคลุมพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในนิยาม จำนวน 40 ข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ขั้นจัดระบบ	ให้	4	คะแนน
ขั้นสร้างคุณค่า	ให้	3	คะแนน
ขั้นตอบสนอง	ให้	2	คะแนน
ขั้นการรับรู้	ให้	1	คะแนน

7. นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ผู้ควบคุมปริญาานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของสถานการณ์ ประเด็นคำถาม และความชัดเจนของภาษาที่ใช้ ตลอดจนข้อ แนะนำในการแก้ไขปรับปรุง

8. นำแบบทดสอบที่แก้ไขปรับปรุงแล้วในข้อ 7 ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องตามนิยาม ความเหมาะสมของสถานการณ์ ประเด็นคำถาม และความชัดเจนของภาษาที่ใช้ เพื่อแก้ไขปรับปรุง

9. นำแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก เป็นรายข้อระหว่างกลุ่มที่ได้คะแนนสูง 25 เปอร์เซนต์กับกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำ 25 เปอร์เซนต์ โดยใช้การแจกแจงที่ (t - distribution) (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2536 : 85) แล้วคัดเลือกข้อสอบที่มีค่า t ตั้งแต่ 1.75 ขึ้นไป ไว้จำนวน 30 ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนก t ระหว่าง 2.09 - 6.92

10. หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบโดยนำแบบทดสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ในเกณฑ์แล้วไปทดสอบกับ นักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach.1970 : 161) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.79

11.นำแบบทดสอบไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

ตัวอย่าง แบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย

- คำชี้แจง
1. แบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยฉบับนี้ มีจำนวน 30 ข้อ ใช้เวลา 60 นาที เป็นแบบทดสอบเลือกตอบจำนวน 4 ตัวเลือก แต่ละข้อ ไม่มีตัวใดถูกหรือผิด และการตอบก็ให้ นักเรียนเลือก ตัวเลือกที่ตรงหรือสอดคล้องกับความรู้สึกแท้จริงของนักเรียน เพียงคำตอบเดียว
 - 2.ทำเครื่องหมาย x ลงในกระดาษคำตอบ ให้ตรงกับตัวเลือกที่นักเรียนต้องการ
 3. ห้ามขีดเขียนข้อความใด ๆ ลงในแบบทดสอบนี้

ข้อ (0.) “ ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีหนึ่งที่รวมญาติพี่น้องได้อีกวันหนึ่ง ซึ่งต่างมาร่วมกิจกรรมเพื่อร่วมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว และรดน้ำดำหัวขอพรผู้ใหญ่ ชาวไทยเชื้อสายมอญเป็นกลุ่มชนหนึ่งที่เมื่อถึงประเพณีสงกรานต์ จะมีการแห่ธงตะขาบไปวัดเพื่อชักขึ้นสู่ยอดเสาหงส์ โดยเชื่อว่า ทุกครั้งที่ธงตะขาบส่ายเพราะแรงลม ทำให้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วขึ้นสวรรค์ ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. ธงตะขาบทำขึ้นในประเพณีสงกรานต์ (1)
- ข. คนเต็มใจร่วมขบวนแห่ธงตะขาบมากมาย (2)
- ค. ญาติพี่น้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ (3)
- ง. ประเพณีนี้ควรมีการอนุรักษ์สืบทอดต่อไป (4)

การดำเนินการทดลอง

แบบแผนการทดลอง

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control Group Pretest - Posttest Design (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2536 : 216) ซึ่งมีรูปแบบการทดลองดังนี้

ตาราง 1 แบบแผนการทดลอง

กลุ่ม	สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
ER	T_1	X	T_2
CR	T_1	$\sim$	T_2

สัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบแผนการทดลอง

R	แทน	การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ที่ได้จากการสุ่ม (Random Assignment)
E	แทน	กลุ่มทดลอง (Experimental Group)
C	แทน	กลุ่มควบคุม (Control Group)
T_1	แทน	การทดสอบก่อนเรียน (Pretest)
T_2	แทน	การทดสอบหลังการเรียน (Posttest)
X	แทน	การสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย
$\sim$	แทน	การสอนโดยไม่ใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

วิธีดำเนินการทดลอง

ในการดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามขั้นตอนดังนี้

1. ทำการทดสอบก่อนการเรียนนักเรียนทั้งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย แล้วทำการบันทึกผลการสอบไว้เป็นคะแนนทดสอบก่อนการเรียน เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล

2 ทำการสอนนักเรียนกลุ่มทดลอง โดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย และนักเรียนกลุ่มควบคุม โดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ในเนื้อหาเดียวกัน ระยะเวลาเท่ากันคือ 20 คาบ โดยสอนลักษณะคาบคู่ คาบละ 50 นาทีติดกัน

3 หลังจากสิ้นสุดการทดลอง ทำการทดสอบหลังเรียนกับนักเรียนทั้งสองกลุ่ม โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา และแบบสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นแบบทดสอบชุดเดิมที่ใช้ก่อนเรียน

4 ตรวจผลการทดสอบของนักเรียนทั้งสองกลุ่ม แล้วบันทึกคะแนนหลังเรียนไว้หน้าคะแนนที่ได้ทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน มาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา และค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้ t - test Independent Groups ในรูปของ Difference - Score

สถิติ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

1.1 หาค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) จากสูตร ของ Ferguson (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2536 : 59)

$$\bar{X} = \frac{\Sigma X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน คะแนนเฉลี่ย

ΣX แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่ม

1.2 หาค่าความแปรปรวนของคะแนน คำนวณจากสูตรของ Edwards (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2536 : 63)

$$S^2 = \frac{N\Sigma X^2 - (\Sigma X)^2}{N(N-1)}$$

เมื่อ S^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนน

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่ม

ΣX แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

ΣX^2 แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

2.1 หาค่าดัชนี ความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย ตามวิธีการของ โรวินเนลลี และ แฮมเบิลตัน (Rovinelli and Hambleton) เป็นรายข้อจากสูตร (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2526 :169)

$$IOC = \frac{\Sigma R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้

ΣR แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2.2 หาความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์แบบทดสอบเป็นรายข้อ เทคนิค 27 % ของ จุง เดห์ ฟาน (Fan. 1952 : 3 - 32)

2.3 หาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา คำนวณจากสูตร KR - 20 ของ คูเดอร์ ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2536 : 168 - 169)

$$r_{tt} = \frac{N}{N-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{S_t^2} \right]$$

r_{tt} แทน ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

N แทน จำนวนข้อสอบของแบบทดสอบ

P	แทน	สัดส่วนของผู้ที่ได้ในข้อหนึ่งๆ
$\bar{p}$	=	$\frac{\text{จำนวนคนที่ทำถูก}}{\text{จำนวนคนทั้งหมด}}$
q	แทน	สัดส่วนของผู้ทำผิดในข้อหนึ่งๆหรือคือ $1 - P$
S_t^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

2.4 หาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย โดยใช้วิธีการแจกแจงที (t - distribution) เทคนิค 25 % คำนวณจากสูตร เอ็ดเวิร์ด (Edwards) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2536 : 185)

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{S_H^2}{n_H} + \frac{S_L^2}{n_L}}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบ
	$\bar{X}_H$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มสูง
	$\bar{X}_L$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มต่ำ
	S_H^2	แทน	ค่าความแปรปรวนของกลุ่มสูง
	S_L^2	แทน	ค่าความแปรปรวนของกลุ่มต่ำ
	n_H	แทน	จำนวนของกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มสูง
	n_L	แทน	จำนวนของกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มต่ำ

2.5 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย คำนวณโดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach. 1970 : 161)

$$\infty = \frac{N}{N-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ ∞ แทน ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น

N แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

S_i^2 แทน ค่าความแปรปรวนเป็นรายข้อ

S_t^2 แทน ค่าความแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐาน

เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา และค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม คำนวณโดยใช้ t-test แบบ Difference Score ของ สก๊อต และ เว็ทเชอเมอร์ (Scott and Wertheimer, 1966 : 264)

$$t = \frac{MD_1 - MD_2}{S_{MD_1 - MD_2}} ; df = n_1 + n_2 - 2$$

$$\text{ซึ่ง } S_{MD_1 - MD_2} = \sqrt{\frac{S_D^2}{n_1} + \frac{S_D^2}{n_2}}$$

$$\text{และ } S_D^2 = \frac{\sum (D_1 - MD_1)^2 + \sum (D_2 - MD_2)^2}{n_1 + n_2 - 2}$$

เมื่อ t แทน ค่าพิจารณาของการแจกแจงแบบ t - distribution

MD_1 แทน คะแนนเฉลี่ยผลต่าง ระหว่างการทดสอบหลังการเรียนกับก่อนการเรียนของกลุ่มทดลอง

MD_2 แทน คะแนนเฉลี่ยผลต่างระหว่างการทดสอบหลังการเรียนกับก่อนการเรียนของกลุ่มควบคุม

D_1	แทน	ผลต่างระหว่างการทดสอบหลังการเรียนรู้กับ ก่อนการเรียนรู้ของกลุ่มทดลอง
D_2	แทน	ผลต่างระหว่างการทดสอบหลังการเรียนรู้กับก่อน การเรียนรู้ของกลุ่มควบคุม
S_D^2	แทน	ค่าความแปรปรวนของคะแนนความแตกต่าง ระหว่างการทดสอบก่อนการเรียนรู้กับหลัง การเรียนรู้ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
n_1	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มทดลอง
n_2	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มควบคุม
$S_{MD_1-MD_2}$	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของผลต่าง ระหว่างการทดสอบหลังการเรียนรู้กับก่อน การเรียนรู้ของกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เข้าใจตรงกัน ในการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ดังนี้

N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}_{T_1}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากการทดสอบก่อนการทดลอง
$\bar{X}_{T_2}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากการทดสอบหลังการทดลอง
MD	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนระหว่างการทดสอบหลังการทดลองกับก่อนการทดลอง
$S_{MD_1-MD_2}$	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของผลต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างการทดสอบหลังการทดลองกับก่อนการทดลองของกลุ่มตัวอย่าง
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t - distribution
df	แทน	ชั้นแห่งความอิสระ (Degrees of Freedom)
กลุ่มทดลอง	แทน	นักเรียนที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย
กลุ่มควบคุม	แทน	นักเรียนที่เรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
*	แทน	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้คือ

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. เปรียบเทียบค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ผู้วิจัยได้นำผลต่างของคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองกับก่อนการทดลอง ของกลุ่มทดลองที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย และกลุ่มควบคุมที่เรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มาเปรียบเทียบโดยใช้สถิติการแจกแจงของที (t - test) ในรูปของ Difference Scores

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ดังแสดงไว้ในตาราง 2

ตาราง 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนที่เรียน
โดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}_{T_1}$	$\bar{X}_{T_2}$	MD	$S_{MD_1-MD_2}$	t
กลุ่มทดลอง	40	14.65	19.65	5	0.56	2.28*
กลุ่มควบคุม	40	14.40	18.13	3.73		

$$t (.05, 78) = 1.98^*$$

จากตาราง 2 พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยและนักเรียนที่เรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. เปรียบเทียบค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยใช้ชุดการเรียนภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ปรากฏผลดังแสดงไว้ในตาราง 3

ตาราง 3 ผลการเปรียบเทียบค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียน ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียนภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}_{T_1}$	$\bar{X}_{T_2}$	MD	$S_{MD_1-MD_2}$	t
กลุ่มทดลอง	40	90.35	97.80	7.45	1.13	2.17 [*]
กลุ่มควบคุม	40	86.80	91.80	5.00		

$$t (.05, 78) = 1.98^*$$

จากตาราง 3 พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการเรียนภูมิปัญญาไทย และนักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนสังคมศึกษา โดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. เพื่อศึกษาค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียน ที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์แตกต่างกัน
2. ค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียน ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบางปะกง “บวรวิทยายน” อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 5 ห้องเรียน มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 200 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบางปะกง “บวรวิทยายน” อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 80 คน ซึ่งทำการสุ่มห้องเรียน โดยการจับฉลาก 2 ห้องเรียน จากห้องเรียนทั้งหมด 5 ห้อง นำนักเรียนทั้งสองห้อง มารวมกันแล้วสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 40 คน แล้วจับฉลากอีกครั้งเพื่อเลือกเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

กลุ่มทดลอง จำนวน 40 คน เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

กลุ่มควบคุม จำนวน 40 คน เรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แผนการสอน

1.1 แผนการสอนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

1.2 แผนการสอนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

2. ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย จำนวน 4 ชุด คือ

ชุดที่ 1 ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ชุดที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม

ชุดที่ 3 อาชีพในท้องถิ่น

ชุดที่ 4 ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

3. แบบทดสอบ

3.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องท้องถิ่นของเรา เป็นข้อสอบชนิดเลือกตอบ 5 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น 0.84

3.2 แบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาทางด้านความรู้สึกตามแนวคิดของ เดวิด อาร์ กราร์โฮล์ และสร้างข้อสอบเป็นสถานการณ์จากเรื่องราวหรือภาพประกอบ ให้นักเรียนเลือกตอบ จำแนกระดับความรู้สึกในการตอบเป็น 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น 0.79

การดำเนินการทดลอง

ในการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control Group Pretest - Posttest Design โดยดำเนินการทดลองตามขั้นตอนดังนี้

1. ทดสอบก่อนเรียน นักเรียนที่เรียนทั้งหมด โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องท้องถิ่นของเรา และแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย แล้วทำการบันทึกผลการสอบไว้เป็นคะแนนทดสอบก่อนเรียน

2. ทำการสอนนักเรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย และโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ในเนื้อหาเดียวกัน ระยะเวลาเท่ากัน คือกลุ่มละ 20 คาบ สอนลักษณะคาบคู่ คาบละ 50 นาที ติดกัน

3. หลังสิ้นสุดการทดลอง ทำการทดสอบหลังเรียนกับนักเรียนที่เรียน โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องท้องถิ่นของเรา และแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นแบบทดสอบชุดเดิมที่ใช้ก่อนเรียน อีกครั้งหนึ่ง

4. ตรวจสอบผลการสอบของนักเรียนที่เรียนทั้งหมด แล้วบันทึกคะแนนหลังเรียนไว้ นำคะแนนที่ได้ทั้งก่อนการเรียนและหลังการเรียน มาวิเคราะห์ผลโดยใช้วิธีการทางสถิติ เพื่อตรวจสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยใช้ t- test Independent ในรูปของ Difference Score
2. เปรียบเทียบค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยใช้ t - test Independent ในรูปของ Difference Score

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียน ที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05
2. ค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

การอภิปรายผล

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลการศึกษาค้นคว้าสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา

จากการศึกษา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียน ที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย และนักเรียน ที่เรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ที่กำหนดไว้ในข้อที่ 1 นั่นคือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับนักเรียนที่เรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์แตกต่างกัน โดยที่นักเรียนที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย มีค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา สูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลการศึกษาค้นคว้าสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตนะ บัวรา (2540 :102) ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า

ประการที่หนึ่ง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เป็นสื่อการเรียนการสอนที่มีการจัดลำดับขั้นตอนภายในชุดการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจนเป็นระบบ รูปแบบของความรู้ที่ศึกษา และวิดิทัศน์ที่นำมาประกอบจัดลำดับจากสิ่งง่ายไปสู่สิ่งที่ยาก โดยให้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องใกล้ตัวภายในท้องถิ่นของนักเรียนเอง กระบวนการแสวงหาความรู้ภายในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยมีความสัมพันธ์กันทั้งเนื้อหาและกระบวนการเรียนต้องการให้นักเรียนสามารถเรียนรู้

ในสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ง่ายขึ้นโดยใช้สื่อวีดิทัศน์สร้างความสนใจ ทำให้นักเรียนเรียนอย่างสนุกสนาน และเรียนอย่างตั้งใจมากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลัดดา สุขปรีดี และคนอื่นๆ (2524 : 42 - 43) ที่กล่าวว่า การใช้สื่อการเรียนการสอนประเภทภาพนิ่งประกอบแถบบันทึกเสียง ในชุดการสอนส่งเสริมวัฒนธรรม สามารถสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนคิดเป็นร้อยละ 90 และสูงกว่าร้อยละ 90 การเปิดโอกาสให้นักเรียนศึกษาโดยการคิดตัดสินใจด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ และปรึกษากันในกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันในเรื่องที่ไม่เข้าใจเป็นการสร้างประสบการณ์ การเรียนรู้ที่นอกเหนือไปจากสภาพการณ์ในชั้นเรียนปกติ ที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ทำให้ผู้เรียนได้ศึกษาและมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง กิจกรรมที่กำหนดให้ปฏิบัติ เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ทุกคนมีโอกาสคิดอย่างอิสระ เน้นบทบาทของผู้เรียนเป็นหลัก ซึ่งจากผลการวิจัยของ สมจิต สวชนไพบูลย์ (2535 : 126) พบว่า การจัดกิจกรรมที่เน้นบทบาทของผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่มีมากเป็นอันดับสอง ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียน เพื่อพัฒนาความสามารถทั้งส่วนตน และส่วนรวม การศึกษาด้วยตนเองนักเรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการสื่อความหมายด้วยประโยคที่เข้าใจง่าย ช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ หอมหวล ใจชื่อ (2529 : 59) พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ โดยใช้เทคนิคการอภิปรายระหว่างนักเรียนกับนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ โดยใช้เทคนิคการอภิปรายระหว่างครูกับนักเรียน โดยที่นักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการเรียนภูมิปัญญาไทย นักเรียนมีความเป็นอิสระในการแสวงหาความรู้ และแสดงความคิดของตนเองอย่างเต็มที่ จึงส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านการเรียน ศักยภาพและความสามารถของนักเรียนที่เรียนอย่างเต็มที่

สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพัทธ์นั้นมีความแตกต่างกับการเรียนโดยใช้ชุดการเรียนภูมิปัญญาไทยคือ นักเรียนได้ศึกษาเป็นกลุ่ม มีการอภิปรายวิเคราะห์และนำเสนอผลการอภิปรายกลุ่มหน้าชั้นเรียน เนื้อหาและความรู้ต่างๆ ศึกษาร่วมกันภายในกลุ่ม แล้วสรุปเป็นมติของกลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่มมีบทบาทและความสำคัญตามหน้าที่ที่กำหนด และมีความเป็นผู้สังเกต ให้คำแนะนำและดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ควบคุมการอภิปรายให้ตรงวัตถุประสงค์ ใช้คำถามนำเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมกันอภิปราย ตลอดจนให้คำอธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่นักเรียนอภิปรายได้ไม่ชัดเจน หรือไม่ถูกต้อง การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น และตัดสินใจร่วมกันภายในกลุ่ม พัฒนาการทางด้านความคิดควบคู่ไปพร้อมๆ กันทั้งกลุ่ม ดังนั้นถ้ากลุ่มใดขาดความสนใจ และไม่มีสมาธิในการเรียน กิจกรรมภายในกลุ่มก็ไม่สามารถดำเนินไปอย่างราบรื่นหรือทันต่อเวลาที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับแนวคิดของ ล้วน สายยศ (2538 : 27) ที่กล่าวโดยสรุปว่าความสนใจเกิดจากความรู้สึกชื่นชอบในกิจกรรมหนึ่ง มากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ดังนั้นความรู้สึกใดๆ ที่เกิดขึ้นต่อกิจกรรมถือว่าเป็นความสนใจ กิจกรรมที่จัดไว้ในชุดการเรียนภูมิปัญญาไทย นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมจริง ทำให้นักเรียนสนใจและมีความรู้สึกชื่นชอบต่อกิจกรรมที่เรียน การสอนโดยใช้ชุดการเรียนภูมิปัญญาไทยจึงประสบสัมฤทธิ์ผลตามประสงค์

ประการที่สอง นักเรียนได้ศึกษาและฝึกการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยจนเกิดความชำนาญ มีผลทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น มีทักษะในการแสวงหาความรู้ และพิจารณาข้อมูล มีความรับผิดชอบ การตัดสินใจ และการแสดงความสามารถในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองมากขึ้น จนทำให้เกิดความมั่นใจในตนเอง ซึ่งเป็นไปตามกฎ ของธอร์นไดค์ เกี่ยวกับกฎแห่งการฝึกที่กล่าวไว้ว่า สิ่งใดก็ตามที่มีการฝึกหัด หรือกระทำบ่อย ๆ ย่อมทำให้ผู้นั้นกระทำได้ดี แต่ในทางตรงกันข้ามสิ่งใดที่ไม่ได้รับการฝึกหัดหรือทอดทิ้งไปนานย่อมทำได้ไม่ดี (สุจริต เพียรชอบ และสายใจ อินทรมรรย . 2523 : 52 - 62)

จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยสูงกว่า นักเรียนที่เรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

2. ค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย

จากการศึกษาพบว่าค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย กับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่นคือค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย มีค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยสูงกว่า นักเรียนที่เรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุเนื่องมาจาก

ประการที่หนึ่ง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดให้นักเรียนศึกษาในชุดการเรียนรู้ส่วนของเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาไทยต่าง ๆ เนื้อเรื่องเป็นสิ่งที่น่าศึกษาเรียนรู้ และสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสภาพชีวิตจริงในพื้นที่ของนักเรียน นักเรียนศึกษาและมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมอันเกิดจากแนวคิดของตนเอง ทำให้เกิดความสนใจ ภาควิชาภูมิปัญญาไทยและมองเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทย การได้บันทึกผลการปฏิบัติกิจกรรมลงในแบบบันทึกผลการปฏิบัติงาน ทำให้นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นในผลงานที่ตนปฏิบัติ กระบวนการของกิจกรรมดังกล่าว จัดเป็นการส่งเสริมและพัฒนาค่านิยมให้เกิดกับนักเรียน ดังที่ แรธส์ ฮาร์มิน และไซมอน (Rathes , Harmin and Simon. 1966 : 30) ได้กล่าวไว้ว่า ค่านิยมเกิดจากการได้เลือกทำอย่างอิสระ ไม่ถูกบังคับและเลือกจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง สอดคล้องกับสุวณิก นิยมคำ (2531 : 318) ที่กล่าวว่า การที่จะให้ผู้เรียนเข้าใจถึงค่านิยมที่แท้จริงได้นั้นจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์ตรง มีความประทับใจและพึงพอใจในสิ่งที่ต้องการจะปลูกฝัง ซึ่ง ล้วน สายยศ (2538 : 19 - 22) ได้สรุปแนวคิดของ กราธโฮล์ (Krathwohl) ไว้ว่า ระดับการพัฒนาค่านิยมจะเริ่มจากการที่ผู้เรียนเกิดความสนใจและตอบสนองต่อสิ่งที่ตนเองสนใจ ด้วยการกระทำอย่างเต็มใจและพอใจ จนเกิดการพัฒนาเป็นคุณลักษณะที่จะใช้ในการยึดถือปฏิบัติ จนกระทั่งกลายเป็นลักษณะนิสัยต่อไป

ประการที่สอง ในส่วนของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ของนักเรียน มีปราชญ์ท้องถิ่น หรือผู้ทรงภูมิปัญญา ซึ่งมีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ มีผลงานปรากฏ สัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักเรียนมาก่อน นักเรียนได้เคยพบเห็นและรับรู้ต่อภูมิปัญญาดังกล่าวมาบ้าง แต่เนื่องจากนักเรียนไม่ได้ให้ความสนใจใฝ่รู้ และศึกษาในภูมิปัญญาไทยลึกซึ้ง จึงละเลยและไม่เห็นความสำคัญของสิ่งดังกล่าว

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาจากเนื้อหา ที่ครูนำมาถ่ายทอดอย่างเป็นระบบโดยชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะในปัจจุบันโรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กัน และให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาไทยในด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญาอาชีพ การทำหัตถกรรมเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยจัดแสดงให้นักเรียนได้เรียนรู้ในรูปของพิพิธภัณฑ์สื่อวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์รับรู้ และมีการตอบสนองเกิดขึ้น เมื่อได้ศึกษาเนื้อหาในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยที่เป็นเรื่องของภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่น ศึกษาตัวอย่างผลงานด้านภูมิปัญญาไทยจากสื่อวีดิทัศน์ ภาพประกอบ และกิจกรรมที่จัดให้ โดยนักเรียนฝึกปฏิบัติอย่างเหมาะสมเป็นระบบ และประสบการณ์ตรงจากภูมิปัญญาทางอาชีพในท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น งานนมัสการหลวงพ่อบุญศรี จิ่งทำให้นักเรียนมีพัฒนาการทางค่านิยมของตนต่อภูมิปัญญาไทยสูงขึ้นถึงขั้นการจัดระบบคุณค่าต่อภูมิปัญญาไทยเป็นผลทำให้นักเรียนเกิดมีค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ พันธ์ หันนาคินทร์ (2526 : 18) ที่กล่าวว่า การเกิดค่านิยมของบุคคลแต่ละคนนั้น เกิดจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของบุคคล จึงทำให้ค่านิยมของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไป ถึงแม้ว่าอยู่ในสังคม หรือวัฒนธรรมเดียวกันก็ตาม เมื่อประสบการณ์ของแต่ละคนเพิ่มมากขึ้น ย่อมมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงค่านิยมเดิมเกิดขึ้น โดยที่กระบวนการเกิดค่านิยมในสังคมตามแนวคิดของ เมธี ปิณฑานนท์ (2526 : 43) ได้อธิบายไว้ดังนี้การปลูกฝังและการเสริมสร้างค่านิยมบุคคล ต้องเกิดจากความประทับใจในพฤติกรรมการดำรงชีวิตของตนที่ปฏิบัติ อยู่เป็นประจำ มีความรู้สึกความคิดเห็น มีการสื่อสารโดยการถ่ายทอดทางวาจาและการแสดงออก เชื่อถือ และนำไปสู่การปฏิบัติ สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของภาวดี เกตุกุ (2541 : 143) พบว่า การจัดกิจกรรมการสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยทางวิทยาศาสตร์มีกิจกรรมที่เป็นคำถามเพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจและร่วมอภิปรายค้นหาคำตอบด้วยตนเอง นักเรียนมีพัฒนาการค่านิยมเกิดขึ้น ทำให้ค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนโดยการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยทางวิทยาศาสตร์ก่อนการทดลอง และหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ทำให้ค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนที่เรียนโดยชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยที่นักเรียนที่เรียนโดยชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย มีค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยสูงกว่า นักเรียนที่เรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้ชุดการเรียนรู้ ภูมิปัญญาไทยมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และสามารถพัฒนาค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยได้ ดังนั้น ครูผู้สอน ผู้บริหารและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา ควรส่งเสริมและสนับสนุน ให้ครูผู้สอนได้ใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 ต่อไป

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ครูผู้สอนควรเตรียมความพร้อมในบทบาทของตนเอง โดยศึกษาเนื้อหา สไลด์ ความพร้อมของสถานที่ นักเรียนและชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย โดยครูผู้สอนควรเน้นให้นักเรียนได้ศึกษาไปที่ละขั้นตอน เพื่อความเข้าใจในการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย และเวลาที่ใช้สอนควรจัดให้เป็นคาบคู่จะเหมาะสมที่สุด
2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ครูผู้สอนควรเตรียมความพร้อมในบทบาทของตนเอง และทำความเข้าใจกับนักเรียนในเรื่องการปฏิบัติตน และการประกอบกิจกรรมระหว่างเรียน การเตรียมความพร้อมในเรื่องสถานที่เรียน และการแบ่งกลุ่ม นักเรียนไว้ก่อน เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความราบรื่น และทันกำหนดเวลาในแต่ละคาบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลการเรียนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย เปรียบเทียบกับนักเรียนที่มีระดับสติปัญญาแตกต่างกัน และกลุ่มตัวอย่างนักเรียนในโรงเรียนอื่นๆ เพื่อเป็นการวิจัยและพัฒนาชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยต่อไป
2. ควรมีการศึกษาผลการเรียนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับวิธีสอนอื่น ๆ เช่น การสอนแบบโครงการ การสอนแบบบูรณาการ การสอนแบบศึกษานอกสถานที่ เพื่อเป็นการวิจัยและเปรียบเทียบวิธีการสอนในรูปแบบอื่น
3. ควรมีการศึกษาผลการเรียนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยกับตัวแปรอื่นๆ เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมีวินัยในตนเอง ความสามารถในการนำเสนอผลงานทางอาชีพ เจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการวิจัยและเปรียบเทียบวิธีการสอนกับตัวแปรด้านอื่น ๆ บ้าง
4. ควรมีการสร้างชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยในเนื้อหาวิชาอื่นๆ และระดับชั้นอื่นๆ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้และความเหมาะสมของการนำเสนอ ความรู้ทางภูมิปัญญาไทยแก่นักเรียนต่อไป
5. ควรมีการติดตามผลค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียน ที่เรียนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยและนักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อศึกษาพัฒนาการทางค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย ภายหลังสิ้นสุดการเรียนการสอนแล้ว อย่างต่อเนื่องต่อไป

ข้อสังเกตจากการวิจัย

1. จากการวิจัยค้นคว้าครั้งนี้พบว่า สื่อวีดิทัศน์ที่นำมาประกอบบทเรียน มีบทบาทต่อความสนใจและใฝ่รู้ของผู้เรียนมาก และเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความตระหนัก และสร้างความคิดรวบยอดให้นักเรียนเห็นคุณค่าของท้องถิ่น เกิดความรักภาคภูมิใจในมรดกทางภูมิปัญญา ก่อให้เกิดแนวคิด ที่จะอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาไทยสืบทอดและคงอยู่ต่อไป ซึ่งพิสูจน์จากกิจกรรมที่ให้นักเรียนปฏิบัติ ดังนั้น สื่อวีดิทัศน์ที่สั้นกระชับรัดและสอดคล้องกับเนื้อหาโดยตรง ทำให้ประหยัดเวลาและสามารถดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ได้ดี

2. จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า การให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติประสบการณ์จริง จากโครงการประกอบอาชีพของแต่ละกลุ่มเขียน และได้ปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการที่เขียนนั้น ระยะเวลาปฏิบัติกิจกรรมค่อนข้างน้อย แต่นักเรียนก็สนใจ กระตือรือร้นและตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการจนสำเร็จ โดยครูให้นักเรียนเตรียมเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ไว้ล่วงหน้า เมื่อปฏิบัติกิจกรรมจริงจึงมีเวลาให้นักเรียนสามารถฝึกปฏิบัติจริงได้ทันตามที่กำหนดไว้

3. จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า นักเรียนที่เรียนสนใจเรียนทั้ง 2 วิธีสอน นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง ให้ความร่วมมือในการเรียนและปฏิบัติกิจกรรมด้วยดี ดังนั้นทั้งสองวิธีสอนจึงมีความเหมาะสมสำหรับครู ที่จะนำไปสอนกับนักเรียน เพราะเป็นการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และสามารถนำไปดำเนินการสอนในรายวิชาอื่นๆ ต่อไปได้ ซึ่งการสอนโดยชุดการเรียนรู้ สามารถนำมาใช้สอนทดแทนการขาดครูผู้สอนในรายวิชาที่สำคัญๆ ได้ แต่ชุดการเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงและมีความเข้าใจในการสร้างอย่างชัดเจนเพื่อให้ชุดการเรียนนั้นน่าสนใจ การเรียนจึงจะประสบผลสำเร็จตามพฤติกรรมที่คาดหวัง

4. จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าการเขียนโครงการเป็นสิ่งใหม่สำหรับนักเรียนในระยะแรก นักเรียนไม่เข้าใจและไม่สามารถเขียนโครงการได้ ต้องอธิบายและฝึกทดลองเขียนอยู่ระยะหนึ่ง จึงสามารถเขียนโครงการได้แต่ไม่สมบูรณ์ ดังนั้นควรให้นักเรียนฝึกเขียนโครงการให้เป็นก่อน แล้วค่อยให้นักเรียนคิดและเขียนโครงการที่ต้องการปฏิบัติ ต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา เกียรติประวัติ. (ม.ป.ป.). *วิธีสอนทั่วไปและทักษะการสอน*. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- กิดานันท์ มลิทอง. (2531). *เทคโนโลยีร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกมล ไพศาล. (2540). *การพัฒนาชุดการสอนรายบุคคลด้านเรขาคณิต สำหรับครูคณิตศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น*. ปริญญาโท กศ.ด.(คณิตศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. อัดสำเนา.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,สำนักงาน. (2539). *แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8* (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- .(ม.ป.ป.). *ภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- คณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,สำนักงาน. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7* (พ.ศ. 2535-2539). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2523). *ค่านิยมเพื่อชีวิตและสังคมไทย*. กองวิจัยและวางแผนงาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- . (2535). *ความหมายและขอบข่ายงานวัฒนธรรมพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ : อรุณสภา.
- จารุวรรณ ภัทรนาวิน. (2532). *การสร้างชุดฝึกปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมในสังคมด้านการเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพในกลุ่ม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมัธยมวัดมกุฏกษัตริย์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การมัธยมศึกษา)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ฉลองชัย สุวัฒน์บุรณ์. (2528). *การเลือกใช้และการใช้สื่อการสอน*. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉันทนา ภาคบงกช. (2518).*การสอนสังคมศึกษาหน่วย “วันสำคัญของชาติ ” ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (ประถมศึกษา)*.กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ชวาล แพร์ดีกุล. (2520). *เทคนิคการเขียนข้อสอบ*. กรุงเทพฯ : พิกัดอักษร.
- ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์และวิศนี ศรีตระกูล. (2533). “ภูมิปัญญาชาวบ้านเทคโนโลยีพื้นบ้านและแหล่งวิทยาการชุมชน,” ในการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน หน่วยที่ 1-8. หน้า 201-248. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2523). เอกสารการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อการศึกษาหน่วยที่ 1-5.
กรุงเทพฯ : สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชานาญ เอี่ยมสำอาง. (2539). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมี
วิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบ
สอบสวนเชิงนิติศาสตร์กับการสอนตามคู่มือครู. ปรินญาณพนธ์ กศ.ม.(การมัธยมศึกษา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- เดโช สวานานนท์. (2512). ปทานุกรมจิตวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม. (2523). จริยธรรมของเยาวชน รายงานการวิจัย
ฉบับที่ 21. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร.
- กิตนา แคมมณี. (2522). "ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอน," กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ
เล่ม 1. กรุงเทพฯ : บุรพาติลปิการพิมพ์.
- (2534). คู่มือครูรูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัช ปุณโณธก. (2531). "ภูมิปัญญาชาวบ้าน : ทัศนะของอาจารย์ปรีชา พิณทอง," ทิศทางหมู่บ้าน
ไทย. บรรณาธิการโดยเสรี พงศ์พิศ. หน้า 39-57 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.
- นาคยา ปิลันธนานนท์. (2528). เอกสารการสอนชุดวิชาจริยธรรม หน่วยที่ 6-10 สาขาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บางกอกบล็อกการพิมพ์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2526, สิงหาคม). "ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร," วารสารทิศใต้.
ฉบับที่ 5 : 3-4.
- นิพนธ์ สุขปรีดี. (2525). เทคโนโลยีทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิชณศ.
- นิรมล ศตวุฒิ. (2526, สิงหาคม). "ชุดการเรียนแบบเอกตบุคคลน่าจะมีบทบาทในมหาวิทยาลัย
ตลาดวิชา," งามคำแห่ง 9 (ฉบับพิเศษพัฒนาบุคลากร). 137-152. กรุงเทพฯ : ศูนย์ตำรา.
- น้อมฤดี จงพยุหะ. (2519). คู่มือการศึกษาวิธีสอนสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า
การพิมพ์.
- เบญจมาพร กาศมณี. (2536). การสร้างชุดการสอนวิทยาศาสตร์ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสื่อ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การมัธยมศึกษา). ขอนแก่น :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- บุญเกื้อ คอระหาเวช. (2530). นวัตกรรมการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ภาควิชาเทคโนโลยี
การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.
- บุญเชิด ภิญโญนนท์พงษ์. (2526). การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ : แนวคิดและวิธีการ. ภาควิชาพื้นฐาน
การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. (2527). เอกสารประกอบการสอนวิชาจริยธรรมทางการศึกษา. ภาควิชาการ
ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประภากร โล่ห์ทองคำ. (2522). กลุ่ม : การสอนกลุ่มสัมพันธ์ในโรงเรียน. นครราชสีมา : ภาควิชา
หลักสูตรและการสอนคณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูนครราชสีมา.

- ประเวศ วะสี. (2533,กรกฎาคม). "การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา," ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน. หน้า 10-12. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. เอกสารอัดสำเนา.
- ประเวศ วะสี. (2534). "การศึกษาชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น," ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมกับการพัฒนาชนบท. หน้า 40-45. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ประสาน มาลากุล ณ อยุธยา. (2527). " การเรียนการสอนทัศนคติและค่านิยม," วารสารจิตวิทยาสำหรับครู. เล่มที่ 1. ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัทมา เทพอัครพงศ์. (2517). การสอนอ่านเอาเรื่องภาษาอังกฤษด้วยกระบวนการกลุ่ม. วิทยานิพนธ์ ค.ม.(การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ปาริชาติ โชคพิพัฒน์. (2538). การเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยชุดกิจกรรมฝึกทักษะทางสังคมการฝึกตามโครงการและการฝึกตามคู่มือครู. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- เปื้อง กุมท. (2518). ชุดการสอน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. อัดสำเนา.
- ผ่องศรี หมิ่นจำเริญ. (2535). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อปลูกฝังค่านิยมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนท่ามะกาบุญศิริวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- พิทยา อึ้งบุญชู. (2538). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ด้วยการสอนแบบแก้ปัญหา โดยใช้เทคนิคการพัฒนาแบบยั่งยืน. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- ไพฑูรย์ สุขศรีงาม. (2534). "ค่านิยมทางวิทยาศาสตร์," วารสารวิทยาศาสตร์มศว. 7(2) : 71-77.
- ไพศาล หวังพานิช. (2526). การวัดผล. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- พนัส หันนาคินทร์. (2520). การสอนค่านิยม. พิษณุโลก : แผนกเอกสารและการพิมพ์มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

- พรณี ชูทัย. (2522). จิตวิทยาการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : วรุณการพิมพ์.
- ภาวดี เกตุกุ. (2540). ผลการสอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยทางวิทยาศาสตร์และค่านิยมต่อ
ภูมิปัญญาไทยทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ปรินุญานินพนธ์ กศ.ม.
(การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- มาลีณี ส่วยคำข้าว. (2538). การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียน
มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 วิทยานิพนธ์ ค.ม (การมัธยมศึกษา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เมธี ปิลันธนานนท์. (2520, กุมภาพันธ์). "วิธีปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยม," วารสารครูปริทัศน์.
1(7) : 42-48.
- ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์. (2536). การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน. วิทยา
นิพนธ์ ค.ม. (การศึกษานอกระบบโรงเรียน). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2517). ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. (ประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ถ่ายเอกสาร.
- รจรินทร์ พรหมศิริ. (2539). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบศึกษานอกสถานที่ .
ปรินุญานินพนธ์ กศ.ม (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- รัตน์ บั้วรา. (2540). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และความสามารถในการ
แก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการ
เรียนด้วยตนเองกับการสอนตามคู่มือครู. ปรินุญานินพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- รัตน์ บั้วสนธ์. (2534, กันยายน). "การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับประถมศึกษา : แนวคิดและ
การปฏิบัติการ," สารพัฒนาหลักสูตร. ฉบับที่ 7 12-17. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- (2535). การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น :
การศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. ปรินุญานินพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและ
พัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

- เรวัต กาวิตะ. (2533). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการอ่านเพื่อความเข้าใจภาษาอังกฤษและเจตคติต่อการเรียนภาษาอังกฤษโดยใช้เทคนิคการต่อชั้นส่วนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การสอนภาษาอังกฤษ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2536). หลักการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- ล้วน สายยศ. (2538). "ลำดับชั้นความรู้สึกรู้สึกของมนุษย์," ใน 30 ปีการวัดผล มศว : ความเกี่ยวพันทางจิตที่ระลีกงานเกษียณราชการ รศ.ล้วน สายยศ. หน้า 23-25 กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช
- ลัดดา สุขปรีดี. (2523). เทคโนโลยีทางการเรียนการสอน. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- และคนอื่นๆ. (2524). รายงานการวิจัยเรื่องโครงการชุดการสอนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- ลาวัณย์ วิทยาวุฒิกุล. (2533). การสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยม. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาสนา ขาวหา. (2525). เทคโนโลยีทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์.
- วิจิตร สิ้นสิริ. (2517). "ตัวอย่างเรื่องนวัตกรรมการสอน การวัดผลและอุปกรณ์การสอนสังคมศึกษา," นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : สุนทรการพิมพ์.
- วิจัยทางการศึกษา, กอง. (2538). สรุปผลการประชุมสัมมนาเรื่องแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- วิชาการ, กรม. (2536). คู่มือการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น. กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- (2539). แนวทางการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม (2540-2544). กรุงเทพฯ : กองแผนงาน กรมสามัญศึกษา. อัดสำเนา.
- (2533). หลักสูตรสังคมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

วิชัย ดันสิริ. (2532). "สื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษาศึกษา," ในรวมบทความทางการศึกษานอกโรงเรียน เล่ม 9. หน้า 183-188. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2525). พัฒนาหลักสูตรและการสอนมิติใหม่. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

วิเชียร อำพรรักษ์. (2537). เอกสารประกอบการสอนวิชา กส. 511 : ทฤษฎีและปฏิบัติการพัฒนา หลักสูตรสังคมศึกษา. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

วินิจ เกตุคำ และคมเพชร จัตรศุภกุล. (2522). กระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2520). หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521. กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2534). หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

ศึกษานิเทศก์, หน่วย กรมสามัญศึกษา. (2540). การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สมเกียรติ สุริยกุล. (2527). การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อวิธีสอน ในวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และการใช้คู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. ปรินุญานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

สมจิต สวชนไพบูลย์. (2537) รายงานการวิจัยเรื่อง : การศึกษาความสามารถทางการพึ่งพาตนเอง ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจากการเรียนด้วยชุด กิจกรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ภาควิชาหลักสูตรการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประสานมิตร อัดสำเนา

สมชัย อุ่นอนันต์. (2539). การศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมเทคโนโลยีในท้องถิ่นที่มีต่อความสามารถ ในการคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์และความสนใจทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ปรินุญานิพนธ์ กศ.ม.(การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

สมบุญ ชิตพงศ์. (2523). เทคนิคการวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

สวัสดิ์ สุวรรณอักษร. (2534). หลักสูตรเพื่อชีวิต. กรุงเทพฯ : ประสานมิตร.

สันต์ ธรรมบำรุง. (2522). การสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.

สันต์ ภิบาลสุข และพิมพ์ใจ ภิบาลสุข. (2525). การใช้สื่อการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
พีระพัฒนา.

สัมภาษณ์ จักรบุผา. (2529). การศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทาง
การเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความสามารถทางการเรียนสูงกับนักเรียนที่มีความสามารถ
ทางการเรียนต่ำระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
(ประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

สามารถ จันทรสุรีย์. (2533, กุมภาพันธ์-พฤษภาคม). "ภูมิปัญญาชาวบ้านรากฐานในการพัฒนา
บ้านเมือง," วารสารวัฒนธรรมไทย. 29, หน้า 12-16. กรุงเทพฯ : ส่งเสริมการพิมพ์.

----- (2534). "ภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไร," การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ภูมิปัญญา
ชาวบ้าน. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. หน้า 88-94. กรุงเทพฯ : อรุณสภา.

สาโรช บัวศรี. (2523). จริยธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ : อรุณสภา

สิปนธ์ เกตุทัต. (2522, ตุลาคม-พฤศจิกายน). แนวนโยบายการจัดการมัธยมศึกษาในช่วงแผน
พัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 (พุทธศักราช 2525-2529). ประ เอกสารประกอบการบรรยาย :
กรุงเทพฯ .

สุจิต เพียรชอบ และสายใจ อินทร์พรหม. (2523). วิธีการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช

สุทธิา พิสิษฐ์กุล. (2539). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิด
แก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบ
ซินดิเคทที่ใช้เทคนิควิธีการทางวิทยาศาสตร์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(การมัธยมศึกษา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

สุนทร สุนันท์ชัย. (2514). เทคนิคและวิธีสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ : บัณฑิต.

สุนทร โคมิน และสนิท สมัครการ. (2522). คำนิยมและระบบค่านิยมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักวิจัย
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุนันท์ ปัทมาคม. (2519). ลำดับขั้นตอนในการทำและวางแผนงานทำชุดการสอน. กรุงเทพฯ :
แผนกโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมิตร คุณานุกร. (2518). หลักสูตรและการสอน, หลักการและแนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรและ
การสอนแบบต่างๆ ขบวนการเปลี่ยนแปลงและขบวนการกลุ่ม. กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์.

สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. (2533). "รากฐานแห่งชีวิต," วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ :
หมู่บ้าน

- สุรีย์ พูลหอม. (2537). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการสอนตามแนวคิด การพัฒนาแบบยั่งยืนกับการสอนตามแผนการสอนของกรมวิชาการ. ปรินุญานิพนธ์ กศ.ม. (วิทยาศาสตร์ศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- สุรีย์ สุทธาธิโนบล. (2541). การศึกษาผลการจัดกิจกรรมค่ายเทคโนโลยีด้านพลังงานจากดวงอาทิตย์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และค่านิยม ทางเทคโนโลยี. ปรินุญานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- สุวัฒน์ นิยมคำ. (2531). ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติในการสอนวิทยาศาสตร์แบบสืบเสาะหาความรู้ เล่ม 1. กรุงเทพฯ : บริษัทเจเนอรัลบุ๊คส์ จำกัด.
- เสาวณีย์ สิกขานันต. (2528). เทคโนโลยีทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- หลุย จำปาเทศ. (2522). "วิชากลุ่มสัมพันธ์," ในกลุ่มทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. หน้า 112-118. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่การสอนกลุ่มสัมพันธ์.
- หอมหวล ใจชื่อ. (2529). การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์และ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยการ สอนแบบสืบเสาะหาความรู้โดยใช้เทคนิคการอภิปรายระหว่างนักเรียนกับนักเรียนและ ระหว่างครูกับนักเรียน. ปรินุญานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- อนันต์ ศรีโสภ. (2525). ทฤษฎีการวัดและการทดสอบ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- อภิชาติ ทองอยู่. (2528). "ภูมิปัญญาชาวบ้านกับปัญหาตามแบบพุทธปรัชญาในงานพัฒนา," วารสารสังคมพัฒนา. ฉบับที่ 5. 13-18. กรุงเทพฯ : ชุติกรกราฟฟิค.
- อารมณ เพชรชื่น. (2527). เทคนิคการวัดและประเมินผลการศึกษาระดับประถมศึกษา. ภาควิชา หลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- อารี สันตหวี. (2526). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีการใช้แบบทดสอบวินิจฉัยและแบบฝึกหัดซ่อมเสริม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. จัดสำเนา.
- อังกูล สมคะเนย์. (2535). สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร, ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (ประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อุทัย หนูแดง. (2526). การทดลองชุดการเรียนการสอนมินิคอร์ส นักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 3 วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต. ปรินุญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

- Anderson, R. M. (1982,May). "Self Instruction as Method of preparing Elementary Schools Social studies teacher trainees to apply an inductive Teaching Model," *Dissertation Abatracts International*. 42 : 4795 - A.
- Berry, R ; and Schug, Mark C. (1984). *Young people and community in Mark C. Schug and R . Berry(ed) community study : Applications and Opportunitties*. PP. 1-28. Washington D.C.
- Bloom, Benjamin S. (1956). *Taxonomy of Education Objective Hand Book I : Cognitive Domain*. New York : David Mac Kay Company, Inc.
- Bloom, Benjamin S. (1971). *Mastery Learning : Theory and Practice*. New York . David Mac Kay Company, Inc
- Bloom, Benjamin S. (1976). *Human Characterstics and school learning*. 5 th ed. New York : Kingsport press.
- Bradford, Leonard P. and Mial, Dorothy J. (1967). *H uman Relations Laboratory Training*. New York : Mcgraw Hill Book Company.
- Cardarelli ,Sally M. (1973). "Individualized Instruction Programmed and Material," *Education Technology*. New Jersey : Englewood Cliffs.
- Cronbach, Lee J. (1970). *Essential of Psychological Testing*. New York : Harper and Row Publisher.
- David, R. Krathwohl, Benjamin S. Bloom, and Bertram, B Masia. (1964). *Taxonomy of Educational objectives Handbook I : Cognitive Domain*. New York : David Mckay Co. Inc.
- Davis, Keith. (1963). *Human Relation 3 at work*. New York. Mc Graw - Hill Company.
- Duan, Jame E. (1973). "Individualized Instructional - programmed and Materials," *Education Technology*. New Jersey : Englewood Cliffs.
- Evan, K . M. (1964,February). "Sociometry in school - II Application," *Education Research*. 2 : 124.
- Fan, Chung - The. (1952). *Item Analysis table*. New Jersey : Education Testing sevirce, Princeton .
- Good, Carter v. (1959). *Dictionary of Education*. New York. Mac Graw - Hill Book Company Inc.
- Green, Eric. (1976). *Towards Independent Learning in Science*. Printed in Great Britain by Billing and Sons Limited, Guildford and London.
- G, Stanford and B.D, Stanford. (1969). *Learning Discussion Skills Through Games*. P. 15. New York :Citation Press.
- Gulley, Herbert E. (1963). *The Group in Discussion Conference and Group Process*. New York : Holt Rinehart and Winston. Inc.

- Houston, W, Robert and others. (1972). *Developing Instruction Modules , A Modular System for writing Module*. College of Education Texas : University of Houston.
- Hyne, Sister Nancy. (1970,Mark). "Learning to Read Short Stories," *Journal of Reading*. X III : 429-432.
- Kapfer, Phillip and Mirian Kapfer. (1972). *Learning Package in American Education*. New Jersey : Educational Technology Pubication.
- Krug, Edward A. (1960). *The Secondary School Curriculum*. New York : Harper and Brother.
- Mc Coleman, J.W. (1975,July). " Reiationship between the use of Learning Activity Packages, Group Activities and the preference of students toward the social studies couse," *Dissertation Abatracts International*. 36 : 109 - A.
- Meeks, E.B. (1972,February). "Learning packages Versus Conventional Method of Instruction," *Dissertation Abstracts Internation*. 33 : 4295-4296.
- Moore, Kenneth D.and J. w. Blankenship. (1974,March). "Teaching Basic Science skill through realistic Science Experimences in the Elementary School," *Science Teaching*. 61 : 337-345.
- Postman C. Weingartner, (1969). *Teaching as Subversive Activity*. New York : Delacota Press. P. 81.
- Rangan, William B. and Shepherd, Gene D. (1971). *Modern Elementary Curriculum 4 th ed*. New York : Holt Rinehart and Winston,Inc.
- Raths, Lowsis E. Harmin, merri and Simon Sidney. (1966). *Value and teaching*. Columbus. Ohio : Marri.
- Roger, Carl R. Carl R. (1970). *Carl Roger on Encounter Group*. New York : Harper & Row. Publishers.
- R.T. Cunningham. (1971). "Developing Question-Asking Skills," *Developing Teacher Competencies*. ed. J.E. weigand New Jersey : Prentice - Hall. Inc. 86-103.
- Schmuck, Richard A,and Schmuck, Patricia A.(1971). *Group Process in the Classroom* . Iowa : W.M.C. Brow Company Publishing.
- Scott , William A. and Michael Wertheimer. (1962). *Introduction to Psychological Research*. 4th ed. New York : John Wiley and Son,Inc.
- Tissana Tiansame. (1972). *A Model for Pre- Service Teacher Training in Human Relations for Thailand*. Unpublished Ph.D. Thesis. : Arizona State University.
- Webb Noreen Marie. (1978,June). "Learning in Individual and Group Setting," *Dissertation Abstracts International*. 2 : 7248 - A.
- William and Ronald L. vansickle. (1984,January). "Learning Teams and Low Achievers," *Social Education*. 48(1) : 60-64.
- Young, Caolyn. (1972,December). "Team Learning," *The Arithmetics Teacher*. 19(8) : 630-634.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นที่ปรึกษาและตรวจปริญาณิพนธ์
ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย

ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นที่ปรึกษาและตรวจปริญาณิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เนตร อักษรสวัสดิ์

กศ.บ. (การมัธยมศึกษา), M.S. in Ed. (Sec. Ed.)

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

2.รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ ชิตพงศ์

กศ.บ. (คณิตศาสตร์) , กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา), กศ.ด (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) สำนัก

ทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย

1. ชื่อ รศ. นิภา ศรีไพโรจน์
ตำแหน่ง รองศาสตราจารย์
สถานที่ทำงาน ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. ชื่อ รศ. ดร. ม.ร.ว. สมพร สุกตัญญู
ตำแหน่ง รองศาสตราจารย์
สถานที่ทำงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา อ.เมือง จ.ชลบุรี
3. ชื่อ ผศ. ดร. ไพโรจน์ เบาใจ
ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์
สถานที่ทำงาน ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. ชื่อ อาจารย์อนุสรณ์ สุชาติานนท์
ตำแหน่ง อาจารย์ 3 ระดับ 8
สถานที่ทำงาน โรงเรียนเทพศิลา ถนนรามคำแหง - หัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ
5. ชื่อ อาจารย์พัชรา อุเทนสุด
ตำแหน่ง อาจารย์ 3 ระดับ 8
สถานที่ทำงาน โรงเรียนศรีบุญยานนท์ อ. เมือง จ. นนทบุรี
6. ชื่อ อาจารย์ปรางณี สมสกุล
ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7
สถานที่ทำงาน โรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อ. ท่ามะกา จ. กาญจนบุรี
7. ชื่อ อาจารย์วิฑูรย์ บัวปลั่ง
ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7
สถานที่ทำงาน โรงเรียนป้อมนาคราชสวทยานนท์ อ. พระสมุทรเจดีย์ จ. สมุทรปราการ
8. ชื่อ อาจารย์ประอรรัตน์ วัจนะรัตน์
ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7
สถานที่ทำงาน โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพฯ
9. ชื่อ อาจารย์วันนิภา เลิศล้ำศรีเทียน
ตำแหน่ง นักวิชาการสอบ 6
สถานที่ทำงาน สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ
10. ชื่อ อาจารย์ปาริชาติ โชคพิพัฒน์
ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 6
สถานที่ทำงาน โรงเรียนบ้านเขาหินซ้อน (พัฒนาการฯ) อ. พนมสารคาม จ. ฉะเชิงเทรา

ภาคผนวก ข

**แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
แบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย**

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

วิชาสังคมศึกษา (ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1)

ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

คำชี้แจง

1. แบบทดสอบฉบับนี้เป็นข้อสอบชนิดเลือกตอบ มี 5 ตัวเลือก มีข้อคำถามทั้งหมด 40 ข้อ ให้เวลาตอบ 50 นาที
 2. เมื่อนักเรียนเลือกคำตอบได้แล้ว ให้ทำเครื่องหมาย $\times$ ลงในกระดาษคำตอบในช่อง ☐ ให้ตรงกับตัวเลือก ก, ข, ค, ง หรือ จ ที่นักเรียนเลือกไว้ เพียงคำตอบเดียว
- ตัวอย่างวิธีตอบ ข้อที่ 0 นักเรียนเลือกคำตอบตัวเลือก ค.

ข้อที่	ตัวเลือก				
	ก	ข	ค	ง	จ
	1	2	3	4	5
0			$\times$		

ถ้าต้องการเปลี่ยนแปลงคำตอบเป็นตัวเลือก ก. ให้ทำเครื่องหมาย $\equiv$ ทับตัวเลือก ค. แล้วทำเครื่องหมาย $\times$ ลงในกระดาษคำตอบในช่อง ☐ ให้ตรงกับตัวเลือก ก. ดังนี้

ข้อที่	ตัวเลือก				
	ก	ข	ค	ง	จ
	1	2	3	4	5
0	$\times$		$\equiv$ $\times$		

3. โปรดอย่า ชีตเขียน หรือทำเครื่องหมายใดๆ ลงในแบบทดสอบฉบับนี้ ยังไม่เปิดแบบทดสอบฉบับนี้ จนกว่า ผู้ดำเนินการสอบจะอนุญาต
4. หากมีข้อสงสัยให้ถามกรรมการคุมสอบเท่านั้น

~~~~~

1. จังหวัดฉะเชิงเทราตั้งขึ้นในสมัยใด
  - ก. ขอมมีอิทธิพล
  - ข. กรุงสุโขทัย
  - ค. กรุงศรีอยุธยา
  - ง. กรุงธนบุรี
  - จ. กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น
2. ศาลากลางหลังเก่าของจังหวัดฉะเชิงเทราแต่เดิมเป็นที่ตั้ง สถานที่สำคัญอย่างไรในการปกครอง
  - ก. เมืองหน้าด่าน
  - ข. บัอมปราการทิศตะวันออก
  - ค. ศูนย์กลางการปกครองหัวเมือง
  - ง. กองพลทหารราบที่ 9 ค่ายศรีโสธร
  - จ. ที่ทำการศาลารัฐบาลมณฑลปราจีนบุรี
3. ปัจจัยใดที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของประชากรในจังหวัดฉะเชิงเทรามากที่สุด
  - ก. ดินและน้ำ
  - ข. ดินและแร่ธาตุ
  - ค. น้ำและแร่ธาตุ
  - ง. น้ำและอากาศ
  - จ. ดินและอากาศ
4. ข้อใดเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่มีชื่อเสียงของอำเภอพนมสารคาม
  - ก. การปลูกมะม่วง
  - ข. การปลูกมะพร้าว
  - ค. การปลูกสับปะรด
  - ง. การปลูกข้าวหอมมะลิ
  - จ. การปลูกอ้อยส่งโรงงาน
5. เรื่องใดเป็นการใช้ภูมิปัญญา เพื่อการถนอมอาหารที่ง่ายและสะดวกที่สุด
  - ก. การแช่อิ่ม
  - ข. การทำเค็ม
  - ค. การย่างไฟ
  - ง. การหมักดอง
  - จ. การตากแห้ง

6. อาชีพใดเกี่ยวข้องสืบเนื่องมาจากพุทธศาสนา
  - ก. การทำขนมจาก
  - ข. การทำขนมหวาน
  - ค. การทำมะม่วงแช่อิ่ม
  - ง. การทำน้ำตาลปีก
  - จ. การทำกระยาสารท
7. เรือผีหลอก มีความสัมพันธ์กับสิ่งใด
  - ก. พาหนะที่ประดิษฐ์ขึ้นใช้แทนเรือ
  - ข. พาหนะที่นิยมเดินทางในท้องถิ่น
  - ค. เครื่องมือสำหรับทำประมงน้ำเค็ม
  - ง. อุปกรณ์ที่ใช้ใส่อาหารนำไปเลี้ยงปลา
  - จ. เครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำในแม่น้ำลำคลอง
8. สิ่งใดจัดเป็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพมากที่สุด
  - ก. มีรายได้จากการผลิตและจำหน่าย
  - ข. ผลผลิตที่มีในท้องถิ่นไม่เสียหาย
  - ค. แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ในท้องถิ่น
  - ง. เห็นความสำคัญของตัวบุคคลผู้เป็นภูมิปัญญาไทย
  - จ. เป็นการนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่ใช้ให้เกิดประโยชน์
9. หลักการเลือกประกอบอาชีพของแต่ละบุคคล สิ่งที่ควรพิจารณาเป็นอันดับแรกคือสิ่งใด
  - ก. ความต้องการของตลาด
  - ข. ความสะดวกในการขนส่ง
  - ค. ความพร้อมในการลงทุน
  - ง. ความถนัดและความสนใจของตน
  - จ. ความพร้อมด้านสถานที่ประกอบการ
10. เหตุผลข้อใดที่ทำให้เกษตรกร หันมาเลี้ยงสัตว์ เพื่อการค้าตามหลักการเลี้ยงสัตว์แบบยังชีพ
  - ก. ความต้องการบริโภคเพิ่มขึ้น
  - ข. ราคาผลิตผลการเกษตรตกต่ำ
  - ค. รัฐบาลให้การส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์
  - ง. อาชีพเพาะปลูกได้ผลช้ากว่าการเลี้ยงสัตว์
  - จ. ลักษณะสภาพภูมิประเทศเหมาะสำหรับการเลี้ยงสัตว์

11. พระศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) มีความสามารถ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปด้านใด
  - ก. เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์มงคลทิปนี
  - ข. เชี่ยวชาญด้านภาษาบาลีสันสกฤต
  - ค. เชี่ยวชาญด้านการแปลปริยัติธรรม
  - ง. เชี่ยวชาญด้านภาษาไทยและฉันทลักษณ์
  - จ. เชี่ยวชาญด้านการคิดแบบเรียนนิติศาสตร์
12. บุคคลสำคัญในจังหวัดฉะเชิงเทราที่สมควรอย่างยิ่งในการศึกษา และยกย่องความดีงาม เนื่องจากบุคคลสำคัญเหล่านี้ มีคุณลักษณะตามข้อใด
  - ก. เป็นผู้มีความสำเร็จในชีวิต
  - ข. เป็นผู้มีความสติปัญญาเฉลียวฉลาด
  - ค. เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ตรงต่อใจเป็นที่รู้จักแพร่หลาย
  - ง. เป็นผู้มีความผลงานอันเป็นประโยชน์แก่สังคมทั่วไป
  - จ. เป็นผู้มีความสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
13. คำขวัญประจำจังหวัดที่ว่า " เมืองธรรมชาติ ชิดเมืองหลวง มะม่วงหวาน ข้าวสารขาว มะพร้าวหอม " แสดงถึงความภาคภูมิใจและจุดเด่นของจังหวัดด้านใด
  - ก. ความเจริญด้านจิตใจและผลผลิตเกษตรกรรม
  - ข. ความเจริญด้านการคมนาคมและการท่องเที่ยว
  - ค. ความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตและการท่องเที่ยว
  - ง. ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อพุทธโสธรส่งผลต่อการเกษตร
  - จ. ความเป็นเมืองที่เจริญใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร
14. ถ้าสรุปว่าสิ่งที่น่าภาคภูมิใจของจังหวัดฉะเชิงเทราคือ "หลวงพ่อพุทธโสธร กับแม่น้ำบางปะกง" แล้วข้อสรุปนั้น สอดคล้องกับข้อใดมากที่สุด
  - ก. ความมั่นคงด้านศาสนา และการเดินทางทางน้ำ
  - ข. สิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่พึ่งของประชาชนโดยทั่วไป
  - ค. ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อพุทธโสธรซึ่งลอยทวนน้ำมา
  - ง. ความยึดมั่นในศาสนาและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ดิน
  - จ. สิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจและความอุดมสมบูรณ์ของน้ำเพื่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
15. ถ้าต้องการยกย่องให้เกียรติประวัติแก่ภูมิปัญญาชาวบ้านของจังหวัดฉะเชิงเทรา ท่านควรจัดนิทรรศการ เรื่องใด
  - ก. วนเกษตร
  - ข. การค้าขาย
  - ค. การประมง
  - ง. การอนุรักษ์ธรรมชาติ
  - จ. การทำหัตถกรรมพื้นบ้าน

16. คำว่า " วัฒนธรรม" เกี่ยวข้องกับเรื่องใดมากที่สุด
  - ก. การศึกษา
  - ข. การประกอบอาชีพ
  - ค. การใช้ภูมิปัญญาไทย
  - ง. การปฏิบัติในสังคม
  - จ. การมีวิถีชีวิตของกลุ่มคนในสังคม
17. ตัวอย่างของประเพณีปฏิบัติที่สำคัญในจังหวัดฉะเชิงเทรา ดูได้จากสิ่งใดต่อไปนี้
  - ก. การเล่นละครแก้บน
  - ข. การตักบาตรน้ำผึ้ง
  - ค. การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์
  - ง. การแข่งเรือหางยาวประจำปีในวันลอยกระทง
  - จ. การแข่งขันการวิ่งควายและประกวดควายประเภทสวยงาม
18. ข้อใดเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ของชาวจังหวัดฉะเชิงเทรา
  - ก. การแห่บั้งไฟ - การแข่งวิ่งควาย
  - ข. การเล่นช่วงรำ - การทำบุญข้าวสาด
  - ค. การเล่นสบ้า - การทำบุญกลางบ้าน
  - ง. การทำบุญข้าวหลาม - การแห่ธงตะขาบ
  - จ. การก่อพระเจดีย์ทราย - การตักบาตรน้ำผึ้ง
19. ประเพณีตามข้อใดสะท้อนวิถีชีวิต ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของคนกับสายน้ำ เพื่อประกอบอาชีพการนับถือศาสนาและความรักสามัคคีของคนในสังคม
  - ก. ประเพณีการแห่ธงตะขาบ
  - ข. ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง
  - ค. ประเพณีการแห่หลวงพ่อบุญโสธร
  - ง. ประเพณีการรำละครแก้บนหลวงพ่อบุญโสธร
  - จ. ประเพณีการแข่งเรือประจำปีในวันลอยกระทง
20. ข้อใดเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมและประเพณีในจังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกัน
  - ก. สภาพภูมิอากาศ
  - ข. ลักษณะของพื้นที่ ที่อยู่อาศัย
  - ค. ความเชื่อและศรัทธาของกลุ่มชน
  - ง. เชื้อชาติของประชาชนในท้องถิ่น
  - จ. การดำรงชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น

21. การค้นพบแหล่งโบราณคดีบริเวณลุ่มน้ำบึงไผ่ดำ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา แสดงถึงสิ่งใด
- ก. มีวัฒนธรรมท้องถิ่นมานานแล้ว
  - ข. มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยใช้ขวาน
  - ค. คนแถบลุ่มน้ำบึงไผ่ดำ ใช้ขวานล่าสัตว์
  - ง. หินดูเป็นเครื่องมือใช้ล่าสัตว์ ขนาดใหญ่มาก
  - จ. ทักษะดินเผาเป็นภาชนะที่ใช้ในครัวเรือนของชาวบ้าน
22. ประเพณีตามข้อใดที่รับอิทธิพลจากความเชื่อถือและศรัทธาของประชาชนชาวจังหวัดฉะเชิงเทรา มากที่สุด
- ก. การรำละครแก้บน
  - ข. การแข่งเรือประจำปี
  - ค. การตักบาตรน้ำผึ้ง
  - ง. การทำบุญข้าวหลาม
  - จ. การแห่หลวงพ่อบุทธโสธร
23. ประเพณีตามข้อใด สามารถหลอมรวมความแตกต่างทางเชื้อชาติของคนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ให้มีความสามัคคีกันได้ดีที่สุด
- ก. การแห่ธงตะขาบ
  - ข. การแข่งเรือประจำปี
  - ค. การจัดงานวันมะม่วง
  - ง. การแห่หลวงพ่อบุทธโสธร
  - จ. การละเล่นพื้นบ้าน "ช่วงรำ"
24. นักเรียนในฐานะเด็กเมื่อพบว่า วัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้านกำลังถูกลืม สูญหายไป หรือปฏิบัติได้ไม่ถูกต้อง เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีให้ถูกต้อง นักเรียนสมควรปฏิบัติตนตามข้อใด จึงจะเหมาะสมที่สุด
- ก. เข้าร่วมในกิจกรรมประเพณีพื้นบ้านที่จัดขึ้น
  - ข. แนะนำวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้านที่ถูกต้องแก่ชุมชน
  - ค. เสนอโครงการรณรงค์อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน
  - ง. จัดแสดงนิทรรศการด้านวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น
  - จ. ฝึกอาสาสมัครหมู่บ้านเป็นผู้นำหรือตัวแทน เผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีที่ถูกต้อง

25. ถ้าการประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรมทำให้เกิดความคิดและวิธีการแข่งขัน การเอาเปรียบ
 ขาดความรักความสามัคคีต่อกัน วัฒนธรรมตามข้อใดควรได้รับการส่งเสริมและอนุรักษ์ไว้มากที่สุด
- วัฒนธรรมความมีน้ำใจ
  - วัฒนธรรมการเคารพผู้ใหญ่
  - วัฒนธรรมการนับถือศาสนา
  - วัฒนธรรมการสื่อสารด้านภาษา
  - วัฒนธรรมทางด้านการทำมาค้าขาย
26. โครงการ "วนเกษตร" ของจังหวัดฉะเชิงเทรา มีการดำเนินงานโดยใช้หลักการตามข้อใด
- ตามความสมดุลทางธรรมชาติ
  - ไร่นาสวนผสมทางการเกษตร
  - เกษตรกรรมแบบยั่งยืนถาวร
  - การเกษตรแบบพอเพียงกับความต้องการ
  - นิเวศน์วิทยาการดำรงชีพของสัตว์จำพวกแมลง
27. ข้อใดเป็นความหมายของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกต้องที่สุด
- สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ
  - สิ่งที่เกิดขึ้นและเสื่อมสลายตามธรรมชาติ
  - สิ่งมีค่าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของสิ่งแวดล้อม
  - สิ่งที่สามารถซื้อขายเปลี่ยนแปลงให้เกิดคุณค่าเป็นเงินได้
  - สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและมีคุณค่าสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์
28. อำเภอบางน้ำเปรี้ยวเป็นชื่ออำเภอที่ตั้งขึ้นสอดคล้องกับ สภาพคุณสมบัติของดิน โดยธรรมชาติ
 คือเรื่องใด
- ดินมีสภาพความเค็มสูง
  - ดินมีความอุดมสมบูรณ์
  - ดินมีสภาพความเป็นกรดสูง
  - ดินมีความเหมาะสมกับพวกพืชไร่เปรี้ยว
  - ดินมีสภาพเปรี้ยวเป็นตะกอนและหินปูน
29. ปัญหาดินเค็ม ของจังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในเขตพื้นที่ใด
- อำเภอเมืองและอำเภอบางน้ำเปรี้ยว
  - อำเภอบางปะกงและอำเภอบ้านโพธิ์
  - อำเภอราชสาส์นและอำเภอบางคล้า
  - อำเภอสนามชัยเขตและอำเภอนมสารคาม
  - อำเภอท่าตะเกียบและกิ่งอำเภอกลองเชื่อน

30. ข้อใดเป็นเหตุผลของการอนุรักษ์น้ำ โดยการรักษาป่าต้นน้ำลำธาร
- ช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้น
  - ช่วยดูดซับความร้อนเก็บไว้
  - ช่วยให้ฝนตกตามฤดูกาล
  - ป้องกันอุทกภัยจากน้ำป่าไหลหลาก
  - เป็นแหล่งผลิตน้ำตามธรรมชาติที่ไหลลงมาพื้นราบ
31. การส่งเสริมให้มีการนำกระดาษที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่อีก ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์กระดาษจากกรรมวิธีการผลิตซ้ำ ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้านใด
- ดิน
  - น้ำ
  - ป่าไม้
  - อาหารป่า
  - ป่าชายเลน
32. " การปลูกต้นไม้ ไม่ใช่การปลูกป่า แต่การรักษาป่า ต้องรักษาต้นไม้" คำกล่าวนี้มีความหมายต่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างไร
- ป่าไม้จะอยู่ได้ด้วยทุกคนช่วยกันปลูกป่า
  - ต้นไม้เมื่ออยู่รวม ๆ กันก็เลยเรียกว่าป่า
  - ต้นไม้ทุกต้นเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นป่า
  - ป่าไม้และต้นไม้ต่างต้องอยู่ในป่าเหมือนกัน
  - ป่าไม้ประกอบด้วยต้นไม้หลาย ๆ อย่างอยู่รวมกัน
33. ถ้านักเรียนพบสัตว์ป่า จำพวก วัวกระทิง เก้ง ไก่ฟ้า นกเงือก นักเรียนควรนำไปไว้สถานที่ใดในจังหวัดฉะเชิงเทรา
- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว
  - เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาใหญ่
  - เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาหินซ้อน
  - เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอ่างฤๅไน
  - เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขากระทิง
34. ถ้านักเรียนมีพื้นที่ อยู่บริเวณที่ราบลุ่ม มีน้ำแช่ขังตลอดปี มีสภาพเป็นดินพรุ นักเรียนควรปรับสภาพดินอย่างไร
- เปลี่ยนสภาพดินเค็มให้เป็นกรด
  - เปลี่ยนสภาพดินกรดให้เป็นดินต่าง
  - เปลี่ยนสภาพดินกรดให้เป็นกลาง
  - เปลี่ยนสภาพดินที่อุ้มความชื้นมากให้มีความชื้นลดลง
  - ปรับแก้การปลูกพืชแบบซ้ำซากเป็นการปลูกพืชหมุนเวียน

35. เรื่องใด ไม่ใช่ ประโยชน์ของป่าชายเลน
- ก. เป็นพื้นหรือถ่านหุงต้มที่มีคุณภาพดี
  - ข. เป็นแหล่งอาหารและขยายพันธุ์สัตว์น้ำ
  - ค. เป็นแหล่งให้ความชุ่มชื้น ฝนตกต้องตามฤดูกาล
  - ง. ป้องกันพื้นที่ชายฝั่งจากคลื่นและน้ำทะเลกัดเซาะ
  - จ. เป็นแหล่งเชื่อมโยงความสมดุลทางธรรมชาติ บริเวณชายฝั่งทะเล
36. การกระทำใดที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ผลดีที่สุด
- ก. การปลูกต้นไม้
  - ข. การเพาะพันธุ์หมีป่าเพื่อขาย
  - ค. เพาะเลี้ยงผึ้งเพื่อสกัดน้ำหวาน
  - ง. ไม่ถางหญ้าตามแปลงที่เพาะปลูก
  - จ. ใช้ไฟฟ้า และน้ำประปาอย่างประหยัด
37. ถ้าทุกคนช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเกิดผลอย่างไร ในที่สุด
- ก. ทุกคนมีสุขภาพดี
  - ข. ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น
  - ค. ภัยพิบัติทางธรรมชาติจะไม่เกิดขึ้น
  - ง. ประชาชนปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ
  - จ. คงความสมดุลทางธรรมชาติได้นาน
38. ข้อใดเป็นหลักในการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ตามหลักของแนวคิดตามทฤษฎีใหม่
- ก. ความพอมีพอกินของสังคม
  - ข. ความพอมีพอกินของชุมชน
  - ค. ความพอมีพอกินของครอบครัว
  - ง. ความพอมีพอกินของครอบครัวและชุมชน
  - จ. ความพอมีพอกินของครอบครัว ชุมชนและสังคม
39. เกษตรกรต้องมีหลักการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักการของทฤษฎีใหม่ของในหลวงอย่างไร
- ก. หลักการพึ่งพาอาศัยกันอยู่เสมอ
  - ข. หลักการพึ่งตนเองให้เข้มแข็งก่อน
  - ค. หลักการดำรงชีวิตเรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ
  - ง. หลักการพออยู่พอกิน พอใช้ พอจ่ายไปวัน ๆ
  - จ. หลักการไม่สะสม ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงไหล
40. เหตุผลใด ที่จังหวัดฉะเชิงเทรามีความพร้อมที่ต่อการนำทฤษฎีใหม่ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ มาใช้
- ก. รัฐบาลให้การสนับสนุนและส่งเสริมการลงทุน
  - ข. มีพื้นฐานด้านการแปรรูปสินค้าเกษตรอยู่แล้ว
  - ค. ประชาชนทุกคนมีความต้องการทำเกษตรแนวใหม่
  - ง. มีพื้นฐานการประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรมเกษตร
  - จ. มีพื้นฐานการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่

แบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย

คำชี้แจง

1. แบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยฉบับนี้มีจำนวน 30 ข้อ ใช้เวลา 60 นาที เป็นแบบทดสอบเลือกตอบจำนวน 4 ตัวเลือก แต่ละข้อไม่มีตัวเลือกใดถูกหรือผิด และการตอบก็ให้นักเรียนเลือกตัวเลือกที่ตรงหรือสอดคล้อง กับความรู้สึกแท้จริงของนักเรียนเพียงคำตอบเดียว
  2. ทำเครื่องหมาย ✕ ลงในกระดาษคำตอบ ให้ตรงกับตัวเลือกที่นักเรียนต้องการ
  3. ห้ามขีดเขียนข้อความใด ๆ ลงในแบบทดสอบนี้
-

โปรดดูตัวอย่างการตอบในข้อ (0) ดังนี้

- (0) ท่านคิดอะไรกับความเป็นอยู่ของชาวชนบทไทย
- ก. ชาวชนบทไทยเป็นเกษตรกร
  - ข. เกษตรกรเป็นชนส่วนใหญ่ของประเทศ
  - ค. ต้องพัฒนาเกษตรกรจึงจะพัฒนาประเทศได้
  - ง. คนไทยมีข้าวบริโภคด้วยน้ำพักน้ำแรงเกษตรกร

ข้อนี้ สมมุติว่า ท่านเลือกได้คำตอบ (ข) ก็ให้ไปขีดตอบในกระดาษคำตอบ ดังนี้

ข้อ (0) ตัวเลือก   [ก]   ~~[ข]~~   [ค]   [ง]

1. “ สมุนไพรพื้นบ้านในครัวเรือนมีประโยชน์หลายชนิด เช่น ไพล ขมิ้น พืชมเสน และ ดินสอพอง เมื่อนำมาบดผสมกันให้ละเอียดจะได้เป็นแป้งสมุนไพร สำหรับใช้ทาหน้ามีคุณสมบัติ ป้องกันสิว ฝ้า และแสงแดดได้เป็นอย่างดี ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. สมุนไพรไทยใช้ทำเครื่องสำอางได้
- ข. อยากใช้เครื่องสำอางที่ผลิตจากสมุนไพรไทยบ้าง
- ค. เครื่องสำอางที่ผลิตจากสมุนไพรไทยมีคุณภาพเชื่อถือได้
- ง. ควรส่งเสริมให้คนไทยใช้เครื่องสำอางที่ผลิตจากสมุนไพรไทย

2. “ การถนอมอาหารเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นที่นำมาใช้ กับผลผลิตของตน ได้วิธีหนึ่งและสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร อีกทางหนึ่งด้วย ตัวอย่างเช่น การนำดินร่วน น้ำและเกลือในอัตราส่วนที่เหมาะสม ผสมให้เข้ากัน ใส่ไข่เปิดจุ่มลงไปให้มิด แล้วนำขึ้นมาพอกด้วยซีเมนต์เคลือบ เก็บใส่ภาชนะปิดมิดชิด 15 วัน จึงนำมาต้มรับประทาน หรือใส่กล่องออกจำหน่าย เป็นการถนอมอาหารไข่ชนิดหนึ่ง คือ การทำไข่เค็ม ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. ไข่นำมาถนอมอาหารเก็บไว้รับประทานได้
- ข. อยากจะถนอมอาหารโดยทำไข่เค็มเพื่อไว้รับประทานบ้าง
- ค. การถนอมอาหารโดยการทำไข่เค็มนี้ เป็นอาชีพที่สร้างรายได้วิธีหนึ่ง
- ง. ไข่เค็มที่ได้จากการถนอมอาหารมีคุณภาพดี เป็นที่นิยมของคนทั่วไป

3. เกษตรกรไทยผลิตเครื่องดักจับยุงอย่างง่าย ราคาถูกได้สำเร็จเป็นเครื่องแรกในประเทศ คุณภาพเป็นที่ยอมรับ ของต่างประเทศซึ่งได้นำไปใช้ดักจับยุงในคอกสัตว์ของตนบ้าง วิธีการมีดังนี้ “ นำมอเตอร์พัดลมใส่ไว้ในขวดน้ำที่ไม่ได้ใช้แล้ว ด้านนอกของขวดน้ำพันด้วย สีดำให้ทั่ว แล้วใส่หลอดไฟแฉวนล้อยู่ไว้ด้านใน ใช้พัดลมดูดยุงที่มาเล่นแสงไฟให้ตกลงมาในถังที่เตรียมไว้ ด้วยวิธีการนี้ยุงในคอกสัตว์ก็ลดน้อยลงได้ ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. การประดิษฐ์เครื่องดักจับยุงทำจากวัสดุใช้แล้ว
- ข. อยากนำเครื่องดักจับยุงไปติดตั้งตามคอกสัตว์ต่างๆ
- ค. เครื่องดักจับยุงที่ทำขึ้นติดตั้งไว้ทำให้ยุงในคอกสัตว์ลดน้อยลงได้
- ง. เครื่องดักจับยุงเป็นผลงานประดิษฐ์ของคนไทยอย่างหนึ่งที่นำภาคภูมิใจ

4. “ การทำเกษตรแบบพึ่งตนเอง ของ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม โดยการปลูกพืชแบบวนเกษตร ใช้พืชหลายชนิดที่เกื้อกูลกันอย่างสมดุล ต้นพืชสามารถเจริญเติบโตได้ดี สามารถเก็บผลผลิตที่ปลูกไว้ขายได้ทีละชนิดตลอดทั้งปี ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลา และความอดทน ชีวิตพอมีพอกินไม่ร่ำรวย แต่อยู่ได้สบาย ไม่เดือดร้อน ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. วนเกษตรเป็นการปลูกพืชหลายชนิดเกื้อกูลกัน
- ข. อยากทดลองปลูกพืชในลักษณะแบบวนเกษตรบ้าง
- ค. การปลูกพืชแบบวนเกษตรพืชเจริญเติบโตได้ดี ปราศจากสารเคมี
- ง. การปลูกพืชแบบวนเกษตรทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น

5. “ บ้าใหญ่มีความชำนาญในการถักเชือกสำหรับใช้ประโยชน์ต่าง ๆ แม้จะอายุมากขึ้น แต่ท่านก็สามารถถักแห ถักอวน ไปขายได้ ความชำนาญดังกล่าว เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่มีผู้ใดสืบทอด ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. อยากเรียนรู้วิธีการถักแห ถักอวนไว้บ้าง
- ข. การถักแหถักอวนสามารถนำมาประกอบอาชีพได้
- ค. การถักเชือกเป็นอาชีพ ฝึกฝนนานเข้าเกิดความชำนาญได้
- ง. ควรส่งเสริมอาชีพการถักแห ถักอวนให้อยู่คู่กับคนไทยตลอดไป

6. “ การนำสมุนไพรชนิดต่าง ๆ เช่น ทองพันชั่ง เสดดพังพอน ว่านสาวหลง และเปลือกมังคุด ซึ่งมีสรรพคุณทางการรักษาโรคผิวหนัง มาตากให้แห้ง บดผสมกับไขมันปาล์ม แล้วอัดแข็งเป็นก้อน เพื่อทำเป็นสบู่ สำหรับฟอกตัว ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

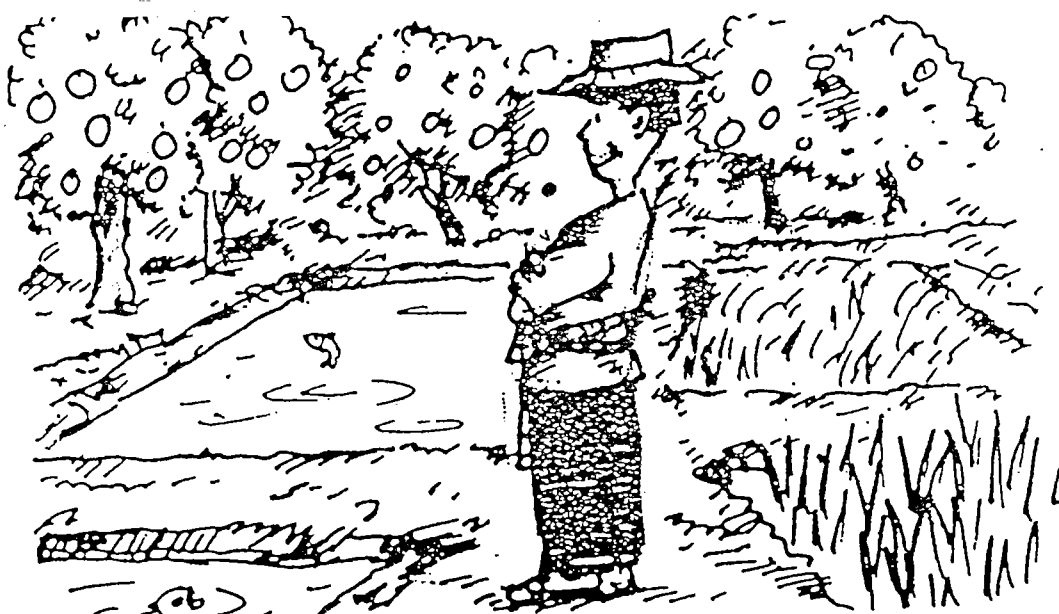
- ก. สบู่สมุนไพรไทยมีสรรพคุณน่าใช้
- ข. อยากทดลองใช้สบู่ที่ทำจากสมุนไพรบ้าง
- ค. สมุนไพรไทย มีหลายชนิดที่เป็นประโยชน์
- ง. สบู่สมุนไพร เป็นผลิตภัณฑ์ของคนไทยที่น่าภาคภูมิใจ

7. “ วิธีการของเกษตรกรที่ทำการเลี้ยงปลานิล และปลูกโรงเรือนเลี้ยงไก่ไว้บนบ่อปลา ใช้มูลสัตว์เป็นอาหารของปลา แทนการให้อาหารอย่างอื่น ปรากฏว่า ปลาในบ่อมีการเจริญ เติบโตดี ผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงไก่ และเลี้ยงปลาพอเพียงต่อการดำรงชีวิต โดยยึดหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. เป็นการประกอบอาชีพเกษตรทฤษฎีใหม่
- ข. น่าจะทดลองประกอบอาชีพตามกรรมวิธีนี้บ้าง
- ค. การประกอบอาชีพด้วยวิธีการนี้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- ง. การประกอบอาชีพด้วยวิธีการนี้สร้างรายได้และประหยัดค่าใช้จ่าย

8. “ แม่บ้านสตรี หมู่ที่ 1 ของอำเภอนายาว รวมกลุ่มกันจัดตั้งร้านค้า เพื่อจำหน่ายผลผลิตที่ทำขึ้นในกลุ่มของตนเอง จากการนำความรู้ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นมาประกอบเป็นอาหาร เช่น การทำเต้าเจี้ยว จากถั่วเหลือง ฯลฯ และวางจำหน่ายแก่บุคคลทั่วไป ในรูปของระบบสหกรณ์หมู่บ้าน ”
นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. ผลผลิตของกลุ่มแม่บ้านที่ทำได้นำมารวมกลุ่มกันขาย
- ข. นำภาคภูมิใจในพลังความร่วมมือกันของสมาชิกสหกรณ์
- ค. สหกรณ์ทำให้ผลตอบแทนที่ได้รับจากการจำหน่ายเท่าเทียมกัน
- ง. อยากเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านซื้อและขายผลผลิตด้วย

9. นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับการทำไร่นาสวนผสมของชาวบ้าน.....

- ก. เกษตรกรมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- ข. มีทั้งการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์
- ค. เป็นการแก้ปัญหาทางการเกษตร
- ง. นับว่าเป็นความก้าวหน้าทางการเกษตร

10. นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับเหตุการณ์ในภาพนี้

- ก. การลงแขกเกี่ยวข้าว
- ข. เห็นบ่อยในชนบทไทย
- ค. ซึ่งใจที่ได้ช่วยเหลือกัน
- ง. ร่วมแรงร่วมใจทำให้ได้ผลงานที่ดี

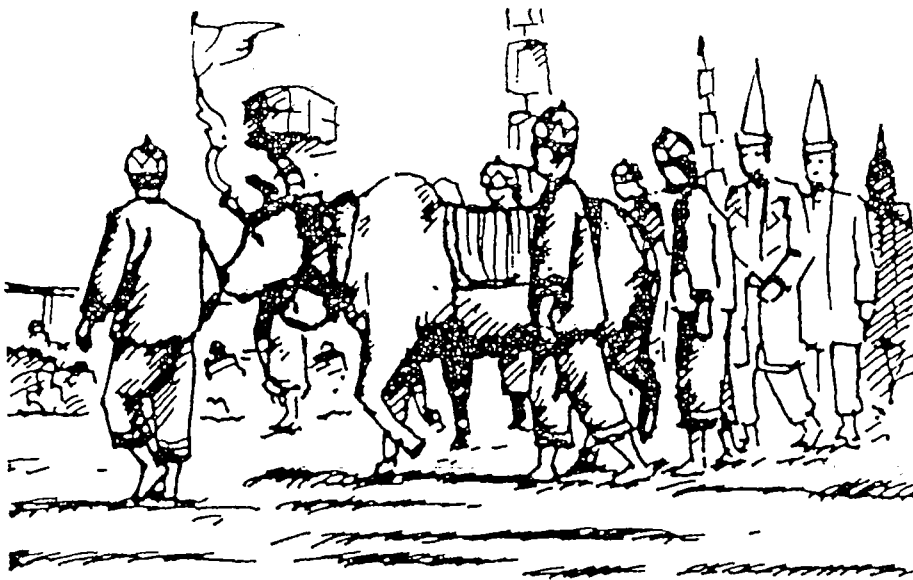
11. นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับประเพณีสงกรานต์

- ก. วันสงกรานต์มีการละเล่น สาดน้ำกัน
- ข. ฉันอยากเล่นสงกรานต์และรดน้ำดำหัวขอพรผู้ใหญ่ด้วย
- ค. การเล่นสงกรานต์ที่ถูกต้องเป็นการดำรงรักษาวัฒนธรรมไทย
- ง. ประเพณีสงกรานต์ของไทยควรรักษาไว้ให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

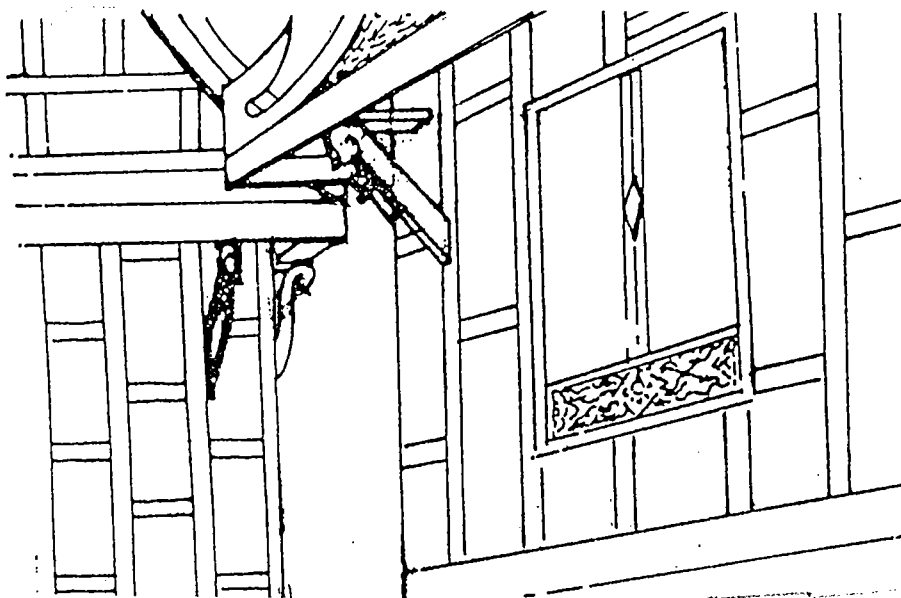
12. นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับประเพณีการลอยกระทง

- ก. เป็นประเพณีที่ฉันรอคอย
- ข. ได้ลอยกระทงแล้วมีความสุขใจ
- ค. ประเพณีลอยกระทงมีเฉพาะในประเทศไทย
- ง. ประเพณีลอยกระทงเป็นประเพณีไทยที่ควรดำรงรักษาสืบต่อไป

13. นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับเหตุการณ์ในภาพนี้

- ก. ประเพณีแห่กษัตริย์ราชวงศ์ขึ้นทุกปี
- ข. งานนี้แสดงถึงความสำคัญของการเกษตร
- ค. ฉันอยากเข้าร่วมกิจกรรมพิธีแห่กษัตริย์ราชวงศ์ขึ้น
- ง. งานนี้ควรรักษาไว้เป็นเอกลักษณ์ทางประเพณีของชาติ

14. นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับงานศิลปกรรมของไทย ๆ

- ก. พบเห็นลายนี้ตามชายคาบ้านทรงไทย
- ข. ถ้ามีโอกาสสร้างบ้านจะนำลายนี้มาประดับ
- ค. ลายไทยแสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทย
- ง. ลักษณะลวดลายไทยเป็นลวดลายที่สวยงามที่สุดในโลก

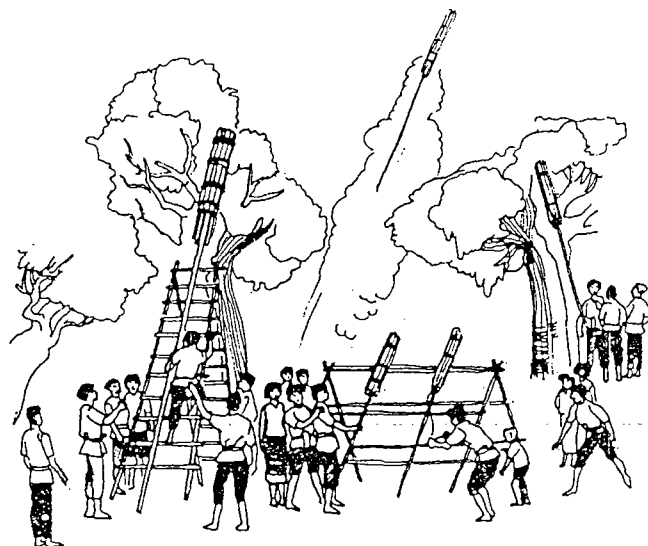

15. นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับเรือสุพรรณหงส์

- ก. เป็นเรือพระที่นั่งเสด็จทางชลมารค
- ข. อยากชมเรือพระที่นั่งที่เสด็จทางชลมารคอีก
- ค. มีความสวยงามสง่าในรูปทรงหาตัวที่ไหนไม่ได้เลย
- ง. ศิลปกรรมที่สร้างขึ้นแสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทยโดยแท้

16. นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับภาพของหัวโชน
- ใช้สวมใส่ในการแสดงนาฏศิลป์
  - เป็นการแสดงนาฏศิลป์ของกรมศิลปากร
  - คนสวมใส่ต้องผ่านการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี
  - เป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้ให้เป็นศิลปะประจำชาติต่อไป

17. นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับประเพณีจุดบั้งไฟ
- ประเพณีนี้เป็นประเพณีของชาวอีสาน
  - ประเพณีนี้ทำให้คนเกิดความสนุกสนานมาก
  - ถ้ามีโอกาสได้ชมประเพณีนี้ฉันจะไม่พลาดแน่
  - ประเพณีนี้ควรรักษาไว้ให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

18. “ จังหวัดฉะเชิงเทรา จัดงานนมัสการหลวงพ่อบุญศรีขึ้นทุกปีในช่วงเดือน 12 ในภาคเช้า มีการแห่หลวงพ่อบุญศรีของหน่วยราชการและประชาชนในจังหวัด วันขึ้น 15 ค่ำ มีการแข่งเรือที่หน้าวัดหลวงพ่อบุญศรี ในภาคกลางคืนจัดให้มีมหรสพสมโภชน์ตลอดงาน ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. งานนมัสการหลวงพ่อบุญศรีมีปีละครั้ง
- ข. เป็นประเพณีที่ต้องสืบทอดอนุรักษกันเอาไว้
- ค. นมัสการหลวงพ่อบุญศรีเป็นสิริมงคลแก่ตัวเรา
- ง. อยากไปเที่ยวงานนมัสการหลวงพ่อบุญศรีบ้าง

19. “ ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีหนึ่งที่รวมญาติพี่น้องได้อีกวันหนึ่ง ซึ่งต่างมาร่วมกิจกรรมเพื่อร่วมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว และรดน้ำดำหัวขอพรผู้ใหญ่ ชาวไทยเชื้อสายมอญ เป็นกลุ่มชนหนึ่งที่เมื่อถึงประเพณีสงกรานต์ จะมีการแห่ธงตะขาบ ไปวัด เพื่อชักขึ้นยอดเสาหงส์ โดยเชื่อกันว่าทุกครั้งที่ธงตะขาบส่ายเพราะแรงลม จะทำให้ ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วได้ขึ้นสวรรค์ ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. ธงตะขาบทำขึ้นในประเพณีสงกรานต์
- ข. ประเพณีนี้ควรที่จะอนุรักษสืบทอดต่อไป
- ค. คนเต็มใจร่วมขบวนแห่ธงตะขาบมากมาย
- ง. ญาติพี่น้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ

20. “ บ้านทรงไทยเป็นที่นิยม และน่าอยู่อาศัย บ้านคุณตาที่เช่นเดียวกัน เก่าแก่อายุเกือบ 70 ปี ปลูกเป็นทรงไทย หลังคาเป็นกระเบื้องแบบโบราณ มีตะขอเกี่ยวไว้กับคาน ในปัจจุบันไม่มีขาย หลังคาเกิดชำรุดลง คุณตาจึงเปลี่ยนมาใช้กระเบื้องครอบแบบปัจจุบันแทน และต้องปรับพื้นบ้านกันบ้านทรุดตัวลง แต่ยังคงสภาพเดิมไว้ ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. อยากปลูกบ้านแบบทรงไทยอยู่อาศัยบ้าง
- ข. บ้านทรงไทยของคุณตาเก่าแก่มีส่วนที่ชำรุด
- ค. บ้านของคุณตา เย็นสบาย อากาศถ่ายเทได้สะดวก
- ง. ลักษณะอากาศของประเทศไทยเหมาะสมกับการปลูกบ้านทรงไทย

21. “ แม่น้ำบางปะกงเป็นเส้นโลหิตหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวฉะเชิงเทรา ถ้านักเรียนมีโอกาสได้ลองเรือ ชมแม่น้ำบางปะกง จะเห็นความอุดมสมบูรณ์ของลำน้ำได้จาก โป๊ะ และ โพงทางดัก กุ้ง ปลา ที่มีอยู่ในแม่น้ำ โดยตลอด ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. มีสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ ชุกชุมในแม่น้ำ
- ข. ชาวบ้านริมแม่น้ำประกอบอาชีพการทำประมง
- ค. แม่น้ำบางปะกงเป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์
- ง. แม่น้ำบางปะกงมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนฉะเชิงเทรา

22. “ วิธีการปลูกส้มโอของลุงเก่ง จะนำต้นสะเดามาปลูกแซม ระหว่างต้นส้มโอแต่ละต้น เพราะต้นสะเดาจะมีสารชนิดหนึ่งที่ ช่วยป้องกันแมลงศัตรูพืชได้ ” นักเรียนมีความเห็น อย่างไรกับข้อความนี้

- ก. ต้นสะเดามีคุณค่าต่อชาวสวน
- ข. ทดลองปลูกส้มโอไว้ใกล้ต้นสะเดาบ้าง
- ค. ต้นส้มโอและต้นสะเดาปลูกไว้ใกล้ ๆ กันได้
- ง. ปลูกสะเดาไว้ในสวนช่วยปราบศัตรูพืชได้ผล

23. “ ป้าชายเลนที่อนุรักษ์ไว้มีระบบการหมุนเวียนของน้ำ ที่ถ่ายเทตลอด แต่เนื่องจากฝนตก ทำให้ เกิดน้ำท่วมขัง เน่าส่งกลิ่นเหม็นเป็นปัญหาสำหรับสัตว์ป้าชายเลน ที่อาศัยอยู่ และต้นไม้ในป่าบางส่วน สภาพปัญหาดังกล่าวจะดีขึ้น เมื่อแม่น้ำเกิดมีน้ำขึ้น และน้ำลง ” นักเรียน มีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. เกิดปัญหาน้ำในป่าชายเลนเน่าเสีย
- ข. สภาพธรรมชาติมีส่วนแก้ไขปัญหาก็ได้ดี
- ค. อยากให้ระบบการระบายน้ำหมุนเวียนเป็นปกติ
- ง. ควรส่งเสริมและอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อรักษาความสมดุลธรรมชาติไว้

24. “ ต้นจากเป็นพืชชนิดหนึ่งพบขึ้นอยู่ริมแม่น้ำ นำมาเย็บเป็นตับ ไว้สำหรับมุงหลังคาบ้าน บ้านที่มุงด้วยจากกลางวันจะเย็นสบายกว่าบ้านที่มุงด้วยสังกะสี แต่เนื่องด้วยผู้มีความสามารถในการเย็บจากมีน้อย และป่าจากก็หายากเข้าทุกที ทำให้ในปัจจุบันความนิยมใช้จาก มุงหลังคาจึงลดน้อยลงไป ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. ใบจากสามารถนำมาทำหลังคาบ้านได้
- ข. น่าจะปลูกต้นจากให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น
- ค. ต้นจากที่ปลูกไว้ใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน
- ง. ควรส่งเสริมและเรียนรู้วิธีการเย็บจากเผยแพร่ให้กว้างขวางออกไป

25. “ การพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานแบบพึ่งตนเองของชุมชนที่ได้ดำเนินการเผยแพร่ช่วยเหลือแก่ประชาชน ในปัจจุบันให้เห็นเป็นรูปธรรม ตัวอย่าง เช่น การจัดทำลานค้าชุมชน เปิดโอกาสให้เกษตรกรมีสถานที่ ที่จะนำเอาสินค้าพื้นบ้านออกมาขายให้แก่คนในเมือง เพื่อเพิ่มรายได้ให้เกษตรกร คนเมืองจะได้ซื้อสินค้าในราคาถูก ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. เกษตรกรได้มีแหล่งขายสินค้า
- ข. คุณภาพของผลผลิตสดและใหม่
- ค. ได้ซื้อผลผลิตของเกษตรกรโดยตรง
- ง. เป็นการส่งเสริม ให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

26. “ ใบหม่อนที่ใช้สำหรับเลี้ยงไหมในปัจจุบัน มีผู้นำมาตากแห้ง แล้วนำไปขงต้มเป็นชาเขียว เพราะมีคุณสมบัติลดความดันโลหิต และน้ำตาลในเลือดได้ เป็นที่นิยมพอสมควร ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. ชาเขียวที่ใช้ขงต้มได้มาจากใบหม่อน
- ข. อยากทดลองขงน้ำชาเขียวใบหม่อนต้มบ้าง
- ค. ต้มชาเขียวใบหม่อนแล้วน้ำตาลในเลือดและความดันโลหิตลดลง
- ง. ควรส่งเสริมการต้มชาเขียวใบหม่อนเพราะจะทำให้สุขภาพดีขึ้น

27. “ การส่งเสริมอาชีพของโครงการจุฬารัตน์พัฒนา ของจังหวัดต่างๆ ขยายผลสู่กลุ่มแม่บ้านในชนบท เห็นได้จากการผลิต กล้วยอบตากแห้งแผ่น ซึ่งเป็นที่ต้องการและนิยมบริโภคในท้องถิ่น ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. มีการทำกล้วยอบตากแห้งแผ่นจำหน่าย
- ข. กล้วยอบตากแห้งส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน
- ค. อยากทดลองรับประทานกล้วยอบตากแห้งแผ่นบ้าง
- ง. ควรส่งเสริมให้มีการบริโภคกล้วยอบตากแห้งให้มากขึ้น

28. “ การส่งเสริมอาชีพของโครงการจุฬารัตน์พัฒนา ในส่วนของจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีคือ การที่จังหวัด โดยพัฒนาชุมชนจังหวัดร่วมด้วยพัฒนาการอำเภอ และกลุ่มแม่บ้านอำเภอสนามชัยเขต นำไม้ไผ่ที่มีในท้องถิ่น มาแปรรูปเป็นรถสามล้อประดิษฐ์ เป็นอาชีพเสริมให้เกษตรกร ส่งจำหน่ายต่างประเทศ ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. ไม้ไผ่สร้างอาชีพได้
- ข. การประดิษฐ์ไม้ไผ่ต้องอาศัยฝีมือและความชำนาญ
- ค. ฝีมืองานประดิษฐ์ไม้ไผ่ของคนไทยมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของต่างชาติ
- ง. รถสามล้อประดิษฐ์จากไม้ไผ่เป็นผลิตภัณฑ์ ที่นำความภาคภูมิใจ และชื่อเสียงมาสู่ประเทศชาติ

29. “ การทอผ้าไหมเป็นภูมิปัญญาไทยของท้องถิ่น ที่มาจากวิถีชีวิตของชาวบ้านโดยแท้ ลวดลายที่ประดิษฐ์ มาจากความคิด ผูกกับสิ่งแวดล้อม ถ่ายทอดลงบนผืนผ้า เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ สืบทอดต่อไป ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. ผ้าไหมสวยงามกว่าผ้าชนิดอื่นๆ
- ข. ฉันอยากสวมใส่เสื้อผ้าไหมบ้าง
- ค. ใส่เสื้อที่ตัดด้วยผ้าไหมแล้วดูภูมิฐานดี
- ง. ผ้าไหมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของไทย

30. “ วัดโสธรวรารามวรวิหาร แหล่งประดิษฐานหลวงพ่อโสธร ที่เคารพและเชื่อถือ ศรัทธา ของประชาชน มีพระอุโบสถหลังใหม่ที่สวยงาม เหมาะสมกับความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อโสธร และได้รับพระบรมราชานุญาตให้เป็นวัดประจำรัชกาลที่ 9 เนื่องในปีมหามงคลกาญจนาภิเษก ครบ 72 พรรษา นี้ ด้วย ” นักเรียนมีความเห็นอย่างไรกับข้อความนี้

- ก. พระอุโบสถสร้างได้สวยงามและใหญ่โต
- ข. อยากร่วมบริจาคเงินสมทบทุนในการสร้างพระอุโบสถด้วย
- ค. พระอุโบสถหลังใหม่มีความเหมาะสมกับการเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 9
- ง. พระอุโบสถหลังใหม่ที่ประดิษฐานหลวงพ่อพุทธโสธรเป็นความภาคภูมิใจของชาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาคผนวก ค

คะแนนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
การคำนวณเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
คะแนนของแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
การคำนวณเปรียบเทียบค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
ค่าอำนาจจำแนก (t) ของแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยเป็นรายข้อ
ผลการหาประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

ตาราง 4 แสดงคะแนนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ที่ทดสอบก่อนเรียน (Pretest) และทดสอบหลังเรียน (Posttest) ของกลุ่มทดลอง

ลำดับที่	ก่อนเรียน X_{T_1}	หลังเรียน X_{T_2}	ผลต่าง D_1	$D_1 - MD_1$	$(D_1 - MD_1)^2$
1	19	24	5	0	0
2	21	25	4	-1	1
3	13	15	2	-3	9
4	15	25	10	5	25
5	9	16	7	2	4
6	20	22	2	-3	9
7	14	20	6	1	1
8	12	22	10	5	25
9	8	15	7	2	4
10	19	24	5	0	0
11	8	15	7	2	4
12	8	20	12	7	49
13	10	12	2	-3	9
14	8	15	7	2	4
15	17	23	6	1	1
16	16	21	5	0	0
17	23	25	2	3	9
18	19	22	3	-2	4
19	11	15	4	-1	1
20	17	20	3	-2	4
21	14	22	8	3	9
22	8	15	7	2	4
23	17	20	3	-2	4
24	11	15	4	-1	1
25	14	17	3	-2	4
26	19	22	3	-2	4
27	15	17	2	-3	9
28	13	19	6	1	1
29	13	17	4	-1	1
30	23	27	4	-1	1

ตาราง 4 (ต่อ)

ลำดับที่	ก่อนเรียน X_{T_1}	หลังเรียน X_{T_2}	ผลต่าง D_1	$D_1 - MD_1$	$(D_1 - MD_1)^2$
31	14	17	3	-2	4
32	15	22	7	2	4
33	20	29	9	4	16
34	15	17	2	-3	9
35	10	15	5	0	0
36	13	19	6	1	1
37	15	19	4	-1	1
38	19	22	3	-2	4
39	15	19	4	-1	1
40	16	20	4	-1	1
ΣX	586	786			
$\bar{X}$	14.65	19.65			
ΣD			200		
MD			5		
$\Sigma(D - MD)^2$					242

ตาราง 5 แสดงคะแนนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ที่ทดสอบก่อนเรียน (Pretest) และทดสอบหลังเรียน (Posttest) ของกลุ่มควบคุม

ลำดับที่	ก่อนเรียน X_{T_1}	หลังเรียน X_{T_2}	ผลต่าง D_2	$D_2 - MD_2$	$(D_2 - MD_2)^2$
1	13	15	2	-1.725	2.975625
2	11	13	2	-1.725	2.975625
3	8	11	3	-0.725	0.525625
4	12	21	9	5.275	27.82563
5	11	15	4	0.275	0.075625
6	9	16	7	3.275	10.72563
7	16	17	1	-2.725	7.425625
8	14	16	2	-1.725	2.975625
9	18	20	2	-1.725	2.975625
10	24	26	2	-1.725	2.975625
11	13	15	2	-1.725	2.975625
12	14	19	5	1.275	1.625625
13	15	17	2	-1.725	2.975625
14	19	20	1	-2.725	7.425625
15	17	20	3	-0.725	0.525625
16	16	17	1	-2.725	7.425625
17	18	19	1	-2.725	7.425625
18	10	23	13	9.275	86.02563
19	14	18	4	0.275	0.075625
20	14	19	5	1.275	1.625625
21	20	25	5	1.275	1.625625
22	17	23	6	2.275	5.175625
23	16	17	1	-2.725	7.425625
24	15	17	2	-1.725	2.975625
25	16	18	2	-1.725	2.975625
26	14	16	2	-1.725	2.975625
27	19	20	1	-2.725	7.425625
28	14	20	6	2.275	5.175625
29	19	23	4	0.275	0.075625
30	12	17	5	1.275	1.625625

ตาราง 5 (ต่อ)

ลำดับที่	ก่อนเรียน X_{T_1}	หลังเรียน X_{T_2}	ผลต่าง D_2	$D_2 - MD_2$	$(D_2 - MD_2)^2$
31	21	24	3	-0.725	0.525625
32	9	16	7	3.275	10.72563
33	15	17	2	-1.725	2.975625
34	14	20	6	2.275	5.175625
35	14	17	3	-0.725	0.525625
36	16	18	2	-1.725	2.975625
37	10	15	5	1.275	1.625625
38	10	15	5	1.275	1.625625
39	9	15	6	2.275	5.175625
40	10	15	5	1.275	1.625625
ΣX	576	725			
$\bar{X}$	14.4	18.125			
ΣD			149		
MD			3.725		
$\Sigma(D - MD)^2$					249.975

การคำนวณเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
โดยใช้ t- test ในรูปของ Difference Scores

$$N = 40$$

$$MD_1 = 5$$

$$MD_2 = 3.725$$

$$\Sigma(D_1 - MD_1)^2 = 242$$

$$\Sigma(D_2 - MD_2)^2 = 249.975$$

$$\text{เมื่อ } S_D^2 = \frac{\Sigma(D_1 - MD_1)^2 + \Sigma(D_2 - MD_2)^2}{N_1 + N_2 - 2}$$

$$\text{แทนค่า } S_D^2 = \frac{242 + 249.975}{40 + 40 - 2}$$

$$= 6.3073$$

$$\text{ซึ่ง } S_{MD_1 - MD_2} = \sqrt{\frac{S_D^2}{N_1} + \frac{S_D^2}{N_2}}$$

$$\text{แทนค่า} = \sqrt{\frac{6.3073}{40} + \frac{6.3073}{40}}$$

$$= \sqrt{\frac{12.6146}{40}}$$

$$= \sqrt{0.3153}$$

$$= 0.56$$

$$\text{การหาค่า } t = \frac{MD_1 - MD_2}{SMD_1 - MD_2} ; df = n_1 + n_2 - 2$$

$$\text{แทนค่า} = \frac{5 - 3.725}{0.56} ; df = 40 + 40 - 2$$

$$= \frac{11.275}{0.56} ; df = 78$$

$$\text{ค่า } t \text{ คำนวณ} = 2.28$$

$$\text{ค่า } t \text{ ตาราง} = 1.98$$

ตาราง 6 แสดงคะแนนของแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนที่เรียนวิชา
สังคมศึกษา ที่ทดสอบก่อนเรียน (Pretest) และทดสอบหลังเรียน (Posttest) ของกลุ่มทดลอง

ลำดับที่	ก่อนเรียน X_{T_1}	หลังเรียน X_{T_2}	ผลต่าง D_1	$D_1 - MD_1$	$(D_1 - MD_1)^2$
1	105	110	5	-2.45	6.0025
2	102	108	6	-1.45	2.1025
3	81	91	10	2.55	6.5025
4	92	98	6	-1.45	2.1025
5	74	79	5	-2.45	6.0025
6	83	89	6	-1.45	2.1025
7	86	90	4	-3.45	11.9025
8	113	115	2	-5.45	29.7025
9	78	81	3	-4.45	19.8025
10	99	104	5	-2.45	6.0025
11	76	79	3	-4.45	19.8025
12	75	78	3	-4.45	19.8025
13	74	78	4	-3.45	11.9025
14	78	81	3	-4.45	19.8025
15	96	100	4	-3.45	11.9025
16	90	98	8	0.55	0.3025
17	89	101	12	4.55	20.7025
18	90	93	3	-4.45	19.8025
19	98	105	7	-0.45	0.2025
20	92	97	5	-2.45	6.0025
21	82	90	8	0.55	0.3025
22	95	103	8	0.55	0.3025
23	106	112	6	-1.45	2.1025
24	79	88	9	1.55	2.4025
25	103	115	12	4.55	20.7025
26	100	112	12	4.55	20.7025
27	90	100	10	2.55	6.5025
28	98	105	7	-0.45	0.2025
29	103	115	12	4.55	20.7025
30	85	100	15	7.55	57.0025

ตาราง 6 แสดงคะแนนของแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนที่เรียนวิชา
สังคมศึกษา ที่ทดสอบก่อนเรียน (Pretest)และทดสอบหลังเรียน (Posttest) ของกลุ่มทดลอง

ลำดับที่	ก่อนเรียน X_{T_1}	หลังเรียน X_{T_2}	ผลต่าง D_1	$D_1 - MD_1$	$(D_1 - MD_1)^2$
1	105	110	5	-2.45	6.0025
2	102	108	6	-1.45	2.1025
3	81	91	10	2.55	6.5025
4	92	98	6	-1.45	2.1025
5	74	79	5	-2.45	6.0025
6	83	89	6	-1.45	2.1025
7	86	90	4	-3.45	11.9025
8	113	115	2	-5.45	29.7025
9	78	81	3	-4.45	19.8025
10	99	104	5	-2.45	6.0025
11	76	79	3	-4.45	19.8025
12	75	78	3	-4.45	19.8025
13	74	78	4	-3.45	11.9025
14	78	81	3	-4.45	19.8025
15	96	100	4	-3.45	11.9025
16	90	98	8	0.55	0.3025
17	89	101	12	4.55	20.7025
18	90	93	3	-4.45	19.8025
19	98	105	7	-0.45	0.2025
20	92	97	5	-2.45	6.0025
21	82	90	8	0.55	0.3025
22	95	103	8	0.55	0.3025
23	106	112	6	-1.45	2.1025
24	79	88	9	1.55	2.4025
25	103	115	12	4.55	20.7025
26	100	112	12	4.55	20.7025
27	90	100	10	2.55	6.5025
28	98	105	7	-0.45	0.2025
29	103	115	12	4.55	20.7025
30	85	100	15	7.55	57.0025

ตาราง 6 (ต่อ)

ลำดับที่	ก่อนเรียน X_{T_1}	หลังเรียน X_{T_2}	ผลต่าง D_1	$D_1 - MD_1$	$(D_1 - MD_1)^2$
31	81	88	7	-0.45	0.2025
32	102	115	13	5.55	30.8025
33	89	91	2	-5.45	29.7025
34	80	85	5	-2.45	6.0025
35	79	81	2	-5.45	29.7025
36	77	105	28	20.55	422.3025
37	101	107	6	-1.45	2.1025
38	100	110	10	2.55	6.5025
39	98	115	17	9.55	91.2025
40	95	100	5	-2.45	6.0025
ΣX	3614	3912			
$\bar{X}$	90.35	97.8			
ΣD			298		
MD			7.45		
$\Sigma(D - MD)^2$					977.9

ตาราง 7 แสดงคะแนนของแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนที่เรียนวิชา
สังคมศึกษา ที่ทดสอบก่อนเรียน (Pretest) และทดสอบหลังเรียน (Posttest) ของกลุ่มควบคุม

ลำดับที่	ก่อนเรียน X_{T_1}	หลังเรียน X_{T_2}	ผลต่าง D_2	$D_2 - MD_2$	$(D_2 - MD_2)^2$
1	95	97	2	-3	9
2	79	81	2	-3	9
3	73	81	8	3	9
4	74	89	15	10	100
5	77	90	13	8	64
6	80	97	17	12	144
7	74	88	14	9	81
8	88	89	1	-4	16
9	69	71	2	-3	9
10	113	115	2	-3	9
11	92	93	1	-4	16
12	74	75	1	-4	16
13	97	107	10	5	25
14	94	97	3	-2	4
15	95	97	2	-3	9
16	74	75	1	-4	16
17	92	102	10	5	25
18	87	89	2	-3	9
19	80	87	7	2	4
20	66	70	4	-1	1
21	106	107	1	-4	16
22	113	115	2	-3	9
23	83	98	15	10	100
24	98	100	2	-3	9
25	106	107	1	-4	16
26	84	87	3	-2	4
27	90	95	5	0	0
28	83	84	1	-4	16
29	87	90	3	-2	4
30	85	94	9	4	16

ตาราง 7 (ต่อ)

ลำดับที่	ก่อนเรียน X_{T_1}	หลังเรียน X_{T_2}	ผลต่าง D_2	$D_2 - MD_2$	$(D_2 - MD_2)^2$
31	91	93	2	-3	9
32	72	76	4	-1	1
33	79	80	1	-4	16
34	91	92	1	-4	16
35	90	101	11	6	36
36	85	101	16	11	121
37	77	79	2	-3	9
38	92	93	1	-4	16
39	89	90	1	-4	16
40	98	100	2	-3	9
ΣX	3472	3672			
$\bar{X}$	86.8	91.8			
ΣD			200		
MD			5		
$\Sigma(D - MD)^2$					1014

การคำนวณเปรียบเทียบค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยของนักเรียนกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม
โดยใช้ t- test ในรูปของ Difference Scores

$$N = 40$$

$$MD_1 = 7.45$$

$$MD_2 = 5$$

$$\Sigma(D_1 - MD_1)^2 = 977.9$$

$$\Sigma(D_2 - MD_2)^2 = 1014$$

$$\text{เมื่อ } S_D^2 = \frac{\Sigma(D_1 - MD_1)^2 + \Sigma(D_2 - MD_2)^2}{N_1 + N_2 - 2}$$

$$\text{แทนค่า } S_D^2 = \frac{977.9 + 1014}{40 + 40 - 2}$$

$$= \frac{1991.9}{78}$$

$$= 25.537$$

$$\text{ซึ่ง } S_{MD_1 - MD_2} = \sqrt{\frac{S_D^2}{N_1} + \frac{S_D^2}{N_2}}$$

$$\text{แทนค่า} = \sqrt{\frac{25.537}{40} + \frac{25.537}{40}}$$

$$= \sqrt{\frac{51.074}{40}}$$

$$= \sqrt{1.2768}$$

$$= 1.129$$

$$\text{การหาค่า } t = \frac{MD_1 - MD_2}{S_{MD_1 - MD_2}} ; df = N_1 + N_2 - 2$$

$$\text{แทนค่า} = \frac{7.45 - 5}{1.129} ; df = 40 + 40 - 2$$

$$= \frac{2.45}{1.129} ; df = 78$$

$$\text{ค่า } t \text{ คำนวณ} = 2.17$$

$$\text{ค่า } t \text{ ตาราง} = 1.98$$

ตาราง 8 แสดงค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1

ข้อที่	p	r	ข้อที่	p	r
1	.49	.33	21	.42	.26
2	.27	.23	22	.61	.28
3	.65	.21	23	.46	.27
4	.24	.38	24	.44	.31
5	.49	.25	25	.59	.23
6	.64	.20	26	.27	.23
7	.64	.20	27	.47	.20
8	.49	.25	28	.26	.41
9	.46	.27	29	.36	.40
10	.28	.26	30	.40	.39
11	.65	.36	31	.78	.21
12	.52	.29	32	.33	.25
13	.49	.49	33	.55	.23
14	.68	.21	34	.25	.30
15	.33	.44	35	.34	.20
16	.63	.25	36	.57	.35
17	.31	.21	37	.53	.26
18	.32	.34	38	.56	.38
19	.65	.21	39	.34	.21
20	.34	.20	40	.45	.56

ตาราง 9 แสดงค่าความเชื่อมั่น (p , q , pq) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา
สังคมศึกษารายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1

ข้อที่	p	q	pq	ข้อที่	p	q	pq
1	.72	.28	.20	21	.82	.18	.15
2	.69	.31	.21	22	.87	.13	.11
3	.82	.18	.15	23	.84	.16	.13
4	.69	.31	.21	24	.79	.21	.17
5	.84	.16	.13	25	.85	.15	.13
6	.82	.18	.15	26	.82	.18	.15
7	.85	.15	.13	27	.84	.16	.13
8	.80	.20	.16	28	.81	.19	.15
9	.80	.20	.16	29	.86	.14	.12
10	.81	.19	.15	30	.85	.15	.13
11	.80	.20	.16	31	.92	.08	.07
12	.76	.24	.18	32	.80	.20	.16
13	.78	.22	.17	33	.84	.16	.13
14	.83	.17	.14	34	.77	.23	.18
15	.83	.17	.14	35	.79	.21	.17
16	.92	.08	.07	36	.83	.17	.14
17	.86	.14	.12	37	.82	.18	.15
18	.80	.20	.16	38	.88	.12	.11
19	.86	.14	.12	39	.80	.20	.16
20	.80	.20	.16	40	.78	.22	.17

การวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
คำนวณจากสูตร KR - 20 ของคูเลอร์ - ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2536 :
168 - 169)

$$\begin{array}{llll} \text{เมื่อ} & \Sigma pq & = & 5.90 \\ & \Sigma X & = & 3266 \\ & \Sigma X^2 & = & 109944 \\ & N & = & 100 \text{ และ } 40 \end{array}$$

$$\text{จากสูตร } S_t^2 = \frac{N \Sigma X^2 - (\Sigma X)^2}{N(N-1)}$$

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า } S_t^2 &= \frac{100 \times 109944 - (3266)^2}{100(100-1)} \\ &= \frac{100 \times 109944 - 10666756}{9900} \\ &= \frac{327644}{9900} \end{aligned}$$

$$S_t^2 = 33.10$$

$$\text{จากสูตร } r_{tt} = \frac{N}{N-1} \left\{ 1 - \frac{\Sigma pq}{S_t^2} \right\}$$

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า } r_{tt} &= \frac{40}{40-1} \left\{ 1 - \frac{5.90}{33.10} \right\} \\ &= 1.03 \{ 1 - 0.18 \} \\ &= 1.03 \times 0.82 \\ &= 0.84 \end{aligned}$$

∴ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ฉบับนี้ มีค่าความเชื่อมั่น = 0.84

ตาราง 10 แสดงค่าอำนาจจำแนก (t) ของแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยเป็นรายข้อ

ข้อที่	กลุ่มคะแนนสูง		กลุ่มคะแนนต่ำ		t
	$\bar{X}_H$	S^2_H	$\bar{X}_L$	S^2_L	
1	3.92	0.08	2.52	1.51	5.60
2	3.04	0.29	2.28	1.21	3.16
3	3.80	0.42	3.24	0.86	2.43
4	3.76	0.44	2.76	1.19	4.00
5	3.88	0.36	2.20	1.58	6.04
6	3.04	1.29	2.04	1.21	3.18
7	3.00	0.25	2.08	0.99	4.16
8	3.80	0.17	2.76	1.19	4.52
9	3.04	0.54	2.12	0.94	3.79
10	3.72	0.46	2.52	2.09	3.76
11	3.92	0.08	3.12	1.03	3.83
12	4.00	0.00	3.28	1.04	3.60
13	3.64	0.24	2.20	1.17	6.08
14	4.00	0.00	3.20	0.83	4.44
15	3.92	0.16	2.80	1.50	4.38
16	3.96	0.04	2.76	1.11	5.66
17	3.52	0.93	1.68	1.14	6.43
18	3.76	0.19	3.12	0.69	3.42
19	3.48	0.59	3.00	0.75	2.09
20	3.24	1.19	2.40	1.16	2.75
21	3.60	0.58	2.28	1.46	4.63
22	3.68	0.48	2.64	1.32	3.86
23	3.56	0.92	2.20	1.25	4.63
24	3.08	1.08	2.48	0.93	2.13
25	3.03	0.92	2.64	1.41	3.03
26	3.64	0.32	2.16	1.22	5.97
27	3.12	0.53	2.20	1.25	3.46
28	3.52	0.84	2.52	1.18	3.52
29	3.84	0.22	2.96	1.37	3.52
30	3.76	0.36	2.28	0.79	6.92

การวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทย โดยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Conbach. 1970 : 161)

$$\text{เมื่อ} \quad \sum X_i^2 = 24.95$$

$$S_i^2 = 103.73$$

$$N = 30$$

$$\text{จากสูตร} \quad \alpha = \frac{N}{N-1} \left\{ 1 - \frac{\sum S_i^2}{S_i^2} \right\}$$

$$\text{แทนค่า} \quad \alpha = \frac{30}{30-1} \left\{ 1 - \frac{24.95}{103.73} \right\}$$

$$= 1.03 \{ 1 - 0.24 \}$$

$$= 1.03 \times 0.76$$

$$= 0.79$$

∴ แบบทดสอบวัดค่านิยมต่อภูมิปัญญาไทยฉบับนี้ มีค่าความเชื่อมั่น = 0.79

**ผลการหาประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้กฎหมายไทย วิชาสังคมศึกษา
ประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้กฎหมายไทย ชุดที่ 1 เรื่อง ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น**

$$\begin{aligned} E_1 &= \frac{(\sum X/N)}{A} \times 100 \\ &= \frac{(1017/40)}{31} \times 100 \\ &= 82.02 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} E_2 &= \frac{(\sum F/N)}{B} \times 100 \\ &= \frac{(343/40)}{10} \times 100 \\ &= 85.75 \end{aligned}$$

$$\therefore E_1/E_2 = 82.02/85.75$$

ประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้กฎหมายไทย ชุดที่ 2 เรื่อง ศิลปวัฒนธรรม

$$\begin{aligned} E_1 &= \frac{(\sum X/N)}{A} \times 100 \\ &= \frac{(1184/40)}{34} \times 100 \\ &= 87.06 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} E_2 &= \frac{(\sum F/N)}{B} \times 100 \\ &= \frac{(334/40)}{10} \times 100 \\ &= 83.50 \end{aligned}$$

$$\therefore E_1/E_2 = 87.06/83.50$$

ประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ชุดที่ 3 เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น

$$\begin{aligned}
 E_1 &= \frac{(\sum X/N)}{A} \times 100 \\
 &= \frac{(1114/40)}{34} \times 100 \\
 &= 81.91
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 E_2 &= \frac{(\sum F/N)}{B} \times 100 \\
 &= \frac{(392/40)}{12} \times 100 \\
 &= 81.67
 \end{aligned}$$

$$\therefore E_1/E_2 = 81.91/81.67$$

ประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ชุดที่ 4 เรื่อง ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

$$\begin{aligned}
 E_1 &= \frac{(\sum X/N)}{A} \times 100 \\
 &= \frac{(2538/40)}{70} \times 100 \\
 &= 90.64
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 E_2 &= \frac{(\sum F/N)}{B} \times 100 \\
 &= \frac{(325/40)}{10} \times 100 \\
 &= 81.25
 \end{aligned}$$

$$\therefore E_1/E_2 = 90.64/81.25$$

ภาคผนวก ง

แผนการสอนของกลุ่มทดลอง
แผนการสอนของกลุ่มควบคุม
ตัวอย่างของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

แผนการสอนกลุ่มทดลอง

แผนการสอนที่ 1

วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1

เรื่อง ความภาคภูมิใจในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

จังหวัดฉะเชิงเทรา หรือที่นิยมเรียกว่า “แปดริ้ว” เป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ยาวนาน มากกว่า 500 ปี ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งปัจจุบัน ส่งผลให้จังหวัดฉะเชิงเทรา มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวประกอบด้วย พระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านเมือง คือ หลวงพ่อพุทธโสธร สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยว บุคคลสำคัญในท้องถิ่น และแม่น้ำบางปะกง สิ่งดังกล่าวล้วนเป็นความภาคภูมิใจ และชื่นชมของประชาชน ในจังหวัดฉะเชิงเทราที่มีต่อสังคมที่ตนอาศัยอยู่

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายประวัติความเป็นมาของจังหวัดฉะเชิงเทราได้
2. เสนอแนะสถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทราได้
3. วิเคราะห์ถึงความเชื่อและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหลวงพ่อกุศลโสธรได้
4. ยกตัวอย่างบุคคลสำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทราได้
5. สรุปความสำคัญของแม่น้ำบางปะกงได้
6. เสนอแนะและจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับนักเรียน แสดงออกให้เห็นถึงความภาคภูมิใจ และความชื่นชมต่อความสำคัญของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ได้

ขอบข่ายของเนื้อหา

1. จังหวัดฉะเชิงเทรา
  - ประวัติความเป็นมา
  - สถานที่สำคัญ และแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ
2. ประวัติหลวงพ่อกุศลโสธร
3. ความสำเร็จ ศรัทธา และความเชื่อที่มีต่อบุคคลสำคัญในจังหวัดฉะเชิงเทรา
4. ตัวอย่างบุคคลสำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทรา
5. ความสำคัญของแม่น้ำบางปะกง

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

1.1 ครูแนะนำวิธีการเรียน และแจกชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยให้นักเรียนศึกษา

1.2 นักเรียนศึกษาคำแนะนำการใช้ชุดการเรียนรู้ ความคิดรวบยอด และจุดประสงค์การเรียนรู้ในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

2. ขั้นสอน ดำเนินกิจกรรมดังนี้

คาบที่ 1 - 2 : กิจกรรมที่ 1

2.1.1 นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน

2.1.2 นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ 1-2 และขอบข่ายเนื้อหาในกิจกรรมที่ 1

2.1.3 นักเรียนศึกษาความรู้ เรื่อง “ ประวัติเมืองฉะเชิงเทรา ” จากใบความรู้ที่ 1

2.1.4 นักเรียนตอบคำถามจากเรื่องที่ศึกษา ลงในเอกสารหมายเลข 1

2.1.5 นักเรียนทุกคนศึกษาวิดิทัศน์เรื่อง “ สถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดฉะเชิงเทรา ”

2.1.6 นักเรียนตอบคำถามจากวิดิทัศน์ที่ศึกษา ลงในเอกสารหมายเลข 2

2.1.7 นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมเรื่อง สถานที่สำคัญ และแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดฉะเชิงเทรา จากเอกสารหมายเลข 3

2.1.8 นักเรียนเสนอแนะสถานที่สำคัญที่น่าสนใจ ลงในเอกสารหมายเลข 4

คาบที่ 3 - 4 : กิจกรรมที่ 2

2.2.1 นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ 3-6 และขอบข่ายเนื้อหาในกิจกรรมที่ 2

2.2.2 นักเรียนศึกษาวิดิทัศน์ เรื่อง “ หลวงพ่อพุทธโสธรสายธารสู่ดวงใจ ”

2.2.3 นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมเรื่อง ประวัติหลวงพ่อพุทธโสธร จากใบความรู้ที่ 2

2.2.4 นักเรียนวิเคราะห์ถึงความเชื่อและศรัทธาของประชาชน ที่มีต่อหลวงพ่อพุทธโสธร อย่างถูกต้องเป็นอย่างไร ลงในเอกสารหมายเลข 5

2.2.5 นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติม เรื่อง ความสำเร็จ ศรัทธา และความเชื่อ ที่มีต่อบุคคลสำคัญในจังหวัดฉะเชิงเทรา และศึกษาตัวอย่างบุคคลสำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทราจากใบความรู้ที่ 3

2.2.6 นักเรียนยกตัวอย่างบุคคลสำคัญที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ภาคภูมิใจของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ลงในเอกสารหมายเลข 6

2.2.7 นักเรียนศึกษาความสำคัญของแม่น้ำบางปะกง และศึกษาเอกสารอ่านประกอบ เรื่อง “ แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์เมืองฉะเชิงเทรา ” จากใบความรู้ที่ 4

2.2.8 นักเรียนตอบคำถามจากเรื่องที่ศึกษา ในเอกสารหมายเลข 7 และทำกิจกรรมที่กำหนดให้เป็นรายกลุ่ม พร้อมเสนอผลงานที่ปฏิบัติสำเร็จที่บอร์ดหน้าชั้นเรียน

3. ขั้นตอนการประเมินผล

3.1 ประเมินผลจากสิ่งต่อไปนี้ เช่น การตอบคำถามในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่อง ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ทำแบบทดสอบทบทวนความรู้ และความสนใจในการเรียน

3.2 ประเมินผลจากกิจกรรมที่จัด แสดงถึงความภาคภูมิใจ และชื่นชมต่อความสำคัญของท้องถิ่น ในเรื่องสถานที่ประทับใจ บุคคลสำคัญที่ควรยกย่อง หรือความสำคัญของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ในรูปของการจัดนิทรรศการ โดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- เป็นเรื่องที่สำคัญ และน่าสนใจ แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
- จัดตกแต่งได้สวยงาม เหมาะสม ชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดให้

สื่อการเรียนรู้

1. ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่อง ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
2. วิดีทัศน์ เรื่อง สถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดฉะเชิงเทรา
3. วิดีทัศน์ เรื่อง หลวงพ่อพุทธโสธรสายธารสู่ดวงใจ
4. ภาพประกอบในใบความรู้ของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย
5. อุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมตามที่กำหนดไว้เช่น ภาพ ต่างๆ กาว กระดาษสี กรรไกร ฯลฯ เป็นต้น

แผนการสอนกลุ่มทดลอง แผนการสอนที่ 2

วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1
เรื่อง ศิลปวัฒนธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

ศิลปวัฒนธรรมของประชาชนที่อาศัยในจังหวัดฉะเชิงเทรา แต่ละพื้นที่มาจากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดรูปแบบวัฒนธรรม และประเพณีที่เป็นไปตามกลุ่มชนนั้น ๆ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ โดยอิทธิพลจากวัฒนธรรม ประเพณี ทำให้เกิดภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรมขึ้น ตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นโบราณวัตถุ ทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าสมควรแก่การอนุรักษ์ ถ่ายทอดสืบต่อภูมิปัญญาไทยด้านวัฒนธรรม ประเพณีและสถาปัตยกรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกความหมายของวัฒนธรรมและประเพณีได้
2. ยกตัวอย่างวัฒนธรรม และ ประเพณีที่สำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทราได้
3. อธิบายถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมและประเพณีในจังหวัดฉะเชิงเทราได้
4. วิเคราะห์ภูมิปัญญาไทยด้านสถาปัตยกรรม ที่รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมและประเพณีที่มีในจังหวัดฉะเชิงเทราได้
5. เสนอแนะวิธีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ของจังหวัดฉะเชิงเทราได้
6. จัดกิจกรรมที่เป็นการถ่ายทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สำคัญได้

ขอบข่ายของเนื้อหา

1. วัฒนธรรม และประเพณีพื้นบ้าน
2. ตัวอย่างวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้านที่สำคัญได้แก่ ประเพณีการแห่หลวงพ่อบุทธโสธร
3. ภูมิปัญญาไทยด้านสถาปัตยกรรมของจังหวัดฉะเชิงเทรา
4. ตัวอย่างมรดกทางวัฒนธรรมที่บึงไผ่ดำ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

- 1.1 ครูแนะนำวิธีการเรียน และแจกชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยให้นักเรียนศึกษา
- 1.2 นักเรียนศึกษาคำแนะนำการใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ความคิดรวบยอด และจุดประสงค์การเรียนรู้ในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

2. ขั้นสอน ดำเนินกิจกรรมดังนี้

คาบที่ 1 - 2 : กิจกรรมที่ 1

- 2.1.1 นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน
- 2.1.2 นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ 1- 3 ขอบข่ายของเนื้อหาใน กิจกรรมที่ 1
- 2.1.3 นักเรียนทุกคนศึกษาวิดิทัศน์ เรื่อง “ งานนมัสการหลวงพ่อบุญศรี ”
- 2.1.4 นักเรียนศึกษาเนื้อหาเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานแห่งหลวงพ่อบุญศรี ในใบความรู้ที่ 1
- 2.1.5 นักเรียนตอบคำถามลงในเอกสารหมายเลข 1
- 2.1.6 นักเรียนศึกษาความหมายของวัฒนธรรมและประเพณีจากใบความรู้ที่ 2
- 2.1.7 นักเรียนตอบคำถามลงในเอกสารหมายเลข 2
- 2.1.8 นักเรียนศึกษาความแตกต่างของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในจังหวัดฉะเชิงเทรา และศึกษาตัวอย่างของประเพณีที่สำคัญจากใบความรู้ที่ 3
- 2.1.9 นักเรียนตอบคำถามลงในเอกสารหมายเลข 3

คาบที่ 3 - 4 : กิจกรรมที่ 2

- 2.2.1 นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ 4 - 6 และขอบข่ายเนื้อหาในกิจกรรมที่ 2
- 2.2.2 นักเรียนศึกษาภูมิปัญญาไทยทางด้านสถาปัตยกรรม เรื่อง สถาปัตยกรรมเมืองฉะเชิงเทรา จากเอกสารหมายเลข 4
- 2.2.3 นักเรียนศึกษา กรณีตัวอย่างเรื่อง “ วิถีแห่งสถาปัตยกรรมไทย ” จากเอกสารหมายเลข 5
- 2.2.4 นักเรียนตอบคำถามจากเรื่องที่ศึกษา และวิเคราะห์ภูมิปัญญาไทยด้านสถาปัตยกรรม ที่มีในจังหวัดฉะเชิงเทรา ลงในเอกสารหมายเลข 6
- 2.2.5 นักเรียนศึกษาตัวอย่างของมรดกทางวัฒนธรรมที่บ่งเฝ้าจากใบความรู้ที่ 4
- 2.2.6 นักเรียนตอบคำถามจากเรื่องที่ศึกษา ลงในเอกสารหมายเลข 7
- 2.2.7 นักเรียนเขียนเสนอแนะ วิธีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และสถาปัตยกรรมที่มีในจังหวัดฉะเชิงเทรา ลงในเอกสารหมายเลข 8
- 2.2.8 นักเรียนเลือกปฏิบัติกิจกรรม กลุ่มละ 1 กิจกรรม จากที่ทุกคนในกลุ่มเสนอแนะไว้ และบันทึกผลการปฏิบัติงานกลุ่มลงใน เอกสารหมายเลข 9

3. ขั้นตอนการประเมินผล

3.1 ประเมินผลจากสิ่งต่อไปนี้ เช่น การตอบคำถามในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่อง ศิลปวัฒนธรรม การทำแบบทดสอบและความสนใจเรียน

3.2 ประเมินผลจากการจัดกิจกรรมการถ่ายทอด และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สำคัญ โดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังนี้

- กิจกรรมที่จัดส่งเสริมในด้านการอนุรักษ์ หรือเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

- กิจกรรมที่จัดน่าสนใจ และสามารถปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ได้จริง

สื่อการเรียนรู้

1. ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่อง ศิลปวัฒนธรรม
2. วิดีทัศน์เรื่อง งานนมัสการหลวงพ่อบุญศรี
3. ภาพประกอบเนื้อหาในใบความรู้ของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย
4. อุปกรณ์ที่ใช้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กรรไกร กาว ภาพศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ

แผนการสอนกลุ่มทดลอง

แผนการสอนที่ 3

วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง ประชากรกับการดำเนินชีวิตด้านการประกอบอาชีพ

เวลา 6 คาบ

ความคิดรวบยอด

จังหวัดฉะเชิงเทรา มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่าน ประชาชนส่วนมาก ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เศรษฐกิจและรายได้ของประชากรในจังหวัด มาจากการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการประมงที่มีในท้องถิ่น แล้วมาแปรรูป เป็นอาหารและประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ส่งเสริมอาชีพ โดยใช้ภูมิปัญญา ด้านอาชีพทำให้เกิดรายได้ในการดำรงชีวิต

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายลักษณะสภาพภูมิประเทศ ที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพ ภายในท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทราได้
2. บอกความสำคัญของผลิตผลทางการเกษตร ที่ทำให้เกิดเป็นอาชีพในท้องถิ่น จังหวัดฉะเชิงเทราได้
3. อธิบายคุณค่าของภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพ ที่มีต่อเศรษฐกิจและรายได้ของคนในท้องถิ่นได้
4. เสนอโครงการภูมิปัญญาด้านอาชีพ ที่ส่งผลให้เกิดรายได้จากผลิตผลที่มีในท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่ได้
5. ปฏิบัติตามโครงการภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพที่เขียนไว้ได้

ขอบข่ายของเนื้อหา

1. สภาพภูมิประเทศ และลักษณะโดยทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เศรษฐกิจและรายได้ของประชากรในจังหวัดฉะเชิงเทรา
3. ภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพที่พบในท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา
4. การเลือกประกอบอาชีพและตัวอย่างอาชีพที่ทำในปัจจุบัน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

- 1.1 ครูแนะนำวิธีการเรียน และแจกชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ให้นักเรียนศึกษา

1.2 นักเรียนศึกษาคำแนะนำการใช้ชุดการเรียนรู้ ความคิดรวบยอด และจุดประสงค์การเรียนรู้ ในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

2. ขั้นสอน ดำเนินกิจกรรมดังนี้

คาบที่ 1 : กิจกรรมที่ 1

2.1.1 นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน

2.1.2 นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ 1-2 และขอบข่ายของเนื้อหาในกิจกรรม ที่ 1

2.1.3 ให้นักเรียนทุกคนศึกษาวิดีโอ เรื่อง เมืองแปดริ้ว

2.1.4 นักเรียนตอบคำถาม จากเรื่องที่ศึกษา ในเอกสาร หมายเลข 1

2.1.5 นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติม เรื่อง เศรษฐกิจ และรายได้ของประชากร ในจังหวัดฉะเชิงเทรา จากใบความรู้ที่ 1

2.1.6 นักเรียนตอบคำถามทบทวนความรู้ ลงในเอกสารหมายเลข 2

คาบที่ 2-3 : กิจกรรมที่ 2

2.2.1 นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ 3 และขอบข่ายของเนื้อหาในกิจกรรมที่ 2

2.2.2 นักเรียนศึกษากรณีตัวอย่างภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพที่เกิดขึ้น จังหวัด

ฉะเชิงเทรา

2.2.3 นักเรียนตอบคำถามจากการศึกษากรณีตัวอย่าง เรื่อง เรือผีหลอก และสรุปความคิดเห็นตามหัวข้อที่กำหนดให้ลงในเอกสารหมายเลข 3

2.2.4 นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติม เรื่องภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพ จากใบความรู้ที่ 2

2.2.5 นักเรียนทบทวนความรู้ โดยตอบคำถาม ลงในเอกสารหมายเลข 4

2.2.6 นักเรียนอธิบายคุณค่าของภูมิปัญญาไทยทางด้านอาชีพ ต่อเศรษฐกิจ และรายได้ของคนในท้องถิ่น จากที่ได้ศึกษาความรู้เพิ่มเติมเรื่องภูมิปัญญาไทยทางด้านอาชีพ ตามความเข้าใจของนักเรียน ลงในเอกสารหมายเลข 5

คาบที่ 4-6 : กิจกรรมที่ 3

2.3.1 นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน

2.3.2 นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ 4-5 และขอบข่ายของเนื้อหาในกิจกรรมที่ 3

2.3.3 นักเรียนทุกคนศึกษาตัวอย่างอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาด้านอาหารจากสไลด์ เรื่อง

การทำกระยาสาร

2.3.4 นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติม เรื่อง การเลือกประกอบอาชีพ จากใบความรู้ที่ 3

2.3.5 นักเรียนศึกษาแบบฟอร์มการเขียนโครงการ ในเอกสารหมายเลข 5

2.3.6 นักเรียนเขียนโครงการภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพจากผลผลิตที่มีในท้องถิ่น ลงในเอกสารหมายเลข 6 และเลือกโครงการในกลุ่ม 1 โครงการเพื่อทดลองปฏิบัติ

2.3.7 นักเรียนกำหนดขั้นตอน และวิธีการประกอบอาชีพ ที่กลุ่มนักเรียนสนใจเลือกปฏิบัติ ลงในเอกสารหมายเลข 7

2.3.8 นักเรียนในกลุ่มร่วมกันปฏิบัติงานตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดไว้ พร้อมกับเขียนระบุผลงานที่ปฏิบัติลงในเอกสารหมายเลข 8 และนำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่มหน้าชั้นเรียน

3. ขั้นตอนการประเมินผล

3.1 ประเมินผลจากสิ่งต่อไปนี้ เช่น การตอบคำถามในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น การปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดให้ การทำแบบทดสอบ การสังเกตความสนใจในการเรียน

3.2 ประเมินผลจากคุณภาพของผลิตภัณฑ์อาชีพที่นักเรียนทำขึ้น โดยพิจารณาจากเกณฑ์ ดังนี้

1. ทำจากผลผลิตที่มีในท้องถิ่นของนักเรียน
2. มีประโยชน์ เหมาะสมและมีคุณค่าในการนำไปใช้ต่อไป
3. สามารถจำหน่ายหรือมีตลาดรองรับกับสินค้าที่ประกอบขึ้น

สื่อการเรียนรู้

1. ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่องอาชีพในท้องถิ่น
2. วิดีทัศน์ เรื่อง เมืองแปดริ้ว
3. สไลด์ เรื่องการทำกระยาสารท
4. ภาพประกอบเนื้อหาในใบความรู้ของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่องอาชีพในท้องถิ่น
5. ผลผลิตที่มีในท้องถิ่น และอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมตามที่กำหนดไว้

แผนการสอนกลุ่มทดลอง

แผนการสอนที่ 4

วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1
เรื่อง การจัดการทรัพยากร

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
เวลา 6 คาบ

ความคิดรวบยอด

จังหวัดฉะเชิงเทรา มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เพราะ พื้นที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ดิน น้ำ และป่าไม้ โดยเฉพาะป่าชายเลน จัดเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญในท้องถิ่น เป็นแหล่งอาหาร และขยายพันธุ์สัตว์น้ำที่สำคัญ ดังนั้นการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ให้เกิดความเหมาะสม นำภูมิปัญญาไทย และการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ คือ การเกษตรแบบผสมผสานมาใช้ ทำให้สามารถรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ให้ดำรงอยู่ต่อไปได้นาน

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกถึงทรัพยากรที่มีในจังหวัดฉะเชิงเทราได้
2. อธิบายวิธีการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในจังหวัดฉะเชิงเทราได้
3. ยกตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในจังหวัดฉะเชิงเทราได้
4. วิเคราะห์วิธีการเกษตรแบบผสมผสาน ที่ทำให้รักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมได้
5. เสนอโครงการนำภูมิปัญญาไทย ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม มาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้

ขอบข่ายของเนื้อหา

1. ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ และป่าชายเลน
2. ความสำคัญของป่าชายเลน
3. สภาพการณ์ป่าชายเลนของจังหวัดฉะเชิงเทรา
4. ภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม
5. พืชสมุนไพรในการรักษาโรคเบื้องต้น
6. ทฤษฎีใหม่

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ขั้นนำ

1.1 ครูแนะนำวิธีการเรียน และแจกชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยให้นักเรียนศึกษา

1.2 นักเรียนศึกษาคำแนะนำการใช้ชุดการเรียนรู้ ความคิดรวบยอด และจุดประสงค์การเรียนรู้
ในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

2. ขั้นสอน ดำเนินกิจกรรมดังนี้

คาบที่ 1 - 3 : กิจกรรมที่ 1

2.2.1 นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน

2.2.2 นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ 1-2 และขอข่ายเนื้อหาในกิจกรรมที่ 1

2.2.3 นักเรียนทุกคนศึกษาชีวิตที่เรื่อง “ เชนิณหน้าสภาวะแวดล้อมวิกฤตป่าชายเลน ”

2.2.4 นักเรียนตอบคำถามและเขียนสาเหตุของปัญหาวิกฤตป่าชายเลน ลงในเอกสาร

หมายเลข 1

2.2.5 นักเรียนศึกษาสภาพการณ์ป่าชายเลนของจังหวัดฉะเชิงเทรา ในเอกสารหมายเลข 2

2.2.6 นักเรียนศึกษาความรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดฉะเชิงเทราจากใบความรู้ที่ 1

2.2.7 นักเรียนตอบคำถามจากเรื่องที่ศึกษาในเอกสารหมายเลข 3

2.2.8 นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมเรื่อง “ ชุมชนป่าชายเลน ” จากใบความรู้ที่ 2

2.2.9 นักเรียนตอบคำถามจากเรื่องที่ศึกษา ลงในเอกสารหมายเลข 4

2.2.10 นักเรียนเขียนรายงาน สำรวจทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในชุมชนของตน และจัด
กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีในชุมชนของตน ลงในเอกสารหมายเลข 5

2.2.11 นักเรียนเขียนเรียงความเรื่อง “ ป่าชายเลน และวิธีการจัดการป่าชายเลนในชุมชนของ
ตน ” ลงในเอกสารหมายเลข 6

คาบที่ 4 - 5 : กิจกรรมที่ 2

2.2.1 นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ 3-4 และขอข่ายเนื้อหาในกิจกรรมที่ 2

2.2.2 นักเรียนทุกคนศึกษาชีวิตที่เรื่อง “ ผู้ใหญ่วิบูลย์กับวนเกษตร ”

2.2.3 นักเรียนศึกษาเนื้อเพิ่มเติมเรื่อง ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และ
สิ่งแวดล้อม จากใบความรู้ที่ 1

2.2.4 นักเรียนตอบคำถามจากเรื่องที่ศึกษา ลงในเอกสารหมายเลข 1

2.2.5 นักเรียนศึกษาเนื้อหาเพิ่มเติมเรื่อง พืชสมุนไพรท้องถิ่น จากใบความรู้ที่ 2

2.2.6 นักเรียนทำกิจกรรมในเอกสารหมายเลข 2

2.2.7 นักเรียนศึกษาเนื้อหาความรู้เพิ่มเติมเรื่อง วนเกษตรเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม จาก
ใบความรู้ที่ 3 และศึกษาตัวอย่างวนเกษตร ภาคกลาง - ตะวันออก ของ นายวิบูลย์ เข้มเฉลิม
จากเอกสารหมายเลข 3

2.2.8 นักเรียนตอบคำถามจากเรื่องที่ศึกษาลงในเอกสารหมายเลข 4

คาบที่ 6 : กิจกรรมที่ 3

2.3.1 นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ 5 และขยายเนื้อหาในกิจกรรมที่ 3

2.3.2 นักเรียนศึกษาเนื้อหาของทฤษฎีใหม่ และศึกษาตัวอย่างการดำเนินงานของโครงการ ส่วนพระองค์ในมูลนิธิชัยพัฒนา ณ วัดมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง จังหวัดสระบุรี จากใบความรู้ที่ 1

2.3.3 นักเรียนวิเคราะห์วิธีการเกษตรทฤษฎีใหม่และตอบคำถามลงในเอกสารหมายเลข 2

2.3.4 นักเรียนเขียนโครงการ การนำภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้ในพื้นที่อยู่อาศัยของนักเรียน ลงในเอกสารหมายเลข 3

2.3.5 นักเรียนเลือกโครงการในกลุ่มที่เขียน 1 โครงการ นำเสนอผลงานตามโครงการที่เขียน ในรูปของภาพแผนผังจำลองแสดง "เรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์หรือการปลูกทดแทน ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น" ฯลฯ

3.ขั้นการประเมินผล

3.1 ประเมินผลจากสิ่งต่อไปนี้ เช่น การตอบคำถามในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ทำแบบฝึกหัดทบทวน และความสนใจเรียน

3.2 ประเมินผลจากงานที่นักเรียนปฏิบัติ ตามโครงการที่กำหนด ในลักษณะของภาพแผนผังจำลอง โดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังนี้

- เป็นการใชภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อความสมดุลทางธรรมชาติ
- แสดงรายละเอียดที่เป็นสัญลักษณ์ ให้ทราบถึงเรื่องราวในแผนผังได้ถูกต้อง

สื่อการเรียนรู้

1. ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่อง ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
2. วิดีทัศน์เรื่อง เจริญหน้าสภาวะแวดล้อม : วิถีฤดูป่าชายเลน
3. วิดีทัศน์เรื่อง ผู้ใหญ่วิบูลย์กับวนเกษตร ของกรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อม
4. ภาพประกอบเนื้อหา ในใบความรู้ของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่อง ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
5. อุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ เช่น กระดาษวาดเขียน สีเมจิก ฯลฯ

แผนการสอนกลุ่มควบคุม

แผนการสอนที่ 1

วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง ความภาคภูมิใจในจังหวัดฉะเชิงเทรา

เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

จังหวัดฉะเชิงเทราหรือที่นิยมเรียกว่าแปดริ้วเป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ยาวนานมากกว่า 500 ปี ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งปัจจุบันส่งผลให้จังหวัดฉะเชิงเทรา มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวประกอบด้วย พระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านเมืองคือหลวงพ่อบุญรอด สุนัขที่ สำคัญทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยว บุคคลสำคัญในท้องถิ่น และแม่น้ำบางปะกง สิ่งดังกล่าวล้วน เป็นความภาคภูมิใจและชื่นชมของประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีต่อสังคมที่ตนอาศัยอยู่

จุดประสงค์การเรียนรู้

ก. ด้านเนื้อหา

1. อธิบายประวัติความเป็นมาของจังหวัดฉะเชิงเทราได้
2. เสนอแนะสถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทราได้
3. วิเคราะห์ถึงความเชื่อและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหลวงพ่อบุญรอดได้
4. ยกตัวอย่างบุคคลสำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทราได้
5. สรุปความสำคัญของแม่น้ำบางปะกงได้
6. เสนอแนะและจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนแสดงออกให้เห็นถึงความภาคภูมิใจและ

ชื่นชมต่อความสำคัญของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ได้

ข. ด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้
2. แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลได้
3. ทำงานเป็นกลุ่มได้

ค. ด้านการประยุกต์ใช้

1. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. สามารถสรุปผลความรู้ที่ศึกษาแล้วจัดกิจกรรมประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับนักเรียน

ขอบข่ายของเนื้อหา

1. ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดฉะเชิงเทรา
  - ประวัติความเป็นมา
  - สถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

2. ประวัติหลวงพ่อบุญตร
3. ความสำเร็จ ศรัทธา และความเชื่อที่มีต่อบุคคลสำคัญในจังหวัดฉะเชิงเทรา
4. ตัวอย่างบุคคลสำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทรา
5. ความสำคัญของแม่น้ำบางปะกง

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน คาบที่ 1 - 2 : จุดประสงค์ที่ 1-2 และ 6

1. ขั้นนำ

1.1 ให้นักเรียนจัดกลุ่ม 7 กลุ่มกลุ่มละ 5-6 คน โดยจับฉลากบัตรที่มีหมายเลขกำกับอยู่ เพื่อเข้ากลุ่ม เลือกประธานกลุ่ม เลขานุการ ผู้รายงานและผู้สังเกตการณ์ กลุ่มละ 1 คน ครูแจกเอกสาร บทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้แต่ละกลุ่ม ประธานกลุ่มรับเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มจากครู และอธิบายให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจ

1.2 ครูสนทนาซักถาม เตรียมความพร้อมจัดสถานที่เพื่อสะดวกในการทำกิจกรรม การเรียน

1.3 นักเรียนที่เป็นผู้สังเกตการณ์กลุ่มรับใบสังเกตการณ์ และทำหน้าที่สังเกตการณ์ เขียน รายงานลงใบสังเกตการณ์

1.4 ตัวแทนแต่ละกลุ่ม รับใบกำหนดงาน ประกอบด้วย บัตรคำสั่ง บัตรคำถาม - บัตร คำตอบ แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม แบบประเมินผลการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียน และใบ ความรู้ประกอบการเรียน

2. ขั้นสอน

2.1 ครูแจกบัตรอักษรเกี่ยวกับประวัติเมืองฉะเชิงเทรา ให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม นำบัตร อักษรที่ได้ มาเรียงต่อเป็นคำให้เกิดความสมบูรณ์ บันทึกคำที่ได้ลงในสมุดแล้วตรวจคำตอบที่ถูกต้อง กับครู

2.2 ครูซักถามเกี่ยวกับความหมายของคำที่ต่อได้ และความสัมพันธ์กันของคำ ตัวอย่าง เช่น คำว่าฉะเชิงเทรา แปรริ้ว พระรถเมรี คลองลึก แม่น้ำบางปะกง ฯลฯ นักเรียนร่วมกันอภิปรายสรุป และบันทึกผลการอภิปรายลงในแบบบันทึกกิจกรรม

2.3 ให้นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมโดยครูแจกใบความรู้ เรื่อง ประวัติและความเป็นมา ของเมืองฉะเชิงเทรา นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษา และอภิปรายภายในกลุ่มย่อย ตามหัวข้อที่กำหนดใน บัตรคำสั่ง สรุปผลการอภิปรายลงในแบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม ร่วมกันตอบคำถามจากบัตร คำถาม - คำตอบ เมื่อทำเสร็จตรวจคำตอบจากบัตรเฉลยที่ครู แต่ละกลุ่มรายงานผลการอภิปรายหน้า ชั้นเรียน

2.4 ครูเปิดวีดิทัศน์ เรื่องสถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดฉะเชิงเทราให้ ทุกกลุ่มศึกษา

2.5 นักเรียนศึกษาวีดิทัศน์จบแล้ว ตอบคำถามทบทวนความรู้ในบัตรคำถาม - คำตอบ เมื่อทำเสร็จตรวจคำตอบจากบัตรเฉลยที่ครู

2.6 ให้นักเรียนอภิปรายภายในกลุ่มย่อยเสนอแนะสถานที่สำคัญ และแหล่งท่องเที่ยว ของจังหวัดฉะเชิงเทรา พร้อมให้เหตุผลประกอบ และให้นักเรียนแต่ละกลุ่มคิดกิจกรรมเชิญชวนให้

นักท่องเที่ยวมาชมสถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดฉะเชิงเทรา บันทึกผลการอภิปรายกลุ่ม สรุปลงในแบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม เสนอผลการอภิปรายกลุ่มหน้าชั้นเรียน

2.7 นักเรียนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ ดังนี้

2.7.1 ด้านเนื้อหา

ตัวแทนแต่ละกลุ่มรายงานสรุปผลการอภิปรายกลุ่มของตนหน้าชั้นเรียน จากคำถามต่อไปนี้

- ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของเมืองฉะเชิงเทราเป็นอย่างไร
  - สถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดฉะเชิงเทราได้แก่ที่ใดบ้าง
- นักเรียนอภิปรายปัญหาจากคำถามร่วมกัน ครูอธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่ชัดเจน

ไม่ชัดเจน

2.7.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์

ผู้ทำหน้าที่สังเกตการณ์ รายงานผลการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ที่สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติดังนี้

- มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือไม่
- สมาชิกรู้จักการทำงานกลุ่มเป็นหรือไม่
- สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลกันหรือไม่

2.8 นักเรียนสรุป และประยุกต์ใช้ดังนี้

- สิ่งที่นักเรียนได้รับจากการศึกษาเป็นความรู้ที่ให้นักเรียนได้รู้จักความเป็นมาของท้องถิ่น และเกิดความชื่นชมภาคภูมิใจต่อชุมชนของตนอย่างไร
- นักเรียนได้จัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องเมืองฉะเชิงเทราอย่างไร

3. ขั้นตอนการประเมินผล

สังเกตจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียนต่อไปนี้

3.1 ด้านเนื้อหาได้แก่การอภิปรายแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่ม การบันทึกผลกิจกรรมการทำงานกลุ่ม การตอบคำถาม การรายงานหน้าชั้นเรียน

3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ได้แก่ ความร่วมมือระหว่างการทำงานกลุ่ม การยอมรับฟังความคิดเห็นภายในกลุ่ม

3.3 ด้านการประยุกต์ใช้ได้แก่ นักเรียนนำข้อมูลความรู้เผยแพร่แก่บุคคลทั่วไปได้ถูกต้อง

สื่อการเรียนรู้

1. บัตรกำหนดงานต่าง ๆ
2. แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม
3. ใบสังเกตการณ์
4. ใบความรู้เรื่อง ประวัติเมืองฉะเชิงเทรา
5. วิดีทัศน์เรื่อง สถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดฉะเชิงเทรา

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน คาบที่ 3 - 4 : จุดประสงค์ที่ 3 - 5

1.ขั้นนำ

1.1 ให้นักเรียนจัดกลุ่ม 7 กลุ่ม กลุ่มละ 5 - 6 คน โดยจับฉลากบัตรที่มีหมายเลขกำกับอยู่เพื่อเข้ากลุ่ม เลือกประธานกลุ่ม เลขานุการ ผู้รายงานและผู้สังเกตการณ์ กลุ่มละ 1 คน ครูแจกเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้แต่ละกลุ่ม ประธานกลุ่มรับเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มจากครูและอธิบายให้กลุ่มเข้าใจ

1.2 ครูสนทนา ชักถาม เตรียมความพร้อม จัดสถานที่เพื่อสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

1.3 นักเรียนที่เป็นผู้สังเกตการณ์กลุ่ม รับใบสังเกตการณ์และทำหน้าที่สังเกตการณ์ เขียนรายงานลงในใบสังเกตการณ์

1.4 ตัวแทนแต่ละกลุ่ม รับใบกำหนดงาน ประกอบด้วย บัตรคำสั่ง บัตรคำถาม - คำตอบ แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม แบบประเมินผลการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียน และใบความรู้ประกอบการเรียน

2.ขั้นสอน

2.1 ครูเปิดวีดิทัศน์ เรื่อง หลวงพ่อโสธรสายธารสู่ดวงใจ ให้นักเรียนทุกกลุ่มศึกษา วิเคราะห์ และสรุปร่วมกันภายในกลุ่มย่อย หัวข้อเรื่อง ความเชื่อและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหลวงพ่พุทธรโสธรเป็นอย่างไร สรุปผลการอภิปรายกลุ่มลงในแบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม เพื่อรายงานหน้าชั้นเรียน

2.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาความรู้เพิ่มเติมเรื่องประวัติหลวงพ่พุทธรโสธร ความสำเร็จ ศรัทธาและความเชื่อของประชาชนที่มีต่อบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ บุคคลสำคัญในจังหวัดฉะเชิงเทรา และความสำคัญของแม่น้ำบางปะกง จากใบความรู้ที่ครูแจกให้

2.3 ให้นักเรียนในแต่ละกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์และอภิปรายสรุปเนื้อหาที่ศึกษา แล้วตอบคำถามจากเรื่องที่ศึกษาจากบัตรคำถาม - คำตอบ ตรวจคำตอบจากบัตรเฉลยที่ครู

2.4 นักเรียนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ดังนี้

2.4.1 ด้านเนื้อหา

ผู้แทนแต่ละกลุ่มรายงานสรุปผลการอภิปรายกลุ่มหน้าชั้นเรียนจากคำถามต่อไปนี้

- ความเชื่อและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหลวงพ่พุทธรโสธร ปรากฏให้เห็นได้จากสิ่งใด

- ทำไมประชาชนจึงเกิดความเชื่อและความศรัทธาต่อองค์หลวงพ่พุทธรโสธรมาก
นักเรียนวิเคราะห์และอภิปรายปัญหาจากคำถามที่สงสัยร่วมกัน ครูอธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่ชัดเจน

2.4.2 ด้านมนุษย์สัมพันธ์

ผู้ทำหน้าที่สังเกตการณ์ บันทึกผลการสังเกตพฤติกรรมต่างๆของสมาชิก ที่ปฏิบัติภายในกลุ่มดังนี้

- สมาชิกมีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือไม่

- สมาชิกรู้จักการทำงานกลุ่มเป็นหรือไม่
- สมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลกันหรือไม่

2.5 นักเรียนสรุปและประยุกต์ใช้ดังนี้

- นักเรียนสรุปความคิดเห็นของตนเองจากเรื่องที่เรียนได้อย่างไรบ้าง
- เสนอแนะความเชื่อและศรัทธาที่ถูกต้องต่อพุทธศาสนิกชน
- วิธีการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเพื่อสร้างความเจริญ และภาคภูมิใจสู่ท้องถิ่นได้อย่างไร

3. ขั้นตอนการประเมินผล

สังเกตจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียนต่อไปนี้

- 3.1 ด้านเนื้อหา ได้แก่ การอภิปราย การแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่ม การบันทึกผลกิจกรรมกลุ่ม การตอบคำถาม การทำแบบฝึกหัด การรายงานหน้าชั้นเรียน
- 3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ ความร่วมมือกันระหว่างการทำงานกลุ่ม การยอมรับฟังความคิดเห็นภายในกลุ่ม
- 3.3 การประยุกต์ใช้ ได้แก่ การเสนอแนะแนวคิดและวิธีการปฏิบัติตนของประชาชนได้เหมาะสม สร้างความเชื่อและศรัทธาที่ถูกต้อง

สื่อการเรียนรู้

1. บัตรกำหนดงานต่างๆ
2. แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม
3. ใบสังเกตการณ์
4. ใบความรู้เรื่อง ประวัติหลวงพ่อกุศลโสธร ความเชื่อและศรัทธาที่มีต่อบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์
5. วิดีทัศน์เรื่อง หลวงพ่อกุศลโสธรสายธารสู่ดวงใจ

แผนการสอนกลุ่มควบคุม แผนการสอนที่ 2

วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1
เรื่อง ศิลปวัฒนธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

ศิลปวัฒนธรรมของประชาชนที่อาศัยในจังหวัดฉะเชิงเทรา แต่ละพื้นที่มาจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดรูปแบบวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นไปตามกลุ่มชนนั้นๆ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ โดยอิทธิพลจากวัฒนธรรมประเพณีทำให้เกิดภูมิปัญญาไทยด้านสถาปัตยกรรมขึ้น ตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นโบราณวัตถุทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าสมควรแก่การอนุรักษ์ ถ่ายทอดสืบต่อภูมิปัญญาไทยด้านวัฒนธรรม ประเพณีและสถาปัตยกรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป

จุดประสงค์การเรียนรู้

ก. ด้านเนื้อหา

1. บอกความหมายของวัฒนธรรมและประเพณีได้
2. ยกตัวอย่างวัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทราได้
3. อธิบายถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมและประเพณีในจังหวัดฉะเชิงเทราได้
4. วิเคราะห์ภูมิปัญญาไทยด้านสถาปัตยกรรมที่รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรม และประเพณีที่มีในจังหวัดฉะเชิงเทราได้
5. เสนอแนะวิธีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ ของจังหวัดฉะเชิงเทราได้
6. จัดกิจกรรมที่เป็นการถ่ายทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สำคัญได้

ข. ด้านมนุษย์สัมพันธ์

1. แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลได้
2. ทำงานเป็นกลุ่มได้
3. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้

ค. ด้านการประยุกต์ใช้

1. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ประยุกต์กิจกรรมการถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นเพื่อนำมาเผยแพร่ต่อไปได้

ขอบข่ายของเนื้อหา

1. วัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน
2. ตัวอย่างวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้านที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีการแห่หลวงพ่อบุทธ
โสธร
3. ภูมิปัญญาไทยด้านสถาปัตยกรรมของจังหวัดฉะเชิงเทรา
4. ตัวอย่างมรดกทางวัฒนธรรมที่บึงไผ่ดำ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน คาบที่ 1 - 2 : จุดประสงค์ที่ 1 - 3

1. ขั้นนำ

1.1 ให้นักเรียนจัดกลุ่ม 7 กลุ่ม กลุ่มละ 5 - 6 คน โดยจับฉลากบัตรที่มีหมายเลขกำกับ อยู่เพื่อเข้ากลุ่มเลือกประธานกลุ่ม เลขานุการ ผู้รายงาน และผู้สังเกตการณ์กลุ่มละ 1 คน ครูแจก เอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้แต่ละกลุ่ม ประธานกลุ่มรับเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม จากครู และอธิบายให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจ

1.2 ครูสนทนา ชักถามเตรียมความพร้อม จัดสถานที่เพื่อสะดวกในการทำกิจกรรม การเรียน

1.3 นักเรียนที่เป็นผู้สังเกตการณ์กลุ่มรับใบสังเกตการณ์ และทำหน้าที่สังเกตการณ์ เขียนรายงานลงในใบสังเกตการณ์

1.4 ตัวแทนแต่ละกลุ่มรับใบกำหนดงานประกอบด้วยบัตรคำสั่ง บัตรคำถาม - คำตอบ แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม ใบความรู้ประกอบการเรียน แบบประเมินผลการทำงานกลุ่ม สำหรับนักเรียน

2. ขั้นสอน

2.1 ให้นักเรียนทุกกลุ่มศึกษาวิดิทัศน์เรื่อง งานนมัสการหลวงพ่อบุทธโสธร แล้ว อภิปรายร่วมกันในหัวข้อดังนี้ “ งานประเพณีนมัสการหลวงพ่อบุทธโสธร สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งใดบ้าง ” นักเรียนบันทึกผลการอภิปรายร่วมกันลงในแบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม

2.2 นักเรียนในแต่ละกลุ่มศึกษาความรู้เพิ่มเติมเรื่องวัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญของ จังหวัดฉะเชิงเทราจากใบความรู้ที่แจกให้ และอภิปรายภายในกลุ่มย่อย เรื่องความแตกต่างของ วัฒนธรรมและประเพณีที่มีในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปผลการอภิปรายกลุ่ม ลงในแบบ บันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม เตรียมรายงานหน้าชั้นเรียน

2.3 นักเรียนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ดังนี้

2.3.1 ด้านเนื้อหา

ผู้แทนแต่ละกลุ่มรายงานสรุปผลการอภิปรายกลุ่มหน้าชั้นเรียนจากคำถามต่อไปนี้

- เหตุใดวัฒนธรรมและประเพณีของจังหวัดฉะเชิงเทราจึงแตกต่างกัน

นักเรียนอภิปรายปัญหาจากคำถามที่สงสัยร่วมกัน ครูอธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่ ชัดเจน นักเรียนในกลุ่มร่วมกันตอบคำถามจากบัตรคำถาม - คำตอบ ตรวจคำตอบจากบัตรเฉลยที่ครู

2.3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์

ผู้ทำหน้าที่สังเกตการณ์ บันทึกผลการสังเกตพฤติกรรมต่างๆของสมาชิกที่ปฏิบัติภายในกลุ่มดังนี้

- มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือไม่
- สมาชิกรู้จักการทำงานกลุ่มเป็นหรือไม่
- สมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลกันหรือไม่

2.3.3 นักเรียนสรุปและประยุกต์ใช้ดังต่อไปนี้

- นักเรียนศึกษาสาระสำคัญในเรื่องความแตกต่างของวัฒนธรรม และประเพณีในจังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปได้อย่างไรบ้าง

- นักเรียนนำความรู้ที่ได้รับไป เป็นแนวทางการปฏิบัติตนต่อวัฒนธรรมและประเพณีในแต่ละพื้นที่อย่างไร

3. ขั้นตอนการประเมินผล

3.1 ด้านเนื้อหา ได้แก่การอภิปรายการแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่ม การรายงานหน้าชั้นเรียน การตอบคำถาม

3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ความร่วมมือระหว่างการทำงานกลุ่ม การประเมินผลการทำงานกลุ่มของนักเรียน การกล้าแสดงออก การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่ม

3.3 ด้านการประยุกต์ใช้ ได้แก่นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีที่จัด อย่างถูกต้องเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมต่อไป

สื่อการเรียนรู้

1. บัตรกำหนดงานต่างๆ
2. แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม
3. ใบสังเกตการณ์
4. ใบความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประเพณีในจังหวัดฉะเชิงเทรา
5. วีดิทัศน์เรื่อง งานนมัสการหลวงพ่อบุญศรี

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน คาบที่ 3 - 4 : จุดประสงค์ที่ 4 - 5

1. ขั้นนำ

1.1 ให้นักเรียนจัดกลุ่ม 7 กลุ่ม กลุ่มละ 5 - 6 คน โดยจับฉลากบัตรที่มีหมายเลขกำกับอยู่เพื่อเข้ากลุ่ม เลือกประธานกลุ่ม เลขานุการ ผู้รายงานและผู้สังเกตการณ์ กลุ่มละ 1 คน ครูแจกเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้แต่ละกลุ่ม ประธานกลุ่มรับเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มจากครูและอธิบายให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจ

1.2 ครูสนทนาซักถาม เตรียมความพร้อม จัดสถานที่เพื่อสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

1.3 นักเรียนที่เป็นผู้สังเกตการณ์กลุ่มรับใบสังเกตการณ์และทำหน้าที่สังเกตการณ์เขียนรายงานลงในใบสังเกตการณ์

1.4 ตัวแทนแต่ละกลุ่มรับใบกำหนดงานประกอบด้วย บัตรคำสั่ง บัตรคำถาม - คำตอบ แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม ใบความรู้ประกอบการเรียน แบบประเมินผลการทำงานกลุ่ม สำหรับนักเรียน

2. ขั้นสอน

2.1 ครูนำภาพที่เป็นสถาปัตยกรรมที่มีในจังหวัดฉะเชิงเทราให้นักเรียนดู ชักถามนักเรียนเกี่ยวกับภาพที่นำมาแสดง ให้นักเรียนอธิบายรายละเอียดและความสำคัญของภาพแต่ละรูป ครูอธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่นักเรียนอธิบายไม่ชัดเจน

2.2 ให้นักเรียนในแต่ละกลุ่มศึกษาเนื้อหาเพิ่มเติม ในเรื่องภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของเรา จากใบความรู้ประกอบการเรียนที่ครูแจกให้ นักเรียนร่วมกันศึกษาและตอบคำถามจากบัตรคำถาม - คำตอบ ตรวจคำตอบจากบัตรเฉลยที่ครู

2.3 นักเรียนในแต่ละกลุ่มอภิปรายสรุปเรื่องภูมิปัญญาไทยด้านสถาปัตยกรรม กับอิทธิพลของวัฒนธรรมและประเพณีที่มีในท้องถิ่น นักเรียนสรุปผลการอภิปรายกลุ่มลงในแบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม รายงานหน้าชั้นเรียน

2.4 ครูแจกตัวอย่างการเขียนโครงการต่าง ๆ ให้นักเรียนศึกษารูปแบบและวิธีการเขียนแต่ละหัวข้อ แล้วแจกแบบฟอร์มการเขียนโครงการให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม ให้นักเรียนทุกคนในกลุ่มคิดเสนอโครงการ จัดกิจกรรมการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่น แล้วคัดเลือกโครงการที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ภายในกลุ่ม 1 โครงการ ร่วมกันเขียนโครงการที่จะปฏิบัติให้สมบูรณ์ถูกต้องตามรูปแบบที่ศึกษา

2.5 นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอโครงการของกลุ่มหน้าชั้นเรียน ร่วมกันอภิปรายถึงผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละโครงการ และความเป็นไปได้ในการปฏิบัติงานตามโครงการที่เสนอแนะ

2.6 นักเรียนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ดังนี้

2.6.1 ด้านเนื้อหา

ตัวแทนแต่ละกลุ่มรายงานสรุปผลการอภิปรายกลุ่มหน้าชั้นเรียน จากคำถามต่อไปนี้

- ภูมิปัญญาไทยทางสถาปัตยกรรมของจังหวัดฉะเชิงเทราประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง
- ภูมิปัญญาไทยด้านสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมและประเพณีใน

ท้องถิ่นอย่างไร

2.6.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์

ผู้ทำหน้าที่สังเกตการณ์ รายงานการสังเกตพฤติกรรมต่างๆของสมาชิกที่ปฏิบัติภายในกลุ่มดังนี้

- มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือไม่
- สมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลกันหรือไม่

2.7 นักเรียนสรุปและประยุกต์ใช้ดังต่อไปนี้

- ความรู้ที่นักเรียนศึกษาสรุปเป็นสาระสำคัญได้อย่างไร

- โครงการการอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาทางด้าน
สถาปัตยกรรมในท้องถิ่น มีแนวปฏิบัติอย่างไรบ้าง

3. ขั้นตอนการประเมินผล

3.1 ด้านเนื้อหาได้แก่ การอภิปราย การตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่ม
การรายงานหน้าชั้นเรียน แบบฝึกหัด

3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ได้แก่ ความร่วมมือระหว่างการทำงานกลุ่ม การกล้าแสดงออก
และการประเมินผลการทำงานกลุ่ม

3.3 ด้านการประยุกต์ใช้ได้แก่ การนำวิธีการปฏิบัติตามโครงการที่เขียนไว้ไปเผยแพร่
ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาไทยทางสถาปัตยกรรมและร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอด
ขนบธรรมเนียมประเพณีสืบต่อไป

สื่อการเรียนรู้

1. บัตรกำหนดงานต่างๆ
2. แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม
3. ใบสังเกตการณ์
4. ใบความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยทางด้านสถาปัตยกรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา
5. รูปภาพสถาปัตยกรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

แผนการสอนกลุ่มควบคุม

แผนการสอนที่ 3

วิชา ส 071 ห้องถิ่นของเรา 1

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง ประชากรกับการดำเนินชีวิตด้านการประกอบอาชีพ

เวลา 6 คาบ

ความคิดรวบยอด

จังหวัดจะเข้จะมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่าน ประชาชนส่วนมาก ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เศรษฐกิจและรายได้ของประชากรในจังหวัดมาจากการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการประมงที่มีในท้องถิ่น แล้วมาแปรรูปเป็นอาหารและประติมากรรมเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ส่งเสริมอาชีพ โดยใช้ภูมิปัญญา ด้านอาชีพทำให้เกิดรายได้ในการดำรงชีวิต

จุดประสงค์การเรียนรู้

ก. ด้านเนื้อหา

1. อธิบายลักษณะสภาพภูมิประเทศ ที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพ ภายในท้องถิ่นจังหวัดจะเข้ได้
2. บอกความสำคัญของผลิตผลทางการเกษตรที่ ทำให้เกิดเป็นอาชีพในท้องถิ่นจังหวัดจะเข้ได้
3. อธิบายคุณค่าของภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพที่มีต่อเศรษฐกิจและรายได้ ของคนในท้องถิ่นได้
4. เสนอโครงการภูมิปัญญาด้านอาชีพที่ส่งผลทำให้เกิดรายได้จากผลิตผล ที่มีในท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่ได้
5. ปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพที่เขียนไว้ได้

ข. ด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้
2. แสดงความคิดเห็นได้อย่างมีเหตุผล
3. ทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้

ค. ด้านการประยุกต์ใช้

1. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างมีประสิทธิภาพ
2. สามารถสรุปผลความรู้ที่ศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ได้

ขอบข่ายของเนื้อหา ประชากรกับการดำเนินชีวิตทางด้านการประกอบอาชีพ

1. ลักษณะสภาพภูมิประเทศ และลักษณะโดยทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เศรษฐกิจและรายได้ของประชากรในจังหวัดฉะเชิงเทรา
3. ภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพที่พบในท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา
4. การเลือกประกอบอาชีพ และตัวอย่าง อาชีพที่ทำในปัจจุบัน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน คาบที่ 1 - 2 : จุดประสงค์ที่ 1 - 2

1. ขั้นนำ

1.1 ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 7 กลุ่ม กลุ่มละ 5 - 6 คน โดยจับฉลากบัตรที่มีหมายเลขกำกับอยู่เพื่อเข้ากลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มเลือก ประธานกลุ่ม เลขานุการ ผู้รายงาน และผู้สังเกตการณ์ กลุ่มละ 1 คน ครูแจกเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม พร้อมคำอธิบายให้สมาชิกเข้าใจ

1.2 ครูสนทนา ชักถาม เตรียมความพร้อม จัดสถานที่ เพื่อสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

1.3 นักเรียนที่เป็นผู้สังเกตการณ์กลุ่ม รับใบสังเกตการณ์ และทำหน้าที่สังเกตการณ์ เขียนรายงานลงในใบสังเกตการณ์

1.4 ตัวแทนแต่ละกลุ่มรับใบกำหนดงาน ประกอบด้วย บัตรคำสั่ง บัตรคำถาม บัตร คำตอบ แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม ใบความรู้ประกอบการเรียน แบบประเมินผลการทำงาน กลุ่มสำหรับนักเรียน กระดาษสำหรับตั้งคำถาม

2. ขั้นสอน ดำเนินการสอนดังนี้

2.1 ให้นักเรียนทุกกลุ่มศึกษาวิดิทัศน์ เรื่องเมืองแปดริ้ว

2.2 นักเรียนอภิปรายร่วมกันในกลุ่มย่อย หัวข้อ ลักษณะภูมิประเทศและการประกอบอาชีพ ของประชากรในจังหวัดฉะเชิงเทรา เขียนสรุปการอภิปรายลงในแบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม เพื่อมอบให้ผู้รายงาน เตรียมรายงานหน้าชั้น

2.3 นักเรียนทุกคนร่วมกันอภิปราย และตั้งคำถามลงในกระดาษสำหรับตั้งคำถาม ค้นหาคำตอบร่วมกัน ครูทำหน้าที่อธิบาย เพิ่มเติมในส่วนที่ไม่ชัดเจน

2.4 นักเรียนทุกคนในกลุ่มศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากใบความรู้ เรื่อง เศรษฐกิจและรายได้ของประชากรในจังหวัดฉะเชิงเทรา

2.5 นักเรียนทุกคนภายในกลุ่มอ่านบัตรคำถาม เมื่อศึกษาใบความรู้เรื่อง เศรษฐกิจและรายได้ของประชากรในจังหวัดฉะเชิงเทราจบแล้ว และร่วมกันตอบคำถามลงในบัตรคำตอบที่แจกให้ หลังจากทำเสร็จครบทุกข้อแล้ว ตัวแทนกลุ่มรับบัตรเฉลยจากครูไปตรวจ

2.6 นักเรียนวิเคราะห์ประสบการณ์เรียนรู้ ดังนี้

2.6.1 ด้านเนื้อหา

ตัวแทนแต่ละกลุ่มรายงานสรุป การวิเคราะห์ภายในกลุ่มของตนหน้าชั้นเรียน จากคำถามต่อไปนี้

อย่างไร

- ลักษณะสภาพภูมิประเทศของจังหวัดฉะเชิงเทรา มีผลต่อการประกอบอาชีพ

- เศรษฐกิจและรายได้ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพใดบ้าง
- ครูวิเคราะห์เพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ให้ชัดเจนขึ้น

2.6.2 ด้านมนุษย์สัมพันธ์

ผู้ทำหน้าที่สังเกตการณ์รายงานผลจากการสังเกตพฤติกรรม ต่าง ๆ ที่สมาชิกในกลุ่ม ปฏิบัติ ดังนี้

- มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือไม่
- สมาชิกรู้จักการทำงานกลุ่มเป็นหรือไม่
- สมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลกันหรือไม่

2.7 นักเรียนสรุปและประยุกต์ใช้ ดังนี้

- สิ่งที่ได้ศึกษาจากใบความรู้ ความคิดรวบยอด และสาระสำคัญของเรื่องที่เรียนนักเรียนได้นำไปใช้ อย่างไรบ้าง

3. ขั้นตอนการประเมินผล

สังเกตจากการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนต่อไปนี้

3.1 ด้านเนื้อหา ได้แก่ การอภิปรายแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ การตอบคำถาม ผลการบันทึกงานกลุ่ม และการทำแบบฝึกหัดท้ายบท

3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ ความร่วมมือระหว่างการทำงานกลุ่ม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสนใจ การกล้าแสดงออกจากการรายงานหน้าชั้น

3.3 การประยุกต์ใช้ ได้แก่ การตอบคำถามของนักเรียน ในการนำความรู้ที่ได้รับไปเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพได้อย่างไร

สื่อการเรียนรู้

1. บัตรกำหนดงานต่าง ๆ
2. แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม
3. ใบสังเกตการณ์
4. ใบความรู้เรื่องเศรษฐกิจและรายได้ของประชากรในจังหวัดฉะเชิงเทรา
5. วิดิทัศน์เรื่อง เมืองแปดริ้ว

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน คาบที่ 3 - 4 : จุดประสงค์ที่ 2 - 3

1. ชี้นำ

1.1 ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 7 กลุ่ม กลุ่มละ 5 - 6 คน โดยจับฉลากบัตรที่มีหมายเลขกำกับอยู่ไม่ให้ซ้ำกลุ่มเดิม เพื่อเข้ากลุ่ม ให้แต่ละกลุ่ม เลือก ประธานกลุ่ม เลขานุการ ผู้รายงาน และ

ผู้สังเกตการณ์ กลุ่มละ 1 คน ครูแจกเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม พร้อมคำอธิบายให้สมาชิกเข้าใจ

1.2 ครูสนทนา ชักถามเตรียมความพร้อม จัดสถานที่เพื่อสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

1.3 นักเรียนที่เป็นผู้สังเกตการณ์กลุ่ม รับใบสังเกตการณ์และทำหน้าที่สังเกตการณ์ เขียนรายงานลงในใบสังเกตการณ์

1.4 ตัวแทนแต่ละกลุ่มรับใบกำหนดงาน ประกอบด้วย บัตรคำสั่ง บัตรคำถาม บัตรคำตอบ แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม ใบความรู้ประกอบการเรียน แบบประเมินผลการทำงานกลุ่ม สำหรับนักเรียน กระดาษสำหรับตั้งคำถาม

2. ขั้นสอน ดำเนินการสอนดังนี้

2.1 ครูนำเกมโดมิโน เรื่องภูมิปัญญาไทยที่เป็นอาชีพต่าง ๆ ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเล่นภายในเวลา 15 นาที สนทนา ชักถามเกี่ยวกับความรู้ที่ได้จากเกมที่เล่น และให้แต่ละกลุ่มเขียนข้อมูลอาชีพที่ต่อโดมิโนได้ ลงในแบบบันทึกรายงานกลุ่ม

2.2 นักเรียนทุกกลุ่มศึกษาใบความรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพที่พบในท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ เรือผีหลอก การถนอมอาหาร แล้วอภิปรายร่วมกันภายในกลุ่มย่อย สรุปลงในแบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม ตัวแทนกลุ่มอ่านบัตรคำถามให้สมาชิกกลุ่มฟัง และร่วมกันตอบคำถามลงในบัตรคำตอบที่แจกให้ เมื่อทำเสร็จครบทุกข้อแล้ว ตัวแทนกลุ่มรับบัตรเฉลยจากครูไปตรวจ

2.3 นักเรียนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ดังนี้

2.3.1 ด้านเนื้อหา

ตัวแทนกลุ่มรายงานสรุปการวิเคราะห์ของกลุ่ม หน้าชั้นเรียนจากคำถามต่อไปนี้

- อาชีพที่เป็นภูมิปัญญาไทย พบในท้องถิ่น มีอาชีพอะไรบ้าง
- ภูมิปัญญาไทยทางอาชีพ มีคุณค่าต่อเราอย่างไรบ้าง

2.3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์

ผู้ทำหน้าที่สังเกตการณ์ รายงานผลจากการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ที่สมาชิกปฏิบัติ ดังนี้

- สมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลกันหรือไม่
- สมาชิกรู้จักการทำงานกลุ่มหรือไม่
- สมาชิกยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือไม่

2.4 นักเรียนสรุปและประยุกต์ใช้ความรู้ที่เรียน ได้ดังนี้ นักเรียนได้อะไรจากภูมิปัญญาไทยทางด้านอาชีพ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพในชีวิตประจำวันได้

3. ขั้นการประเมินผล

สังเกตจากการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนต่อไปนี้

3.1 ด้านเนื้อหา ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่มย่อย การตอบคำถาม และการบันทึกผลการสรุปงานของกลุ่ม แบบฝึกหัดทดสอบ

3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ ความร่วมมือระหว่างการทำงานกลุ่ม การช่วยเหลือกันในการตอบคำถาม และการกล้าแสดงออกในการเสนอความคิดเห็น

3.3 ด้านการประยุกต์ใช้ได้แก่ การตอบคำถามของนักเรียน ที่นำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพช่วยเหลือครอบครัวได้อย่างไร

สื่อการเรียนรู้

1. บัตรกำหนดงานต่าง ๆ
2. แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม
3. ใบความรู้ประกอบการเรียนเรื่อง ภูมิปัญญาไทยทางด้านอาชีพของจังหวัดฉะเชิงเทรา
4. เกมโดมิโนอาชีพ ต่าง ๆ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน คาบที่ 5 - 6 : จุดประสงค์ที่ 4 - 5

1. ช้่นนำ

ดำเนินการปฏิบัติเช่นเดียวกับคาบที่ 3-4 แต่หมุนเวียนหน้าที่ของสมาชิกภายในกลุ่มใหม่ โดยไม่ให้ซ้ำคนเดิม

2. ช้่นสอน ดำเนินการสอนดังนี้

- 2.1 ครูให้นักเรียนสำรวจวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น ที่ได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- 2.2 นักเรียนอภิปรายกลุ่มใหญ่ร่วมกัน ในหัวข้อ วัตถุดิบที่ได้จากอาชีพเกษตรกรรม นำมาใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง นักเรียนแสดงความคิดเห็นประกอบ และ บันทึกลงในแบบบันทึกการรายงานกลุ่ม
- 2.3 นักเรียนศึกษาสไลด์ เรื่อง การทำกระยาสารท
- 2.4 นักเรียนอภิปรายกลุ่มย่อยวิเคราะห์อาชีพการทำกระยาสารท ใช้ภูมิปัญญาไทยมาประกอบอาชีพอย่างไร และบันทึกคำอภิปรายกลุ่มลงในแบบบันทึกการรายงานกลุ่ม เพื่อมอบให้ผู้รายงานเตรียมรายงานหน้าชั้น
- 2.5 นักเรียนในแต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ เรื่อง การเลือกประกอบอาชีพ และศึกษาแบบฟอร์มการเขียนโครงการ ที่ครูแจกให้
- 2.6 นักเรียนภายในกลุ่มอภิปรายร่วมกัน เขียนโครงการภูมิปัญญาด้านอาชีพจากผลผลิตที่มีในท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่ กลุ่มละ 1 โครงการ ลงในแบบฟอร์มโครงการที่ครูแจกให้ และนำเสนอโครงการของแต่ละกลุ่มหน้าชั้นเรียน อภิปรายทำความเข้าใจร่วมกัน ครูอธิบายเสริมเพื่อให้นักเรียนเข้าใจในการเขียนโครงการยิ่งขึ้น และอธิบายความเป็นไปได้ของแต่ละโครงการ
- 2.7 นักเรียนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ ดังนี้
  - 2.7.1 ด้านเนื้อหา
    - ตัวแทนกลุ่มรายงานสรุปการวิเคราะห์ของกลุ่ม หน้าชั้นเรียน จากคำถามต่อไปนี้
    - วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นที่ได้จากอาชีพเกษตรกรรม นำมาใช้ประโยชน์อะไรบ้าง
    - อาชีพการทำกระยาสารทเป็นภูมิปัญญาไทยทางด้านการประกอบอาชีพอย่างไร
    - ครูวิเคราะห์เพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ให้ชัดเจนขึ้น

2.7.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์

ผู้ทำหน้าที่สังเกตการณ์ รายงานผลจากการสังเกตพฤติกรรมต่างๆที่สมาชิก

ปฏิบัติดังนี้

- มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือไม่
- สมาชิกรู้จักการทำงานกลุ่มหรือไม่
- สมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลกันหรือไม่

2.8 นักเรียนสรุปและประยุกต์ใช้ ดังต่อไปนี้

- ครูถามนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้จากการศึกษาใบความรู้และสาระสำคัญของเรื่องที่เรียน มีข้อเสนอแนะอย่างไร
- นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำผลิตผลที่เป็นวัตถุดิบในท้องถิ่นมาประกอบอาชีพ เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวอย่างไรบ้าง
- นักเรียนเลือกการประกอบอาชีพอะไรบ้างและคิดว่าจะนำไปใช้ได้อย่างไร

3. ขั้นตอนประเมินผล

สังเกตจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆของนักเรียนต่อไปนี้

3.1 ด้านเนื้อหา ได้แก่ การอธิบายแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่ม การบันทึกผลกิจกรรมการทำงานกลุ่ม การตอบคำถาม การทำแบบทดสอบ การรายงานหน้าชั้น

3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ได้แก่

- ความร่วมมือระหว่างการทำงานกลุ่ม
- การกล้าแสดงออกถึงความเป็นประชาธิปไตยในกลุ่ม
- การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

3.3 ด้านการประยุกต์ใช้

- นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพช่วยเหลือครอบครัว

สื่อการเรียนรู้

1. บัตรกำหนดงานต่างๆ
2. แบบบันทึกรายงานกลุ่ม
3. ใบสังเกตการณ์
4. ใบความรู้เรื่อง การเลือกประกอบอาชีพ
5. สไลด์เรื่อง การทำกระยาสารท
6. แบบฟอร์มการเขียนโครงการ

แผนการสอนกลุ่มควบคุม

แผนการสอนที่ 4

วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1
เรื่อง การจัดการทรัพยากร

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
เวลา 6 คาบ

ความคิดรวบยอด

จังหวัดฉะเชิงเทรา มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เพราะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ดิน น้ำ และป่าไม้ โดยเฉพาะป่าชายเลน จัดเป็นแหล่ง ทรัพยากรที่สำคัญในท้องถิ่น เป็นแหล่งอาหารและขยายพันธุ์สัตว์น้ำที่สำคัญ ดังนั้นการจัดการ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้เกิดความเหมาะสม นำภูมิปัญญาไทยและการเกษตรตามทฤษฎีใหม่คือการ เกษตรแบบผสมผสานมาใช้ ทำให้สามารถรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ให้ดำรงอยู่ต่อไปได้นาน

จุดประสงค์การเรียนรู้

ก. ด้านเนื้อหา

1. บอกถึงทรัพยากรที่มีในจังหวัดฉะเชิงเทราได้
2. อธิบายวิธีการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในจังหวัดฉะเชิงเทราได้
3. ยกตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในจังหวัดฉะเชิงเทราได้
4. วิเคราะห์วิธีการใช้การเกษตรแบบผสมผสานในการรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมใน

จังหวัดฉะเชิงเทราได้

5. เสนอโครงการนำภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมมาอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติได้

ข. ด้านมนุษยสัมพันธ์

1. สามารถแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลได้
2. สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้

ค. ด้านการประยุกต์ใช้

1. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. สามารถนำความรู้ที่ศึกษาไปจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเพื่อการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติได้

ขอบข่ายของเนื้อหา

1. ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้และป่าชายเลน
2. ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน
3. สภาพการณ์ของทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนของจังหวัดฉะเชิงเทรา
4. ภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และทฤษฎีใหม่

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน คาบที่ 1-2 : จุดประสงค์ที่ 1-2

1. ขั้นนำ

1.1 ให้นักเรียนจัดกลุ่ม 7 กลุ่ม กลุ่มละ 5 - 6 คน โดยจับฉลากบัตรที่มีหมายเลขกำกับอยู่ เพื่อเข้ากลุ่มเลือกประธานกลุ่ม เลขานุการ ผู้รายงานและผู้สังเกตการณ์ กลุ่มละ 1 คน ครูแจกเอกสาร บทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้แต่ละกลุ่ม ประธานกลุ่มรับเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มจากครู และอธิบายให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจ

1.2 ครูสนทนาซักถามเตรียมความพร้อม จัดสถานที่เพื่อสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

1.3 นักเรียนที่เป็นผู้สังเกตการณ์กลุ่มรับใบสังเกตการณ์ และทำหน้าที่สังเกตการณ์ เขียนรายงานลงในใบสังเกตการณ์

1.4 ตัวแทนแต่ละกลุ่มรับใบกำหนดงานประกอบด้วย บัตรคำสั่ง บัตรคำถาม - คำตอบ แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม แบบประเมินผลการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียน และใบความรู้ประกอบการเรียน

2. ขั้นสอน

2.1 ให้นักเรียนทุกกลุ่มศึกษากรณีตัวอย่างเรื่อง สภาพการณ์สภาพแวดล้อมป่าชายเลน จังหวัดฉะเชิงเทรา และร่วมกันอภิปรายในกลุ่มย่อยเรื่องเหตุใดสภาพแวดล้อมของทรัพยากรป่าชายเลนในปัจจุบันจึงเปลี่ยนไป นักเรียนสรุปผลการอภิปรายลงในแบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม

2.2 ผู้รายงานแต่ละกลุ่มนำเสนอผลการอภิปรายกลุ่มหน้าชั้นเรียน ครูใช้คำถามนำเพื่อให้ นักเรียนร่วมกันอภิปรายและทำความเข้าใจด้วยกัน

2.3 นักเรียนในแต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้เพิ่มเติมเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและชุมชนป่าชายเลน แล้วตอบคำถามจากบัตรคำถาม - คำตอบที่แจกให้ ตรวจคำตอบจากบัตรเฉลยที่ครู

2.4 ครูแจกแบบฟอร์มการสำรวจทรัพยากร ให้นักเรียนออกสำรวจทรัพยากรที่พบในพื้นที่ ภายในเวลาที่กำหนด นักเรียนนำเสนอผลการสำรวจหน้าชั้นเรียน ครูและนักเรียนอภิปรายร่วมกัน

2.5 นักเรียนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ดังนี้

2.5.1 ด้านเนื้อหา

ตัวแทนแต่ละกลุ่มรายงานสรุปผลการอภิปรายกลุ่มของตนหน้าชั้นเรียนจาก คำถามต่อไปนี้

- สภาพแวดล้อมในพื้นที่มีทรัพยากรธรรมชาติอะไรบ้าง

- ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ เพราะเหตุใด
- นักเรียนเห็นว่าควรมีวิธีการใดที่จะรักษาไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเปลี่ยนแปลง

ไป

นักเรียนร่วมกันอภิปรายและครูอภิปรายเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่ชัดเจน

2.5.2. ด้านมนุษยสัมพันธ์

ผู้ทำหน้าที่สังเกตการณ์รายงานผลจากการสังเกตพฤติกรรมต่างๆที่สมาชิกในกลุ่ม

ปฏิบัติดังนี้

- มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือไม่
- สมาชิกรู้จักการทำงานกลุ่มเป็นหรือไม่

2.6 นักเรียนสรุปและประยุกต์ใช้ดังนี้

- สิ่งที่นักเรียนได้รับจากการศึกษาเป็นความรู้ที่ให้นักเรียนสามารถเข้าใจถึงทรัพยากรที่มีภายในจังหวัดของตนและรู้จักใช้ และจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า และเกิดประโยชน์ได้อย่างไร

- ดูแลและช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีให้อยู่ต่อไปโดยวิธีใด

3. ขั้นตอนประเมินผล

สังเกตจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆของนักเรียนต่อไปนี้

3.1 ด้านเนื้อหา ได้แก่การอภิปรายแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่มย่อย การตอบคำถาม

การบันทึกผลกิจกรรมการทำงานกลุ่ม

3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การประเมินผลการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียน

3.3 ด้านการประยุกต์ใช้ได้แก่ นักเรียนนำความรู้ที่ได้รับไปจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่โดยการดูแลและรณรงค์อนุรักษ์ธรรมชาติด้วยวิธีการต่างๆ

สื่อการเรียนรู้

1. บัตรกำหนดงานต่างๆ
2. แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม
3. ใบความรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติและชุมชนป่าชายเลน
4. กรณีตัวอย่างเรื่อง สภาพการณ์ป่าชายเลนในจังหวัดฉะเชิงเทรา
5. แบบฟอร์มการสำรวจทรัพยากรในพื้นที่ของนักเรียน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน คาบที่ 3 - 4 : จุดประสงค์ที่ 2 - 3

1. ขั้นนำ

1.1 ให้นักเรียนจัดกลุ่ม 7 กลุ่ม กลุ่มละ 5 - 6 คน โดยจับฉลากบัตรที่มีหมายเลขกำกับอยู่เพื่อเข้ากลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มเลือกประธานกลุ่ม เลขานุการ ผู้รายงาน และผู้สังเกตการณ์ กลุ่มละ 1

คน ครูแจกเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้แก่กลุ่ม ประธานกลุ่มรับเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มจากครู และอธิบายให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจ

1.2 ครูสนทนา ชักถามเตรียมความพร้อม จัดสถานที่เพื่อสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

1.3 นักเรียนที่เป็นผู้สังเกตการณ์กลุ่มรับใบสังเกตการณ์และทำหน้าที่สังเกตการณ์ เขียนรายงานลงในใบสังเกตการณ์

1.4 ตัวแทนแต่ละกลุ่มรับใบกำหนดงานประกอบด้วย บัตรคำสั่ง บัตรคำถาม - คำตอบ แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม แบบประเมินผลการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียน และใบความรู้ประกอบการเรียน

2. ขั้นสอน

2.1 ให้นักเรียนทุกคนศึกษา วิเคราะห์เรื่องผู้ใหญ่วิบูลย์กับวนเกษตร แล้วอภิปรายเกี่ยวกับการเกษตรในลักษณะวนเกษตรได้อย่างไร สรุปผลการอภิปรายกลุ่มลงในแบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม เพื่อรายงานหน้าชั้นเรียน

2.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาความรู้เพิ่มเติม เรื่องภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมทางการเกษตร จากใบความรู้ที่แจกให้ ตอบคำถามในบัตรคำถาม - คำตอบร่วมกัน ตรวจสอบคำตอบจากบัตรเฉลยที่ครู

2.3 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มยกตัวอย่างทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่า ในพื้นที่อยู่อาศัยของนักเรียน ลงในแบบฟอร์มที่แจกให้ และอภิปรายร่วมกันในการจัดการทรัพยากรที่มีในเขตพื้นที่โดยเหมาะสมและสมดุลธรรมชาติ ครูอธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่ชัดเจน

2.4 นักเรียนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ดังนี้

2.4.1 ด้านเนื้อหา

ตัวแทนแต่ละกลุ่ม รายงานสรุปผลการอภิปรายกลุ่มของตน หน้าชั้นเรียนจากคำถามต่อไปนี้

- ลักษณะการทำเกษตรแบบวนเกษตรเป็นอย่างไร
- ภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมทำอย่างไร
- ตัวอย่างวิธีการจัดการต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้แก่อะไรบ้าง

2.4.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์

ผู้ทำหน้าที่สังเกตการณ์ รายงานผลจากการสังเกตพฤติกรรมต่างๆที่สมาชิกปฏิบัติ ดังนี้

- มีการแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือไม่
- สมาชิกรู้จักการทำงานกลุ่มเป็นหรือไม่

2.5 นักเรียนสรุปและประยุกต์ใช้ดังนี้

- นักเรียนสรุปตัวอย่างของทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ลงในแบบฟอร์มได้ถูกต้องหรือไม่

- นักเรียนนำวิธีการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมไปใช้จัดการทรัพยากรที่มีในพื้นที่ได้เหมาะสมหรือไม่

3. ขั้นตอนประเมินผล

สังเกตจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียนต่อไปนี้

3.1 ด้านเนื้อหา ได้แก่การอภิปรายแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่มย่อย การตอบคำถาม การบันทึกผลกิจกรรมการทำงานกลุ่ม และการกรอกข้อมูลรายละเอียดตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้

3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม ทำงานกลุ่มเป็น และบรรลุผลตามที่กำหนดไว้

3.3 ด้านการประยุกต์ใช้ ได้แก่นำวิธีการของภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมไปใช้จัดสภาพทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนได้อย่างเหมาะสม

สื่อการเรียนรู้

1. บัตรกำหนดงานต่างๆ
2. แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม
3. ใบความรู้เรื่อง ภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและการทำเกษตรแบบวนเกษตร
4. วิดีทัศน์เรื่อง ผู้ใหญ่วิบูลย์กับวนเกษตร

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน คาบที่ 5 - 6 : จุดประสงค์ที่ 4 - 5

1. ขั้นนำ

1.1 ให้นักเรียนจัดกลุ่ม 7 กลุ่ม กลุ่มละ 5 - 6 คน โดยจับฉลากบัตรที่มีหมายเลขกำกับอยู่เพื่อเข้ากลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มเลือกประธานกลุ่ม เลขานุการ ผู้รายงานและผู้สังเกตการณ์กลุ่มละ 1 คน ครูแจกเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้แต่ละกลุ่ม ประธานกลุ่มรับเอกสารบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มจากครู และอธิบายให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจ

1.2 ครูสนทนา ชักถามเตรียมความพร้อมจัดสถานที่เพื่อสะดวกในการทำกิจกรรม

1.3 นักเรียนที่เป็นผู้สังเกตการณ์รับใบสังเกตการณ์และทำหน้าที่สังเกตการณ์ เขียนรายงานลงในใบสังเกตการณ์

1.4 ตัวแทนแต่ละกลุ่ม รับใบกำหนดงานประกอบด้วย บัตรคำสั่ง บัตรคำถาม - คำตอบ แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม แบบประเมินผลการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียน และใบความรู้ประกอบการเรียน

2. ขั้นสอน

2.1 ครูแจกบัตรภาพต่างๆประกอบด้วยต้นไม้ดอกไม้ ผลชนิดต่างๆ สัตว์เลี้ยงต่างๆ ภาพสระน้ำทุ่งนา โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ บ่อปลา บ้านที่อยู่อาศัย ให้กับนักเรียนในแต่ละกลุ่ม และให้นักเรียนภายในกลุ่มร่วมกันวางแผน นำภาพที่มีอยู่ติดลงบนกระดาษกรอบพื้นที่ให้มีความหมายจนหมดภาพ

แต่ละกลุ่มนำผลงานที่ปฏิบัติแสดงหน้าชั้นเรียน ให้เหตุผลประกอบภาพที่แสดงแล้วอภิปรายสรุปภาพรวมหมายถึงเรื่องใด ครูอธิบายเพิ่มเติมให้นักเรียนเข้าใจยิ่งขึ้น

2.2 ครูแจกใบความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ให้นักเรียนทุกกลุ่มศึกษา อภิปรายกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์วิธีการของการเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นอย่างไร สรุปผลการอภิปรายกลุ่มลงในแบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม นำเสนอผลการอภิปรายกลุ่มหน้าชั้นเรียน

2.3 นักเรียนในแต่ละกลุ่มศึกษาแบบฟอร์มการเขียนโครงการให้เข้าใจ แล้วร่วมกัน เขียนโครงการด้านการจัดการสภาพแวดล้อมโดยใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ 1 โครงการ

2.4 ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอโครงการที่กลุ่มเขียนหน้าชั้นเรียน ร่วมกันอภิปรายในแต่ละโครงการถึงวิธีการปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับ ครูให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อนักเรียนจะได้เข้าใจการเขียนโครงการยิ่งขึ้น

2.5 นักเรียนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ดังนี้

2.5.1 ด้านเนื้อหา

ตัวแทนแต่ละกลุ่มรายงานสรุปผลการอภิปรายกลุ่มของตนหน้าชั้นเรียน จากคำถามต่อไปนี้

- วิธีการเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นอย่างไร
- การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ ช่วยปรับสภาพสมดุลของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

ในลักษณะใดบ้าง

2.5.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์

ผู้ทำหน้าที่สังเกตการณ์รายงานผลจากการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ที่สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติ ดังนี้

- มีการแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นหรือไม่
- สมาชิกรู้จักการทำงานกลุ่มเป็นหรือไม่

2.6 นักเรียนสรุปและประยุกต์ใช้ดังนี้

- นักเรียนได้นำวิธีการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่เขียนเป็นโครงการอะไรบ้าง
- นักเรียนเสนอโครงการนำภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหรือไม่

อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหรือไม่

3. ขั้นตอนการประเมินผล

สังเกตจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียนต่อไปนี้

3.1 ด้านเนื้อหา ได้แก่ การอภิปรายแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่มย่อย การตอบคำถาม การบันทึกผลกิจกรรมการทำงานกลุ่ม

3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ ความร่วมมือกันในการทำงานกลุ่ม การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

3.3 ด้านการประยุกต์ใช้ ได้แก่ นำความรู้ที่ศึกษาสรุปสาระสำคัญตามที่ตนเข้าใจ และเขียนโครงการด้านการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ที่สามารถปฏิบัติได้ 1 โครงการ

สื่อการเรียนรู้

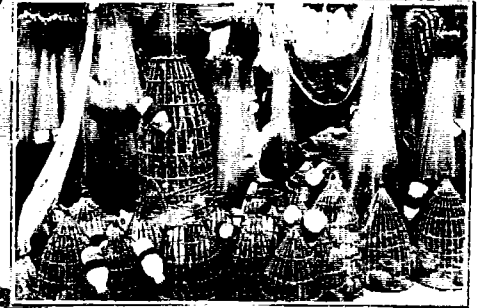
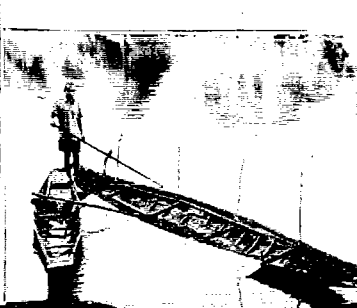
1. บัตรกำหนดงานต่าง ๆ
2. แบบบันทึกกิจกรรมการทำงานกลุ่ม
3. ใบความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่
4. บัตรภาพทางการเกษตรต่างๆ เช่น ภาพสัตว์ ภาพโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ พืชผลทางการเกษตร ฯลฯ
5. ตัวอย่างแบบฟอร์มการเขียนโครงการ และฟอร์มสำหรับให้เขียนโครงการ

ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

(ชุดที่ 3)

เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น

ชื่อ.....ชั้น.....เลขที่.....

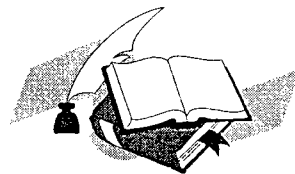
คำแนะนำ

การใช้ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่อง อาชีพในท้องถิ่น

ชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่องอาชีพในท้องถิ่น เป็นชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้สื่อวีดิทัศน์ ใบความรู้ และภาพประกอบ ให้นักเรียนศึกษาและวิเคราะห์หาเหตุผลถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมภายในท้องถิ่น

การลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดให้ในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

- 1.นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน
- 2.นักเรียนศึกษาความคิตรวบยอด และจุดประสงค์การเรียนรู้ ภายในชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่องอาชีพในท้องถิ่น
- 3.นักเรียนศึกษาเนื้อหา และปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแต่ละกิจกรรมที่จัดให้
4. นักเรียนตอบคำถามทบทวนความรู้ที่ศึกษา และทำแบบทดสอบหลังเรียน
5. ขณะศึกษาชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เรื่องอาชีพในท้องถิ่น นักเรียนสามารถปรึกษากันได้ หรือขอคำแนะนำจากครูผู้สอน
6. เมื่อศึกษาเสร็จแล้วจัดเก็บชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้การได้ต่อไป

นักเรียนศึกษาความคิดรวบยอด และจุดประสงค์การเรียนรู้ต่อไปนี้

ความคิดรวบยอด

จังหวัดฉะเชิงเทรามีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่าน ประชาชนส่วนมาก ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม เศรษฐกิจและรายได้ของประชากร ในจังหวัด มาจากการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการประมง ที่มีในท้องถิ่น แล้วมาแปรรูปเป็นอาหารและประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ส่งเสริมอาชีพ โดยใช้ภูมิปัญญา ด้านอาชีพ ทำให้เกิดรายได้ในการดำรงชีวิต

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายลักษณะสภาพภูมิประเทศ ที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพภายในท้องถิ่น จังหวัดฉะเชิงเทราได้
2. บอกความสำคัญของผลิตผลทางการเกษตรที่ทำให้เกิดเป็นอาชีพ ในจังหวัดฉะเชิงเทราได้
3. อธิบายคุณค่าของภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพที่มีในท้องถิ่นได้
4. เสนอโครงการภูมิปัญญาด้านอาชีพจากผลิตผลที่มีในท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่ได้
5. นักเรียนปฏิบัติงานตามโครงการภูมิปัญญาด้านอาชีพที่เสนอไว้ได้

ศึกษาจนเข้าใจแล้วนักเรียนทำกิจกรรมต่อไป .....

กิจกรรมที่ 1

เวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรม
50 นาที

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมนี้แล้ว นักเรียนสามารถ

1. อธิบายลักษณะสภาพภูมิประเทศ ที่ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพภายในท้องถิ่น จังหวัดฉะเชิงเทราได้
2. บอกความสำคัญของผลิตผลทางการเกษตรที่ ทำให้เกิดเป็นอาชีพในจังหวัดฉะเชิงเทราได้

ขอบข่ายของเนื้อหา

กิจกรรมนี้ ประกอบไปด้วยเนื้อหาต่อไปนี้

1. สภาพภูมิประเทศและลักษณะโดยทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เศรษฐกิจและรายได้ ของประชากรในจังหวัดฉะเชิงเทรา

กิจกรรมที่ปฏิบัติ

1. นักเรียนทุกคนศึกษาวิดิทัศน์ เรื่องเมืองแปดริ้ว
2. นักเรียนทำกิจกรรม ในเอกสารหมายเลข 1
3. นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติม จากใบความรู้ที่ 1
4. นักเรียนทำกิจกรรม ลงในเอกสารหมายเลข 2

นักเรียนศึกษา วิดีทัศน์ เรื่อง เมืองแปดริ้ว

เวลาที่ใช้ 15 นาที

เนื้อหาโดยสรุป

จะเชิงเตราเป็นจังหวัดที่มีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่าน ใจกลางเมือง เปรียบเสมือนสายโลหิตที่หล่อเลี้ยงและนำความชุ่มชื้นมาสู่จังหวัดจะเชิงเตราได้เป็นอย่างดี พื้นที่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำบางปะกงเป็นที่ราบลุ่ม ที่อุดมสมบูรณ์และเป็นเขตเกษตรกรรมแบบผสมผสาน มีทั้งพืชและสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ ทำรายได้และสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดมากมาย เช่น ข้าวหอมมะลิ มะม่วง มะพร้าวน้ำหอม กุ้งกุลาดำ ไก่ไข่ เป็ด และสุกร เป็นต้น

ต่อไปให้นักเรียนทำกิจกรรมในเอกสารหมายเลข 1

เอกสารหมายเลข 1

เวลาที่ใช้ 10 นาที

นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ประชากรในจังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนมากประกอบอาชีพอะไร ?

.....

.....

2. การประกอบอาชีพของประชากรในข้อ 1 ได้ผลผลิตดังต่อไปนี้ ?

1 .....

.....

2 .....

.....

3.....

.....

3. จากวิดิทัศน์ที่ศึกษา ลักษณะของสภาพภูมิประเทศของจังหวัดฉะเชิงเทรา
มีลักษณะเป็นอย่างไร ? (อธิบายตามความเข้าใจ)

.....

.....

.....

.....

4. จากลักษณะของพื้นที่ในข้อที่ 3 ทำให้ประชากรในจังหวัดประกอบอาชีพอะไรบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมในใบความรู้ที่ 1 ต่อไป

นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องต่อไปนี้

เวลาที่ใช้ 15 นาที

ใบความรู้ที่ 1 เรื่อง เศรษฐกิจ และรายได้ของประชากรเมืองแปดริ้ว

จังหวัดฉะเชิงเทราตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง และสาขา สภาพภูมิอากาศร้อน และมีฝนตกสลับกับฤดูแล้ง อย่างละประมาณ 6 เดือน และมีดินที่อุดมสมบูรณ์ จึงเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้ประชากรของจังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบอาชีพด้านการเกษตร มากกว่า 80 % เป็นอาชีพหลักในการดำเนินชีวิต สำหรับอาชีพอื่นๆ ก็มีดำเนินอยู่ เช่น การประมง อุตสาหกรรม และการค้า

อาชีพเพาะปลูกถือว่าเป็นอาชีพหลักที่สำคัญ ประชาชนส่วนมากมีความคุ้นเคยกับอาชีพเหล่านี้มาแต่บรรพกาล ที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกงจึงถือว่าเป็น “ อู่น้ำอู่น้ำที่สำคัญของภาคตะวันออก ” ข้าวหอมมะลิ จากอำเภอบางคล้าได้ชื่อว่าเป็น ข้าวต้นพันธุ์ ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรได้นำไปผสมพันธุ์ และได้ข้าวลูกผสมที่มีชื่อว่า “ ข้าวหอมดอกมะลิ 105 ” นับเป็นเกียรติประวัติของจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่เป็นแหล่งปลูกข้าวพันธุ์ดีที่สุดในประเทศไทย

ลักษณะของการเพาะปลูกที่พบในจังหวัด แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. การเพาะปลูกแบบยังชีพ จะเป็นการเพาะปลูกเพื่อนำผลผลิตมาใช้เพื่อการบริโภคเป็นหลัก ผลผลิตมีเหลือส่งออกจำหน่ายน้อยมาก เครื่องมือเครื่องใช้ ไม่ทันสมัย เช่น การทำนาในเขตอำเภอสนามชัยเขต และอำเภอกำแพงแสน

2. การเพาะปลูกแบบการค้า ผลผลิตที่ได้เกือบทั้งหมดส่งออกจำหน่ายจะนำมาบริโภคภายในครัวเรือนน้อยมาก เครื่องมือเครื่องใช้ทันสมัย มีการนำพืชพันธุ์ทางมาปลูก และนำเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่เข้ามาช่วย จึงทำให้ผลผลิตต่อไร่สูง เช่น การทำนาในเขตอำเภอเมือง อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อ. บางคล้า กิ่งอำเภอดงเคี่ยน และอำเภอบางปะกง การทำสวนในเขตอำเภอเมือง อำเภอบางคล้า และกิ่งอำเภอดงเคี่ยน การทำไร่มันสำปะหลังในเขตอำเภอแปลงยาว อำเภอพนมสารคาม และอำเภอสนามชัยเขต

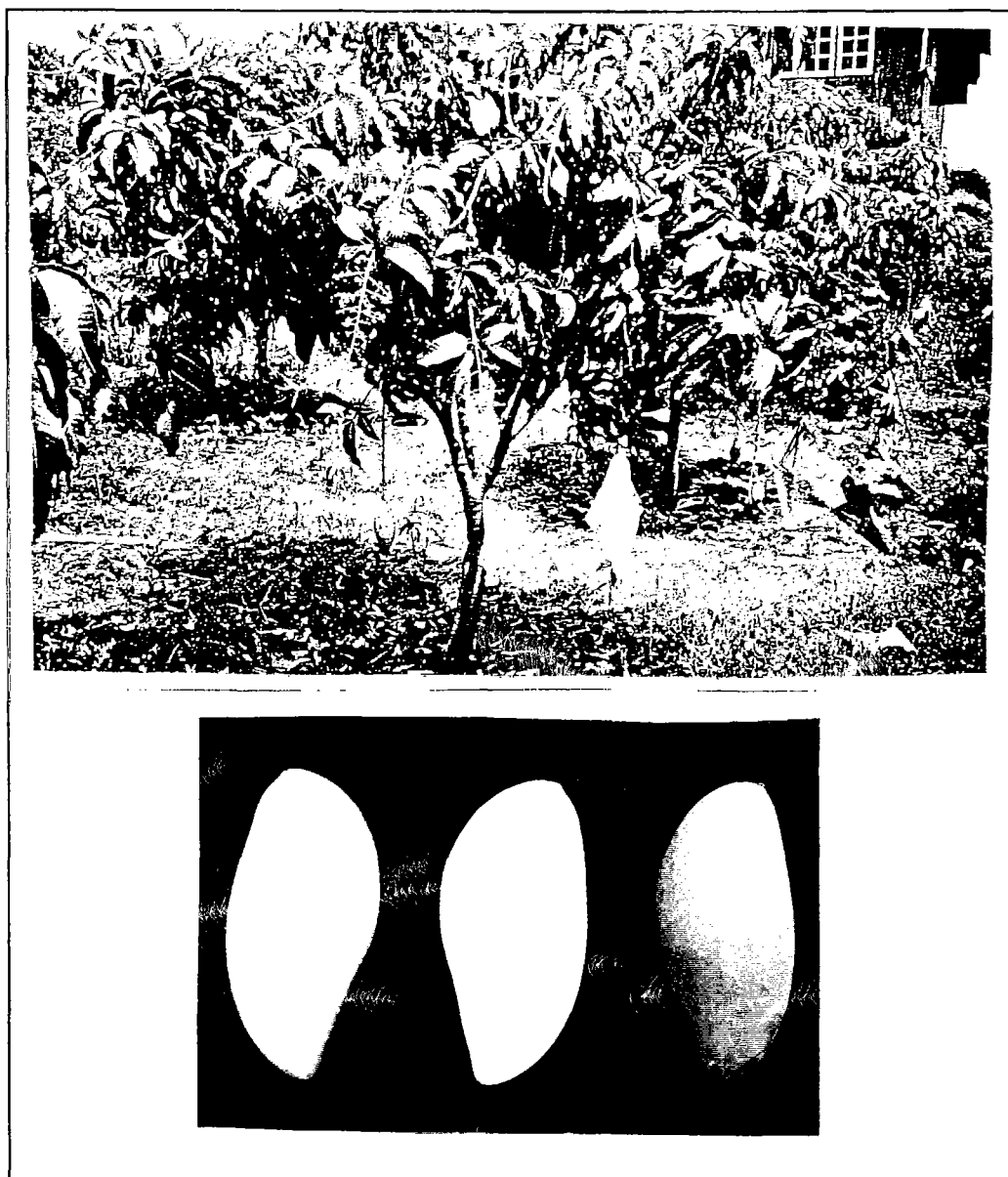
ถ้าหากจำแนกชนิดของการเพาะปลูก โดยใช้ชนิดของพืชผล และวิธีการเพาะปลูกเป็นเกณฑ์พิจารณา จะแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) การทำนา 2) การทำสวน 3) การทำไร่

ผลผลิตที่สำคัญ

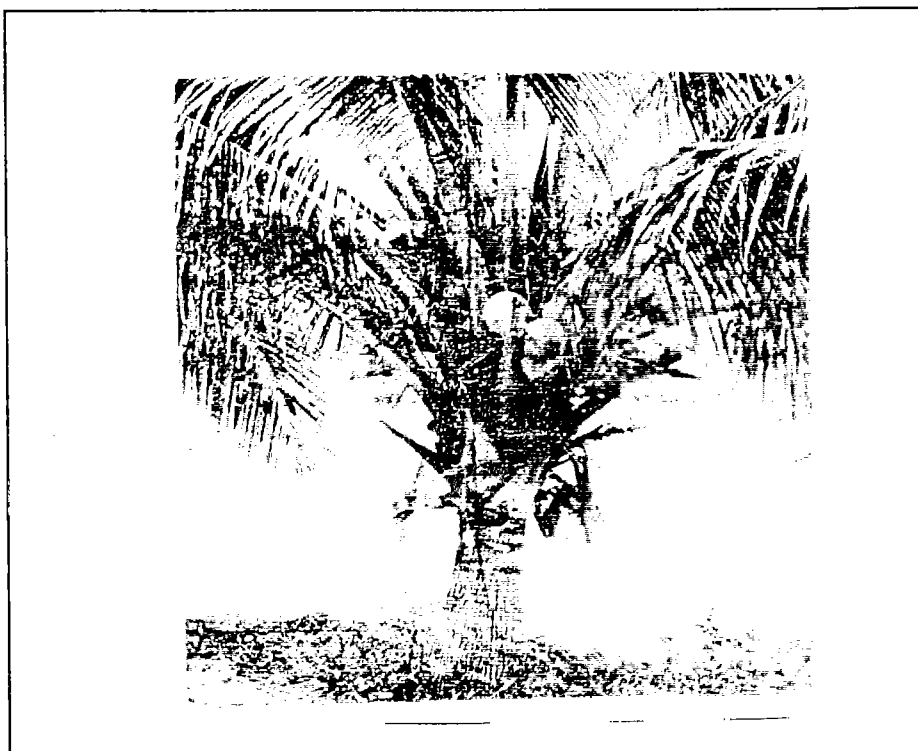
1. ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยทั่วไปเหมาะสำหรับการปลูกข้าว

2. มะม่วง เป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงมากของจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นแหล่งที่มีการปลูกมะม่วง ที่สำคัญของประเทศ เพราะลักษณะพื้นที่ และคุณภาพของดินที่เหมาะสม เป็นดินเหนียวปนดินตะกอน มีธาตุอาหารสมบูรณ์ตามธรรมชาติ

พันธุ์มะม่วงที่ปลูกและเป็นที่นิยมของคนทั่วไป ได้แก่ น้ำดอกไม้ แรด อกร่อง เขียวเสวย แฝบ พิมเสน หนองแขง และมันเดือนเก๋า มะม่วง เป็นสินค้าส่งออกนอกจังหวัดมีทั้งมะม่วงสุกและมะม่วงมัน และส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ฮองกง ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และอังกฤษ เป็นต้น

มะม่วงที่ผลิตจากจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีรสชาติดีที่สุดในโลก มะม่วงรับประทานได้ทั้งสุกและดิบ ตลอดจนแปรรูปเป็น มะม่วงดอง น้ำมะม่วง แยมมะม่วง มะม่วงแช่อิ่ม และมะม่วงกวนได้ด้วยเหตุที่ มะม่วงเป็นผลไม้ที่ขึ้นหน้าขึ้นตา มีชื่อเสียง ทางจังหวัดจึงจัดงานวันมะม่วงเพื่อเผยแพร่สินค้าเกษตรให้เลื่องลือ ในเดือนมีนาคม ถึงเดือนเมษายน ของทุกปี ที่บริเวณวัดโสธรวรารามวรวิหาร

ภาพ มะพร้าวพันธุ์ต้นเดี่ยว

3. มะพร้าว เป็นผลผลิตจากการทำสวนที่สำคัญอย่างหนึ่ง มีมะพร้าวน้ำหอม และมะพร้าวน้ำหวาน เป็นที่รู้จัก และขายให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

4. มันสำปะหลังเป็นพืชที่ทนต่อสภาพความแห้งแล้งได้ดี ไม่ต้องเอาใจใส่ดูแลมากนัก ผลตอบแทนต่อไร่สูงและมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าพืชหลายชนิด มันสำปะหลัง เป็นพืชไร่ใช้ทำแป้งและสาหร่าย และเป็นวัตถุดิบ อาหารสัตว์ และมันสำปะหลังอัดเม็ด

5. อ้อย ปลุกเพื่อเป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรมทำน้ำตาล

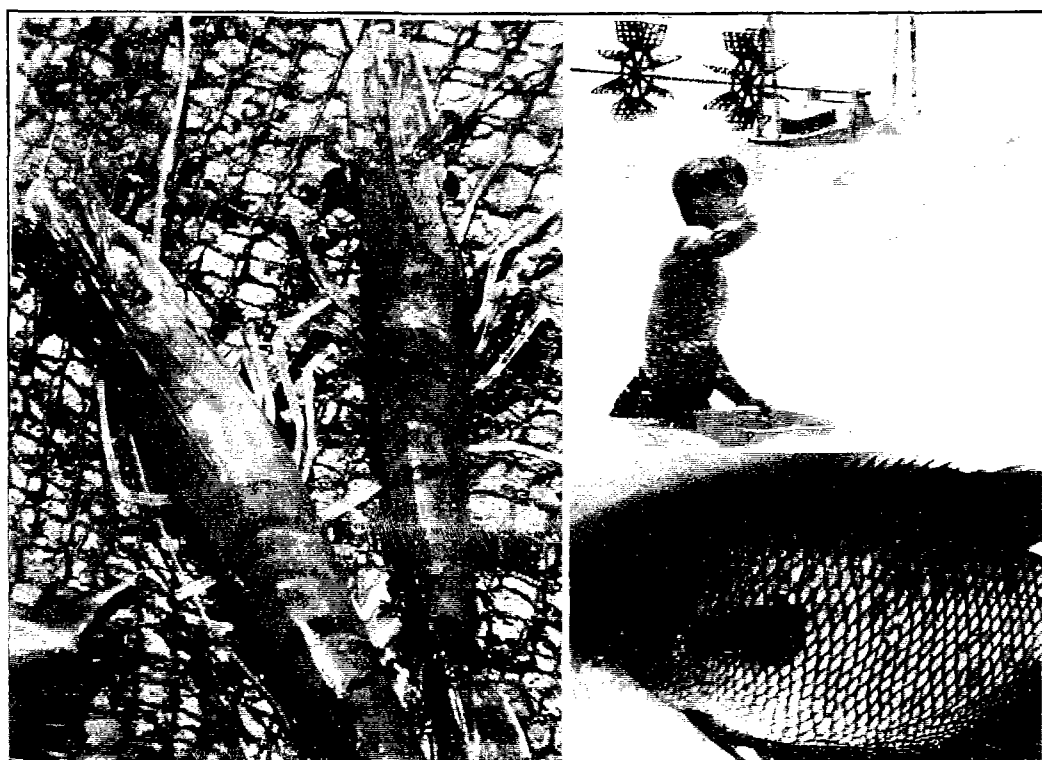
▲
การปลุกสับปะรดแซมในสวนยางพารา

6. ยางพารา เป็นพืชไร่ ที่เพิ่งจะได้รับการส่งเสริมให้ปลูกในจังหวัดฉะเชิงเทรา

7. พืชอื่นๆ ได้แก่ข้าวโพด ถั่วเหลือง สับปะรด แตงโม ฝ้าย หมาก ขนุน และพืชผักต่างๆ

8. การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ สุกรเลี้ยงกันมาก เป็นอันดับที่ 2 ของประเทศ รองจากจังหวัดนครปฐม ส่วนเป็ดจะเลี้ยงทั้งที่เป็นเป็ดพันธุ์เนื้อ และพันธุ์ไข่ โดยสร้างฟาร์มขึ้นถาวร ในเขตอำเภอบางปะกง แกลงยาว และพนมสารคาม ไก่เป็นสัตว์ปีกที่นิยมเลี้ยงเช่นเดียวกับเป็ด และสุกร เลี้ยงกันมากในเขตอำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว และอำเภอบางคล้า

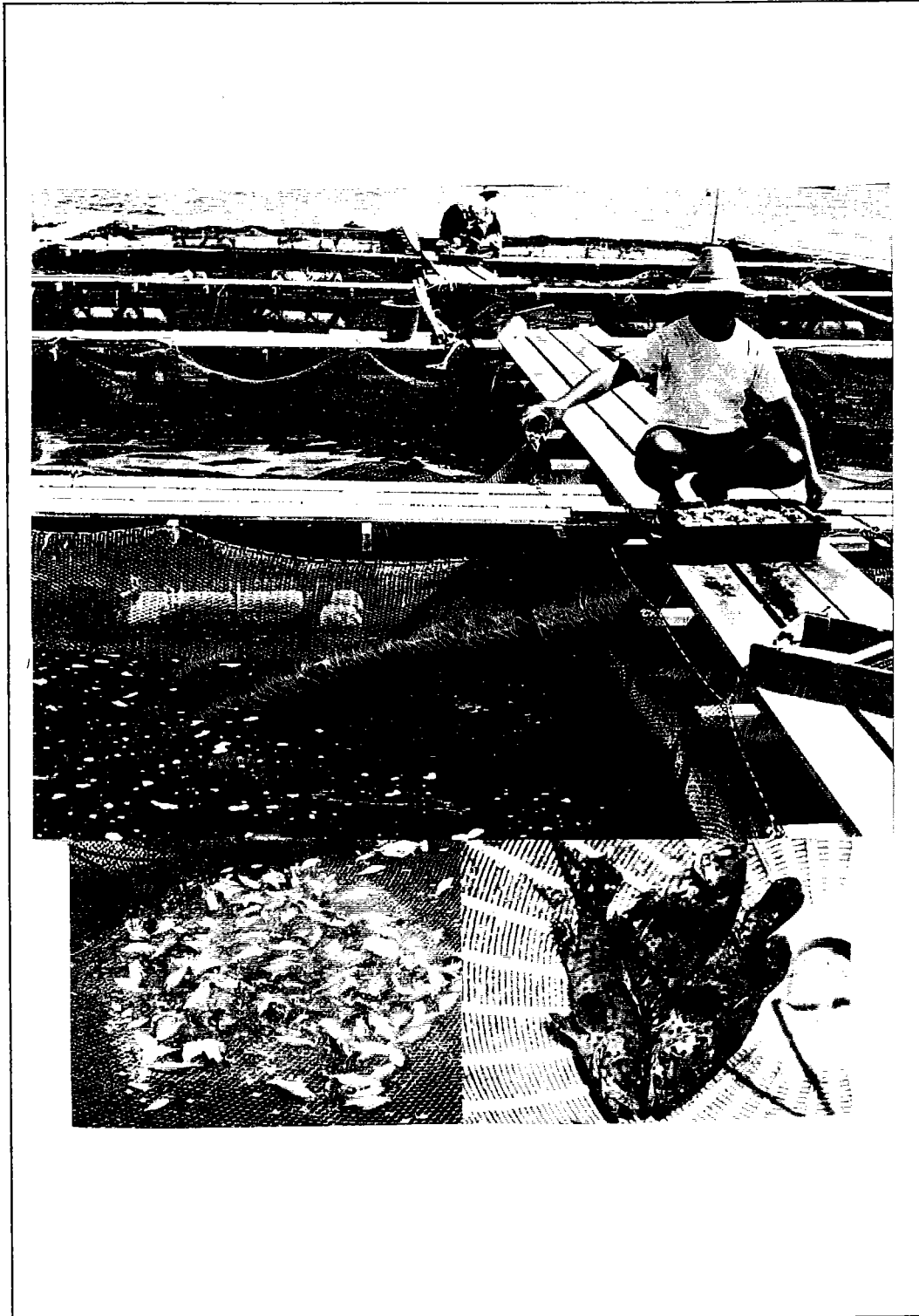

9. การประมง หมายถึง การจับและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทั้งน้ำจืด และน้ำเค็ม รวมถึง การเสาะแสวงหา ทรัพยากรธรรมชาติจากทะเลมาใช้ประโยชน์ เช่น การหา ฟองน้ำ สาหร่ายทะเล และเลี้ยงหอยมุก อาชีพประมงทำกันมาก ที่อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง และอำเภอบางปะกง โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. การทำประมงน้ำจืด โดยการทำบ่อเลี้ยงปลา น้ำจืดทุกชนิด หรือการจับปลาตามแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง และการเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้งและปู และการเพาะเลี้ยงหอยแครง หอยแมลงภู่ บริเวณชายฝั่งทะเลด้วย

การเลี้ยงปลาน้ำกร่อย

2. การทำประมงน้ำเค็ม เป็นการจับสัตว์น้ำเค็มจากท้องทะเล และมหาสมุทร ซึ่งต้องอาศัย การลงทุนมากเครื่องมือ เครื่องใช้ ทนสมัย ปลาที่จับได้เป็นปลาชนิดต่างๆ และปลาเปิด (ปลาที่นำมา เลี้ยงเปิด) กุ้ง หอย ปู การทำประมงน้ำเค็มนี้ทำเฉพาะอำเภอบางปะกง เพราะพื้นที่ติดกับฝั่งทะเล

ด้านอุตสาหกรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรามีความสัมพันธ์กับเกษตรกรรมอย่างใกล้ชิด เพราะเมืองนี้เป็นแหล่งผลิตพืชผลทางการเกษตร และแหล่งรับซื้อและแปรรูปสินค้าเกษตรที่สำคัญ มีโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ประเภทโรงสีข้าว และโรงงานแปรงมัน อุตสาหกรรมมันอัดเม็ด อาหารสัตว์ เส้นไหม และการหีบน้ำมันจากถั่วและมะพร้าว การผลิตไม้อัด การผลิตแผ่นปาร์ติเคิลบอร์ด อุตสาหกรรมการสับไม้ยูคาลิปตัส และการทำเฟอร์นิเจอร์

ได้รับการส่งเสริมการลงทุนจากรัฐบาล ประชากรโดยประมาณ 90 % ของวัยแรงงาน ทำงานอยู่ในโรงงานและนิคมอุตสาหกรรม ที่กระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัด ขณะนี้จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนโลหะมีจำนวนมาก เป็นอันดับ 2 รองจากอุตสาหกรรมการเกษตร อุตสาหกรรมส่งออกใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น อัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยของโรงงานอุตสาหกรรมสูงถึงร้อยละ 16 ต่อปี และมากที่สุดที่อำเภอบางปะกง ซึ่งขณะนี้มินิกมอุตสาหกรรม ขนาดใหญ่ 3 แห่ง คือ

1. นิคมอุตสาหกรรมเวลโกรว์
2. นิคมอุตสาหกรรมบางปะกง
3. นิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้

แนวโน้มการพัฒนาอุตสาหกรรมในจังหวัด มีการผสมผสานความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจการค้า บูรณะการรักษามรดกทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

เอกสารหมายเลข 2

เวลาที่ใช้ 10 นาที

เมื่อนักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมจบแล้ว ตอบคำถามต่อไปนี้

1. นักเรียนยกตัวอย่างผลผลิตทางการเกษตรที่มี ในท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทราได้แก่

.....

.....

.....

.....

2. ตัวอย่างผลผลิตในข้อที่ 1 มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและรายได้ของจังหวัดฉะเชิงเทรา
อย่างไร (อธิบายพอเข้าใจ มา 4 ตัวอย่าง)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. การนำผลผลิตทางการเกษตรมาทำให้เกิดอาชีพ และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร จะก่อให้เกิดอาชีพ
ใหม่ขึ้น ให้นักเรียนระบุอาชีพและผลิตภัณฑ์ของอาชีพที่ได้ มา 4 ข้อ ตัวอย่างเช่น อาชีพเลี้ยง
เป็ดไข่ ผลผลิตที่ได้ คือ ไข่ ซึ่งนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ ไข่เค็ม เป็นต้น

- 1).....
- 2) .....
- 3).....
- 4).....

นักเรียนศึกษากิจกรรมที่ 2 ในคาบต่อไป

กิจกรรมที่ 2

เวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรม 100 นาที

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมนี้แล้ว นักเรียนสามารถอธิบายคุณค่าของภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพที่มีในท้องถิ่นได้

ขอบข่ายของเนื้อหา

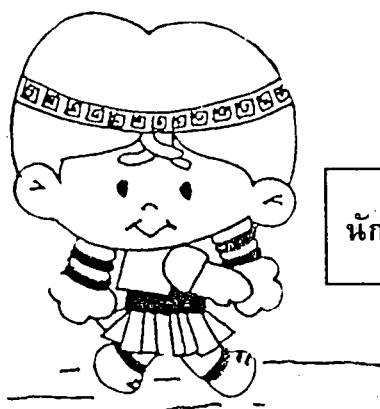
ในกิจกรรมที่ 2 เนื้อหาประกอบไปด้วย

ภูมิปัญญาไทย ด้านอาชีพที่พบในท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทราได้แก่

- 1) การประดิษฐ์เครื่องใช้สอยที่ส่งเสริมอาชีพ เช่น การประาอบอาชีพประมง
- 2) การแปรรูปผลิตผลเป็นอาหาร

กิจกรรมที่ปฏิบัติ

1. นักเรียนศึกษา กรณีตัวอย่าง เรื่อง เรือผีหลอก
2. นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมในเอกสารหมายเลข 3
3. นักเรียนศึกษา ความรู้เพิ่มเติมในใบความรู้ที่ 2
4. นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมในเอกสาร หมายเลข 4 - 5

นักเรียนศึกษากรณีตัวอย่างในหน้าต่อไป

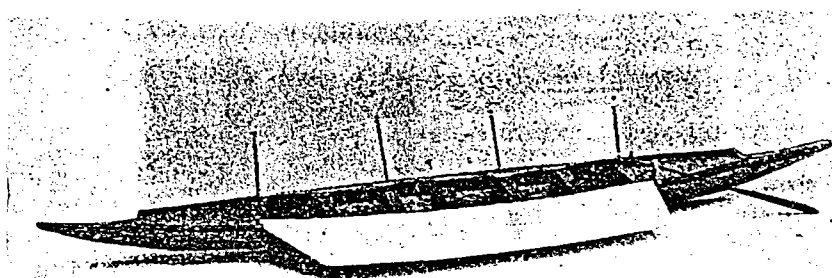
กรณีตัวอย่าง เรื่อง เรือผีหลอก

เวลาที่ใช้ 20 นาที

เมื่อราว 20 ปีที่ผ่านมา ชาวริมน้ำบางปะกง อันอุดมสมบูรณ์มักจะได้เห็นการจับปลา ด้วยเรือชนิดหนึ่งเรียกเป็นภาษาจีนว่า “เรือเข้าแป๊ะ” ส่วนคนไทยเรียกว่า “เรือผีหลอก”

เรือผีหลอกส่วนใหญ่ ประกอบขึ้นจากไม้ มีรูปร่างเพรียว กว้างประมาณ 50 - 60 เซนติเมตร ยาวประมาณ 4 วา 2 สอก (ประมาณ 9 เมตร) หัวเรือเรียวเล็ก ห้องเรือแบนราบ จึงแล่นในน้ำตื้นได้สะดวกและคล่องตัว ในการแจวเรือ หรือพายเรือทวนน้ำ พื้นตอนท้ายเรือใช้ไม้กรุปิด และเปิดได้ยาว 1 เมตร สำหรับให้คนยืน แจวเรือ พายเรือ ภายในมีที่ว่างสำหรับขังปลาขนาดใหญ่ที่จับได้ ตลอดลำเรือมีกงขึ้นห่างเป็นช่วงๆ ท้องเรือปล่อยโล่งไม่มีไม้ปิด แต่ใช้ทางมะพร้าวตัดปลายใบเล็กน้อย กันมิให้ปลาที่กระโดดเข้ามาหนีออกไปได้ สาเหตุที่เรียกว่า “เรือผีหลอก” ก็เพราะด้านข้างของลำเรือมีกระดานสีขาว หรือสังกะสีสีเหลี่ยมผูกติดไว้กับแคมเรือ มีความสูงเรียวน้ำ เมื่อแล่นผ่านสายน้ำ ก็จะสะท้อนเป็นมันเงาวาววับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเวลากลางคืน ทำให้ปลาที่หากินอยู่บนผิวน้ำตกใจกระโดดลอยสูงขึ้น และตกลงมาบนแผงไม้เลยเข้าสู่ท้องเรือกันเป็นแถวๆ ชาวประมงมักนำเรือชนิดนี้ออกไปหาปลาในช่วงเดือนตุลาคม ถึงเดือน กุมภาพันธ์ เพราะเป็นฤดูที่มีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ปลาก็ชุกชุม และมีขนาดใหญ่ ปลาที่เข้าเรือผีหลอกส่วนใหญ่ จะเป็นปลาที่หากินน้ำตื้น ทั้งปลาตะเพียนขาว ปลาตะเพียนแดง ปลาชิว ปลาฉลาด ปลาเนื้ออ่อน ปลากระทุงเหว ปลาเสือ ปลากระดี่ ปลากระพง เป็นต้น เวลาที่เหมาะสม ในการใช้เรือผีหลอก ออกจับปลา คือเวลากลางคืน ตั้งแต่ สามทุ่มขึ้นไปจนถึงรุ่งสาง ฉะนั้นเมื่อฟ้าสว่างในตอนเช้าผู้ที่มิบ้านอยู่ริมน้ำก็จะได้เห็นเรือผีหลอก พายกลับมาพร้อมกันหลายลำ

การจับปลาด้วยเรือผีหลอก แสดงถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวแปดริ้วได้เป็นอย่างดี น่าเสียดายที่เวลานี้เรือชนิดนี้ลดความนิยมลงมาก แต่อาจจะยังหาได้บริเวณตลาดบ้านใหม่ ขึ้นไปทางเหนือหน้า และแถวปากแม่น้ำบางปะกง บริเวณ ตำบลท่าสะอ้าน และตำบลเขาหิน

เอกสารหมายเลข 3

เวลาที่ใช้ 15 นาที

เมื่อนักเรียนศึกษากรณีตัวอย่างจบแล้ว พบว่าภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพประมงที่เกิดขึ้นในจังหวัดฉะเชิงเทรา คือเรือผีหลอก ให้นักเรียนตอบคำถามดังนี้

1. “ เรือผีหลอก เป็นเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำที่ใช้ภูมิปัญญาในการสร้าง ได้เหมาะสมกับลักษณะของพื้นที่ และความอุดมสมบูรณ์ในท้องถิ่น ” จากข้อความนี้ นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไร อธิบายตามความเข้าใจ

.....

.....

.....

.....

2. นักเรียนคิดว่าการทำเรือผีหลอกออกหาปลานั้น แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาด้านใด

.....

.....

.....

3. เพราะเหตุใด จึงประกอบอาชีพประมงด้วยเรือผีหลอกสืบทอดกันมาเรื่อยๆ

.....

.....

.....

4. สมควรจะประกอบอาชีพประมงด้วยเรือผีหลอกอีกต่อไปหรือไม่

☐ สมควรทำต่อไป เพราะ.....

.....

☐ ไม่สมควรทำต่อไป เพราะ.....

.....

นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมในใบความรู้ที่ 2

นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมต่อไปนี้

ใบความรู้ที่ 2

เวลาที่ใช้ 30 นาที

ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงความรู้ของชาวบ้านที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง หรือการถ่ายทอดประสบการณ์สืบต่อกันมา สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สังคม ชุมชน ความเชื่อ และการดำเนินชีวิตของชุมชน ซึ่งมีคุณค่าก่อให้เกิดผลดีต่อคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม

ภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพ เป็นการใช้ภูมิปัญญาสร้างสรรค์อาชีพให้เกิดขึ้น หรือคิดวิธีการแก้ไขปัญหาที่ประสบให้บรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

พืชผลทางการเกษตรที่เป็นอาหารของชาวบ้านจำเป็นต้องผลิตให้พอเพียง สำหรับเลี้ยงครอบครัวได้ตลอดทั้งปี และป้องกันการเสียหาย แก่ปัญหาผลผลิตขาดแคลน ชาวบ้านจึงพยายามหาวิธีการเก็บรักษาและถนอมอาหารเหล่านั้น ไว้ให้นานๆ และมากเพียงพอต่อความต้องการ อาหารที่เก็บรักษาไว้มีทั้งเนื้อสัตว์ พืชผัก ผลไม้ ซึ่งมีวิธีการเก็บรักษาแตกต่างกันไปตามชนิดของอาหารเหล่านั้น เช่น การเก็บอาหารด้วยวิธีต่างๆดังนี้

ภาพ : การตากกุ้งแห้งไว้บริโภค

1) การตากแห้ง เป็นวิธีการเก็บรักษา และถนอมอาหารที่ง่าย และสะดวกที่สุด สามารถใช้ได้กับพืชผัก ผลไม้ และเนื้อสัตว์ เพราะการตาก ให้สิ่งของนั้นแห้ง แสงแดดจะช่วยฆ่าเชื้อโรคและอาหารนั้นไม่อับชื้น อันเป็นสาเหตุให้เกิดการเน่าเปื่อยได้ง่าย การเก็บอาหารแห้งไว้จำนวนมาก ชาวบ้านมักจะทำที่เก็บที่เรียกว่า “ ฉาง ” สำหรับเก็บพืชผลทางการเกษตร โดยสร้างยกพื้นสูงและข้างฝาสานด้วยไม้ไผ่โดยรอบ เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก มีหลังคาคลุมแดดกันฝน หากเก็บไว้นานต้องหมั่นนำออกผึ่งแดดให้แห้งอยู่เสมอ

2) การย่างไฟ เป็นการเก็บและถนอมอาหารโดยใช้ความร้อนป้องกันการเน่าเสียซึ่งนิยมนำมาใช้กับการถนอมอาหารประเภทปลา โดยมักใช้ไฟอ่อน เนื้อปลาจะแห้งและสุกเล็กน้อย

ภาพ : การทำน้ำปลาเพื่อบริโภค

3) การทำเค็ม เป็นการเก็บรักษาและถนอมอาหารโดยใช้เกลือหรือพริก ด้วยส่วนผสมของเกลือ และการใช้ผสมของน้ำเกลือหรือน้ำปลา เพราะเกลือมีคุณสมบัติ คือความเค็มที่ช่วยรักษาอาหารสดไม่ให้เน่าเหม็น และเก็บไว้ได้นาน มีแร่ธาตุที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย วิธีนี้มักใช้กับเนื้อสัตว์ และไข่

4) การหมักดอง เป็นวิธีการเก็บถนอมอาหารโดยใช้เกลือส่วนผสมของเกลือ หรือน้ำปลา วิธีนี้ใช้ได้ทั้งเนื้อสัตว์ และพืชผักผลไม้ เช่น ดอกผักกาด แดงกวา ต้นหอม กระเทียม ขิง หน่อไม้ เป็นต้น ที่เป็นเนื้อสัตว์ เช่น หอยดอง ปูดอง กุ้งดอง เป็นต้น

การดอง จะมีทั้งดองเปรี้ยวและดองเค็ม การดองเปรี้ยว ส่วนผสมของน้ำตาลเล็กน้อย ตามชนิดของพืชผักที่ดอง ทำให้มีรสชาติเปรี้ยวหวานเพิ่มขึ้น มักใช้ดองผักผลไม้

การหมักนิยมใช้กับอาหารทะเลประเภทปลา กุ้ง ใช้ระยะเวลาในการหมักนานกว่าการดอง การหมักนั้นมีส่วนผสมแตกต่างกันไปตามลักษณะอาหาร และความต้องการรสชาติที่หลากหลาย เช่น การหมักปลาร้า ส่วนผสมของข้าวคั่วที่ใช้ในการหมัก ปลาเจ้า กุ้งจ่อม จะหมักด้วยข้าวหมาก ส่วนปลาต้มหมักด้วยข้าวสุก ระยะเวลาแตกต่างกันไปด้วย

นอกจากนี้ วิธีการปรุงอาหารหวานบางอย่าง สามารถทำให้อาหารเก็บไว้ได้นานด้วย เช่น วิธีการเชื่อม แช่อิ่ม ฉาบ กวน ซึ่งเป็นการทำให้อาหารมีรสหวานจัด บางชนิดนำมาตามแห้ง บรรจุภาชนะ เก็บรักษาไว้ได้นาน นิยมทำกับผลไม้เป็นส่วนใหญ่ โดยมีกรรมวิธีดังนี้

วิธีการถนอมอาหาร

วิธีทำและถนอมผลไม้ไว้รับประทานเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้พวกเรา มีผลไม้ไว้กินนานๆ ทั้งยังเป็นการพยุฐานะทางเศรษฐกิจ และ ทางด้านผลิตผลของเกษตรกรได้เป็นอย่างดี วิธีทำ และถนอมผลไม้ไว้รับประทานมีด้วยกันหลายวิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 การบรรจุผลไม้ไว้ในภาชนะโดยการเชื่อม วิธีนี้เป็นการเก็บผลไม้ไว้ในภาชนะต่างๆ เช่น กระป๋อง หรือขวดปากกว้าง หรือโหล หรือไหเคลือบ ที่เรียกว่าผลไม้ต้องหรือผลไม้เชื่อม สำหรับการเชื่อมต้องใช้น้ำตาลทรายละลายน้ำต้มให้เดือด ทำเป็นน้ำเชื่อม น้ำเชื่อมถ้าจะให้มีรสเข้มข้น ก็ต้องใช้น้ำตาลให้มากขึ้น โดยใช้อัตราส่วน น้ำตาลทราย 1 ส่วน ต่อน้ำ 1 ส่วน ถ้าหวานปานกลาง น้ำตาล 1 ส่วนต่อน้ำ 2 ส่วน

ผลไม้ที่จะใช้เชื่อมต้องเลือกผลไม้ที่ สุก และแก่เต็มที่ ผลไม้ที่นิยมนำมาเชื่อม เช่น องุ่น มะเขือเทศ มะยม พุทรา เงาะ ลำไย ลิ้นจี่ กล้วยไข่ สับปะรด เป็นต้น นำเมล็ดออก ล้างให้สะอาด ใส่ภาชนะบรรจุ ที่มีปากกว้าง บรรจุผลไม้ที่จะเชื่อมลงในภาชนะ แล้วเติมน้ำเชื่อมลงในภาชนะ ปิดผนึกให้สนิทกันอากาศเข้า เก็บไว้ในที่โปร่ง หรือในที่เย็น ได้นานตามชนิดของผลไม้

วิธีที่ 2 การดองเค็มหรือเปรี้ยว ส่วนมากนิยมใช้กับมะม่วง ฝรั่ง มะยม พุทรา ที่แก่แต่ไม่สุกงอม นำผลไม้ล้างให้สะอาด ผึ่งให้แห้ง บรรจุใส่ขวดโหล ต้มน้ำเกลือให้เดือด ทิ้งไว้ให้เย็นหรืออุ่น แล้วเทลงในภาชนะที่ใส่ผลไม้จนท่วมผลไม้ ถ้าต้องการเค็ม ใส่เม็ดเกลือลงไปอีก ถ้าต้องการให้มีรสเปรี้ยวใส่เกลือแต่น้อย ปิดฝาให้แน่นอย่าให้อากาศเข้าได้ หรือผนึกด้วยมะขามเปียก หรือดินเหนียวยารอบๆ ขอบฝา เก็บไว้ในที่อากาศโปร่ง 15 - 20 วัน ก็นำออกรับประทานได้ การดองแบบนี้เก็บไว้นานเป็นเดือนไม่ได้

วิธีที่ 3 การทำผลไม้แห้ง เป็นวิธีที่ง่าย นิยมทำกันมาก ขั้นตอนแรกปอกเปลือกล้างให้สะอาด นำไปรมควัน แล้วตากให้แห้ง วิธีรมควันทำดังนี้ นำผลไม้วางบนตะแกรงเหล็ก ข้างล่างสุ่มไฟพอร้อน นำกำมะถันปนโรยลงไป ควันก็จะขึ้นมาอบผลไม้ ใช้กำมะถัน 100 - 200 กรัม/ผลไม้ 25 กิโลกรัม คอยกลับผลไม้ให้ได้ความร้อนและควันกำมะถันอย่างทั่วถึง อย่าใช้ไฟแรง จากนั้นนำไปตากแดดให้แห้งสนิท กำมะถันจะทำให้ผิวของผลไม้มีสีสด เก็บได้นานไม่ขึ้นรา

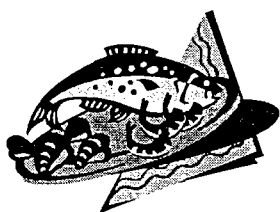
อีกวิธีหนึ่ง นำผลไม้ที่สุกได้ที่มาหั่น หรือสับให้เป็นเนื้อละเอียด เช่นมะม่วงสุก จากนั้นนำไปเคี่ยว เติมน้ำตาลและเกลือ ตั้งไฟจนเดือด กวนจนเหนียวแล้วนำลง ทิ้งไว้ให้เย็น แล้วตักผลไม้ที่กวน ละเลงลงบนใบตองสดเป็นแผ่นตามต้องการ นำออกตากแห้ง เมื่อแห้งได้ที่จึงนำมาลอกเก็บใส่ขวดโหล

วิธีที่ 4 การทำแยมผลไม้ วิธีนี้ใช้ผลไม้ที่สุกเต็มที่ มีสีสด กลิ่นหอมหวาน ไม่นิยมใช้ผลไม้สุกๆดิบๆมาทำ นำผลไม้ที่ต้องการ หั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ใช้น้ำตาลทรายคลุกเคล้าให้ทั่ว ทิ้งไว้ประมาณ 1 ชั่วโมง นำใส่กระทะทองเหลือง ต้ม และเคี่ยวให้สุก ขณะเคี่ยวต้องกวนอยู่เสมอ เดิม น้ำเล็กน้อย เคี่ยวจนเหนียวได้ที่ เห็นว่าเกาะกันเป็นแผ่น แสดงว่า ได้แยมที่ต้องการแล้ว เทใส่ภาชนะ บรรจุเก็บไว้ในตู้เย็น

วิธีที่ 5 การทำน้ำผลไม้ วิธีนี้ทำได้จากผลไม้บางชนิดที่มีน้ำเป็นจำนวนมาก เช่น ส้ม องุ่น สับปะรด มะเขือเทศ ลิ้นจี่ มะนาว โดยคัดผลที่สุกมากๆจนงอม มาล้างให้สะอาด นำมาปอกเปลือก สับเนื้อผลไม้ให้เป็นชิ้นเล็ก ถ้าเป็นส้ม หรือมะนาว ก็ให้บีบน้ำออก นำไปต้มลงในหม้อทองเหลือง ใส่น้ำตาล อัตราส่วน 5 กิโลกรัม / น้ำผลไม้ 1 กิโลกรัม หรือมากกว่านี้ ตามชนิดของผลไม้ ที่หวานหรือเปรี้ยว ใส่ยากันบูด หรือโซเดียมเบนโซเอต ประมาณ 1 ช้อนโต๊ะ เมื่อเดือดแล้วนำมากรองด้วยผ้าดิบ อีก 1 ครั้ง จึงบรรจุใส่ขวดโหลปากแคบที่สะอาด ผึ่งปิดเก็บไว้ในที่เย็น เป็นน้ำผลไม้สำหรับดื่ม

วิธีที่ 6 การทำท็อปปี้จากผลไม้ เช่น กล้วย มะม่วง มะละกอ สับปะรด มะยม ทูเรียน ขนุน ฯลฯ วิธีทำ นำผลไม้ล้างให้สะอาด เนื้อผลไม้บดหรือสับให้ละเอียด นำไปเคี่ยวด้วยกระทะทองเหลือง หรือหม้อปากกว้างให้เดือด ใช้ทัพพีกวนอยู่เสมอ เดิมน้ำตาล เนย หรือนม ที่ละลายน้ำแล้ว หรือน้ำกาแฟ แล้วแต่ชอบ ลงไปกวนให้เข้ากัน แต่งกลิ่นด้วยน้ำนมแมว กวนต่อไปจนเห็นว่าเหนียวดี จึงยกลง ใช้ทัพพีหรือช้อนตักเนื้อผลไม้ที่กวนแล้ว หยอดลงในภาชนะที่โรยแป้งมันไว้พอบางๆ ให้เป็นก้อนๆ ทิ้งไว้จนเย็นจึงนำมาห่อกระดาษไขสีต่างๆที่ตัดไว้เป็นรูปสี่เหลี่ยม

อัตราส่วนในการทำท็อปปี้ผลไม้ เนื้อผลไม้บดละเอียด 5 กิโลกรัม น้ำตาล 3 กิโลกรัม เนย 0.5 กิโลกรัม นมผง 1 กิโลกรัม หรือนมข้น 1 กระป๋อง หรือกาแฟขงแล้ว 0.5 กิโลกรัม น้ำสะอาดพอท่วมผลไม้

เอกสารหมายเลข 4

เวลาที่ใช้ 20 นาที

นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมจบแล้วตอบคำถามดังนี้

1. การแปรรูปผลผลิตเกษตรกรรมมาเป็นผลิตภัณฑ์อาหารนั้น จะเริ่มต้นในการประกอบอาชีพ ต้องเตรียมสิ่งต่อไปนี้ ได้แก่

.....

.....

.....

2. ทำไมจึงต้องมีการแปรรูปผลผลิตด้านเกษตรกรรม มาเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร

เพราะ.....

.....

.....

3. การผลิตอาหารแปรรูปถือเป็นสิ่งดีที่ทำรายได้ให้ประชาชนในท้องถิ่น และเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่นักเรียนพบเห็นในท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่ ได้แก่

1).....

2)..... 3).....

4)..... 5).....

4. ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปในข้อที่ 3 กระทำโดยกรรมวิธีใดบ้าง อธิบายพอเข้าใจ (1 ชนิด)

.....

.....

.....

5. นักเรียนเห็นว่าภูมิปัญญาไทยทางอาชีพที่นำมาใช้ในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเกิดเป็นอาชีพใหม่นั้นจะเกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไร

☐ ผลดี คือ.....

.....

.....

☐ ผลเสีย คือ.....

.....

.....

*****

เอกสารหมายเลข 5

เวลาที่ใช้ 15 นาที

นักเรียนศึกษาภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพพบว่าภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพมีคุณค่า
ดังนั้นให้นักเรียนอธิบายคุณค่าของภูมิปัญญาไทย ในด้านอาชีพตามที่นักเรียนเข้าใจ
ประมาณ 5 บรรทัด

คุณค่าของภูมิปัญญาไทยในด้านอาชีพ มีดังนี้

.....

.....

.....

.....

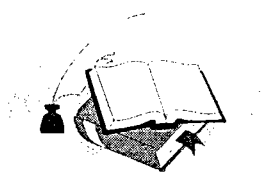
.....

.....

.....

.....

.....

ตอนนี้ นักเรียนคงจะเข้าใจแล้วว่า ภูมิปัญญาไทย นั้นมีคุณค่า

ศึกษากิจกรรมที่ 3 ในคาบต่อไป

กิจกรรมที่ 3

เวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรม 150 นาที

จุดประสงค์การเรียนรู้

เมื่อนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมนี้แล้ว

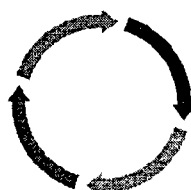
1. นักเรียนสามารถเสนอโครงการภูมิปัญญาด้านอาชีพที่ส่งผลให้เกิดรายได้ จากผลิตผลที่มีในท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่ได้
2. นักเรียนปฏิบัติตามโครงการภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพที่เสนอไว้ได้

ขอบข่ายของเนื้อหา

1. ภูมิปัญญาไทยทางอาชีพ
2. การเลือกประกอบอาชีพ

กิจกรรมที่ปฏิบัติ

1. นักเรียนทุกคนดูสไลด์ เรื่อง “ การทำกระยาสารท ”
2. นักเรียนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากใบความรู้ที่ 3
3. นักเรียนทำกิจกรรมในเอกสารหมายเลข 5 , 6 , 7 , 8 ตามลำดับ
4. นักเรียนนำเสนอผลงานที่ปฏิบัติทุกกลุ่ม ภายในเวลาที่กำหนดให้

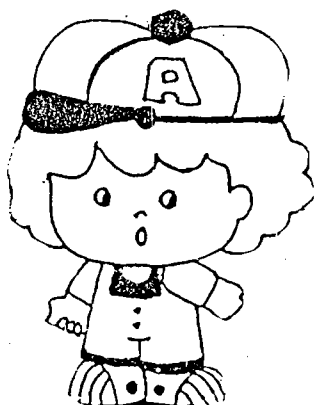
นักเรียนทุกคนดู สไลด์ เรื่อง การทำกระยาสารท

เวลาที่ใช้ 10 นาที

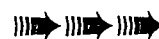
เนื้อหาโดยสรุป

กระยาสารท เป็นอาหารที่ทำเนื่องมาจากการทำข้าวมธุปายาส และข้าวยาคุของพวกพราหมณ์ มีกรรมวิธียุ่งยากมาก ชาวพุทธจึงดัดแปลงการทำอาหารให้ง่ายเข้า โดยนำ ข้าวเม่า ข้าวตอก ถั่ว งา น้ำตาล น้ำอ้อย มาควนผสมกัน อาศัยเทคนิคฝีมือ ทำให้ขนมเหนียว กรอบ น่ารักประทาน ลักษณะเป็นแผ่น เป็นต้น

นักเรียนเห็นว่า การทำกระยาสารท เป็นการนำผลผลิตที่มีมาประกอบอาหาร เพื่อใช้ทำบุญสารท ถ้าหากทำมากขึ้นก็กลายเป็นอาชีพที่ทำรายได้ ให้ผู้ประกอบอาหารอีกอาชีพหนึ่ง นับเป็นภูมิปัญญาไทย ด้านอาหารอย่างหนึ่ง

นักเรียนศึกษาการเลือกอาชีพต่อไป

นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมเรื่องต่อไปนี้

ใบความรู้ที่ 3 การเลือกอาชีพ

เวลาที่ใช้ 20 นาที

การเลือกประกอบอาชีพ หมายถึง การที่บุคคลได้แสดงถึงความตั้งใจในการที่จะเลือกประกอบอาชีพหนึ่ง โดยคำนึงถึง ความสนใจ ความสามารถ ความถนัด บุคลิกภาพ และค่านิยม

1. หลักในการเลือกอาชีพ

- 1.1 การวิเคราะห์ตนเองในด้านความสามารถ ความสนใจ
- 1.2 การวิเคราะห์อาชีพโดยแสวงหาความรู้เกี่ยวกับลักษณะอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงาน เวลา ทุนทรัพย์ที่ใช้ในการเตรียมตัวประกอบอาชีพ รายได้ ความมั่นคง และโอกาสก้าวหน้าในอาชีพ
- 1.3 การใช้วิจารณญาณ ในการตัดสินใจเลือกอาชีพ

2. สาเหตุสำคัญในการเลือกอาชีพ

- 2.1 ความมั่นคงอันเกิดจากความสำเร็จในอาชีพนั้น
- 2.2 เกียรติยศชื่อเสียงอันเกิดจากอาชีพนั้น
- 2.3 ความนับถือที่ได้จากประชาชนในที่นั้นๆ
- 2.4 เครื่องแบบหรือเครื่องแต่งกายสำหรับอาชีพนั้นๆ
- 2.5 การเลือกอาชีพต่อจากบิดาหรือบรรพบุรุษ
- 2.6 ตัวอย่างที่ดีเด่นของชุมชนและของประเทศ

3. ความพร้อมในการวางแผนประกอบอาชีพ

- 3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับการตลาด
- 3.2 ความพร้อมในเรื่องความรู้ในสิ่งที่จะผลิต
- 3.3 ความพร้อมในการลงทุน
- 3.4 ความพร้อมในเรื่องสถานที่
- 3.5 ความพร้อมในเรื่องบุคลากร

ศึกษาแล้วทำกิจกรรมในหน้าต่อไป

เอกสารหมายเลข 5

เวลาที่ใช้ 20 นาที

หลังจากศึกษาเรื่องการเลือกประกอบอาชีพแล้ว ให้นักเรียน เขียนโครงการภูมิปัญญาด้านอาชีพ จากผลผลิตที่มีในท้องถิ่นของนักเรียน มา 1 โครงการ โดยมีลำดับการเขียนโครงการตามแบบฟอร์มดังนี้

ตัวอย่างแบบฟอร์มการเขียนโครงการ ประกอบด้วย

1. หลักการและเหตุผล (เป็นสาระสำคัญที่เป็นสาเหตุที่คิดจัดทำและเหตุผลประกอบ)
2. วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย (สิ่งที่นักเรียนต้องการทำเพื่ออะไร)
3. ลักษณะโครงการ (บอกให้ทราบว่า เป็นโครงการใหม่ หรือโครงการต่อเนื่อง)
4. การดำเนินงาน ประกอบไปด้วย
  - 4.1 ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ
  - 4.2 ระยะเวลาที่ปฏิบัติ
  - 4.3 ผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติ (ผู้ดำเนินงาน และผู้สัมพันธ์เกี่ยวข้อง)
  - 4.4 งบประมาณที่ใช้ (จำนวนเงินที่ใช้จ่าย)
  - 4.5 ผู้เสนอโครงการ (ผู้จัดทำโครงการนี้)
5. ผลที่คาดว่าจะได้รับ (เมื่อโครงการเสร็จแล้วจะเกิดผลกับใครอย่างไร)

ผลผลิตที่มีในท้องถิ่นส่วนมาก คือ ผลผลิตทางด้านการเกษตร ให้นักเรียนเลือกเขียนโครงการภูมิปัญญาด้านอาชีพ ลงใน เอกสารหมายเลข 6

เอกสารหมายเลข 6

เวลาที่ใช้ 20 นาที

นักเรียนเขียนโครงการภูมิปัญญาอาชีพที่ส่งผลให้เกิดรายได้ จากผลผลิตในท้องถิ่นที่
นักเรียนอาศัยอยู่ดังนี้

ชื่อโครงการ .....

1) หลักการและเหตุผล

.....

.....

.....

2) วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย

.....

.....

.....

3) ลักษณะโครงการ ☐ ใหม่ ☐ ต่อเนื่อง

4) การดำเนินงาน ประกอบไปด้วย

4.1 ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติ

.....

.....

4.2 ระยะเวลาที่ปฏิบัติ

.....

4.3 ผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติ

.....

4.4 งบประมาณที่ใช้

.....

4.5 ผู้เสนอโครงการ

.....

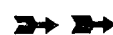
5) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

.....

.....

.....

ศึกษาเอกสารหมายเลข 7 ต่อไป

เอกสารหมายเลข 7

เวลาที่ใช้ 30 นาที

นักเรียนกำหนดขั้นตอน และวิธีการประกอบอาชีพ ที่กลุ่มนักเรียนสนใจ และช่วยกัน
เขียนกำหนดอุปกรณ์ ขั้นตอนและวิธีการในการประกอบอาชีพนั้น ดังนี้

❁ ชื่ออาชีพ .....

อุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ได้แก่

1.....

2.....

3.....

4.....

❁ ขั้นตอนและวิธีการประกอบอาชีพ มีดังนี้

1.....

2.....

3.....

4.....

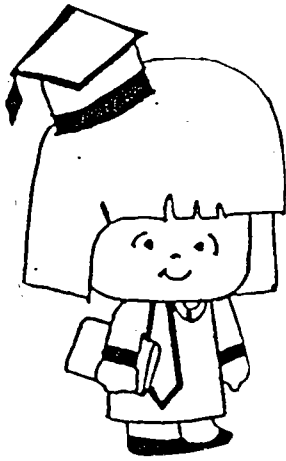
❁ ภาพประกอบชิ้นงานที่ทำเสร็จ

ลำดับต่อไป

นักเรียนลงมือปฏิบัติงาน ตามขั้นตอน และวิธีการที่ระบุไว้ ภายในเวลา 30 นาที

เอกสารหมายเลข 8

เวลาที่ใช้ 20 นาที

นักเรียนปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว! เก่งมาก .....

นักเรียนเขียนระบุผลงานที่ปฏิบัติและนำเสนอผลงานของกลุ่มดังต่อไปนี้

1. อาชีพที่เลือกปฏิบัติคือ.....
วัตถุดิบที่นักเรียนนำมาใช้ได้แก่.....
2. ความสำเร็จของผลงานที่ได้กระทำคือ .....
2. ประโยชน์และความรู้จากการประกอบอาชีพนี้คือ .....
3. ปัญหาที่ประสบ ได้แก่.....
4. อุปสรรคขณะลงมือปฏิบัติงาน คือ.....
5. นักเรียนใช้วิธีการแก้ปัญหาและอุปสรรคที่พบโดยวิธีการดังนี้คือ
  - 1..... 2.....
  - 3..... 4.....

ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานครั้งนี้ดังนี้

ผลดีที่ได้รับ คือ.....
.....
.....
ผลเสียที่ได้รับ คือ.....
.....
.....

👁️ นักเรียนควรนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันต่อไปได้ดังนี้

① .....

.....

.....

② .....

.....

.....

③ .....

.....

.....

④ .....

.....

.....

👁️ นักเรียนได้รับสิ่งใด นอกเหนือจากภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพ

① .....

.....

.....

.....

② .....

.....

.....

.....

③ .....

.....

.....

.....

แบบทดสอบหลังเรียนของชุดการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยชุดที่ 3

คำชี้แจง

- ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่เห็นว่าถูกต้องที่สุด แล้วกากบาท x ลงในกระดาษคำตอบที่แจกให้
- อย่าขีดเขียนข้อความใดๆ ลงในแบบทดสอบเด็ดขาด

ข้อ 1. ประชากรในจังหวัดฉะเชิงเทราประกอบอาชีพใดมากที่สุด

- ก. ประมงน้ำเค็ม
- ข. เลี้ยงกุ้งกุลาดำ
- ค. หัตถกรรมจักสาน
- ง. ทำนาและทำสวนมะม่วง
- จ. ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ข้อ 2. ผลไม้ใดที่นำชื่อเสียงให้จังหวัดฉะเชิงเทรา

- ก. เงาะ
- ข. ขนุน
- ค. มะม่วง
- ง. ทุเรียน
- จ. มะพร้าว

ข้อ 3. สัตว์เลี้ยงในข้อใด ที่นิยมเลี้ยงมากเป็นอันดับสองของประเทศ

- ก. ไก่
- ข. โค
- ค. เป็ด
- ง. สุกร
- จ. กระบือ

ข้อ 4. ปัจจัยใดที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของประชากรในจังหวัดฉะเชิงเทรามากที่สุด

- ก. ดินและน้ำ
- ข. ดินและแร่ธาตุ
- ค. น้ำและแร่ธาตุ
- ง. น้ำและอากาศ
- จ. ดินและอากาศ

ข้อ 5. ผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลืองสาน จัดเป็นอุตสาหกรรมประเภทใด

- ก. อุตสาหกรรมพื้นบ้าน
- ข. อุตสาหกรรมส่งออก
- ค. อุตสาหกรรมเกษตร
- ง. อุตสาหกรรมในครัวเรือน
- จ. อุตสาหกรรมภายในประเทศ

- ข้อ 6. สองสิ่งใดต่อไปนี้ที่มีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุด
- ศาสนากับการเมือง
  - เชื้อชาติกับแรงงาน
  - แรงงานกับเศรษฐกิจ
  - การศึกษากับการพัฒนาประเทศ
  - ความหนาแน่นของประชากรกับที่อยู่อาศัย
- ข้อ 7. สัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของประชากรกับสายน้ำบางปะกงทำให้เกิดอาชีพใด
- เกษตรกรรม
  - อุตสาหกรรม
  - พาณิชยกรรม
  - ธุรกิจการบริการ
  - หัตถกรรมพื้นบ้าน
- ข้อ 8. จากคำขวัญที่กล่าวว่า “ เมืองธรรมะ พระศักดิ์สิทธิ์ ชิดเมืองหลวง มะม่วงหวาน ข้าวสารขาว มะพร้าวน้ำหอม ” เปรียบเทียบกับความสำคัญเรื่องใด
- เป็นแหล่งเกษตรและอุตสาหกรรม
  - มีความเจริญพร้อมกันในทุก ๆ ด้าน
  - การปกครองท้องถิ่นกับอาชีพเกษตรกรรม
  - ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และวิถีชีวิตของประชาชน
  - เป็นความเชื่อและศรัทธาของประชาชนในการดำรงชีวิต
- ข้อ 9. ภูมิปัญญาไทยหมายถึงเรื่องใดมากที่สุด
- อาชีพของคนในชุมชนนั้น
  - ผลผลิตที่มี อยู่ในชุมชนนั้น
  - การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนนั้น
  - วิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
  - ความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา
- ข้อ 10. ผลผลิตใดที่ ไม่ใช่ ภูมิปัญญาไทยด้านอาชีพของจังหวัดฉะเชิงเทรา
- ขนมเปี๊ยะดังแข่งจั่ว
  - มะพร้าวแก้วสามสหาย
  - มะม่วงกวนสามรสพร
  - ขนมชั้นใบเตยของกลุ่มแม่บ้านบางเตย
  - ขนมจากหน้าวัดโสธรวรารามวรวิหาร

11. " เรือผีหลอก " มีความสัมพันธ์กับสิ่งใด
- ก. เครื่องสำหรับทำประมงน้ำเค็ม
  - ข. พาหนะที่ประดิษฐ์ขึ้นใช้แทนเรือ
  - ค. พาหนะที่นิยมสำหรับเดินทางในท้องถิ่น
  - ง. เครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำในแม่น้ำลำคลอง
  - จ. อุปกรณ์ที่ใช้ใส่อาหารสำหรับบ่อเลี้ยงปลา
12. สิ่งใดจัดเป็นคุณค่าของภูมิปัญญาทางด้านอาชีพมากที่สุด
- ก. สร้างอาชีพใหม่ให้เกิดขึ้น
  - ข. ผลผลิตที่มีในท้องถิ่นไม่เสียหาย
  - ค. เห็นความสำคัญของตัวบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญา
  - ง. แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ในท้องถิ่น
  - จ. ใช้ความรู้ความสามารถที่มีให้เกิดประโยชน์มากขึ้น

เฉลยคำตอบแบบทดสอบหลังเรียนของชุดการเรียนรู้ที่ 3

1.	ข	7.	ก
2.	ค	8.	ง
3.	ง	9.	จ
4.	ก	10.	ข
5.	ง	11.	จ
6.	ข	12.	ก

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ สกุล	นางสาวสมพร ประมวลศิลป์ชัย
เกิดวันที่	4 เดือน มิถุนายน พุทธศักราช 2507
สถานที่เกิด	อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	162/1 หมู่ 2 ตำบลบางสมัคร อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24180
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	อาจารย์ 1 ระดับ 5
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบางปะกง "บวรวิทยายน" อำเภอบางปะกง จังหวัด ฉะเชิงเทรา 24130
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2525	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนดัดดรุณี อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา
พ.ศ. 2529	ค.บ.(วิชาเอกสังคมศึกษา) วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา
พ.ศ. 2543	กศ.ม.(วิชาเอกการมัธยมศึกษา การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ